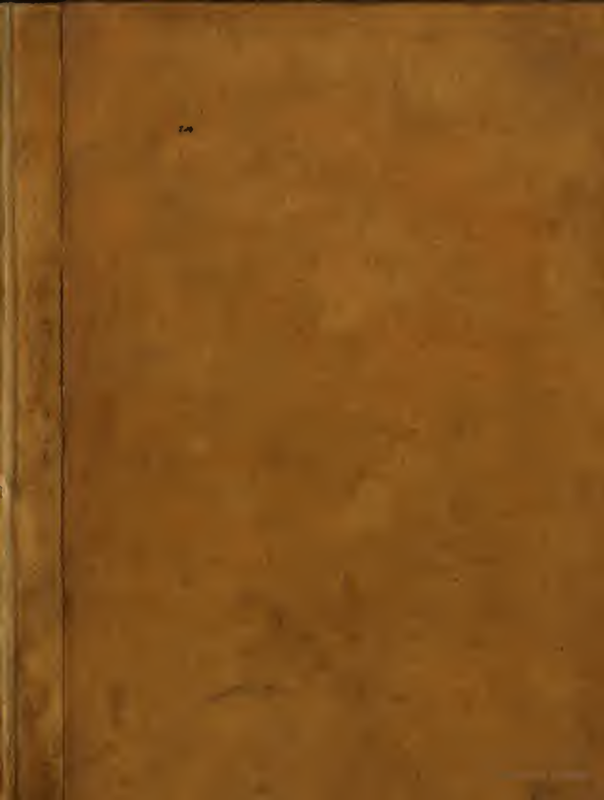

DOMINICI
AULISII
J. C. CLARISSIMI,
Et Anteceſſoris Celeberrimi
IN IV. INSTITUTIONUM CANONICARUM
LIBROS
COMMENTARIA.

NEAPOLI, MDCCXXI.
Apud Nicolaum Naſum Typograghum
Expenſis Stephani Abbatis.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

EMINENTISSIMO SIGNORE.

STefano Abbate ſupplicando eſpone a Voſtra Eminenza; come deſidera dare alle Stampe il Tomo degl'Iſtituti Canonici del fù Domenico Auliſio Lettore Primario nelli Studj di Napoli; ſupplica per tanto l'Eminenza Sua, voglia degnarſi commettere la reviſione à chi meglio li parerà, e l'avrà à grazia, ut Deus.

Rev. D. Nicolaus Pollio Sac. Theol. Doct. & Mag. revideat, & referat. Neap. 21. Octobris 1721.

HONUPHRIUS EPISCOP. CASTELL. VIC. GEN.

D. Petrus Marcus Gyptius Canonicus Deputatus.

EMINENTISSIME DOMINE.

AUthoritate Eminentiæ Veſtræ perlegi librum, cui titulus (*L'Iſtituti Canonici*) Authore Præclariſſimo Juriſconſulto Dominico de Auliſio olim Primario Lectore Univerſitatis Neapolitanæ, mira eruditione Conciliorum, ac Sacrorum Canonum compoſitum, in quo nihil inveni, quod noſtræ Catholicæ Fidei dogmatibus, bonis moribus, ac Juriſdictioni Eccleſiaſticæ adverſetur. Quapropter Typis mandari poſſe cenſeo, ſi ita Eminentiæ Veſtræ videbitur die 6. Decembris 1721.

Humillimus Servus
D.Nicolaus Pollio U.J.& Sac.Theol.Doct.ac Mag.

Attenta ſupradicta relatione D.Reviſoris, Imprimatur. Hac die 6. Decembris 1721.

HONUPHRIUS EPISCOP. CASTELL. VIC. GEN.

D. Petrus Marcus Gyptius Canonicus Deputatus.

ECCEL-

ECCELLENTISSIMO SIGNORE.

STefano Abbate supplicando espone à Vostra Eccellenza; come desidera far pubblicare in stampa le Istituzioni Canoniche del Celebre Domenico Aulisio già Lettor Primario ne' Regj Studj. Supplica per tanto Vostra Eccellenza della solita licenza, ut Deus, &c.

Mag.U.J.D. Octavius Ignatius Vitalianus videat, & in scriptis referat.

GAETA R. MAZZACCARA R.
ALVAREZ R. GIOVENE R.

Spectabilis Reg. Miro absens.
Illustris Dux Lauriæ non interfuit.
Et Illustris Dux Cannelongæ impeditus.

Provisum per Suam Excellentiam Neap. 12. Novembris 1721.

Mastellonus.

EXCELLENTISSIME DOMINE.

EA, qua par erat, diligentia legi Jussu Excellentiæ Tuæ Instituti ones Canonicas Celeberrimi Antecessoris in Napolitano Gymnasio Dominici Aulisii; Nihilque in eis inveni, quod aut bonis moribus, aut Juribus Regiis adversetur. Quare dignas judico, quæ Typis mandentur, si ita Excel. Tuæ videbitur. Neap. die 25. Novembris 1721.

Excellentiæ Tuæ.

Humillimus, & Addictissimus Servus
Octavius Ignatius Vitalianus.

Imprimatur, verùm in plublicatione servetur Reg. Pragm.

GAETA R. MAZZACCARA R.
ALVAREZ R. GIOVENE R.

Spectabilis Reg. Miro absens.
Illustris Dux Lauriæ non interfuit.
Et Illustris Dux Cannelongæ impeditus.

Provisum per S.E. Neap. 26. Novembris 1721.

Mastellonus.

DOMINICI AULISII

J. C. CLARISSIMI,

Ad primum Institutionum Juris Canonici Librum,

COMMENTARIA.

OLIM apud Romanos duplex Juris genus extitit: alterum fuit Jus civile, quo singulorum civium utilitati præcavebatur: alterum Pontificium, ubi de rebus sacris, de Sacerdotibus, de votis, de feriis, de sepulchris, & si quid ejusmodi est; sermo habebatur, & directe utilitati publicæ prospiciebat. At vero Jus Romanorum civile etiamnum præstat, beneficio primum Justiniani, qui in unum corpus redegit, deinde Lotharii II. qui iterum in usum revocavit. Hujus elementa in Institutionibus civilibus traduntur. Ceterum Jus Pontificium, quo Romani gentiles usi sunt, omnino evanuit, nec si extaret, nobis usui foret: nam in eo de vano Idolorum cultu agebatur. Itaque in ipsius vicem apud Christianos subiit Jus Canonicum, quo leges Dei, Conciliorum, Summorumque Pontificum comprehenduntur; quare hic nos hujus Institutiones dare, & explanare conabimur.

Has Institutiones ex libris Juris Canonici collegit Joann. Paulus Langellottus Perusianus Jussu Pauli IV. S.P. sicut jam olim Justiniani Jussu Institutiones civiles ex libris Juris civilis concinnavit Tribonianus, aliorum etiam opera adjutus. Verum non eadem ipsis sors contigit; nam Institutiones civiles approbatæ a Justiniano, vim legis habent: quod non est de Canonicis Institutionibus, quæ nec a Paulo IV. morte prevento, nec ab aliis Pontificibus vim legis obtinuerunt.

Quocirca ad lites derimendas allegari non possunt, nisi id quod in ipsis expressum est, repetatur ex Constitutionibus Pontificiis, aut ex decretis Conciliorum, a quibus sine ulla mutatione excerptæ sunt. Et capropter in Gymnasiis Perusino, Bononiensi, aliisque receptum est, ut explanentur, ex declaratione Gregorii XIII. ut refert Petrus Gregorius in *Syntagm. Juris canonici lib.1. cap.1. num.16.*

Verum, ut de libris Juris Canonici aliqua generatim cognoscamus, meminisse oportet, eas dividi in decretum, & decretales, qui a diversis auctoribus compositi sunt, nec æqualem auctoritatem habent.

Decretum ferme coagmentatum, commissumque est ex SS. Patruum dictis, actis Conciliorum, & Sacræ Scripturæ locis, opera Gratiani ex Clusio urbe Hetruriæ Monachi ex familia D. Benedicti A.C. 1151. sub Eugenio Papa III. In quibusdam hujus Decreti capitulis adscriptum est nomen *Palea*, quod quid sibi velit, non admodum clarum est. Nam Joann. Andreas voluit, hunc fuisse Gratiani discipulum, qui hæc capita ad primam Gratiani collectionem addidit, ut propterea nomen ipsius gestent, ne scilicet Gratiani credantur. Alii vero putant illis Paleæ nomen additum, quia res parvi momenti, & leves, ut paleæ, continentur.

Equidem verius puto, hoc nomen Paleæ præponi antiquioribus Canonibus, & Decretis, & scribi debere cum diphthongo Palæa; quia & in Basilicis sæpe video παλαιὸν nominnari simpliciter antiquum Interpretem. Exempli gratia in *can.2.31. q.2.* adscriptus est titulus Palea, quia ea constitutio est Hormisdæ, qui est ex antiquioribus Pontificibus ita Cujacius in *cap. 1. de desponsatione impuberum.*

Ceterum decretum istud in tres principales partes dividitur. Prima comprehendit distinctiones 101. quæ de Personis Ecclesiasticis principaliter agit. II. Habet causas 36. ubi de materia, & forma Judiciorum tractatur. III. Denique composita est ex distinctionibus 5. quæ appellantur de consecratione, & agit de rebus sacris, Doujat in *Hist. Juris can. p.2. c.1.*

Sed quia Gratiano nonnunquam in suo decreto errasse, quæ est humanitatis conditio, contigit; ideo Romæ de ipsius emendatione diu agitatum est sub tribus Pontificibus, Pio IV. Pio V. & Gregorio XIII. cujus tandem Jussu volumen illud emendatum prodiit, de qua re Ant. August. in *Dialogis de emendatione Gratiani.* Nihilo minus libri hujus decreti vim legis non habent, cum a SS. Pontificibus nunquam id ipsis impertitum & concessum sit; modo excipias ea, quæ Gratianus a Sacris Bibliis, vel a Conciliis Universalibus excerpsit.

Non ita longo post tempore sequutæ sunt Decretales, quæ leges sunt a Pontificibus promulgatæ. Nam Gregor. IX. quinque primos libros evulgavit, uno volumine comprehensos, cui volumini deinde a Bonifacio VIII. additum est volumen, quod dicitur *Sextum*, quod & ip-

sum

sum in quinque libros distinguitur. Decreta hæc Bonifacii nunquam fuere recepta in Gallia propter inimicitias capitales, quæ intercesserunt inter Reges Galliarum, & Bonifacium illum, Cujacius in *cap. ad audientiam*, *de sponsalib.* In hoc etiam leguntur Clementinæ a Clemente V. in Concilio Viennensi sancitæ, item Extravagantes Joann. XII. & demum Extravagantes communes diversorum Pontificum.

Bonus Jurisperitus utrumque Jus noscat, necesse est; præsertim cum unum alteri conjunctum sit, & lucem sæpe dant, recipiuntque. Nam leges non dedignantur sequi Canones: & e diverso P. Scævola apud Romanos Pontifex dicebat, Pontificem neminem bonum esse, nisi qui Jus civile congnosset, Cic. 2. *de legibus*. His ita positis, ad rem nostram breviter aggrediamur.

De Jure Canonico.

TIT. I.

Quoniam universalia, quæ sunt numero pauciora, facilius cognoscuntur, quam particularia, quæ sunt numero pœne infinita; ideo Langellottus primum de ipso Jure Canonico in universali agit: quod quidem nomen habet a Græco *κανών*, quod aliquando regulam significat, *can. regula*, *dist.* 3. nam in hoc jure continentur, quæcunque ad disciplinam, seu regimen Ecclesiasticum conducunt. Canon etiam quandoque est certa cibi, seu pecuniæ portio, quæ militibus, seu aliis datur, unde pensio, quæ domino emphyteusis persolvitur, annuus canon appellari consuevit: hinc factum est, ut Sacerdotes, qui præbendam accipiunt, dicantur Canonici: nam præbenda canon est. Quod tamen improbatur a Wolutino Abbate, *homilia de zizania*, qui Canonicos non a Canone pecuniæ, sed a Canone vitæ dictos docet. Vide Vossium in *Etymol. v. Canon.*

Jus canonicum ita definitur a Langellotto hic. Est quod civium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit; quæ verba quia non solum Juri Canonico competunt, sed etiam consilio, quo quis nos ad salutem æternam dirigere potest, ideo veram definitionem non constituunt. Quare recta Juris Canonici definitio ita concipietur. Est Jussio justa ab eo, qui supremam potestatē in Ecclesia habet, promulgata. Explicatur definitio.

Dicitur Jussio, nam proprium legis est jubere, sicut consilii admonere: unde Jus a jubendo dicitur, & Jura olim nuncupabantur Jussa, ut Festus testatur, *l. legis virtus, ff. de legib.* Hinc est, quod recte Suarez 1. *de legib.* 5. cum Scoto in 2. *disp.* 6. *q.* 1. docet legis constantiam consistere in actu voluntatis; nam jussio & imperium actus voluntatis est, cum fiat per verbum, *volo*: quocirca sæpe voluntatis nomen pro ipsa lege usur-

patur in Sacris Bibliis, ut in Oratione Dominica, *Fiat voluntas tua*: Et in *l.1. ff. de constit. Princip.* habetur: *Quod Principi placuit, legis habet vigorem*. Quæ verba sine dubio actu voluntatis indicant. Sed e diverso D.Th. 2. 2. *q.90. art.1.* legis substantiam in actu intellectus reponit, qui descernit medium aptum & rectum ad populos regendos. Quod tamen non placet; nam quamvis verum sit, ad legem requiri, ut intellectus cognoscat medium istud, tamen illa cognitio lex non est, sed tunc demum in legem evadit, cum populo imperatur.

Dicitur justa; ubi notandum est, dari res nonnullas, quæ in se, & semper justæ sunt, ut præcepta naturalia, Honeste vivere, cum reliquis. Aliquas vero res, esse in se indifferentes, & has dici justas, si ad regimen & salutem populi sint idoneæ, injustas vero si non item. Nam sæpe fit, ut quod respectu unius populi est justum, respectu alterius sit injustum. Hinc est, quod usus armorum, qui aliis nationibus interdicitur, Helvetiis lege jubeatur: nam ea gens usu fere armorum & belli vivit, militando Regum externorum stipendiis, Simlerus *de Rep. Helv. lib* Itaque cum dicitur, legem esse debere justam; id intelligitur, ut in se talis sit, vel adaptetur utilitati civium; nam ut Cicero ait, *Salus populi suprema lex esto*. Ubi notandum, duplex distingui justum a Suarez 1. *de legib.* 2. *n.9.* Unum secundum naturalem rationem, quod nunquam deficit, si ratio non erret. Hoc appellatur etiam æquitas naturalis. Ita naturali æquitate nepotes succedunt in locum filiorum, *l.1.§. si filius, ff. de suis, & leg.* Et æquitatis ratio non patitur inaudita causa quem condemnari, *l.1. ff. de requirend. reis*. Et natura æquum est, neminem cum alterius nocumento locupletari, *l. nam hoc, ff. de condict. indebiti*.

Alterum legale, quod lege humana constituitur, & hoc licet in universali Justum sit, solet in particulari deficere. Nec propterea lex injusta est, quia necesse est universaliter ferri: defectus autem ait Aristoteles non ex legislatore, sed ex materia ipsa provenit.

Dicitur ab eo, qui supremam potestatem in Ecclesia habet, hoc est a S. Pontifice, cui a Christo tradita est summa in universali Ecclesia potestas, cum dixit Petro, *Pasce oves meas*. Nam Principes laici omni carent potestate statuendi quidquam in Ecclesia, & leges Justinianeæ, quæ sunt in *C. de sacros. Eccles.* & *de Episc. & Cler.* & in *auth. de reb. Eccles.* cum aliis similibus, quæ directe pro Ecclesia, & Ecclesiasticis Personis lata sunt, nullam vim obbligandi habent, ut docent nostri ex *cap. omnes Principes, de major. & obed.* ex *cap. Ecclesia S. Mariæ. de Constitutionib.* quamvis aliter crediderint Orientales Episcopi, qui ex legibus Justinianæis sibi eas regulas concinnarunt, quas νομοκανόνα, sive νομοκάνονας vocant, quas primus collegit Joann. Scholasticus, qui Eutychio C. P. in exilium pulso suffectus est a Justiniano. Vide Nicolaum

Ale-

Alemannum ad *Historiam Arcanam Procopii*. Hinc ergo Jus canonicum distinguitur a Jure civili, quod fertur ab eo, qui in Civitate primus est, ut in regimine Democratico est populus, in Aristocratico sunt Optimates, in Monarchico est Rex.

Ceterum Episcopi obtinent in suis Diœcesibus Jus condendi leges, cum Episcopus eam potestatem in sua Diœcesi habeat, quam Pontifex in toto Orbe Christiano, sive ea sit immediate ex Christi institutione, sive ex Pontificis mandato, ut suo loco disputabimus.

Dicitur promulgata: propterea quod lex ad hoc conditur, ut a populo servetur, nec potest servari, nisi cognita sit, nec alio modo cognita fieri potest, nisi per promulgationem: quare cum novæ leges antiquis Romanis ferebantur, ære incisæ populo legendæ proponi consueverant pro rostris, seu in foro, ut de legibus Decemviralibus habetur in *l.2.ff.de orig.Juris*. Ubi vero leges promulgatæ sunt, omnes omnino cives ligant, prorsus ut qui eas fortasse violat, non potest se excusare, quod ipsarum notitiam non habuerit, quandoquidem culpa est, nescire, quod scire tenemur. Omnes autem tenemur leges scire. De peccato inscienter commisso habetur in *Levitici cap.* 4. ibi: *Anima, quæ peccaverit per ignorantiam*. Unde est, quod hodie nemo salvari potest per Baptismum, etsi legem Baptismi nesciat, uti est de infantibus, & de iis, qui procul inter barbaros nati sunt.

De Jure Divino, Consuetudine, & Constitutionibus.

TIT. II.

JUs nostrum partim est scriptum, seu expresse statutum, quod ex Jure Divino, & Constitutionibus collectum est; partim est non scriptum, seu Consuetudinarium: quorum omnium, quia divinum, est nobilissimum, propterea de eo præ omnibus est dicendum.

Jus itaque Divinum est, quod Deus dedit Hebræis, & Christus cunctis gentibus: illud extat in libris veteris Testamenti, istud in libris Testamenti novi, in quibus omnibus supremus naturæ Auctor suam mentem testatus est circa ea, quæ voluit vel observari, vel abhorreri ab hominibus.

De Jure Divino veteris Testamenti.

VEteris Testamenti Jus in tres partes dividitur, in Præcepta Moralia, Ceremonias, & Judicia, *Deut.* 6. Per Præcepta Moralia Hebræi efficiebantur boni in se: per Ceremonias boni in ordine ad Deum: per Judicia, seu Judiciales leges, boni in ordine ad Proximum.

Quod

Quod deinde imitatus est impurus Muhhamedes, qui non modo caput religionis, sed & regiminis politici haberi voluit.

Amplius in eo Jure duplex sensus locum habet, literalis, & mysticus, de quibus hic agendus est. Sensus literalis est, quo id tantum cognoscimus, quod verba prima fronte ostendunt, nec præter id, ultra exquirimus, & ex eo tantum deducuntur propositiones de fide. Hinc est, ut de fide sit, quod canis Tobiæ cauda adblandiebatur. At vero sensus mysticus de fide non est, cum varius, & multiplex esse possit; nisi mysticus sensus transierit in literale: quod est, quando illum Deus revelavit per Prophetas. Puta, olim Præceptum fuit Hebræis, ut Agnum Paschalem ederent, ossibus non comminutis; & hic est sensus literalis: Mysticus autem qualis sit declaratum est ab Evangelista Joanne *cap.* 19. nimirum agnum esse Christum, cui Cruci suffixo crura, & reliqua ossa illæsa fuerunt, nec fracta, ut latronibus. Quare jam sensus iste, licet mysticus, de fide est. Duplex hic Scripturæ sensus etiam agnoscitur ab Hebræis, quibus literalis dicitur nudus, seu patens, mysticus vero quæsitus. Vide Cunæum *de Rep. Hebræor. lib.* 3. *cap.* 8. Nonnullis Rabbinis sensus literalis dicitur *Dabbar Katon*, Mysticus vero *Dabbar Gadbol.*

Sensus Mysticus originem habet ex eo, quod in lege Divina hoc proprium est, ut præter utilitatem præcepti, aliquid aliud per figuram denotetur, juxta illud, quod dicitur 1. *ad Corinth.* 10. *Omnia in figura contigebant illis.* Itaque a Theologis triplex sensus mysticus distinguitur. Tropologicus, Allegoricus, & Anagogicus.

Tropologicus ita dicitur, quasi ratio Moralis: est enim a Græco *τρόπος*, hoc est, *mos*, & *λόγος ratio*. Nam est, quando per figuram æternam intelligimus regulam, qua rectos mores docemur; ut per præceptum Circumcisionis carnis, qua Hebræi a Paganis secernebantur, præfiguratur Circumcisio cordis, qua distingueretur a peccatoribus: quæ a D.Paulo ad *Rom.* 2. dicitur, *Circumcisio cordis in spiritu, non in litera.*

Allegoricus hic est, quando legis præcepta Christi mysteria præfigurabant: nam *umbra futurorum est corpus Christi*, D.Paulus ad *Collos.* 2. Tale est, quod modo diximus de Agno paschali.

Anagogicus dicitur quasi sursum ducens, & in eo positus est, ut significet cœlestem gloriam, & bona, quæ nobis sursum in Cœlo parata sunt. Ut præceptum *Levit.* 11. omne, quod reptat super terram, abominabile est, nec assumetur in cibum: quod significat, nos si inter Dei dilectos assumi velimus, ne reptemus, hoc est, segregemus nos a rebus hujus Mundi, & mentem elevemus ad Deum.

Ceterum hoc Jus jam cessavit post Christi mortem, quidquid in contrarium velint Hebræi, & Hæretici Nazaræi, qui illud esse perpetuum con-

contendunt, ut late habetur in *Act. Apost. cap.* 15. *ve.*10. *& seq.* quod jam futurum dixerat Malachia *cap.* 1. ubi dicitur totum cultum sacrificiorum veteris legis a Deo mutatum iri in aliud puriſſimum ſacrificium, quale eſt noſtrum, in quo Chriſtus offertur pro hoſtia æterno Patri. Vide Juſtinum Martyrem in *Dialogo cum Tryphone*, & Suarez in *tract.de legib.* Verum circa præcepta Moralia ſunt, qui diſtinguant, ea ceſſaſſe, ut tradita in lege Moyſis, ſed adhuc durare, quatenus Juri naturali conſona ſunt. Ita Sotus 2. *de justitia, q.*5. *art.*4. *concl.*2. Medina 1. 2. *q.* 98. *art.* 5. Sed verius fortaſſe eſt, præcepta Moralia adhuc nos obligare, quia fuerunt a Chriſto confirmata, *Matthæi* 5.

Præceptis vero judicialibus non poſſumus nos uti, tanquam Juſſis in lege Moyſis, cum jam ſint abrogata: poſſent tamen pro arbitrio recipi, ſeu imitari aliqua ob ipſorum utilitatem civilem. Adde leges Romanorum in multis concordare cum legibus Judicialibus Hebræorum, ut patet, ex libro, qui inſcribitur *Collatio legum Moſaicarum cum Romanis*, quem P.Pithæus publicavit. Hujus Collationis auctor Licinius Rufinus eſſe creditur.

Tandem de Ceremoniis dicendum omnino eſt, ipſarum uſum omni de cauſa eſſe prohibitum, & mortiferum; licet enim Cajetan. 3. *par.q.* 37. *art.*1. dicat non eſſe mortiferum uti Circumciſione, modo fiat, ſine ſpiritu legis veteris, ſed ſolum quia Chriſtum pie imitari velimus, ut fieri ſolet ab Æthiopibus & quibuſdam Græcis, qui in Ægypto degunt, ut in *Hiſt. Imperii Oſmanici lib.* 2. *cap.* 12. ita & Eccleſia Latina ad Chriſti imitationem in azymo conſecrat; tamen contrariam opinionem tuentur plurimi Theologi poſt D. Th. in 4. *diſt.*1. *q.* 2. *art.* 5. *quæſtiunc.*3. *ad* 3. ubi ait, non poſſe cohoneſtari actum Circumciſionis ex quocumque fine honeſto, quia ex prohibitione factus eſt malus: & actus malus non cohoneſtatur ex bono fine.

De Jure Divino Novi Teſtamenti.

CHriſtus legem ſuam non ſcripſit, ſed verbo tradidit, D. Paulus 2. ad *Corinth.*3. nam licet Chriſtus multa dixerit, & fecerit, nuſquam tamen legitur, quidquam literis conſignaſſe, niſi ea ſolum vice, cum coram muliere adultera digito ſcribebat in terra. Et certe ſomniavit Marcian. hæreticus, cum plurima a Chriſto ſcripta fuiſſe tradidit, quem confutat D. Auguſt. *de conſenſu Evangeliſtarum*, *cap.*7. D.Hieronymus in *cap.*13. *Ezechielis.* Nihilominus, ne hæc Chriſti lex oblivioni traderetur, ſcripta deinde eſt ab aliis in quatuor libris, qui græce Evangelia dicuntur. Eſt autem apud Græcos præmium, quod ſolvitur ei, qui lætum nuncium affert: item ſacrificium, quod Deo pro læto nuncio offertur: tandem ſignificat ipſum felix, fauſtumque mun-

nuncium. Quoniam ergo in his quatuor libris continetur felix annunciatio insignis illius beneficii, quo Christus nos morte sua redemit, hinc factum est, ut Evangelia dicerentur. Nuncii autem fuerunt Apostoli: nam ἀπόστολοι apud Græcos idem est, cum nuncio, seu misso: missi siquidem sunt, ut nuncium illud per universum Orbem terrarum promulgarunt.

Ceterum præcepta legis Evangelicæ in duas tantum partes distinguuntur, in moralia, & ceremonialia. De Moralibus patet apud Matthæum *cap.5.* ubi Christus confert legem novam moralem cum morali antiqua. Patet etiam de Ceremonialibus, quia Sacrificium & Sacramenta pertinent ad ceremonias Divini cultus. At vero Christus præcepta Judicialia non tradidit, quamvis aliter fuerit in lege veteri: ratio est, quia Christus nunquam sibi temporale regnum assumsit, ut ipse ad Pilatum respondit, *Regnum meum non est de hoc Mundo*: & Lucæ 12. ei qui postulaverat, *Dic fratri meo, ut dividat mecum hereditatem*, respondit, *Homo, quis me constituit Judicem inter vos?* Hac igitur de causa Christus nec temporale Regnum instituit, quod opus haberet præceptis Judicialibus: sed solum posuit Ecclesiam suam, cui præcepta moralia, & ceremoniæ sunt satis.

Verum, etsi in Ecclesia Christi Judiciales aliquot leges sint necessariæ ad politicum regimen Ecclesiasticum; tamen noluit Christus ipse eas leges ferre, sed suis Vicariis commisit, qui Jus eas ferendi habent: adeoque hæ Judiciales leges non sub Lege Divina, sed sub Canonicis Constitutionibus computantur, ut recte citatus Suarez animadvertit.

De dispensatione Novi Testamenti.

CErtum est legem Christi ab homine immutari non posse: quippe legis mutatio fit vel ab æquali in potestate, vel a majori: homo autem Christo neque major est, neque par. Difficultas autem in eo versatur, an Summo Pontifici possit aliquando licitum fieri ob justam causam in ea lege dispensare. Distant vero immutatio, ac dispensatio in hoc quod legis immutatio est eam in universum per abrogationem tollere: ut puta sacrum calicis est a Christo institutum in vino ex vite: hoc ita demum immutaret, si S. Pontifex juberet a universo Orbe terrarum pro vino consecrari mulsum, quod faciunt nonnulli ex Abissinis, qui vino carent, ut in *Theatro Turciæ cap.30. art.13.* Dispensatio est, cum ob causam aliquam Pontifex secus fieri permitteret, atque a Christo ordinatum est: ut si Ruthenis, qui vino carent, concederetur consecratio in aqua mellita, eo quod ipsa pro vino utuntur: scilicet ne tam insigni beneficio Christi carerent. Quæritur ergo, utrum dispensatio hæc Pontifici permitti possit?

Et

Et ut plurimum Theologi post D.Th.1.2.q.97. *art*.4.*ad* 3.& *quod. lib*.4. *qu*.8. *art*.13. ex D.Bernardo *lib.de dispensat.& pracepto.* docent, Jus non esse Pontifici dispensandi in iis, quæ a Christo instituta sunt. Ratio in promtu est, quia qui minor potestate est, Jus dispensandi non habet in lege majoris, nisi ab eo habeat speciale mandatum, ex *not. in tit. de Procuratorib.* Hac de causa in lege Mosis dispensatio nulla fieri poterat, utpote a Deo lata, qui nulli hanc potestatem impertitus fuerat: quare Pontifex Hebræorum non dicebatur Dominus legis, sed Custos, *Deut*.4. Ita ergo etiam sese res habet in lege nova, ubi dispensandi potestas a Christo nulli concessa est, neque etiam Petro, ut ex Evangelio patet. Ergo Petrus, sive Pontifex manum in legem Christo nullo modo immittere potest. Idem docent Canonistæ apud Covar.4. *decretal. par*.2. *cap*.6. §.9.

Objicies Christum *Matth*.16. D.Petro dixisse: *Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlo*. Sed respondemus hæc verba nimis esse generalia: & in generali concessione non comprehendi ea, quæ magni momenti sunt, seu speciale mandatum exigunt, Can. in *cap. qui ad agendum, de procuratorib. in 6.* Non negamus tamen posse S. Pontificem aliquando tanquam Interpretem Juris Divini, declarare præceptum aliquod non se extendere, nec locum habere in peculiari aliqua & determinata materia. Ita Innoc. VIII. tanquam Interpres Juris Divini aliquando Saxonibus, qui vino carent, concessit, ut in pane solum Eucharistiæ Sacramentum conficerent, si verum est, quod Volaterran. *lib*.7. *Geographiæ tit. de Saxonib.* narrat. Nam cum præceptum sacrificandi sub duplici specie panis, & vini, sit per se affirmativum, eapropter non obliget, ut dicitur, per semper, potest interpretationem admittere, ut scilicet omni vino deficiente, cesset etiam obligatio offerendi in utraque specie, præsertim cum non essentialis, sed integralis institutio adimatur: quippe valida de facto est consecratio unius speciei, quamvis alia adimatur.

Idipsum dictum esto de Jurejurando, voto, matrimonio rato, vinculo spirituali inter Episcopum & Ecclesiam; quæ omnia de Jure Divino sunt, & tamen ea S.P. ut legis Divinæ Interpres remittit, & commutat, ut suis locis patebit.

Sicut autem Legi Divinæ dispensari non potest per Pontificem, ita neque per consuetudinem: siquidem communis Ecclesia, quæ consuetudinem facit, minor est Christo, ut propterea in ejus legem Jus non habeat. Ceterum ut id recte intelligatur, sit.

De Consuetudine.

HÆc duplex est, una Publica, seu communis Christianorum omnium; ut e. g. Sanctorum vigiliis abstinere non solum a carne, sed etiam ab ovis & lacticiniis, hæc consuetudo est, cum nusquam expresse reperiatur constitutum, sed solum gravi de causa moribus, & tacito consensu receptum sit ab universali pœne Ecclesia. In Quadragesima, cum Armenii in Sabbatis & Dominicis vescerentur ovis & caseo, expresse id vetitum est in Concilio in *Trullo can.56.* ubi etiam habetur, ut abstineant Christiani *ab omni natatili*; hoc est etiam a piscibus, qui non concedebantur, nisi ægrotantibus, Balsamon ad *can. 69. Apostolorum*. Edebant ergo tantum fructus aridos, panemque siccum. Altera est specialis, cum aliquid observatur non ab omnibus Christianis, sed ab aliquibus ipsorum: uti est Græcorum consuetudo, qui si unicam & virginem duxerint uxorem, possunt ad Sacerdotium admitti. Utraque harum ita unica & generali definitione determinari potest.

Consuetudo Ecclesiastica est Jus non scriptum a Christianis circa res Ecclesiasticas tacitis moribus, & longævo usu introductum. Quæ definitio patet ex sequentibus, & ex his, quæ diximus *lib. 1. Instit. civilium tit. 2.*

Consuetudo differt a traditionibus, quæ in Ecclesia sunt; quandoquidem consuetudo semper est Jus non scriptum, hoc est non expresse sancitum a Christo, sed deinde ab ejus Ecclesia tacite introductum: at vero traditio est Jus scriptum, seu expresse a Christo constitutum, ita tamen, ut ejus notitia ad nos pervenerit per manus majorum, qui ita audierunt ab Apostolis, vel ab ipsis scriptum repererunt: nam traditio aliquando est literis mandata, aliquando non, ut colligitur ex D. Paulo 2. ad *Thessal.* 2. ubi ait: *Tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam*: scilicet, sive verbo, sive scripto: quandoquidem in Ecclesia Christiana multa observantur, quæ nusquam in lege Evangelica scripta reperiuntur; tamen constante retinentur, quia ex Divino Præcepto manarunt, ut disputat Bellarm. *lib. 4. de verbo Dei*: adeout traditio Jus divinum sit, a Christo statutum, & per manus ad nos translatum: sed e diverso consuetudo Jus humanum est, utpote ab unione Christianorum introductum. Hujusmodi est Jejunium Quadragesimale, quod primum a Christianis per traditionem receptum, Thelesphorus deinde S. Pontifex lege sanxit ad annum Christi 150. circiter, ut quidem putant ex *can. statuimus, dist.* 4. Ita quoque est de die Dominica, quam nos solemnem habemus pro Hebræorum Sabato: & alia id genus, quæ Apostolorum traditione dicuntur.

Dividunt consuetudinem, ut alia sit contra legem, alia præter legem, alia

alia secundum legem. Verum circa hanc ultimam partem recte nonnulli docent, esse eam a divisione auferendam: nam consuetudo secundum leges non potest Jus novum constituere, quod utique ad consuetudinem exposcitur, sed est quædam præexistentis legis observatio: ut cum lex jubet debere non semel saltem in anno ad Sacram Eucharistiam accedere, & nos id observamus, non legem novam introducimus, sed antiquam implemus. Ita post alios Felinus in *cap. 1. de rescriptis*, *num.* 17. Verum tamen est legem obscuram, ambiguamque, & quæ plures sensus admittit, etiam eo sensu recipiendam, quæ eam consuetudo observat. Atque ita dicitur, Consuetudo optima legum interpres est, *cap. cum dilectus, de consuetudine, l. si de interpretatione, ff. de legibus*: & hoc ideo, quia tunc populus universus intelligitur legem fuisse interpretatus. Exemplum esto. Ex traditione Apostolorum Jejunium servandum est feria quarta & sexta, Epiphanius 4. *contra hæres*, *in fine*. De quarta est consilium, de sexta præceptum, Glos. in *can. de esu*, *dist.* 3. *de consecr.* Sed, inquies, unde scimus, quartæ feriæ Jejunium de consilio tantum esse? Vix aliud afferri posse credo, nisi id ita consuetudine interpretatum.

Præter legem ea consuetudo est, quæ aliquid ponit, quod a lege nec expresse jubetur, nec vetatur. Ita ergo in Ecclesia universali observatione, quæ nec a Christo, nec ab Apostolis expresse traditæ sunt, neque illis repugnant, consuetudines præter legem dicendæ sunt: ut olim mos erat orandi ad Orientem, de quo Tertull. *de corona militis cap.* 4. quod postea contraria consuetudine sublatum est ex adhortatione maxime Leonis I. Papæ *sermone* 7. *de nativ. Domini*. Hæc consuetudo exigit spatium 10. annorum, DD. in *l. de quibus*, *ff. de legib.*

Contra legem consuetudo esse dicitur, cum lex quid vetat, & consuetudo illud idem permittit, vel e contrario: & propterea legem tollit, de Jure civili spatio decennii, Gloss. in *d. l. de quibus*: Jure Canonico spatio 40. annorum, in Glos. *cap. fin. de consecrat.* Panorm. *ibid. n.* 11. Hæc locum non habet in Jure Divino: nam, ut diximus, populus Christianus minor potestate est, quam Christus, ut propterea non possit legem Christi tollere, cum inferior Jus in superiorem non habeat. Si itaque aliqua contra leges divinas observatio esset, non consuetudo, sed abusus esset dicendus. Verum Jure humano datur consuetudo contra legem: e.g. Olim die Dominico, & medio intervallo inter Pascha, & Pentecosten, non licebat adorare, nisi stando, non flexo in terram genu, in memoriam Dominicæ Resurrectionis. Ita statutum in *Nicæna*, *can.* 20. Tertullianus *de morte militis*, *cap.* 3. & Hieronymus *adversus Luciferianos*. Id tamen, quia lex est, constitutione abrogari potuit. Lex jubet, mortuo patre ab intestato liberos omnes cujusvis sexus æque

ſuccedere, quemque in portionem ſuam, *l. maximum vitium, C. de lib. præter.* at Neapoli invaluit conſuetudo, ut per maſculos fœminæ excludantur, *conſuetud. Si quis vel ſi qua, de ſucceſſ. ab inteſt.*

Notandum tamen, primos illos, qui conſuetudinem legi contrariam introducunt, peccare, & puniri poſſe, cum legem violent: idque etiam locum habere in omnes illos, qui ita etiam deinceps agunt, donec legitimo tempore conſuetudo introducta ſit, & præſcripta: tunc enim amplius quis contra legem non facit, nec peccat, nec pœnam ſubit ullam: nam ea lex amplius vim non habet, cum ſit per conſuetudinem ſublata, ut intelligitur textus in *l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo*. Quare præſcripta & introducta conſuetudine non lex, ſed ipſa conſuetudo ſervanda eſt, adeout qui contra eam faceret, ipſe peccaret, & plecti deberet: licet conformet ſe legi antiquæ jam abrogatæ.

De Conſuetudine a lege prohibita.

HAc in re publica notabimus. I. Conſuetudo præexiſtens poteſt per legem, quæ deinde feratur, abrogari: nam per leges poſteriores derogatur prioribus: & ſicuti conſuetudo poteſt legem tollere, ita lex conſuetudinem. Verum id non ſine diſtinctione intelligendum eſt: vel enim conſuetudo præexiſtens eſt juſta, & rationi conformis, & eo caſu non aufertur per legem contrariam, ſi conſuetudinis in ea mentio non fiat: Nam omnino opus eſt, ut addatur in lege clauſula: *Non obſtante quacunque conſuetudine*. Vel conſuetudo eſt injuſta ſeu per ſe, ſeu ratione temporis, & tollitur per legem contrariam, licet nulla ejus mentio habeatur. Ita expreſſe patet ex *cap. 1. de conſtitutionib. in 6* ibi: *Legem non abrogare conſuetudinem rationabilem, niſi expreſſe caveatur in ipſa*. Et ratio eſt, quia cum conſuetudo juſta eſt, & rationabilis, in dubio potius Princeps præſumitur eam ignoraſſe, quam voluiſſe per legem contrariam abrogare: quod enim rationabile eſt, non debet tolli, ſed confirmari. Itaque ſi Princeps eam conſuetudinem ceſſare velit, quia putat ita eo tempore magis expedire, neceſſe eſt, ut de ipſa mentionem faciat, ut ſæpe in Tridentino obſervatum videmus.

II. Conſuetudo, quæ in poſterum poſſet induci, non poteſt per legem antecedentem tolli, etiamſi apponatur clauſa derogatoria, *Non obſtante conſuetudine*, vel etiam clarius, *Non obſtante conſuetudine, quæ in contrarium poſſet induci*, vel quocumque tandem modo concipiatur; adhuc enim contra eam legem conſuetudo valide a populo induci poſſet, modo rationabilis ſit. Exemplum eſto in antefato, ſeu donatione propter nuptias, in qua apud nos ſtatutum eſt, ut filii ſuccedant non ut filii, ſed ut heredes patris, ut propterea teneantur inde facere ſatis creditoribus paternis, ut in *pragm. un. de antefato*, quæ in

fine

sine expressim irritat singulas & universas pactiones, quæ contra dictam pragmaticam fiunt: & nihilominus hodie consuetudine receptum est, pactionem fieri, ut filii succedant ut filii, Capyc. Latro *dec.63. nu. 7.* Marinis *2. resol.23. num.3.*

Probatur I. quia lex etiam in ea parte, in qua abrogat consuetudinem, non est, nisi lex: ergo quemadmodum reliquæ leges per consuetudinem posteriorem tolli possunt, ita etiam hæc lex abrogans tolli poterit.

Probatur II. quia cum populus juste & rationabiliter assuevit, tum lex, ejusque prohibitio non censetur populo utilis, & proinde cesset necesse est: nam eo casu lex ex justa incipit fieri injusta; quandoquidem justa lex est, quæ populo utilis; injusta, quæ inutilis. Leges autem injustæ merito tolluntur. Ita Suarez *7. de legib.*

Demum complures sunt casus, in quibus consuetudo non tenet, & dicitur potius corruptela, & abusus, ut I. si esset contraria legi naturali vel divinæ, vel iis, quæ hinc necessario consequuntur, *cap. fin. de consuetud. can. mala*, *& can. frustra. dist.8.* Quare nequit consuetudo induci contra sigillum confessionis, quod est de Jure divino naturali, ut suo loco dicemus, & tradit Abbas in *cap. omnis de pœnit. n.25.* & in *cap. dilectus, de excessibus prælatorum, num.7.* II. Si consuetudo adversetur constitutionibus Ecclesiasticis in rebus spiritualibus, in quibus subditi Jus non habent, sed ipsi solum Ecclesiastici superiores, ut in *cap. cum inter de consuetud.* ubi consuetudo irritatur, quod *ex illa disrumperetur nervus Ecclesiasticæ disciplinæ*: & ita explicandus est Lancellottus hic §. *hæc tamen*, ubi ait consuetudinem, quæ contradicit Canonicis institutis, esse pravam; ut scilicet id verum sit in causis, in quibus facultas solum est apud S. Pontificem, vel Episcopos. Hinc est, quod consuetudo, quæ regularem professum faceret dominum eorum, quæ lucraretur, esset invalida; nam disciplinam Ecclesiasticam dissolveret. Late Navarrus in *tract. de tribus votis.*

De Constitutionibus.

COnstitutio hic a Langellotto videtur lex scripta, seu expresse sancita, quæ comprehendit tam Jus divinum, quàm humanum. Sed hic in nostro titulo nomen constitutionis pressius accipitur pro lege scripta humana; nam de divina jam supra actum est. Et dividitur, ut una sit Ecclesiastica, altera Secularis. Hæc constituitur a Populo, Senatu, vel Principe laico ad commune bonum politicum totius Civitatis. Illa vero constituitur a superiore Ecclesiastico, sive Summo Pontifice, sive Episcopis, ad commune bonum spirituale fidelium. Nam, ut habetur in *cap. solitæ, de major. & obed.* duæ sunt omninò Jurisdictiones, Pontificia una, Regia altera, quibus universus Orbis terrarum regitur, quarum Regia comparatur Lunæ, Pontificia Soli.

Hæ

Hæ autem Jurisdictiones invicem turbari, vel confundi non debent. Nam quemadmodum S. Pontifex non potest legem ferre pro laicis, nisi in rebus, ubi animæ & salutis æternæ causa versatur: ita e contrario Rex nequit suis legibus Clericos ligare, etsi in Clericorum favorem tenderent, *cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitutionib. cap. seculari, de fore competenti in 6. can. placuit* 16. *q*. 7. Quin si Princeps laicus in suis legibus speciatim de Clericis mentionem habeat, incidit in *can*. 12. *Bulla Cœnæ Domini*. Sed pro clariori harum rerum intelligentia sit.

Utrum leges Principum Laicorum obligent Clericos saltem vi directiva.

QUÆSTIO I.

HÆc quæstio locum habet, quoties Principis secularis leges nihil continent, quod repugnat Juri divino, vel immunitati Ecclesiæ: sed e diverso ad commune bonum & salutem populi tendunt: hoc est, veræ leges sunt. Et quidam docent Clericos adstringi ad leges laicæ observationem, non quidem vi coactiva, sed directiva; præsertim si agatur de re, qua ipsi etiam Clerici gaudere debent: veluti si lex feratur pro ducenda aqua, reficiendis mœnibus, conservanda annona, & id genus aliis. Ita Suarez, Medina, Sotus, & alii apud Dianam *tom*. 1. *tract*. 2. *resol*. 8. Quod probant ex eo, quia leges istæ a naturali ratione emanant: sed Clerici tenentur, & obligantur Jure naturali: ergo tenentur ex Jure naturali, hoc est, vi directiva, leges illas laicorum observare. Præsertim, qui maximum oriretur scandalum, si laici ex directione Juris naturalis tenerentur, Clerici vero non item.

Sed nobis arridet illorum sententia, qui docent Clericos nullomodo directe obstringi legibus Principis laici, neque vi coactiva, neque directiva, ut defendunt plurimi cum Portellio in *dubiis regal. v. lex*, & Genuensi in *praxi*, *cap*. 74.

Probatur I. Jure ex *cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitutionib.* ubi proponitur, Præsidem Basilium legem promulgasse, ne bona Ecclesiæ alienarentur; & nihilominus S. Pontifex statuit Clericos nullo modo tali lege teneri. Idipsum patet ex *cap*. 7. *de immunitate Ecclesiarum*, ubi dicitur Clericos non teneri censum persolvere pro via publica reficienda, quamvis id lex Principis laici jubeat. Ergo cum nullo modo Clerici his legibus teneantur, patet neque directive teneri.

Probatur II. ratione. Nam lex non habet vim, nisi feratur in subditos, ut est omnium sententia, & per se patet. Sed Clerici nullo modo sunt laicorum subditi. Ergo nullo modo ex lege laicorum obligantur. Quæ ratio evidentissima est.

Nec

Nec obſtat, quod adverſarii opponunt, nempe Clericos teneri Jure naturali; reſpondetur enim teneri eo, quatenus Jus naturale eſt, non quatenus eſt imperatum in lege Principis ſecularis, qui Juriſdictionem in Clericos non habet. Itaque in eo caſu Clerici contravenientes, peccant quidem, ſed contra ipſum naturale Jus, non contra Jus civile ſeculare. Poteſt etiam fieri, ut peccent ratione ſcandali.

An lege Laicorum obligent ſubditos in conſcientia.

QUÆSTIO II.

CUm variæ hac in re ſint DD. opiniones, nobis placet diſtinguere, ut ſi legis violatio tendat primario contra bonum publicum, tunc violator peccet, veluti ſi lex pro conſervanda annona jubeat frumentum ex Urbe non extrahi, qui extrahit, utique peccat. Sed ſi e diverſo legis violatio lædat primario tantum privatum bonum ipſius violantis, non peccat, veluti ſi quis teſtando non advocet ſeptem teſtes, ſed quinque. Ubi tamen excipimus caſum, quo quis id in deſpectum ſuperioris faceret.

Probatur prima Concluſionis pars ex eo, quod violatio boni publici eſt res per ſe gravis; quocirca non ſolum peccatum inducit, ſed etiam grave peccatum, ſeu mortale, ex regula Theologorum poſt D. Th. 1.2.*qu*.20. Et quamvis multi cum Navarro relati a Turamino in *tract. de legib. in princ.* diſtinxerint inter legem ſimplicem, & legem pœnalem, ut ex illa homines obligentur in conſcientia, non etiam ex iſta, ne videatur ſubditos duplici onere gravatus: tamen hæc diſtinctio aperte rejicitur ex D. Paulo ad *Rom.* 13. ubi ait, *Subditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*; ex quibus verbis aperte patet, loqui de lege pœnali, quæ nos ſubjicit iræ Principis; & tamen Apoſtolus addit tranſgreſſorem etiam obligari ex conſcientia. Quod confirmatur ex eo; quia Princeps cum pœnam in violatores irrogat, ſatis declarat velle multo magis ſuam legem obſervari: ut propterea non cenſendus ſit, velle tranſgreſſorem peccato exonerare, ſed potius ob rei gravitatem, velle ipſum duplici onere gravare: quod in Jure noſtro novum non eſt, ubi ſæpe pro uno delicto plures pœnæ irrogantur, *l. quiſquis, C. ad l. Jul. Majeſt. cum concordantibus*. Ita Alphonſus de Caſtro *in libro ſingulari de lege pœnali*.

Probatur II. pars, quia cum quis legem violat in ſuam privatam utilitatem tendentem, non videtur aliud facere, niſi ſuo beneficio renunciare: quod utique quiſquis facere poteſt. Ergo non peccat. Excipimus tamen, ſi id faciat in deſpectum ſuperioris, quo caſu res gravis,

vis, & quæ tendit in publicam utilitatem læditur, hoc est auctoritas superioris: ac propterea peccaretur etiam mortaliter, *cap.fin.* §.*peccat*, *de Clerico excommunicato.* Quare non est recipienda sententia Bellarm. 3. *contr.tit.de laicis*, *cap.* 11.& Soti *de justit.& jure*, *q.* 6.*art.* 4. qui docent semper violatorem legis peccare: quæ sententia nimis rigorosa est.

Ita quoque non placet illorum opinio, qui existimant Leges laicorum non posse subditos obligare in conscientia ex eo, quod ipsi careant spirituali jurisdictione, & ipsorum leges non tendant ad finem spiritualem. Sed respondetur, quod licet directe loquendo hoc verum sit, tamen indirecte & per consequens leges Principis laici tendunt ad finem spiritualem, cum doceant subditos honeste vivere, alterum non lædere, & jus suum cuique tribuere, ut propterea quoties subditi ab ipsis legibus discedunt, peccarent.

Hinc fit, leges Principum infidelium, quando rectæ & justæ sunt, obligare etiam in conscientia Christianos sub eorum jurisdictione degentes, quia aliter faciendo adversarentur bono publico. Et sane D. Paulus in *d. epist. ad Rom. cap.* 13. cum dixit, ***Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam***, loquutus est de legibus & regibus gentilibus, quibus voluit Christianos in rebus justis obedire, Can. in *cap omnis anima, de censib.*

De Ecclesiasticis Constitutionibus.

TIT. III.

Cum hactenus dictum sit de Constitutionibus in genere, nunc paulatim progrediendo ad Ecclesiasticas constitutiones deveniemus, quas Langellottus in 3. partes distinguit, itaut vel sint statuta Conciliorum, vel decreta Pontificum, vel tandem dicta SS. Patruum. Sit ergo.

De Conciliis.

Concilium est Collectio hominum Ecclesiasticorum ex auctoritate superioris jurisdictionem habentis ad res Ecclesiasticas determinandas; neque enim majoris momenti controversiæ, aliter, quam per Synodos ac Concilia componi possunt, ut ait Eusebius in *vita Constantini lib.* 1. *cap.* 51. Et dividuntur, ut alia sint Concilia universalia seu œcumenica, alia Provincialia, alia tandem Episcopalia.

Univeralia sunt, quæ auctoritate S. Pontificis congregantur ex universo Orbe Christiano ad res fidei vel morum statuendas *can. canones*, *dist.* 18. Et primum Hierosolymitanum est habitum temporibus Apostolorum, in quo D. Petrus tanquam caput præsedit, ubi determinatum est legalia Mosaicæ legis jam cessasse, ut in *Act. Apost. cap.* 15. Et celebratum est anno Claudii 6. ut in *Chronico Alexandrino*, vel potius 7.

ut

ut putat Henricus Valesius ad *Historiam Ecclesiasticam Eusebii lib.2. cap.*18. Eo tempore censetur scriptus liber Canonum Apostolorum, de quibus tamen magna controversia est; nam Ecclesia Orientalis omnes 85. vel ut alii numerant 84. recepit, ut legitimos: quod secutus est Franciscus Turrianus in *libro singulari adversus Magdeburgenses Centuriatores*. At vero Ecclesia Occidentalis 50.aut 40.duntaxat priores pro veris agnoscit, quos scilicet in Latinum transtulit Dionysius Exiguus Abbas, rogatus a Stephano Salonitano Episcopo, ut est apud Cassiodorum. Ita Bellarm.*de script. Ecclesiasticis, in Clemente*, Baronius ad A.C. 102. Possevinus in *Apparatu Ecclesiastico, v. Clemens.* Id tamen, sive ab Ecclesia Orientali, sive Occidentali factum esse non nisi sexto seculo ineunte probat Natalis Alexander Dominicanus in *selectis Hist.Ecclesiast.dissert.*17. qui amplius cum S.Isidoro Hispalensi apud Anton. Aug. *lib.*1. *de emendat. Gratiani dial.*6 cum Hincmaro, & aliis omnes apogryphos & suppositios putat.

Deinde vero Constantinus Magnus Christianis facultatem præstitit, ut libere congregarentur, §.*quorum*, *hic*. Nam sub eo celebratum est Nicœ um Concilium anno Christi 325, ubi Ariana damnatur hæresis, & statuitur Pascha celebrari die Dominico proximo post Lunam 15. Martii, C. Athanasius *apolog.* 2. Inter Concilia Universalia, præter Nicœnum, celeberrima sunt, Ephesinum, Calcedonense, Constantinopolitanum, & Tridentinum.

Ad componendum dissidium Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ ex Phatii C.P. proterviam ortum, celebratum est Concilium Florentinum, assidentibus Joann. Palæologo Græcorum Imperatore, & Josepho Patriarcha C.P. ubi anno 1439. tres Græcorum hæreses sublatæ sunt, I. de Processione Spiritus Sancti. II. de Purgatorio. III. de primatu Pontificis Romani. Ritus verò, qui non sapiunt hæresim, ipsi permissi sunt, ut celebrarent in azimo; baptizando dicerent. *Baptizetur servus Dei, &c.* ut ordinati in Sacris utantur matrimonio ante ordinum susceptionem contracto; ut ministrent Eucharistiam sub utraque specie, & alia multa. Verum deinde Græci nunquam hoc generale Concilium receperunt, cum ob culpam ipsius Joann. studio erga res civiles: tum calumniis Marci Metropolitæ Ephesi, qui Concilio subscribere noluit. Vide Severinum Binium in *Notis*.

Provincialia Concilia sunt, quæ auctoritate Metropolitæ ex Provincialia congregantur ad mores ipsius Provinciæ statuendos, *Trident. sess.*24.*de reform.cap.*2. Ubi notandum I. sub nomine Metropolitæ venire omnes quicumque sub se alios habent Episcopos suffraganeos; itaut Concilium unius Provinciæ sit, si convocetur ab Archiepiscopo: plurium vero si coaduvetur a Patriarcha, vel Primate. Quod si Primas

toti uni nationi præſit, uti Primas Pariſienſis toti Galliæ, Concilium Provinciale eo caſu dicetur *Nationale*. Imo Archidiaconus & Turrecremata in *cap. regula*, *§.porro*, *diſt.*3. docent etiam Provinciale Concilium multo magis poſſe a Legato a latere convocari, qui in Provincia majorem habet poteſtatem, quam ipſe Metropolitæ, *cap. ſi Abbatem*, *de elect. in* 6.

Notandum II. In eo Concilio non poſſe res de fide determinari, quæ ad Summum Pontificem, vel ad generale Concilium, in quo ipſe Pontifex præſidet, pertinent. Poſſunt itaque ſolum mores Provinciæ reformari, ita tamen, ut ſi de ipſis aliquid generaliter ſtatutum ſit in Conſtitutionibus Juris communis, nequeant id tollere, ſed ſolum iis licitum ſit interpretari, hoc eſt, declarare ex juſtis cauſis eas conſtitutiones locum non habere in hoc, vel illo caſu. Ratio eſt quia Epiſcopi non ſunt ſupra Pontificem. Ita Canoniſtæ cum Abbate in *cap. grave*, *de præbendis*, & Theologi apud Sales *de legib diſp.*8. *ſect.*15.

III. Concilium Provinciale non habet locum, niſi in ipſa Provincia, ubi Metropolitæ Juriſdictio viget: extra vero non obligat, *diſt.* 18. *in princ.* quamvis aliquando ſoleat ob rectam & ſanam doctrinam ab univerſali Eccleſia recipi, *cap.*1. *de conſtitutionib. cap.*2. *de electione*, *cap.* 1. *de filiis Præsbyt. cum concordantib.*

Tandem ad hoc Concilium non modo Epiſcopi & Abbates convocantur, ſed etiam Cathedralium Eccleſiarum Capitula, quæ tamen non habent votum deciſivum, ſed ſolum conſultivum, Abbas *in cap. fin. de his*, *quæ fiunt a Prælat. ſine conſ. cap.*

Epiſcopalia Concilia ſunt, quæ auctoritate Epiſcopi convocantur ex Diœceſi ad mores ſubditorum reformandos, *can. placuit*, 12. *qu.*2. *cap. ſicut olim*, *de accuſationibus*. Tenetur autem Epiſcopus ſingulis annis Synodales per dies Pentecoſtes conſtitutiones condere, quas tertio quoque anno Summo Pontifici exibet, ut ſuæ adminiſtrationis rationem reddat. Vide latius Barboſam *de poteſtate Epiſcopi*, *par.*3. *alleg.*93.

De Decretis Pontificum.

DEcretales SS. Pontificum Epiſtolas primas, qui Codici Canonum (in quo olim nonniſi Conciliorum decreta continebantur) inſeruit, fuit Dionyſius Exiguus Abbas Romanus, ſed natione Scytha, ille ipſe, qui omiſſa profana annorum numeratione per Olympiades, vel Conſules, primus ab Incarnatione Chriſti tempora pernotare cœpit, & Cyclum Paſchalem edidit anno Chriſti 525. Is ergo Dionyſius Conciliorum Canonibus addidit, præter Apoſtolorum Canones, etiam Decretales Epiſtolas Siricii, Innocentii, Zoſimi, Bonifacii, Cœleſtini, Leo-

[L]eonis, Gelasii, & Anastasii, ab anno videlicet 385. ad annum 498.

Deinde hæc auctum ivit Isidorus Hispanus, cognomento Mercator, [q]ui circa Caroli Magni, & Hadriani I. Pontificis tempora, suæ Cano[n]um Collectioni inseruit Epistolas Decretales omnes, quas nancisci [p]otuit; SS.PP. a Clemente, usque ad S. Sylvestrum: tum usque ad [S].Gregorium, ut in Epistola suæ Collectioni præfixa, quam integram [h]abes apud Christophorum Justellum, mutilam refert Gratianus in *[c]an.placuit, dist.* 16. Sed & illæ etiam Decretales Epistolæ, quæ Codici [C]anonum insertæ non sunt, vim legis habent, *can. si Romanorum*, *[d]ist.* 19. *can. omnia* 25. *qu.* 1.

Hæretici somniant S. Pontifici, & Ecclesiæ nullum esse Jus legis con[d]endæ, propterea quod Christi lex Evangelica, ut quæ perfectissima [e]st, omnino est satis ad salutem consequendam, conjunctis præceptis [j]uris naturæ: quocirca nulla alia opus est lege ad Ecclesiam regendam. [H]inc Lutherus & Calvinus Decretalium librum igni cremarunt, [q]uem ipsis merebantur.

Nam de fide est S.Pontifici esse Jus legis condendæ, ut palam docent S.Patres apud Turrecrem. 2. *de Eccles.cap.*41. Suarez *de legib. lib.*4. *[c]ap.* 1. *& seqq.* & probatur ratione, quia Ecclesia a Christo constituta [e]st sub regimine perfectæ Monarchiæ, cujus caput fecit Petrum, cum [d]ixit, *Pasce oves meas*; nam pascendi verbum adaptatur regibus, qui [v]eteri Testamento sæpe dicuntur *Pastores Populorum*, ut etiam lege[r]e est apud Homerum. Sed nequit esse perfecta Monarchia sine pote[st]ate condendi leges pro ipsius regimine. Ergo Jus istud omnino est [i]n Summo Pontifice. Idem habetur in *cap. solitæ, de major. id cap.* 1. *[d]e constitutionibus*, cum aliis innumeris.

Neque obstat ratio hæreticorum, qui ajunt satis esse leges Christi; [n]am id quidem verissimum est generatim, & in quantum ad substan[ti]am fidei: quippe Christus generalia tantum præcepta posuit rerum, [qu]æ credi debent, sperare, & fieri. At vero in causis magis specialibus [ni]hil Christus statuit, sinendo, ut ipsius Vicarii decursu temporis id fa[c]erent, prout vel necessitas exigeret, vel utilitas suaderet.

Ita autem Jus condendi leges est in Summo Pontifice, ut Sede va[c]ante, Jus istud dicatur esse in suspenso, nec possint Cardinales, aut [ip]sum universale Concilium hoc sibi Jus arrogare, Theologi commu[ni]ter & Canonistæ apud Medices *de legibus par.* 1.*q.*10. Nam cum hæc [p]otestas concessa sit Capiti Christi Vicario, nequit aliis convenire, ne [vi]deamur aliud Caput facere, contra Christi institutionem.

De Dictis SS. Patruum.

Quamvis Glossa in *can. novi*, *dist.* 9. crediderit, dicta Patruum vim legis habere; tamen irridetur a Covar. 1. *var.* 16. aliisque apud Salas *de legib.*, *q.* 95. *disp.* 8. *sect.* 13. quia Jus condendi leges non dependet neque a sanctitate morum, neque a doctrina, quæ quidem veneramur in SS. Patribus, sed a Jurisdictione & potestate capitis pendet, quæ est in solo S. Pontifice, qui si aliquid contra Partes statuat, certum est ipsi esse obediendum, ut in Bulla Alexandri VIII. *propos. ult.*

Illud verum est, dicta Patruum magnam auctoritatem obtinere, præsertim si quid docent inter se concordes, *can. sed aliud*, *dist.* 20. quo casu S. Pontifex ab ipsis non solet discedere, *cap cum Apostolica*, *de his, quæ fiunt a Prælatis*, *can. sunt nonnulli* 16. *q.* 1. Itaque tunc solum dicta Patruum transire possunt in legem, cum ea Pontifex approbat, & Canonicis constitutionibus inserit, ut hic §. *alia sane*.

De Jure Personarum.

TIT. IV.

Jus omne, quo utimur, circa tria versatur, personas, res, & judicia, quidquid autem de rebus, & judiciis agitur, id totum gratia Personarum fit; ideo recte Langellottus ad imitationem Justiniani, præ omnibus de ipsis personis agit; etsi Petrus Gregorius in *Syntag. Juris* a rebus voluerit ordiri.

Personæ a Canonistis dividuntur in Clericos, & Laicos. Laici sunt, qui temporalibus vacant ministeriis, Principum potestati subjecti, & dicuntur a Græco λαὸς, idest turba, seu populus, D. Paulus ἰδιώτας vocat de rebus fidei disputare, *cap. quicumque*, §. *inhibemus*, *de hæret. in* 6. Quod tamen locum non habet in laicis doctis; qui ita disputando facerent contra verba legis, non etiam contra mentem, ut explicat Cajet. in 2. 2. *q.* 10. *art.* 7. Ita neque prædicare possunt populo verbum Dei, *cap. sicut*, *de hæretic. l. nemo*, *C. de summa Trinit.*

Clerici vero sunt, qui Divinis ministeriis mancipati sunt, dicti a Græco κλῆρος, idest sors; sunt enim in sorte, seu ditione Domini. Etsi enim omnes fideles in sorte Dei sint, tamen id arctiori vinculo est de iis, qui sacris vacant functionibus. Ita *Num.* 18. & *Deut.* 18. Deus peculiariter tribum Levi vocat sortem & hereditatem suam, utut de cetero omnes Israelitæ in sorte Dei extiterint. Et dividuntur in Clerum majorem, in quo sunt Presbyteri, & Episcopi, & in minorem, in quo censentur Diaconi, & reliqui inferioris ordinis. Vide apud Eusebium & Irenæum ex Valesio in *lib.* 6. *Historia Ecclesiasticæ Eusebii*, *cap.* 43. & habetur hic in §. *horum*, Quo-

Quoniam vero Clericus Divinis ministeriis vacare debet, hinc I. negotiis secularibus se immiscere, præsertim mercaturæ, ob fraudes, quæ mercando solent committi. Unde illud Davidis *Psal.* 70. *Quoniam non cognovi literaturam, introibo in potentias Domini*. Græci Interpretes pro *Literaturam* habent *Negotiationes*. In textu Hebraico est *Sephoroth*, quæ vox ambigua est ad literas & numeros, quibus mercatores in ratiociniis utuntur. Præterea negotiatio nimis implicat animum humanis curiis; nemo militans Deo implicare se debet negotiis secularibus, D. Paulus 2. ad *Timoth.* 2. D.Th. 2. 2. *q.* 40. *in cap.* & *q.* 77. *art.* 4. *ad tertium*.

Potest autem Clericus per alium negotiari, quia tum cessant rationes prohibitionis, quæ sunt ne Clericus abstrahatur a Divinis, fraudesque committa, quæ utique locum non habent, cum Clericus per alium negotiatur. Neque obstát regula. Qui per alium facit, per se ipsum facere intelligitur; nam id non recte procedit, ubi personale exercitium exigitur, maxime si diversa ratio intercedat, ut Andreas, Decius, & alii in *tit. de reg. juris*, dictam regulam explicant. Mercari hic dicitur, cum quis res, quas emit, easdem invariatas lucri causa vendit ex D. Chrysostomo super *Matth.* 21. Canonistæ in *can. ejiciens dist.* 88. Navarrus in *summa*, *cap.* 25. Comitolus 1. *resp* 53.

Hinc ut Clericum non intelligi negotiari, si opus aliquod suis manibus efformet, quod deinde vendat; nec ob hoc posset ab Episcopo puniri, Canonistæ in *can. canonum* 14. *q.* 4. per illum textum. Ita etiam Clericus, qui fructus, quos de suis fundis percipit, vel a suo beneficio, vendit, non dicitur negotiari, licet id lucri causa faciat. Can. in *can. Clericos*, *dist.* 91. & *can. nunquam*, *dist.* 5. *de consecrat.*

II. Clericis prohibetur venatio, & aucupatio. *Trident. sess.* 24. *de refor. cap.* 12. præsertim cum canibus, ut etiam alere ob hoc accipitres & falcones, *cap.* 1. & 2. *de Clerico venatore*, *can. Esau*, *dist.* 86. ubi D. Augustinus ait: *Esau venator erat, quoniam peccator erat, & penitus non invenimus inscriptis Sanctis Sanctorum aliquem venatorem; Piscatores veros invenimus Sanctos.* Excipe tamen si non id sæpius faciat, sed tantummodo interdum: vel faciat non causa voluptatis, sed ob necessitatem, veluti ob tuendam valetudinem, *d. cap.* 1. verbo *voluptate sæpius.* Ubi Glossa id concedit ceteris Clericis, non etiam Episcopis; cui omnino venatio prohibetur, *can.* 1. *dist.* 34. Ceterum piscari Clericis licet etiam diebus Dominicis, & aliis festis necessitate urgente, veluti si haleces (piscis genus est vulgo *arenghe*) terræ appropinquant, itaut ea occasione evanescente, deinde facile capi non possint; recte enim Scævola apud Macrobium consultus, quid feriis agi liceret, respondit: *Quod prætermissum noceret*, Cujac. ad *cap.* 3. *de feriis*.

III. Clericus maxime Sacerdos alteri servire prohibetur, *cap. Sacer-*

cerdotibus; ne Clerici, vel Monaci, cap.ult. de vita & hon.Cler. Ita in ludis publicis pugnare cum bestiis, *can. quicumque, cap.Clerici 23. q.8. Clem.1.de homicidio,* nec choreis. aut comœdiis interesse, *can.non.oportet dist.5.* Pius V. constitutione lata anno 1566.nisi ex dispositione.Certe Thomas Apameæ Episcopus contra Ecclesiasticum morem fecisse dicitur a Procopio,& Evagrio *lib.4.cap.25.*ubi Equestres ludos cum Choreos Persarum Rege in circo spectavit. Sibi tamen prudenti consilio dispensavit,ita barbari Regis animum mitigare suadens in gratiam Ecclesiæ, ut idem Auctores observant. Ita etiam per senatum incedere, insanum enim est, *cum a Deo formati homines, aut in pecudes, aut in feras, aut in portenta transformantur,* ut loquitur D. Maximus Episcopus Taurinensis in *sermone in primo anni die,* cum populus personas sumebat,de quo more quæritur etiam D.Joann.Chrysologus *homilia 155.* Et si fuerit Monachus,intelligitur excommunicatus.Comitolus *d.resp.53. lib.1.* Sunt alii etiam Clericatus effectus,quorum nonnullos in decursu, prout se fert occasio,explicabimus. Vide Grassum *de effect.Clericat.*

De Episcopis, & Summo Pontifice.

TIT. V.

CLerici in altiori gradu constituti, sunt Episcopi,quod nomen generale est, & quinque sub se gradus Clericorum habet, Episcopos, Archiepiscopos, Primates, Patriarchas, & ipsum Summum Pontificem comprehendit;quamvis hic in nostro titulo S.Pontifex ob excellentiam & auctoritatem capitis distinguatur ab Episcopis,ut cum Angelus dixit, *Dicite Discipuli ejus & Petro*; Petrus enim etiam in numero Discipulorum Christi erat, & tamen ob excellentiam ab ipsis separatur. Quam loquendi figuram etiam alii auctores usurpant. De his igitur omnibus dicamus.

De Patriarchis.

PRincipes tribus, aut familiæ, quos Hebræi sua lingua *Primos patres* appellant, a Grecis interpretibus πατριάρχαι vocantur, quod habeant ἀρχὴν seu Principatum τῆς πατριᾶς idest tribus & familiæ. Ad horum exemplum Patriarchæ in Ecclesia nominati sunt Principes Episcopi, præsertim earum sedium: ex quibus ad ceteras Christiana religio & disciglina propagata est, ut Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ, quæ tres solæ propterea Patriarchales principio sunt habitæ. Et sane Summo Pontifici, Patriarchæ nomen competit, ut videre est in *C.* & *Novellis* Justiniani, & Nicolaus I. Pontifex a Bulgaris,quinam vere habendi sint Patriarchæ interrogatus respondit primo loco Romanæ Sedis

Anti-

Antiſtitem. Vide Sirmondum *de Eccleſ.Suburbicar.lib.2.cap.7.* Deinde vero his Patriarchis alii duo ſunt additi, ut omnino fuerint quinque, Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymitanus, *Novell.123.*

Verum tamen eſt deinde omnes Epiſcopos, qui pluribus Provinciis præeſſent, dictos fuiſſe Patriarchas, ut Aquilejenſis, qui præſidebat Venetiis, & Iſtriæ: item Toletanus, & alii, quibus hodie additus eſt Patriarcha Indus. Iſti etiam Primates appellantur, *can.1. diſt.* 99. ubi aſſeritur Primates & Patriarchas eſſe diverſa nomina, ſed unum effectum. Quod tamen factum ex abuſu vocabuli: nam ſtricte diſtant Primates Patriarchis in hoc, quod Primas præeſt Metropolitanis: Patriarcha vero ipſis Primatibus præeſt, Sirm. *loc.cit.cap.ult.*

Olim Patriarchæ plurimis gaudebant prærogativis de quibus Balſamo in *reſponſo de Patriarchæ privilegiis, in corpore Juris Græco Romani lib.7.*

Hodie Græci quatuor Patriarchas habent, quorum nullus ab alio dependet, aut illi ſubjacet. Primus eſt Conſtantinopolitanus: ſecundus Alexandrinus, qui reliquorum Judex dicitur, fortaſſe ex eo, quod Cyrillus ſedit ut Caput & Delegatus S. Pontificis in Concilio Epheſino, quod celebratum eſt contra Neſtorium Patriarcham Conſtantinopolitanum. Tertius eſt Antiochenus omnium antiquiſſimus, poſitus a D. Petro Apoſtolorum Principe, qui Romam petens, ibidem collocavit Evodium. Hinc in ſuis Epiſtolis ſe totius Orientis Patriarcham vocat. Ultimus eſt Hieroſolymitanus, qui hanc dignitatem obtinuit a S. Pontifice .... rogatu Juſtiniani Junioris, *Th.Turciæ, cap.30. art.8. ſect.1.*

Armenii etiam quatuor habent Patriarchas, quorum duo reſident apud Turcas, reliqui vero apud Perſas. Duo priores manent Cis, & Candozaſſar, at Perſæ Actamar, & Etcemiadzin, vulgo trium Eccleſiarum, qui reliquis, etſi auctoritate paribus, obedientiam exigit. Idem *c.30.ar.9. ſect.5.* Neſtoriani duos Patriarchas habent unum Maronitæ.

Itaque Patriarchæ primi erant in Eccleſia Dei poſt S. Pontificem, & proxime ab illo ſedebant; ut in conſtitutione Eugenii IV. quæ extat in *Bullario*. Sed hoc jam evanuit ex eo, quod ipſis præferuntur Cardinales: nam dignitas Cardinalatus in dies creſcit, & Patriarchatus decreſcit poſtquam dictæ quatuor Primariæ Patriarcharum Sedes ſunt in manibus infidelium, Gambarus *de Legato lib.2.n.19.* Hinc etiam eſt, quod etſi olim Patriarchæ potuerint Epiſcopos creare, & deponere, ut poſt alios Zabarella ad *Clem. in plerisq. de elect. num.16.* tamen hodie hæc poteſtas in ſolo Pontifice eſt, *Trident ſeſſ.13. de refor. cap.8.& ſeſſ.24. cap.5.* Gambarus *loc.cit. num.16. & 18.* In reliquis Patriarchæ idem jus habent in ſuos ſuffraganeos, quod Archiepiſcopi in ſuos, ideo ſit.

De

De Archiepiscopis.

Archiepiscopi sunt Episcoporum unius Provinciæ Præsules, qui resident in Urbe Metropoli, ut propterea Metropolitæ, seu Metropolitani dicantur. Episcopi vero qui ipsis subsunt, vocantur suffraganei, idest auxiliares, *cap. suffraganeis de electione*, & licet olim esse debuerint ad minimum decem; *can. scitote 6. q. 3.* tamen usu receptum est, ut etiam longe minores numero esse possint cui usui est standum ex *l. cum de interpretatione, ff. de legib.*

Jure, quæ Archiepiscopus in Ecclesiis suffraganeorum obtinet, alia sunt de Jure communi, ordinaria, alia per modum devolutionis, hoc est suffraganeo negligente: de utrisque videamus.

De Jure ergo communi Archiepiscopus per totam Provinciam uti potest umbella (vulgo *baldachinum* dicimus) etsi Ecclesiæ sint exemtæ, & Regularium: quod Jus etiam Episcopus in sua Diœcesi habet, Gambarus *d. lib. 2. num. 249.* Quaranta in *Summa Bullarum, v. privilegia regularium.* Quo Jure si uti prohibeantur, quia res gravis est, & ad tuitionem Episcopalis dignitatis pertinens, poterunt prohibentes excommunicatione innodari. Riccius *2. resol. 93.* Ita pariter poterit Archiepiscopus ante se crucem deferre per totam Provinciam, uti *mozzetta*, quam *birrum* in veteri Ecclesia dictam monet Baronius ad annum Christi 261. dicitur birrum, & birrus; & benedictionis impertiri etiam in locis exemtis, *Clem. Archiepiscopo, de privil. cap. 1. ut lite pendente.* Verum Pontificalibus uti, & indulgentias concedere in diœcesi suffraganei nequibit sine venia suffraganei; nisi forte loca sint exemta, in quibus jure suo poterit Pontificalibus, uti ad ordinationes, & consecrationes; etsi enim loca exemta sint in diœcesi, non tamen sunt de diœcesi, hoc est de Jurisdictione suffraganei, Riccius idem *2. resol. 234.*

Per modum devolutionis multa sunt, quæ Archiepiscopo competunt, I. ob Episcopi suffraganei injustitiam, potest a subditis appellari ad Archiepiscopum, *cap. Pastoralis in princ. de offic. ordin. cap. Romana, §. 1. de appellationib. in 6.* quo casu Archiepiscopus poterit suffraganei subditos etiam per censuras cogere ad testificandum; imo Episcopum ipsum adigere, ut præbeat omnia, & singula, quæ pro expeditione causæ videntur necessaria; ne aliter appellatio reddatur elusoria, Gloss. & Can. in *cap. 1. §. neque, de foro compet. in 6. cap. cum simus, de privil. in 6.*

Verum tunc ad Archiepiscopum appellando recurritur, cum Episcopus in causa procedit, tanquam ordinarius: nam si tanquam delegatus Sedis Apostolicæ procedat, tunc ad S. Pontifice itur, ex regula,

quod

quod ex delegato appellatur ad delegantem, *cap. super quæstione. §. Porro, de offic. deleg. cap. ad abolendam, de hæret.* Zerola in *praxi Episcoporum, par. 2. §. visitatio.* Duplici autem modo Episcopus procedit tanquam delegatus, primo ob expressam delegationem ipsi factam; secundo ob generalem Juris potestatem, veluti usuvenit in visitatione suæ diœcesis, in hæresi, in causis adversus Monachos extra claustra vagantes. Vide *Trid. sess. 5. de reform. cap. 2. sess. 6. cap. 2. sess. 7. cap. 6. 8. & 14. sess. 14. cap. 4. sess. 21. cap. 5. 7. 8. sess. 22. cap. 3. 4. 6. 8. & 10. sess. 24. cap. 9. & seq.*

II. Etiam per negligentiam Episcopi devolvitur potestas in Archiepiscopum, Gloss. in *d. cap. pastoralis*, & *can. fin. v. negligens 9. q. 3.* Poterit vero vel ipsum Episcopum compellere, ut diligentiam adhibeat, Abbas in *cap. si quis contra, de foro compet.*, & in *cap. avaritiæ, de præbendis:* vel ipse per se negligentiæ occurrere; ut e. g. seminaria recognoscere ab Episcopo neglecta. Ubi notandum idipsum locum habere cum Prælati religionum in suis ministeriis negligenter se gerunt, *Trid. sess. 5. de reform. cap. 2.* & *sess. 25. de regularib. cap. 8.*

III. Episcopus sine justa causa a diœcesi absens potest ab Archiepiscopo admoneri, ut redeat: quod nisi fecerit, tum probata in scriptis absentia, potest fructus suffraganei applicare fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus. Quod si Episcopus in contumaciam abstinet, ipse denunciabit Summo Pontifici, *Trid. sess. 6. de reform. cap. 3.* & *sess. 21. cap. 1.* & *constit. Pii IV. de salute gregis.*

IV. Mortuo Episcopo, si Capitulum intra dies 8. Vicarium non elegerit, etiam per devolutionem Jus eligendi ad Archiepiscopum devolvitur, *Trid. sess. 24. de reform. cap. 18.*

Illud universaliter adnotandum, quod in causis omnibus, cum Jurisdictio ad Archiepiscopum per devolutionem defertur, poterit ipse censuris uti non modo contra subditos suffraganei, sed contra suffraganeum ipsum, *cap. ult. de offic. ordin. in 6.* Hostiensis, & Abbas in *cap. grave, de præb.*

De Episcopis.

EPiscopi frequentioribus Civitatibus præsunt, ex D. Paulo ad *Titum 1.* qui jubet Titum Episcopos instituere non quidem per oppida, & vicos, sed per civitates. Rationem reddit Concilium Sardicense *can. 6.* ne scilicet nomen & auctoritas Episcopis vilescat: vel ut ait Leo M. *epist. 87.* ne honor ejus, cui debent excellentiora committi, ipse sui numerositate vilescat. Idem habent *Concilium Laodicenum can. 56. Concilium Africanum can. 42.* Quare cum Stephanus Emeritensis Episcopus jussu Vuambæ Regis Hispaniæ impulsus in suburbio

Toletano Episcopatum præter morem Ecclesiæ instituisset, sui facti pœnitens veniam a Patribus Concilii Toletani XII. petiit. Vide in eodem *Concilio can.*4 & 12. & Nicolaum le Maistre in *Illustr.Sac.Patrimon. lib.*2. *cap.*12. Et sane nemo lucernam ponit sub modio, sed supra candelabrum; ideo dignitatum Ecclesiasticarum Principes oportuit loco nobili, & celso, & illustri constituere.

Episcopi igitur sunt, qui majoribus populis, & frequentioribus civitatibus præsunt. Episcopus græce exploratorem, seu inspectorem significat: vulgo superintendens. Ita Homerus Hectorem vocat civitatis Episcopum, & Plutarcho in *Numa* Sacrarum Virginum Custos etiam Episcopus dicitur. At vero apud Romanos Episcopi vocantur, qui præsunt pani, & cæteris rebus venalibus, qui Civitatum populis quotidianum victum suggerunt, *l. munerum*, §. *irenarchæ*, *ff.de muneribus*. Hæc amphibolia lusit Constantinus, cum dixit; *Vos quidem in iis, quæ intra Ecclesiam sunt, Episcopi estis. Ego vero in iis, quæ extra geruntur, Episcopus a Deo sum constitutus*, Eusebius 4. *de v.Constantin.*24. Hodie Episcopum vocamus, cui cura gregis Domini demandatur: propterea quod speculari debent, quid ad animarum salutem conducat. Et ortum est ex *Psalmo* 108. ubi secundum Græcos Interpretes dicitur: *τὴν ἐπισκοπὴν ejus accipiat alter*. Quæ versio tantum apud Apostolos valuit, ut ex ea Episcopatus nomen in Ecclesia reliquerint, itaut etiam apud Syros, Abyssinos, Indos, Orientales denique omnes hæc Græca vox retineatur, ut Bellarminus notat ad Psalmos.

Episcopi certas diœceses non habuerunt, sed munera Episcopalia quocumque erant loco sine discrimine obibant, antequam Dionysius S. P. circa annum 268. Episcopis diœceses distribueret. In Republica Scotiæ *cap.*6. itaut quilibet Episcopus potuerit totam Ecclesiam regere, ex auctoritate D. Cypriani in *libello de Unitate Ecclesiæ*, qui ait, Ecclesiam esse unum Episcopum, & Episcopum quemlibet *in solidum* participem totius esse. Quod falsum est; nam Episcoporum Jurisdictiones semper fuisse divisas, patet ex D. Irenæo *lib.* 3. *cap.* 3. Tertulliano *de præscriptionib. cap.* 32. D. August. *epist.*165. aliisque Patribus. Verba enim D. Cypriani intelligenda sunt, ut quilibet Episcopus possit in quacumque diœcesi erga quascumque personas ex potestate sui ordinis functiones Episcopales exercere, ita tamen, si ipsi decretæ, & assignatæ sint. Ita inter Cassinenses dignitas Abbatiæ facit, ut possit Abbas cuicumque monasterio præsidere; non ita tamen, ut unus omnibus simul præsideat, Petavius contra Salmasium *de Hier. Ecclesiastica l.*1. *cap.*2. Id verum puto diœceses fuisse distinctas a Concilio Nicœno *can.* 4. & 6. Vide locum insigne *Theodoreti*

in

in Epist. ad Flavianum Episcopum C. P. inter epistolas D. Procli 16. Concilium Antiochenum, *can.* 9. Scire oportet Episcopum, qui Metropoli præest, curam, & solicitudinem totius Provinciæ suscipere, eo quod in Metropolim undequaque concurrunt omnes, qui habent negotia: unde placuit, eum quoque honore præcedere.

Sacerdotes & Episcopos creavit Christus Apostolos, cum in Cœna Eucharistica eisdem dixit, *Hoc facite in meam commemorationem*: quo tempore etiam Judas eam dignitatem accepit: quod etiam intelligitur ex *Psal.* 108. ubi dicitur, *Et Episcopatum ejus accipiat alter*, quod D. Petrus 1. *Actor. Apost.* interpretatus est de Juda, Suarez in 3. *par. disp.* 41. *sect.* 3.

Ecclesia, ubi Episcopus residet, dicitur Cathedralis, & est Parochia totius Civitatis, & Diœcesis, & non potest per alium, quam per S. Pontificem, erigi, dividi, vel mutari, Barb. 1. *de Jure Ecclesiast.* 2. Quod si Gubernator, vel Magistratus recusent contra solitum accedere ad Ecclesiam Cathedralem, sunt debitis remediis cogendi, ut accedant, Diana *par.* 5. *in declarationibus Sac. Congreg. decl.* 49.

Quoniam vero Episcopi in locum Apostolorum substituti sunt, ideo ampla & multiplex est ipsorum in Ecclesia potestas, de qua late Barbosa in *tract. de potestate Episcopi*, & Zerola in *Praxi Episcoporum*. Nos quædam notatu digniora seligemus.

De Potestate Episcopi circa leges.

I. Episcopus in sua Diœcesi habet potestatem ordinariam, & perpetuam legis ferendæ, etiam pœnalis, *can. cum contingat, de foro competenti*, Franc. de Senis *consf.* 2. Bartol. *cons.* 136. *lib.* 1. potestque ipsos etiam laicos punire in crimine Ecclesiastico, Oldrad. *cons.* 79. & in his, quæ misti fori sunt, Tusc. *v. Misti fori, concl.* 293. Illud tamen animadvertendum est, apud DD. vulgo receptum esse, quod si Episcopus in Synodo leges constituat, ipsæ etiam post Episcopi mortem, & regimen vigent, scilicet donec a successore immutentur: at si extra Synodum aliquid jubeat, tum potius edictum, quam legem facerem intelligitur, nisi aliter expresse jubeat, ut propterea duret, donec ipse ejus Ecclesiæ regimen obtineat: quo cessante, edictum etiam cessat.

II. Episcopus potest ex justa causa interpetrari Jus commune Ecclesiasticum, cujus legitimus Interpres dicitur. Hinc potest in sua diœcesi ex justa causa concedere, ut in diebus festivis operæ manuales exerceantur, ut Clericis liceat venari, ut aliquando absolvatur quis a Jurejurando, & cetera id genus, de quibus Theologi post D. Th. in 4. *dist.* 27. *art.* 3. & Canonistæ in *can. quicunque, dist.* 51.

De Potestate Episcopi in dispensando.

Cum Episcopus patrisfamilias vicem gerat, D. Paulus 1. ad *Timoth.* 5. ad ejus imitationem non omnia districte gerit, sed aliquando a summo jure deviat, & indulgens est. Id Latini Canonistæ dispensationem vocant, ut Græci οἰκονομίαν, quorum utrumque proprie administrationem rerum familiarum denotat, quæ præcipue a patrefamilias erga filios, & familiares indulgenter fit; hinc ob quandam similitudinem factum est pro indulgentia & venia Episcopi accipiatur, qui aliquid de summo jure remittit. Unde D. Cyrillus in *epist. ad Gennadium* dispensationi jus exactum & strictum opponit, docetque oportere aliquando a stricto jure deviare, quo majus lucrum consequamur. Nam, ut inquit, & qui navigant, ubi coorta tempestas est, jactu facto, navem servant, *can. dispensationes* 1. *qu.* 7. Hæc dispensatio in legibus laicis Imperatoribus etiam licita est, Alexius Comnenus in *Novella* 2. *de sponsalibus*: *Licitum est Imperatoribus contra leges dispensare*. Apud Balsamonem in *Nomocan. Photii tit.* 13. *cap.* 2.

I. Potest Episcopus dispensare in suspensionibus, & irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto tamen homicidio voluntario, *Trident. sess.* 24. *de reform. cap.* 6. Quare si suspensio, aut irregularitas sit in forum contensiosum deducta, dispensatio locum non habet, quia jam occulta non est. Dicitur autem quid in forum deductum: cum citatio legitima & valida in ea causa intercessit; nam si citatio fuerit invalida, vel sine citatione informatio fuerit capta, Episcopus rectè dispensabit, Riccius 2. *resol.* 449. Hanc autem dispensandi potestatem potest Episcopus alteri delegare, itaut si ipse idem fuerit suspensus, vel irregularitatem occultam contraxerit, poterit alteri delegare ut absolvatur, nisi a suo Metropolita velit absolvi, *cap. ult. de officio ordin.* ubi Canonistæ.

Verum pro explicanda dicta Constitutione *Trid. in sess.* 24. *cap.* 6. sunt hic nonnulla notanda. I. Posse Episcopum hoc dispensationis Jura uti in suos tantum subditos vel ratione domicilii, vel originis, vel delicti, non etiam in alios, *d. cap.* 6. II. Id locum habere in sua diœcesi & foro conscientiæ, secus extra diœcesim, vel conscientiæ forum; ut ex Sac. Congregatione refert Ugolinus *de potestate Episcopi*, §. 2. *cap.* 17. & Navarrus *cons.* 11. *de privilegiis*. III. Id restringi in solo homicidio voluntario etiam occulto, non item in membri mutilatione, quia in odiosis non fit ampliatio, ut iidem DD. etiam ex Sacra Congregatione referunt. IV. Id non procedere in censuris ex *Bulla Cœnæ*, veluti ob incendium agrorum, ob hæresim, ob percussionem Episco-

pi,

pi, late Navarrus in *manuali cap.27.* Garsias *de benef. par.11. cap.10. num.116.*

II. In dispensatione bigami variæ sunt opiniones ob contrarios textus in *cap.un. de bigamis in 6.* ubi facultas dispensandi in hac causa denegatur Episcopo: quæ tamen conceditur in *can.quicunque dist.50.* quas leges Riccius in *Praxi Episcoporum* ita conciliat, ut si agatur de ordinibus jam susceptis administrandis, liceat Episcopo dispensare: secus vero si agatur de iisdem ordinibus suscipiendis. Quod tamen intelligendum de vera bigamia, cum scilicet quis duo matrimonia, unum post aliud, contraxit; aut unicum matrimonium contraxit, sed cum muliere vitiata etiam a seipso. Nam datur etiam bigamia similitudinaria, veluti cum quis post sacros ordines, aut post Subdiaconatum matrimonium iniit etiam cum virgine, de qua re alibi latius dicemus. Et in hoc ultimo casu potest Episcopus dispensare tam in ordinibus receptis administrandis, quam in aliis deinceps recipiendis, *cap.sane, de Cler.conjug.* dummodo antecedenter congruam pœnitentiam imponat, *cap. 1. & 2. qui Clerici, vel voventes*, Riccius *1.resolut.220.* Si vero bigamia fuerit duplex, veluti si quis post uxoris mortem fiat Subdiaconus, & deinde iterum nubat, nullo modo ob duplex vinculum Episcopus dispensabit, *cap.nuper, de bigamis*.

Ceterum impedimentum bigamiæ non esse de jure Divino, sed d jure humano, & propterea licite in eo dispensari, docet D. Thome *Quodlibet 3.q.8. art.13.*

III. Licet inter ultimum ordinem minorem & sacrum, & inter unum sacrum & alterum requiratur intercapedo anni, tamen in his interstitiis potest Episcopus dispensare ex justa causa; *cap. un.de Clerico per saltum promoto*, Canonistæ in *can.si officia, dist.56. Trid.sess. 23. can. 11. & 14.* Quod verum est, ut Episcopus id etiam possit cum Regularibus: & mortuo Episcopo id juris transit in Capitulum, vel Vicarium Capitularem, ut ex Sac. Congregatione referunt Add. ad Quarantam *v.capitulum, q.10.*

IV. Episcopus potest dispensare in denunciationibus matrimonii, hoc est, ut matrimonium prius contrahatur, deinde fiant denunciationes. Id autem ex justa causa intelligitur, veluti si obitus alterutrius contrahentis immineat, vel timeatur impedimentum a patre, noverca, tutore, vel curatore. Nequit tamen dispensare, ut denunciationes fiant diebus non festivis. Navar. in *summa, cap. 22. nu. 10.* Menochius *2. de arbitr. casu 453.* Verum de hac re latius *libro 2.* dicemus.

V. Episcopus potest dispensare cum suo Clerico, qui fuerit ad Diaconatum promotus per saltum, omisso Hypodiaconatu, etiamsi

in

in eo ministraverit, dummodo sine dolo, sed ignoranter hæc fecerit, Lapus *alleg.*29.

De Potestate Episcopi in Regulares.

I. POtest aliquando Episcopus Regulares excommunicatione innodare. I. Scilicet si in Diœcesi verbum Dei prædicaverint injussu Episcopi, vel Sedis Apostolicæ, *cap. excommunicamus*, §. *quia vero*, *de hæreticis*. Nam Episcopi per se Evangelium populo prædicare debent: quod si legitime fuerint impediti, ipsi etiam aliis hanc curam demandare debent, *Trid. sess.*5. *cap.*2. & *sess.* 24. *cap.* 4. Quod adeo verum est, ut ne aliter quidem Episcopus possit in diœcesi alterius sine licentia id facere, Riccius 1. *resol.* 203. II. Si Religiosi nolint pompæ, seu processioni ab Episcopo imperatæ interesse, *Trid. sess.*25. *de regularib. cap.*13. III. Si laicorum confessiones audiant sine licentia, *Clem. dudum*, §. *ne deinde*, *de sepulturis*, *Trid. sess.* 23. *de reform. cap.*15. IV. Si absolvant a casibus reservatis Episcopo; quia mare magnum, quod olim Religiosi obtinebant, sustulit, *Trid. sess.*14. *de casuum reserv. c.*7. & speciatim id a Mendicantibus ablatum est ex Bulla Alex. VII. lata die 24. Septembris 1665. Quod, si casus fuerit Summo Pontifici reservatus, incidunt in excommunicationem papalem, *Clem.*1. *de priv.* Navarr. *cap.*27. V. Si non custodiant dies festos, vel extra claustra cum scandalo delinquant, vel in claustris vivant sine observantia regulari; vel regere velint Ecclesias Episcopo subjectas, vel Sacram Unctionem, vel annuam Eucharistiam, vel matrimonium sine speciali licentia administrent, *Trid. sess.*6. *de reform. cap.*3. *sess.*7 *cap.*14. *sess.*15. *cap.*2. *sess.*25. *cap.*14. *de regularib.* Tandem cum religiosi contraxerint excommunicationem Juris, possunt ab Episcopo declarari excommunicati: quod tamen videtur dubium pro evitandis scandalis, ex Bulla Martini V. vide Riccium 1. *resol.*210.

II. Potest Episcopus cum consensu Capituli Ecclesiam sibi subjectam Clericorum secularium, ad statum regularem reducere, Oldrad *cons.*209.

De Potestate Episcopi circa Clericos. & Loca pia.

I. LIcet Episcopus possit Clericos ad processiones compellere, tamen id intelligitur, cum ipsi beneficium, vel officium in Ecclesia obtinent, ut decisum notat Riccius in *praxi par.*4. *dec.* 39. Barbosa *de officio & potestate Episcopi*, *par.*3. *alleg.*78. Immo si Clerici habentes beneficium, vel officium, existant extra urbem, processionibus

nibus intereſſe non tenetur, ut cit. DD. poſt Valenzuolam *tom.* 2. *conſ.*184. Riccius *collect.*88. *par.*4. Abſente vero Epiſcopo, Jus imperandi proceſſiones eſt apud Vicarium Generalem, qui uti in hanc rem debet conſilio Capituli. Itaque Regulares ſolum intra Eccleſiam poſſunt injuſſu Epiſcopi proceſſiones facere, ut cit. DD. docent.

II. Epiſcopus Clericos, & alios ſuos ſubditos cenſuris innodare poteſt, cum in diœceſi exiſtunt, non extra; ubi Juriſdictione caret, Canoniſtæ in *cap.* 1. *de conſtitutionibus*, *cap. Romana*, *de ſententia excommunicationis in* 6. Quin ſi Epiſcopus excommunicet Clericos, alea ludentes, & hi ludant in loco exemto, excommunicationem non contrahunt. Sed ſi Clæricus citatione præventus, deinde a diœceſi diſcedat, poteſt adhuc cenſuris ligari: ut etiamſi in diœceſi notorie deliquerit. Ita etiam ratione rei ſitæ, vel contractus, vel quod in beneficio non reſideat poteſt Clericus etiam abſens excommunicatione puniri, Navarr. *d. cap.* 27. *num.* 6. Riccius *d. par.* 1. *reſol.* 203.

III. Epiſcopus poteſt omnes cujuſcumque Eccleſiæ etiam exemtæ in diœceſi exiſtentis adminiſtratores recognoſcere. Ita etiam cujuſcumque loci pii, non obſtante conſuetudine aut privilegium in contrarium. Quod ſi in erectione loci Eccleſiaſtici impetrata ſit poteſtas, ut adminiſtrationis ratio reddatur certæ perſonæ, id intelligitur cum interventu Epiſcopi, *Trid. ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 9. Hinc eſt, quod ſi adminiſtratores delinquerint, poſſunt ab eodem Epiſcopo ad ſolutionem cogi, Afflictus *deciſ.* 157. Riccius 1. *reſol.* 3. Sed de his latius infra *lib.* 2. *de relig. domibus*.

Olim Regionarii Presbyteri (qui erant ſub Chorepiſcopo) in Eccleſia Cathedrali Civitatis offerre non poterant, præſente Epiſcopo, vel Presbyteris urbis, neque panem (Euchariſtiam) dare in orationem, neque calicem. Chorepiſcopi in honorem offerre poterant. In *Neocæſarenſi can.* 13. Hinc orta eſt diſpoſitio textus in *can. fin. diſt.* 2. *de conſecr.*

De Poteſtate Epiſcopi circa alia.

SI Epiſcopus habeat Capitulum exemtum, tenetur in principio anni cujuslibet duos ex Capitulo eligere, qui deinde contra Capitulares eo anno delinquentes inquirant, *Trid. ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 6. ut ex Sac. Congregatione refert Garſias *de benefic. par.* 3. *cap.* 4. *num.* 33. Seraph. *dec.* 243.

Poteſt Epiſcopus tam inter vivos, quam moriendo famulis ſuis bene merentibus aliquid largiri de bonis Eccleſiaſticis, pro modo tamen meritorum, Oldrad. *conſ.* 226.

Illud notandum, in altari, in quo Epiſcopus miſſam cantavit, non poſſe

posse alterum eodem die, nisi ex permissu ipsius, celebrare, *can. fin. dist.2. de consecr.* Quod verum, si Episcopi missa fuerit solemnis, seu pontificalis, Barbosa *alleg.24.*

Quamvis S. Pontifex ipse solus per se legem ferre possit, tamen prudenter, ut agat, Cardinalium consilio utitur. Quo exemplo uti etiam debere Episcopos constat ex D. Cyprian. *epist.14.lib.3.* Ab initio Episcopatus mei statuti sine Cleri Concilio, & plebis consensu nihil agere. Si negligat, ægre feret Ambrosius in *exposit.2.ad Timoth.5.* Sinagoga vetus, & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine Consilio nihil agebatur: quod qua negligentia obsoleverit, nescio nisi forte Doctorum desidia, vel magis superbia, dum soli volunt aliquid videri.

De Summo Pontifice.

Ecclesiæ Romanæ Antistes omnes Episcoporum gradus & titulos complectitur, nimirum, ut sit Episcopus in urbe, urbisque parœcia Metropolita in Provincia Romana, Primas in Italia, Patriarca in Occidente, & postremo Papa, & S. Pontifex in Ecclesia universa, Sirmundus in *Propemptico lib.2.c.10.* Cui merito pedes deosculamur, ut olim ad pedes S. Epiphanii Salaminæ Episcopi populus accedere consueverat osculi gratia, D. Hieron. *ep. ad Jo: Hierosol.* Vide Dian. late in *tract. de Osculo pedis.*

Nomen Papæ est a Græco πάππας, quod primum significat. Olim *Papas* vulgus omnes vocabat Clericos, ut testatur Walfridus Strabo *de reb. Ecclesiasticis cap. 7.* quare in *Novella Alexii Comneni*, & in *Photii Nomocanone tit. 1. cap. 34. Pisinni Papæ*, sunt Clerici minoris ordinis: nam *Pisinnus* idem ac pusillus, ut recte explicat Cujac. Quod hodieq; apud Græcos observari scimus, maxime in Sacerdotibus. Deinde vero proprium esse cœpit Episcoporum, quod ex *Epistolis* B. Dionysii Alexandrini, & aliis Patribus intelligere est, & in *can. absit, dist.50.* legitur: *Ex Epistola Cleri Romani missa Cypriano Papæ*, hoc est D. Cypriano Episcopo Cartaginensi: scripta autem fuit sub Cornelio S. Pontifice: & in *can. sane 24.q.2.* Patriarcha Novæ Romæ, Constantinopolis, dicitur etiam Papa. Sed reverentiæ causa peculiariter junior Episcopus seniorem sic vocabat, ut ex *can.54. Concilii Corthaginiensis*, patet. Demum Summo Pontifici hic honos habitus est, ut solus per excellentiam *Papa* vocaretur, quod factum est statuto Gregorii VII. anno 1073. quod refert Vossius in *Etymol. V. Papa:* Alia multa de hoc nomine habet Ignatius Braccius. Sicut verò Patriarchis præferebatur lampas, ita S. Pontifici iter agenti præfertur Sacra hostia super asturconem, qui deinde immunis & veluti sacer est, Angelus Rocca in *lib. de Sacros.*
Chri-

hristi Corpore, Romanis Pontificibus iter facientibus præferendo.

Quoniam vero S. Pontifex est D.Petri successor, ideo est Caput & Princeps absolutus Monarchiæ Ecclesiæ, uti patet ex Evangelio, ubi D.Petrus dicitur Petra, supra quam est ædificata Ecclesia Christi, & eidem Petro data est potestas, ut sit Pastor ovium Christi, inter quas omnes Christiani, etiam Apostoli ipsi continentur, *can.ita Dominus*, *dist.*19.*can.in novo,dist.*21.*can.cum beatissimus,can. cũ loquitur* 24.*q.*1.

Hinc I.fit,Summum Pontificem esse supra Concilium universale:alioqui si Concilium istud esset par Pontifici,Ecclesia, tanquam monstrum, duplex Caput haberet: vel si esset Superius, jam Pontifex non esset Caput,D.Hieronym.*lib.*1.*adversJovinianum*: licet Sancti Apostoli claves Regni Cœlorum accipiant,tamen inter duodecim unus Petrus elegitur, ut Capite constituto, schismatis tollatur occasio. Contrariæ opiniones erroneæ sunt, & fere schismaticæ, ut patet ex Concilio Lateranensi sub Leone X.& Concilio Florentino sub Eugenio IV.& notatur in *d.can.ita Dominus*, *dist.*19. Late Turrecr.*lib.*3.*de Ecclesia*,Bellarm.*de Pontifice*, Salas *de legibus*, *q.* 95. *disp.*8.*sect* 2. Quare pessime impurus Lutherus a Pontificis sententia appellavit ad Concilium universale: quoniam appellatio fieri debet a minori ad majorem, *can. nemo*, *can.cuncta* 9. *q.*3. Imo S. Pontifex neque volens potest se subjicere Concilio universali; nam etsi D. Marcellinus perhumiliter id fecit, ob suspicionum hæresis, tamen Patres Concilii dixere,Prima Sedes a nemine judicatur:Tu ergo te ipsum judica, *can. prima sedes*, *dist.* 19. Hinc patet,a S.Pontifice ad Concilium Generalem tanquam ad Judicem Superiorem appellari non posse, *can.ipsi* 9.*q.*3. Potest etiam S. Pontifex iis, quæ a Concilio Generali statuta sunt,derogare. Quippe olim ex Concilio Chalced.ordinatio Clerici facta absolute sine titulo, erat ipso jure nulla, *can.*1.*dist.*70. Verum hoc postea Innocentius III. abrogavit, *cap.*16.*de præbendis*; quod benignius sit, manente ordinatione Clerici, Episcopum, qui Clericum ordinavit sine titulo, ei de suo alimenta præbere, quoad eum stipendio aliquo Clericali affecerit. Hæc cum notasset Cujac.in *cap.*2. *cit.tit.* addit:*Et observa interim,Pontificem Romanum derogare Generali Concilio œcumenico, quale fuit Concilium Calcedonense.*

Quod si objicias ex Concilio Constantiensi *can.*5. *&* 7. in quibus habetur,Concilio debere ipsum etiam S.Pontificem obedire;respondetur id factum esse pro eo tempore,in quo pertinax Schisma Ecclesiam lacerabat: quare fuit necessarium Concilium congregare, ut verus Pontifex declaretur: & sane tum a Patribus Concilii Joann.XXII. & Benedictus XIII. Pontificatu abrogatus est,quorum loco diligitur Martinus V. Oddo Colonensis, ut notat Campegius *de auctor. Papæ*. Apparet etiam ausu nefario Dioscorum Alexandriæ Episcopum Eutychiacæ hæ-

resis sectatorem in S. Pontificem Leonem M. excommunicationem dictasse, ob quod delirium a Calcedonensi Concilio depositus est, Evagrius in *histor. Ecclesiast. lib. 2. cap. 4.*

II. Fit auctoritate S. Pontificis ita esse absolutum, ut nullum in terris Superiorem habeat, aut parem. Unde arbitratu suo potest de bonis, de beneficiis, de Prælaturis, de titulis etiam Cardinalitiis disponere, confirmando, concedendo, auferendo, Canonistæ in *cap. proposuit, de concessione præbendæ, cap. 2. de præbendis, in 6.*

III. Cum renunciatio fiat in manus Superioris, hinc dubitatum est, utrum S. Pontifici renuntiare suæ dignitati possit: & receptum est posse, si id faciat in manus Dei, ut factum est a Cœlestino V. Petro Moronæo, cui dein successit Bonifacius VIII. Canonistæ in *cap. 1. de renunciatione in 6.*

Pontifices, cum creantur, suo nomine omisso, aliud sibi indunt, a priscis præsertim Pontificibus desumtum: quod faciunt, quasi tum ad novam vitam renascantur: quod etiam est in Monachis. Sunt tamen, qui tradunt, id introductum a Sergio II. qui cum antea Os porci appellaretur, ob turpitudinem cognomenti, Sergii nomen sumserit, ut Platina ex Martino tradit, & Polidorus Virgilius *lib. 4. cap. 10.* Quod tamen falsum; nam Joann. XII. qui multo post Sedem Petri tenuit, primus fuit, qui priscum nomen Papa creatus mutavit, Panvinio observante: & Baronius ad annum Christi 1009. ex Vegio notat, Sergium prius dictum Petrum, quod nomen ob reverentiam Principis Apostolorum sibi mutavit.

De Cardinalibus.

Quoniam Cardinales habent titulos Ecclesiarum, sive Parochiarum Romanarum, itaut alii ex ipsis dicantur Cardinales Presbyteri, alii vero Diaconi, ideo creditur eos ab initio non fuisse, nisi Clericos quosdam principales Urbis, qui S. Pontificis curam minuebant, prædicando, atque alia ad salutem animarum ministrando in Ecclesiis, quarum titulum gerunt. Quamvis autem hujusmodi tituli legantur instituti a Clero, quem Anacletum vocant Ireneus & alii Græci Authores, qui Pontificatum iniit anno 77. a Nativitate Christi, ut testis S. Damasus Papa in *vitis Pontificum*; tamen nomen Cardinalium non reperitur in scripturis antiquioribus Synodo Romana, celebrata a Papa Sylvestro sub Fl. Constantino M. ubi *cap. 3.* ita legitur: *Presbyter Cardinalis, nisi 44. testibus, Diaconus autem Cardinalis constitutus Urbis Romæ, nisi 36. non condemnabitur*; cujus decreti meminit D. Th. 2. 2. q. 70. At vero præter hos sunt etiam hodie Cardinales Episcopi. Ceterum sub Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi anno Christi 1244. aut 45. rubri pilei insigne Cardinalibus datum proditur, quo denotatur debere ipsos

capi-

apitis & sanguinis periculum subire pro Ecclesiastica libertate. Vide Catenam *lib.9. Epistolarum*. Nam falluntur quotquot nomen, & dignitatem Cardinalium orta volunt sub Benedicto VIII. anno Christi 1033. præsertim cum D. Hieronymus a Damaso Cardinalis Presbyter uit creatus, ut docet Alphonsus Ciacconius in Damaso, & in *libro de Cardinalatu S.Hieronymi* contra Baronium 4. *Ann. ad annum* 382. Ceterum olim primores Cleri cujuscumque Ecclesiæ Cardinales fuerunt dicti. Ita Episcopum Neapolitanum habuisse Diaconos Cardinales, ut Syracusanum Presbyteros Cardinales, patet, ex S.Gregorio *lib.5.epist.* 11. & *lib.* 11. *epist.* 34. In Concilio Meldensi *can* 54. injungitur Episcopis, ut in Urbe, & in suburbiis curam habeant de titulis Cardinalibus. Hodie etiam Compostellæ Galitiæ Canonici Ecclesiæ D. Jacobi Cardinales vocantur, hoc est Primarii, ut in libro de Officiis Theodosii Imperatoris, Præfecti Africæ & Asiæ dicuntur *Præfecti Cardinales*.

Porro dignitas Cardinalatus in hoc culmen, quo conspicitur, subjecta est a Paulo II. qui inter cetera voluit, ut ipsi & ex se ipsis S.Pontificem eligerent, in qua electione ex tribus partibus duæ unanimi consensu concurrere debent, ut in Bulla de hac re patet. Demum Sixtus *constitut.* 50. *in Bullario Cherubini*, statuit Cardinales numerum septuagenarium non posse excedere, ut sint instar septuaginta viri, quos Moses Dei jussu de Senibus Israel elegit, ne solus ipse onus regiminis ferret. *Numer.* 11.

Cardinales jussu & destinatione S.Pontificis sunt Religionum Protectores: id primum petiit Patriarcha D. Franciscus Ordinis Minorum, qui Protectorem habuit Cardinalem Hugolinum, qui deinde fuit Gregorius IX. ut notat Hieronymus Piatti Jesuita *de statu Religiosor.c.*23.

De Electione.

TIT. VI.

Cum ad dignitatum culmen perveniri, aut per successionem, aut per electionem possit, semper Ecclesia electionem successioni prætulit: Nam *Optimum quemque adoptio invenit*, ut in re simili dicebat Tacitus 1.*histor.* Et quamvis in dignitatibus Laicis, ut ambitus, & factiones cessent, visum sit rectius, ut per successionem certus dominus designetur, Lipsius 2. *monit.* 2. tamen in Ecclesia electio fuit recepta, quia a viris Religiosis ambitus, & regendi cupido abesse omnino præsumitur, *cap. cum ab omni, de vita, & honest. Cleric.* Ita Gonzalez in *Comment. ad cap.* 1. *hoc tit.*

Verum Episcopi ad hunc dignitatis gradum præcipue promoventur non solum per electionem, sed etiam per postulationem. Jam hic de pri-

mo modo dicamus,deinceps acturi de secundo. Et quamvis ob Extravagantem *ad regimen*, & Regulas Cancellariæ, Jus eligendi Episcopos abierit in nihilum, præsertim in Italia, ut Riccius hìc notat; tamen adhuc plurimi gradus restant, ad quos per electionem pervenitur.

Electio, prout hìc sumitur, est hominis alicujus ad dignitatem, vel fraternam societatem canonicæ facta vocatio, §.*ceterum*. Quæ definitio satis clara est: tamen nonnulli, ut distinguant electionem, de qua nos loquimur, ab electione seculari, aliter definiunt, scilicet. Est hominis Christiani Clerici ad dignitatem Ecclesiasticam, &c. Verum facile respondetur ista omnia comprehendi sub adverbio, Canonice: sicuti cum definitur testamentum, ut sit Justa sententia, sub nomine Justa comprehenduntur solemnitates omnes, quæ ad ipsum conficiendum a Jure exiguntur. Pro qua re clarius percipienda sit.

De his, quæ ad Electionem exiguntur.

I. EXposcitur, at omnes, qui eligendi Jus habent, legitime citentur, ut electioni intersint, veluti si pertranseant 8. dies, in quibus Vicarius Capitularis est eligendus: omnes, inquam, qui sine periculo citari possunt: nam si in vocando, veluti si eligentes in loco pestifero adsint, periculum adsit, tum possunt præsentes, etiam quibusdam non vocatis, devenire ad electionem, *cap. cum inter*, & *cap. quod sicut*, *eod. argum. ex cap. sane*, *de sententia excommunicationis*; nam omnium citatio non est de forma electionis, sed de justitia: unde Abbas in *cap. coram*, & *cap. bonæ 2. eodem* docuit, ejus, qui absens causa studiorum est, posse citationem omitti. Quod tamen falsum est: nam licet is studia relinquere nequeat, potest tamen constituere Procuratorem ad eligendum, ut mox patebit.

Itaque si quis, qui citari potuit, citatus non fuerit, etsi major pars vel etiam alii omnes ad electionem concurrant, tunc electio ipso Jure valida est, quia scilicet major pars consensit: tamen per oppositionem ejus, qui fuit contemptus, irritatur electio ex regula, quod in electione magis obest unius contemtus, quàm multorum contradictio; ita tamen, ut de irritatione non possit opponere, nisi qui contemtus fuit, Abbas in *cap. in Genesi*, & *d. cap. quod sicut*, *eodem*, ubi habetur, quod si contemtus ratam habeat electionem, confirmata erit electio; quia substantialiter jam valida erat, utpote facta a majori parte eligentium, & solum irritabatur per oppositionem non citati & contemtum. Secus est si electio ab initio fuerit nulla, veluti facta a minori parte, quo casu non potest convalidari per consensum aliorum, *cap. auditis*, *cap. illud*, *de Jurepatron. l. quod ab initio*, *ff. de re judic.*

II. Exigitur, ut eligentes adsint. Verum tamen est, absentem & justa

justa causa impeditum, posse suffragium suum uni ex eligentibus demandare: nam extraneo, invitis eligentibus, demandare prohibetur, *cap. si quis justo*, §. *fin. eod. in 6*. Verum Procurator iste ad eligendum constitutus, potest unum suo nomine eligere, alterum nomine Procuratorio, quoties scilicet de certa persona eligenda mandatum fuit: quod si de certa persona nihil dictum sit in mandato, nequit Procurator duos eligere, sed unum dumtaxat: in quem duo vota concurrant. Ita DD. magis communiter ex textu expresso in *d. cap. si quis justo*, §. *porro*. Ratio disparitatis est, quia in secundo casu ipse Procurator eligi, ut propterea debeat ex unica justitia unum eligere, & non dividere animi sui sententiam: in secundo casu non tam ipse Procurator eligit, quam electum a domino declarat: quare poterit unum juxta mandatum eligere, alterum ex animi sui sententia, *argum. ex cap. 1. de procuratoribus in 6.* & *cap. cum dilecta*, *de rescriptis*.

Insuper potest Elector absens non modo uni ex Collegio, sed etiam pluribus vicem suam commitere, dummodo in solidum unicuique votum suum concedat, aliter mandatum non valebit, ne ob contrarietates electio vel non fiat, vel differatur, *d. cap. si quis justo*. At vero cum unicuique in solidum vices suas committi, hæc incommoda tolluntur, quia is præfertur, qui prior votum dedit: nam expleto per unum mandato, cessat statim in ceteris, argumento ex *cap. non injuste, de procuratoribus*. Quod si non appareat, uter prior votum dederit, tum is præfertur, quem major pars elegit, *d. cap. si quis justo*, *argum. ex cap. cum inter*, *eod. cap. pen. de rescriptis in 6. can. Apostolica. dist. 56*.

Illud hic quæri solet, utrum si nullus de Collegio velit esse Procurator, nec extranei Procurationem admittant, utrum absens Elector possit per literas votum suum propalare? Et negat Langellottus hic in §. *sed cum absens*, quia non licet eligere ante electionem, cum in literis dici debeat, eligo Titium, *d. cap. si quis justo*, §. *ult*.

Objices, cum datur Procuratori mandatum de certa persona eligenda, jam propalatur votum ante electionem, & tamen hoc licite fit, ex *d. cap. si quis justo*, §. *porro*. Ergo idem licitum erit facere per literas.

Sed respondetur cum Glossa hic, negando paritatem; nam qui constituit Procuratorem certa Persona expressa, non eliget actu, sed solum dat eligendi potestatem. Quæ duo longe inter se distant: nam cum damus mandatum de eligendo, potest nos pœnitere re integra, & mandatum possumus revocare; præterea Procurator constitutus potest non eligere, quo casu votum ipsi commissum non augebit numerum eligentium. Quod tamen esset, cum quis in scriptis diceret. Eligo, ut patet in matrimonio, ubi aliud est contrahere, aliud dare mandatum de contrahendo: nam contrahentem non potest pœnitere, secus mandantem

tem

tem suo nomine contrahi, *cap. fin. de procuratoribus in 6.*

Hæc, quæ diximus, locum habent in ceterorum Prælatorum electione, non item Summi Pontificis, ubi multa specialia statuta sunt. Nam in hujus electione nulla est necessaria Cardinalium citatio: nec Cardinalis absens poterit alteri votum suum demandare: ac propterea necessarium est, ut ex tribus partibus Collegii, duæ saltem concordent, quod ab Alexandro III. statutum est. Quod si aperto scrutinio, is numerus non impleatur, liberum sit cuique Patrum voce accedere ei, quem scripto non nominavit. Quæ electionis ratio Accessus dicitur, Panvinius ad *Platin. in Clemente V.* DD. in *cap. licet, eod.* & in *cap. ubi periculum, cod. in 6.*

III. Exigitur, ut major pars Collegii in electione consentiat, hoc est una vox saltem ultra dimidium, *cap. cum in jure, eod.* Baldus *conf.* 316. *lib.* 3. Quod plerumque verum est, nam quandoque duæ ex tribus partibus concurrere debent, *l. plane, ff. quod cujusque universitatis*: & ita jam diximus esse in electione Summi Pontificis.

Verum inter istos casus illud interest, quod quando pars altera eligentium est altera duplo major numero, tum minor pars nullo modo electionem irritare potest, nisi de nullitate agat, *cap. si quando, eod. in 6.* At vero, cum major pars alteram in medietate tantum excedit, tunc licet electio substantialiter valeat, tamen minor numero potest ad invalidandam electionem duo opponere. I. Merita propria. II. Merita ejus, qui fuerit ab ipsis electus. Merita vero desumuntur ab ætate, a gradu, a dignitate; ut si sint Canonici cum præbenda, item nobilitate, & literis, Abbas in *cap. dudum*, in *cap. Ecclesia* 2. *eod.* & in *cap.* 2. *de his quæ fiunt a majori parte*. Ubi tamen notandum inter Religiosos nobilitatem non attendi, *cap. fin. de statu regul. can. scripsit* 27. *q.* 3 Ratio hujus dispositionis est, quia nihil est sic inæquale, quam ubi impar est meritum, sit par Jus, Glossa hic, *v. eligentium*. Verum apud Laicos hæc doctrina non observatur, apud quos semper major pars prævalet, Felin. in *cap. cum omnes, de constitutionibus*.

De modis, quibus Electio fit.

CElebratur electio tribus modis, per inspirationem, scrutinium, & compromissum. Per inspirationem dicitur fieri, cum Electores nullo præcedente tractatu, quasi Divini Spiritus impulsu, simul omnes in unum repente consentiunt, & simul unum nominant, *cap. in Genesi, cod.* Id si accidat in Romano Pontifice eligendo, dicitur per adorationem. Qua ratione Julius III. Marcellus II. & Paulus etiam IV. in Romanos Pontifices electi sunt, Panvinius ad *Platinam in Clem. V.* Hæc tamen electio, quandoque fit Deo revelante eum, quem eligi velit, ut acci-

accidit, cum D. Nicolaus, & D. Ambrosius fuerunt electi, ille in Archiepiscopum Myrensem, hìc in Mediolanensem, §. *his omnibus dist.* 61.

Per scrutinium fit, cum præsentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commode interesse, tres de Collegio fide digni assumuntur, qui secreto & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in scripturam redacta publicant, ut scilicet sit ille electus, in quem omnes, vel major pars Collegii consenserit. Scriptura autem hæc fit, vel ab ipsis scrutatoribus, vel a tabellione, nec opus est, ut sit publica, Abbas in *cap. quia propter*, *eod.* ubi etiam docet, istorum trium vota scrutari per quartum cum tabellione, sed rectius docet, Joann. Andr. duos ex ipsis debere scrutari tertium, idque statim initio ante scrutinium; nam si post scrutinium darent votum, facile fieret, ut in eorum potestate esset electio.

Per scrutinium etiam dicitur, cum Eligentium quisque votum suũ secreto in schedula, e.g. scriptum in urnam immittit; quo facto vota palam numerantur, & in quem plura conveniunt, electus intelligitur.

Per compromissum electio fit, cum omnes de Collegio eligunt plures idoneos, quibus facultas impertitur certo modo eligendi. Itaque omnes debent in compromissarios consentire, aliter unius contradictio compromissum impediret, *cap. quia propter*, *cap. scriptum*, *eod.* tum quia nemo invitus privari debeat Jure suo, *l. invitum*, & *l. in vendentis*, *C. de contr. emt.* tum etiam, quia cum compromissum sit res voluntaria, opus est, ut omnes consentiant, *cap. omnes*, *de constitutionibus*, Andr. in *rubr. de Jurejur. in 6.* Insuper compromissarii possunt esse non modo plures, sed unus tantum, *cap. causam*, *eod.*

Ceterum compromissarii re jam non integra revocari non possunt, hoc est, si jam de electione agere & tractare cœperint: non tamen satis est, si Missa tantum Spiritus Sancti celebraverint, quo casu res adhuc integra dicitur, Glossa hìc communiter recepta in §. *quod si intra*.

Qui eligere, eligive possint.

TIT. VII.

I. Jure eligendi carent impuberes, prorsus ut hoc casu malitia non suppleat ætatem, *cap. ex eo*, *cap. indemnitatibus*, *eod. in 6.* Sacri ordines non conceduntur minoribus 18. annis, *Clem. fin. de ætate, & qualitate*.

II. Qui sacros Ordines non habent, licet de Collegio, tamen eligere aut eligi nequeunt, *Clem. hi*, *de ætate, & qualitate*. Nisi ageretur de eligenda Abbatissa per Moniales, quæ Ordinis sacri capaces non sunt. Qui sacros Ordines non habet, in Episcopum eligi non potest. Sacros

Ordi-

Ordines intellexit Urbanus I. Diaconatum, & Presbyteratum: hodie ex Innocentio III. etiàm Subdiaconatum, ut in *c. a multis, de æt. & qual.*

III. Non eligunt anathemate, hoc est majori excommunicatione percussi: secus est, si minorem tantum habeant. Verum omnes isti eligi prohibentur, quia rerum spiritualium participatione carent, *cap. illa, eod. cap. si celebret, de Cler. excomm.*

IV. Suspensus a Canone eligere potest: at vero suspensus a Judice nec eligere, nec eligi potest, Abbas in *cap. dilectus, de præbendis*, nam mitius agitur cum lege, quam cum homine, *l. Celsus, ff. de arbitris*.

V. Hæretici, Schismatici, Apostatæ nec eligere, nec eligi possunt, *can. aperte, can. miramur, 24. q. 1. can ult. 6. q. 1.*

VI. Qui contra legitimam, & a legibus præscriptam eligendi formam eligere tentaverit, privantur in postremum eligendi Jure *cap. quia propter, §. ult. eod.* Imo qui elegerint indignum, non solum eligendi potestate privantur, sed etiam intra triennium nequeunt ab aliis eligi, *cap. per inquisitionem, eod.*

VII. Negligentes eligere intra statutum tempus privantur pro ea vice eligendi Jure, quod transfertur ad immediatum superiorem, Canonistæ in *cap. ubi periculum, eod. in 6. cap. 2. de concessione præbendæ.* Tandem plurima, quæ ad hunc titulum faciunt, explicabimus infra in titulo de his, qui promoveri non possunt.

Porro circa Episcopos nonnulla hic notanda sunt. I. Vetus fuit Ecclesiæ mos in Episcopis eligendis, ut rogarentur suffragia non modo Cleri, sed etiam populi; atque ut omnium de eo, qui ordinandus erat, Judicia sciscitarentur, illius nomen plebi publice proponebatur, facta omnium potestate quidquid vellent, iis objiciendis, D. Augustinus *ep.* 110. Hunc morem Cyprianus *lib. 1. ep. 4.* monet originem traxisse ab eo, quod scriptum est de electione Eleazari Aaronis filii in Sacerdotem, qui dicitur a Deo constitutus coram omni Synagoga. Quare ipse concludit: *Episcopus delegatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime novit, & uniscujusque actum de conversatione prospexit.* Hodie ad hanc rem fiunt citationes per Edictum in foribus Ecclesiæ, quæ publicationes dicuntur, idque juxta Concilium Calchedonense *can. 6.* ubi habetur: *Neminem absolute ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, quemlibet omnino eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia Civitatis, aut Vici, aut Martyrio* (idest Ecclesia Martyrium) *vel Monasterio is, qui ordinandus est, prædicetur.*

Nec dissimilis apud veteres Romanos fuit lex Domitia de Sacerdotiis, a Domitio Ænobarbo Tribuno plebis lata: *Ut non Sacerdotum Collegia, quem vellent, cooptarent, sed populo id beneficium esset.* Et Licinia a Q. Licinio promulgata: *Ut Sacerdotum cooptatio ab ipso-*

rum

rum Collegio ad populum transferretur, Justellus in *notis ad C. Canonum Ecclesiæ universæ, can.* 184. Quoniam vero hinc ambitus, & vix vigere cœpit, ideo id prohibitum est a Concilio Laodiceno, *can. non est permittendum, dist.* 63. Quandoque electio fiebat per viduatæ Ecclesiæ Capitulum seu Collegium, uti Jus eligendi S. Pontificem erat apud Clerum Romanum, Canonistæ in *cap. quanquam, eod. in* 6. *can.* 1. *dist.* 22. & *dist.* 66. Sed ob easdem rationes hodie S. Pontifex sibi Jus eligendi Prælatos Cathedralium Ecclesiarum reservavit, ut patet ex Regula 2. Cancellariæ, ubi Gonzalez, & Gomez; nisi aliter ex privilegio vel immemorabili consuetudine servetur, *cap. scriptum, eod. cap. cum dilectus, de consuetud.* Vide Hallier *de sacris elect.*

II. Nullus in Episcopum eligitur, nisi qui jam trigesimum ætatis annum exegerit: qua ætate Christus prædicare cœpit, quod est proprium Episcopi munus: Idque ab Alex. III. in Concilio Lateranensi statutum est, *cap. cum in cunctis, in princip. de elect.* Etsi Justinianus 35. annos requisierit in *cap.* 1. *auth. de S. Episcopis*. Ex dispositione tamen S. Pontificis minor natu ad Episcopatum eligi potest, non item Episcopi, qui contra Concilium Generale Jus dispensandi non habet, *can. nihil, cit. tit.* Gl. in *cap. cum dilectus, in princ. v. in ætate, eod.*

III. Ex justis nuptiis ortus, vel saltem per Pontificem legitimatus, Abbas in *cap. cum Victorensis, eod.*

IV. Ut sit vel Canonista, vel Theologus; etsi uter sit præferendus valde ambigatur; nam Theologi præferunt eum, qui Theologiæ studiis incubuit, ex eo, quod Episcopis munus est Evangelium Populo prædicare, Trid. *sess.* 5. *cap.* 2. quod munus melius expleri potest per Theologos, quàm per Canonistas: unde cum Episcopi consecrantur, solent interrogari, an utrumque testamentum sciat, Theologi post D. Th. 2. 2. *qu.* 63. At vero Canonistæ disputant pro eo, qui Sacrorum Canonum notitiam habet, cum Episcopus Jus dicere teneatur, & fori causas decidere. Quæ rationes cum hinc inde urgeant, factum est, ut ab aliquibus desideretur Episcopum debere utraque scientia pollere, Cardin. de Lugo *de Justitia & Jure, disp.* 35. *sect.* 2. Illud tamen ex mente Hostiensis & Panormitani videtur posse recipi, quod ubi vigent hæreses, debeat præferri Theologus, qui Jus dicet per Vicarium, ubi vero illæ non vigent, præferatur Canonista, qui curam prædicandi aliis demandabit.

V. Ad Episcopatum, vel Presbyterium non promovetur Neophitus, hoc est, qui non ita pridem Christi Evangelium amplexus est; ita Domino quasi nova planta, ex Concilio Nicœno, *can.* 2. *dist.* 46. & 61. *per totas*, Ex Apostolo: *Non Neophytum, ne inflatus in Judicium incidat & laqueū diaboli*. At D. Ambrosius in Episcopum Mediolanensem fuit electus, dum adhuc esset catechumenus, ordinatus uno die a baptismo, ut ex

Paulino in *vita Ambrosii*, & aliis refert Petavius in *rat.par.1.lib.6.cap.7.*

De obligatione Eligentis.

I. QUi eligit indignum, omisso eo, qui dignus est, peccat mortaliter, & obligatur ad resarcienda damna omnia, quæ deinde in administratione evenerint, quorum omnium causa videtur ipse eligens, Lessius 2.*de Justitia* 32.*cap.*1. Filiucc.*tract.*28.*cap.*8.*q.*3.*num.*130. Quod si indignus recte deinde in suo munere se gerat, & nulli damnum inferat, eligens etiam peccavit, quia Ecclesiam, aut Rempublicam periculo exposuit, Covar. in *reg. peccatum, par.*2.§.7.

II. Si eligatur dignus omisso digniori, valet electio digni, ne aliter litibus occasio præbeatur, *cap. cum nobis, eod. can. ad Monasterium* 16. *q.*7. Quæstio tamen est, an eligens peccet mortaliter, & affirmat D.Th. 2.2.*q.*63.*art.*2. Sotus 3. *de just.q.*6.*art.*2. Navar. in *manuali cap.*17. quia scilicet ex præcepto beneficia dignioribus conferenda sunt, *cap. un. ut Ecclesiastica beneficia*. Id tamen alii solum verum putant in nonnullis casibus. I. In electione Cardinalium, & Episcoporum, qui digniores eligi debent, ex Trid.*sess.*24.*de reform.cap.*1. II. In beneficiis Curatis, ex eod. Trid.*loc.cit.cap.*18. III. In Jurepatronatu Ecclesiastico, ubi dignior admitti debet, licet in laicali idoneus tantum admittatur, Trid.*ibidem*. Quoniam ergo Tridentinum in his tantum casibus digniorem exigit, ideo in aliis casibus omittens digniorem, & eligens dignum, non peccabit mortaliter, nec ad restitutionem tenebitur, Navar.2.*de restit.*2.*nu.*127. Guttierez *can.qq.cap.*11. Garsias *de benef.par.*7.*cap.*16.*n.*16. adeout contraria Jura intelligentur ex Tridentino correcta, Diana *tract.*15.*res.*38.

Unde beneficia, quæ conferuntur per provisionem liberam, sine ullo concursu, a S.Pontifice, vel a Rege, possunt conferri digno, nisi dignior in promtu sit; non tamen onus Principibus incumbit, ut digniorem quærant, Reginald.*t.*2.*lib.*3.*c.*14.*n.*17. contra Lessium *lib.*2.*c.*34.*dub.*14.*n.*64.

De Electione sui ipsius.

REgula est, ut nemo se ipsum eligere possit, *c.per vestras de Jurepatr. cap.*3. *de excessibus Prælatorum*, *l.* 4. *ff.de tutorib. datis*; tum ob alias rationes, tum præcipuè, ne ambiendis dignitatibus detur occasio, contra textus in *can in scripturis* 8. *q.*1. & in *l.*1. *ff.ad l.Juliam, de ambitu*: tum quia nemo potest esse auctor in re propria, *l.* 1. *ff. de auctor. tutor.l.*1. §.*fuit. ff.ad Trebell.* Atque ita intelliguntur DD. qui dicunt electum non posse computari in numero eligentium, Hieronym.Cardin. Albanus *de præstantia Card. q.*28. Bellam.in *cap.licet, de elect. vers. & decimum, sub num.*17. *cum seq.* & alii apud Hieronym. Campanilem in *diversorio Juris Canonici, rubr.*7. *cap.*6. *num.*64.

Exci-

Excipe si quis electioni de se factæ accedat, ut si ex septem compromissariis tres eligant quartum, & ille consentiat electioni de se factæ, confirmabitur electio. Quæ est assertio textus in *cap.cum in Jure de electione.* Cujus rei rationem ibidem reddit Emmanuel Gonzalez *n.5.* nam ut electio recte celebretur, tantum desideratur, ut major pars concurrat, *cap.eorum, cit.tit.* ut esset in casu nostro. Idem est de Jure civili in *l.plane, ff.quod cujusq.univers.* ubi cum supponatur actorem Civitatis a duabus Decurionum partibus esse eligendum, ait Paulus: *Plane ubi duæ partes Decurionum affuerint, is quoque, quem decernunt, numerari potest*, ibique Cujac. Unde in electione Imperatoris unus ex Electoribus potest consentire suæ electioni, & majorem partem facit, ex constitutione Caroli IV. *cap.2. aureæ bullæ*, §. *fin.* Vicherus *de electione Regis Romani*, *pag.* 93. Id ipsum est in electione Summi Pontificis; ut nimirum possit accedere electioni de se factæ, ut observari a Cardinalibus tradit Hostiensis in *d.c.cum in Jure, n.1.* Zaberella ibidem in *5.oppos.& col.6. in 4.elect.* Nam si scrutinium est secretum, cum deinde panditur, licet electo in se ipsum consentire, Abbas ibid. sub *n. 5.* Ut etiam in casu de electione S.Pontificis tenet Campanilis *loc.cit.n.65.* Franc.Marcus *dec.929. par. 1.* Itaque aliud est seipsum eligere, quod non licet, aliud electioni de se ipso consentire, quod licitum est: sicut aliud est manumittere, aliud manumissioni consentire: & qui illud non potest, hoc potest, *l. 4. ff. de manumissis vindicta, l.aliud ff.de reg.Juris,* ubi Petrus Faber. Nec obstat ambitionem præsumi in eo, quia cum tantum consentit suæ electioni, non se ingerit dignitati, sed tantum judicium aliorum probat.

Quod si scrutinium sit secretum, antequam propaletur, nemo se ipsum eligere potest: nam cum nesciat se electum ab aliis potius se eligit, quam electioni consentit: & principaliter & directe suam electionem intenderet. Et ita intelligitur textus in *cap.Cumana, de electione*, DD. supracitati, & alii, quibus accedit Barbosa in *Collectaneis ad d.cap.Cumana, n.2.*

Frater Deodatus Guzon in Conventu habitu pro electione Magni Magistri anno 1346. se ipsum elegit. Ex quo statutum est, ne Jus suffragii Equites Magnæ Crucis haberent, Bosius in *Historia Equitum Hierosolymitanorum*:

De Postulatione.

TIT. VIII.

ALter modus, quo ad Ecclesiasticas dignitates pervenitur, est Postulatio, quam ita definit Langellottus. Est ejus, qui eligi non potest in Prælatum, concors Capituli facta petitio. Itaque duo simul exi-, primo ut quis eligi non possit in Prælatum ob aliquid defectum, qui nen non sit defectus corporis, ut cæcitas: nec sit defectus, seu vitium

animi, cum criminosi ad Eccclesiæ dignitates nequeant assumi, ut late infra in titulo, qui promoveri non possunt: nec tandem sit defectus libertatis, ne sit contra titulum de Servis non ordinandis. Secundo, ut capitulum concordi animo petat a Summo Pontifice, vel alio Superiore, ut gratiose postulatum admittat ad dignitatem. Ex quo postulatio distat ab electione, quæ non gratiæ, sed juri innitur.

Postulatio olim facta a Populo, sicut electio a Clericis, ex epistola Petri Alexandrini Episcopi apud Theodoretum 4. *hist. Ecclesiast.* 22. Ita cum Narcissus jam grandis natu senex Ecclesiam Hierosolymitanam regere non posset, Populus Coepiscopum ei postulavit Alexandrum Cappadociæ Episcopum, Eusebius 6. *hist. Eccles.* 11. Populus etiam Antiochenus, post Eustachii depositionem, sibi in Episcopum postulavit Eusebium Cæsariensem, Eusebius *de vita Constant. lib.* 3. *cap.* 60.

Multi itaque sunt, qui postulari & non eligi possunt. I. Archiepiscopus vel Episcopus, ad alium Archiepiscopatum, vel Episcopatum, *cap. bonæ, cap. si unanimiter, de postul. Prælator.* II. Laicus ad dignitatem Ecclesiasticam, *can. Episcopus, dist.* 61. Ita Nectarius ex Prætore, a populo raptus, in Episcopum C. P. assumtus est, & ordinatus in Concilio Constantinopolitano 1. Socrates *lib.* 5. *cap.* 8. III. Clericus in minoribus constitutus, *cap. præterea, de ætate, & qualitate.* IV. Illegitime natus, *cap. innotuit, de electione.* V. Quæ legitimam ætatem non habet veluti si minor 30. annis postuletur in Episcopum, *cap. cunctis, eod.* VI. Bigamus, cum quo dispensari potest, Bald. in *cap. at si Clerici, de judiciis*, Firmanus *de Episcopis lib.* 1. *q.* 15. etsi Hostiensis in *cap.* 2. *de bigamis* crediderit bigamus postulari non posse. Idemque videtur dicendum de Neophyto, ex regula Lancellotti hic in § *sciendum*.

Ceterum postulatio ex justa causa fieri debet, & ut tendat in utilitatem Ecclesiæ; aliter postulatio rejici potest a S.P. *d. cap. bonæ*.

De Confirmatione Electionis.

TIT. IX.

CUm hactenus visum sit de promotione Prælatorum, maxime vero Episcoporum, ad Ecclesiasticas dignitates, proximum est, ut inspiciamus de modis, quibus eadem promotio confirmatur: quæ confirmatio his ferme verbis solet fieri, *Confirmamus te, sicut provide facta est electio.* Sit ergo.

Quæ facere Electus debeat.

IN Concilio Calched. *can.* 25. statutum est, ut a Metropolitis inter tres menses Episcoporum ordinationes fiant, nisi inexcusabilis utique necessitas

cessitas effecerit, ut dilationis tempus prorogatur. Si hoc non effecerint: eos Ecclesiasticæ pœnæ subjici. Viduæ verò Ecclesiæ redditum apud Ecclesiæ Æconomum custodiri. Apud nos Æconomus in Episcopis Regiis redditus servat futuro Episcopo, in Papalibus Cameræ.

Ex constitutione Gregoriana cautum est, ut Electores arbitrio boni viri, quamprimum commode possunt, operam dent, ut electi consensum habeant: qui electus intra mensem a die, quo certioratus est, debet suum consensum præstare, nisi legitime fuerit impeditus, aliter statim electionis Jure caret. Dein intra tres alios menses a die consensus, debet confirmationem a Summo Pontifice petere: alioqui trimestri hoc spatio elapso, irritatur, *cap. quoniam, de electione, in 6.*

Sed postremum istud immutavit Nicolaus III. *cap. cupientes, cit. tit.* ob locorum majorem, vel minorem distantiam ab Urbe Romana. Nam statuit, electum debere intra mensem a die consensus præstiti, iter ad Sedem Apostolicam arripere, confirmationem petiturum quanto ocyus.

Quæ facere debet, qui confirmat.

UT confirmatio legitime fiat, opus est, ut Superior præ omnibus examinet electionis processum, ipsumque etiam electum, præsertim in literis, vitæ honestate, & ætate; nam qui indignum confirmat, mortaliter peccat, Canonistæ cum Armilla in *cap. nihil, versic. confirmatio, de electione*, ubi etiam habetur, hanc confirmationem posse fieri, non modo per Superiorem ipsum, sed etiam per Delegatum, Nicœnum *can.* 9. prohibet ne Presbyteri promoveantur, sine examine.

Exigitur etiam, ut fiat generalis omnium citatio per edictum in foribus Ecclesiæ, num scilicet quis contra electum opponere velit, ne confirmetur, Cardinalis *cons.* 31. & 112. *in princ.* Franciscus Marcus *dec.* 1315. *lib.* 1. Imo exigitur, ut nominatim quoque citentur ii, quorum interest, veluti coelectus, vel contradictor, *cap. fin. de electione in 6.* Illud vero statutum est, ne detur locus calumniæ, ut qui contra electionem opponit, & mox in probationibus deficit, pœnas subeat, de quibus in *cap.* 1. *§. fin. cap. si forte, cap. ab eo*, & *cap. cupientes, cit. tit.*

Sed si plures fuerint electi, dignior præferendus est. Ceterum dignior dicitur, qui magis idoneus est ad beneficium, cui præponitur, ob ætatem, scientiam, morum probitatem, & ordinem necessarium, *cap. cum in cunctis*, *§. inferior, de elect.* Trid. *sess.* 7. *cap.* 1. & 2. Sylvest. *de benefic. par.* 3. *q.* 5. Covar. in *reg. peccatum, par.* 2. §. 7. Et quamvis Baldus, & alii locuerint, ad judicandum, utrum quis sit idoneus, plurimum valere arbitrium Superioris; id tamen verum est, cum Superior recte judicat. Menoch. *de arbitr. cent.* 1. *casu* 67. Tiraq. *de nob. cap.* 10.

Quod si ex duobus alter sit electus, alter postulatus, tum ceteris paribus

ribus electus est confirmandus, nisi postulantium numerum sit eligentium duplo major, hoc est, duæ tertiæ pro postulato concurrant, *cap. scriptum, de electione*.

De his, quæ confirmatio confert.

PER confirmationem Episcopi contrahi intelligitur matrimonium spirituale inter confirmatum & Ecclesiam, *cap.inter corporalia, de translatione*. Itaque confirmatum est quidem Prælatus, & habet ea, quæ sunt Jurisdictionis, sed non est Episcopus, qui exigit consegrationem, eoque caret iis, quæ sunt ordinationis. Abbas in *cap. de multa, de præbendis*, & *cap. ex te, de rescript.* Hinc est, quod confirmatus potest indulgentias concedere, censuras ferre, beneficia concedere, literas dimissoriales facere, a juramento absolvere, & alia, quæ sunt Jurisdictionis, Andr. Abbas, & alii in *cap.Suffraganeis, cap.transmissam, cap.sicut, de elect.* At vero ea, quæ sunt ordinationis, ut Ecclesias, Virgines, & Clericos consecrare, facere nequit, Lancellottus hic, §.*fin.* quamvis hæc omnia possit alteri Episcopo demandare, quia hæc demandatio ad Jurisdictionem pertinet, Riccius hic. Eoque modo transit aliquando possessio sine apprehensione rei, quæ a DD. possessio civilis, vel civilissima vocatur, cum confirmato conceduntur ea, quæ sunt Jurisdictionis, non quidem nomine suo, sed nomine, & favore Ecclesiæ, *d.cap.transmissam*. Ita etiam in *l.raptores*, §.*si autem, diaconissa, C. de Episcopis & Clericis*, ubi in substantia ejus, qui rapit diaconissam, hæc acquirit usumfructum, Ecclesia proprietatem, & plenam possessionem, scilicet etiam ob favorem dignitatis Ecclesiæ. Unde hæc ad similia extendi non debent. Vide Cassadorum *dec. 7. per totam*. Ad textum in *l. raptores*, respondet Giphan. in *l. 3. ff.de acqu.poss.* non de acquisitione possessionis sed de justo titulo Ecclesiæ, vel Monasterio competente ad obtinendam possessionem bonorum illius, qui virginem rapuit, tractari.

Verum tamen est, quod si Prælatus post confirmationem velit res Ecclesiæ administrare, aut Jurisdictione exercere, obligatur literas confirmationis ostendere, aliter ei obediendum non est, *cap. injuste, de electione*: ubi DD. docent hunc casum esse specialem, in quo scilicet exigatur scriptura. Imo Prælatus res Ecclesiæ non administrabit ante installationem, hoc est ante adeptam possessionem Superioris auctoritate, Abbas in *cap. cum super, de causa possessionis*.

Ex his patet, Prælatum per solam electionem non habere jus administrandi, aut Jurisdictionem exercendi in Ecclesia, §. *quandiu*. Quod si hæc temere fecerit, statim Jure electionis privabitur, sive id faciat per se, sive per alios, sive in judicio, sive extra, sive in omnibus negotiis, sive in uno aliquo, *cap. avaritia, de elect. in 6.* prorsus ut nulla in con-

contrarium obstet consuetudo, Tusch. *v. consuetudo*, *concl.* 813.

Excipe in eo, qui eligatur ad dignitatem Sedi Apostolicæ immediate subjectam, quæ tamen in remotissimis regionibus existat; hìc enim necessitate urgente poterit ante confirmationem administrare spiritualia, vel temporalia Ecclesiæ, ubi in Prælatum est electus, *cap. nihil*, *de elect.* Oltrad. *cons.* 9. Excipe etiam, cum id ex privilegio S. Pontificis conceditur; vel etiam si electio vim confirmationis habet, ut accidit in electione Magni Magistri Equitum Hierosolymitanorum, Geminianus *cons.* 15. idem Oltrad. *cons.* 128.

De Consecratione.

TIT. X.

Electus in Episcopum, post confirmationem debet novissime consecrari, ex quo conjugium spirituale cum Ecclesia sponsa veluti consummatur, & obtinetur verum Episcopi nomen cum potestate ordinandi, consecrandi, & cetera, quæ ordinis sunt, peragendi, *cap. tua, de his, quæ fiunt a Prælato*. Itaque intra tres menses post electionem consecratio expedienda est, nisi ligitimum impedimentum subsit, *cap. quoniam dist.* 100. quibus elapsis & consecratione non facta, ad fructum perceptorum restitutionem tenetur: quod si intra totidem menses postea id ipsum neglesserit, ipso jure censetur Ecclesia privatus: quod in omnibus Prælatis etiam Cardinalibus, locum habet. Trident. *sess.* 23. *de refor. cap.* 2. Calderin. *cons.* 4. & 50. *de elect.*

I. Ad consecrationem ergo Episcopi I. exigitur, ut sit Sacerdos, *can.* 1. *dist.* 77. & colligitur ex Trid. *sess.* 23. *cap.* 4. ubi Episcopi dicuntur Presbyteris superiores; nam ubi est consecratus, missam celebrat, ut habetur in Missali Romano, & novo Pontificali. Verum quæstionis est, utrum Sacerdotium in Episcopo requiratur de Jure Divino, an potius humano? Theologi, qui volunt Episcopatum non esse ordinem diversum a Sacerdotio, sed esse ordinis Sacerdotalis quandam veluti ampliationem, docent Sacerdotium in Episcopo exposci de Jure Divino, ut est apud Azorium *par.* 2. *Inst. Moral. lib.* 3. *cap.* 30 *q.* 9. At vero Canonistæ, qui hos ordines distinguunt, docent Sacerdotium in Episcopo exigi de Jure humano, & proinde posse in Episcopum consecrari etiam qui Sacerdos non sit, de communi Covar. 1. *var.* 10. *num.* 15. Soccin. Senior. in *cap. tuæ literæ*, *num.* 16. *de Clerico per saltum promoto*.

Nectarius ex Prætore electus est in Episcopum C. P. & consecratus a Concilio sub Theodosio M. Socrates *lib.* 5. *cap.* 8. D. Ambrosius etiam ex laico factus est Episcopus, Paulinus in vita. Quod tamen non est ita passim observandum; nam de Photio ex laico Patriarcha C. P. licet se Ambrosii,

brosii, & Nectarii exemplo tuetur, graviter conqueritur Nicolaus I. in *Ep.6.* & Justin. in *Novell.6. de Episcopis, & Clericis* ait: *Ne laicus statim ad Episcopatum traducitur*.

Cœlestinus I. in *can.quid proderit, dist.61.* Quid proderit per singula Clericos stipendia militasse, & omnem egisse in Dominicis castris ætatem, si qui his profuturi sunt, laicalis requiruntur.

II. Episcopus est consecrandus a Metropolitano, qui duos alios Episcopos suffraganeos convocabit, ut omnes tres uniti simul consecrent, *can.Episcopi, can.Provinciales, dist.64.* Ubi plura notanda sunt I. Si Metropolita justa causa impediatur, potest vices suas alicui Coepiscopo demandare, a quo Prælatus consecretur, *cap.pastoralis, de offic.ord.* Quin etiam non modo ex justa causa, sed etiam pro arbitrio poterit consecrationem committere, Hostiensis, & Abbas communiter recepti in *cap.quod Sedem cit.tit.* ubi quod de impedimento dicitur, volunt habere locum de honestate. II. Si suffraganei evocati convenire non possint, sui præsentiam per Epistolam facere tenentur, *can. non debet, dist.65.* Sed si in Provincia non reperiatur, nisi unus tantum Episcopus, tum ex Concilio Sardicensi statutum est, ut Episcopi vicinæ Provinciæ convocentur, *can. fin. dist.65.* III. Episcopus consecratus tenetur intra duos menses visitare Archiepiscopum, nisi sit impeditus, de quo impedimento debet eundem certiorem facere per literas, *d.cap.quod Sedem, de officio ord. can. si quis in Metropolitana, dist.65.*

Tandem consecratio fit die Dominica, hora diei tertia, quo Apostoli consecrarunt Paulum & Barnabam, *can. ordinationes, 1. dist.75. can. noctε, dist.de consecr.* ubi Canonistæ cum Turracremata docent, tertiam horam nonnisi ob decentiam exigi. Diei vero Dominicæ observatio solemnis est, ut in qua Spiritus Sanctus missus est Apostolis in Pentecoste, & in eadem Christus Apostolos jussit Evangelium prædicare, baptizantes gentes omnes. Vide Bedam in *Epistola de celebratione Paschatis, & æquinoctio æstivo,* & S.Leonem Papam *Epist.81. ad Dioscorum sermone* & S.August. in *serm.de tempore,* & nos infra in *tit.de in jus vocando*. Et scrutinio cum precibus celebrato, duo ex Episcopis Evangelii codicem tenentes, supra caput ordinandi manus imponunt; tertio interim benedicente. Præterea caput & manus Episcopi Sacro Chrismate ex Oleo & Balsamo consecrantur. Caput inungitur propter auctoritatem & dignitatem: manus propter ministerium, & officium benedicendi, & consecrandi, *cap.1. de Sacra Unctione*. Tandem Ecclesiæ Romanæ & Summo Pontifici fidelitatem secundum formam Gregorii III. jurat, *cap.ego, de jurejur. cap.si præsenti, de electione*.

De

De receptione, & auctoritate pallii.

TIT. XI.

APud Ecclesiasticos pallium est fascia ex lana novem palmos majores longa, lata vero palmi majoris quadrantem, crucibus quatuor nigris signata, quam Archiepiscopus sic circa scapulas obvolvit, ut in pectus descendat. Concinnatur ex lana, ut Prælatus imitetur Pastorem evangelicum, qui ovem in gregem errantem humeris injecit, uti explicat S.Isidorus Pelusiota *ep.* 136. Vide Panvinum *de sacrarum vestigium generibus*, Bulengerum *de vestitu Pontificum, Episcoporum, & Sacerdotum*, Paulum Leonem S. I. *de Pallio*.

Pallio præ omnibus utitur S Pontifex, tum Patriarchæ, Archiepiscopi, & etiam nonnunquam Episcopi ex privilegio, præcipuè si nullius fuerint suffraganei, sed immediate subsint S.Pontifici: nam alioqui jure ordinario Episcopis non competit, *cap.cum in juventutem, de præsumptionibus*. Quod verum est de latinis: nam Græci Episcopi omnes pallium habent, nec a Summo Pontifice petunt, ab Anno Christi 934. cum Albericus Urbis Romanæ Tyrannus muneribus corruptus a Romano Lecapano Imperarore Constantinopolitano adegit Joannem Papam XI. suum filium, ut Theophilo Eunucho ipsius Lecapani filio Constantinopolis Patriarchæ palli usum, sine ulla S.Pontificis venia, concederet. Ex eo igitur non modo Græci Patriarchæ, sed Episcopi omnes ejus nationis pallium suo jure sibi vindicant, quod notat Bulengerus *cap.* 10. At vero Patriarchæ Ma●rotinarum & confirmationem, & pallium a S. Pontifice recipiunt, ut in *Th.Turciæ cap.30.art.12.sect.1.*

Verum hic nobis sermo est de pallio Archiepiscopi, qui id a Summo Pontifice petit intra eosdem tres menses, in quibus consecratio impetratur, *can.quoniam dist.*100. Abbas in *cap.ad honorem, eod.* Et in hoc ejus plenitudo potestatis consistit, prorsus ut ante pallii receptionem neque possit consecrare, nec Provinciale Concilium convocare, quamvis id alteri mandare possit. Canonistæ cum Abbate in *cap.suffraganeis* & in *cap. qui sicut, §.super eo, de electione*. Sed tanquam pallium concedatur, fit cuicumque potestas opponendi contra Archiepiscopum, dummodo corporali juramento affirment se nisi intra bimestre spatium objecta probent, substituros pœnam talionis, vel pœnam extraordinariam Superioris arbitrio, *Extrav. malitiis, hoc tit.*

Itaque Metropolita pallio utitur in sua tantum Provincia ad auctoritatem demonstrandam, non tamen semper, sed certis tantum diebus. Hi sunt in Nativitate Domini, in festivitate S.Joannis, & S.Stephani, in Circumcisione, Epiphaniæ, in Ramis Palmarum, in Cœna Domini, in Sa-

bato Sancto; tribus diebus Resurrectionis, Pentecostes, in festivitatibus Apostolorum, in tribus festivitatibus B.Mariæ, in Commemoratione omnium Sanctorum, in dedicatione Ecclesiarum, in principalibus festivitatibus Ecclesiæ suæ, in ordinationibus Clericorum, in consecrationibus Episcoporum, in die Anniversario suæ consecrationis. Solus enim Romanus Pontifex in Missarum solemnibus pallio semper, & ubique utitur, *cap. ad honorem*, ubi Gl. *cap.pen. & fin. eod.*

Quoniam vero pallium personale insigne est, ideo alteri commodari non potest, & cum eo quisquis sepelliendus est; itaut si unius Provinciæ Metropolita, ad alteram fuerit translatus, alterum pallium recipiet, & cum ambobus humabitur, Canonistæ in *cap. ad hoc, eod.*

Porro pallio dicitur de Corpore B.Petri, hoc est de Altare, sub quo ipsius Corpus quiescit, *cap.significasti, de elect.* Et ob eam rem duo agni quotannis ab Ecclesia D.Agnetis, die ejus festo, offeruntur Basilicæ S. Joann.Laterani, qui deinde a S. Pontifice benedicti, traduntur Sacris Virginibus alendi.

De vita, & honestate Prælatorum.

T I T. XII.

CUm hactenus visum sit de creandis Episcopis, proximum est, ut de eorundem vita, & moribus dicamus, quorum pleraque aliis etiam Sacerdotibus conveniunt. Opus est ergo, ut Episcopi sint omnium virtutum corona decorati, & irreprehensibiles; qualis enim erit ædificatio Discipuli, si se Magistro intelligat esse præstantiorem? *can. quis quis dubitet, dist.96. can. qualiter 8.q.1.*

Recte ergo D. Isidorus Pelusiota dicebat, graviora esse Sacerdotum dilicta, quam laicorum, utpote quorum vitia ad omnes contagione sua perserpunt; ut in navi gravius delinquit gubernator, quam nauta, ut ipse ait *epist.322. Et Levit.4.* dicitur: *Si Sacerdos, qui est constitutus, peccaverit, faciet delinquere populum, cap.magnæ, §.præterea de vita, & hon. Cler.* Sed de nonnullis in specie videamus.

Episcopi munus est verbum Dei populo evangelizare, quod fecere Apostoli, in quorum locum Episcopi successère, & rerum temporalium curam Diaconis mandabant, *Act.6.* At vero quandoque etiam Diaconos prædicasse, patet ex Philippo, uno ex septem primis Diaconis per Apostolos ordinatis, qui propterea Evangelista dicitur, *Act.21.* Episcopo autem impedito sermo legebatur, & recitabatur per Notarium, ut constat a D. Gregorio in *Prologo ad homilias super Evangeliis*. Fuerunt deinde ad hoc munus electi etiam Sacerdotes, qui tamen coram Episcopo non prædicabant; quare cum D.Augustinus prædicaret adstante Va-

Valerio

lerio Episcopo Bonæ; quod ea de re sunt Episcopi Africani, teste Possidio in *vita D.Augustini*. Morem salutandi B. Virginem initio sermonis induxit S. Vincentius Ferrerius.

Debet ergo Episcopus orationis, & prædicationis Evangelii maxime incumbere; nam præconis officium suscipit quisquis ad tale Sacerdotium accedit, unde super Apostolos Spiritus Sanctus in linguarum speciem descendit. Quod etiam de Parochis verum est,Canonistæ in *Clem. de Regularibus*, *Clem. 2. de sepulturis*. Episcopi vero in suis Diœcesibus prædicant cum Mitra & Baculo, Gl.in *can.nullas*, *de consecr.dist.*1.Hinc etiamnum extant veterum Episcoporum conciones ad populum, ut orationes D.Procli, homiliæ D.Chrysostimi, ambo Episcopi C.P.Conciones etiam in auspice sui Episcopatus habebant, ut patet ex Liberato *cap.*19. & notat Valesius ad Evagrium *lib.*4 *cap.*4. Concionabantur autem Episcopi ex gradibus Altaris, ut hodie facere consuescunt Parochi; nam tanquam singulare quidpiam in Crysostomo notat Socrates *lib.6. cap.5.* quod verba facturus conscenderet in ambonem, seu pulpitum, ut a populo facile exaudiretur. Reliqua vero supra in *tit.de Episcopis,& S.Pont.*

Item Episcopi, ut & Clerici omnes, non debent aleis,& taxillis ludere, nec hujusmodi ludi interesse, *cap.Clerici* 2. *eod.* Unde Abbas ibidem infert, ludum Scacchorum Clerici non esse prohibitum,utpote qui sub nomine aleæ non comprehenditur; præterquamquod in eo potius humanum ingenium exercetur, ut notat Archidiaconus in *can.Episcopus,dist.* 35. etsi B.Petrus Damiani reprehenderit Episcopum Florentinum,quod Scacchis luderet, ut in *ep.* 10. *lib.* 1. ubi notandum, quæcunque servus, aut filiusfamilias ludendo amiserit,posse a patre,vel domino repeti *l.ult. in fin. ff. de aleatoribus*: & si quis in alea rem suam vendidit non tenetur de evictione, *l.*2. §. 1. *ff. quarum rerum actio non datur*, *auth.alearum usus*, *C.de religiosis*, Glos. in *d.cap.Clerici*, *v.aleas*.

Neque etiam Episcopus sit vinolentus, *dist.*35.*in princ.cap.a crapula*, *eod.* Et quidem ebrietas præcognita, & expedita,ad mortalem peccatum nos obligat, nec excusat a delictis, quæ ebrietatem sequuntur: secus est, si fuerit non intenta, quo casu solum veniale peccatum producit, cum aliqua culpa non caret, D.Th.2.2.*q.*150.*art.*1. Late Alex. de Hales *par.* 2.*q.*141.*memb.*12.

Pudicus quoque debet esse Episcopus: & nullus Sacerdos fœminas, de quibus suspicio potest esse, secum retinebit. Olim Clerici, & Monachi cum mulieribus, quæ vitam spiritualem profitebantur, cohabitabant, unde multa eveniebant scandala. Hæ dicebantur *Dilectæ*, Epiphanius *hæresis* 62. Unde Hieronym *ep.*12. *Unde in Ecclesias Agapetarum pestis introivit?* Dicebantur etiam *introductæ*?vulgo audiri volebant *sorores*, ut in *l.* 19. *C. de Episcopis & Clericis*. Hunc abusum damnavit Concilium

lium Nycenum *can.* 3. & Concilium Ancyranum *can.* 19. Imo nec cum ægrotant, Ecclesiastici peti debent sibi a fœminis ministrari, *quod quidam corpore convaluerint, qui animo ægrotare cœperint*, ut ait D. Hier. *ep.* 9. At D. Chrisostomus *lib.* 3. *de Sacerdotio*, refert se Episcopatum recusasse, maxime propter onus gravissimum curandi viduas, quæ olim ab Ecclesiasticis alebantur, ut patet ex Eusebio *lib.*6.*c.*33. ubi de Cornelio Papa.

Verum in linea transversali usque ad secundum gradum possunt Clerici secum habere consanguineas, *can. cum omnibus dist.* 81. in descendentibus, & ascendentibus usque ad quartum. Id tamen verum est; nisi hæ mulieres ob juventutem sint suspectæ, *cap. inhibendum*; ubi Gl. *v. Canones, de cohabitione clericorum & mulierum*; quo loco prohibentur etiam mulieres intra cancellos altaris stare, aut sedere; quo neque aliis laicis aditus est, ex *can.* 69. Concilii in *Trullo*, ubi Balsamon Græcus interpres reprehendit Latinos, apud quos & laici & fœminæ in sacrum altare ingrediuntur. Vide Cortesium Bronam de Græcæ & Latinæ missæ consensu, a *pag.* 12. & Vincent. Riccardum ad *or.* 18. *D. Procli*, *pag.* 525.

Tandem hæc de Episcopis D. Paulus ad Titum 1. *Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem.* Ad quæ tenetur Episcopus non solum ob exemplum, sed etiam quia aliorum vitia prædicando reprehendit, & judicando punit; nam ut ait Cicer. in frumentaria: *Omnia quæ vindicabis in altero, tibi vehementer fugienda sunt.* Et 1. ad *Timotheum* 3. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, &c.* Extiterunt qui pro ornato intelligerent, comtum vestibus, & munditiis corporis, quos reprehendit D. Hieron. ad *Oceanum ep.* 83. & D. August. *serm.* 50. *de diversis*; quippe in Greco textu est verbum, quod compositum, moderatum, modestumque in sermone, incessu, reliquisque actionibus denotat. Ceterum claras & fulgidas vestes Episcoporũ decedere habetur etiam in *Sept. Synodo*, *can.* 16.

De officio Archidiaconi.

TIT. XIII.

Adeo gravis est Episcopalis cura, ut Pastor unus facile omnibus sufficere, & invigilare non possit: propterea in eadem Ecclesia plures sunt ordines dignitatis, quarum Præsules cum Episcopo non solum honore præfulgent, sed onus non ferunt. Hæ dignitates duæ numero sunt, Archidiaconatus, Archipresbyteratus: quibus nonnunquam additur Primoceriatus, immo quandoque Cantoratus. Ambo autem superiorum dignitatum Præsules dicuntur Vicarii ipsius Episcopi, sed Archidiaconus est Vicarius in Jurisdictione & dignitate, Archipresbyter verò in spiritualibus & cura animarum, Bal. *cons.* 161. *lib.* 2. late Decius *cons.*

420.

420. Unde licet Archipresbyter sit major ordine, tamen Archidiaconus est major dignitate, quapropter iste dicitur Oculus Episcopi, *cap.ad hæc* §.*item, eod.can. Diaconi*, 1. & 3. *dist.*93.

Ipse ergo promovendos ad Sacros Ordines examinat: item eos, qui beneficiis Ecclesiasticis præficiendi sunt, ut demum ipsos Episcopo præsentet, *d.cap.ad hæc*, §. *in quadam, eod.* Imo de mandato Episcopi potest in beneficiis, etiam quibus cura animarum adnexa est, instituere, *cap.cum satis, eod.* & institutis Episcopo corporalem beneficiorum possessionem tradere ex ejusdem Episcopi mandato, *d.cap.ad hæc*. Ita quoque potest de Jure communi Abbates, & Abbatissas in sua sede collocare, *c.ut nostr.eod.*

Absente, vel impedito Episcopo, ejusque Vicario Generali, munus Vicarii Generalis devolvitur ad Archidiaconum: qua tameu potestate sede vacante, etiam intra 8. dies legitimos, caret, utpote quæ tum ad Capitulum pertinent, *cap. bonæ de appellat.* Quaranta in *summa Bullarum*, *v. sede vacante*, §.12. Covarr. 3. *var.*16.*n.*7. Tuschus *lit.A.concl.*482. Verum si Archidiaconus sede vacante cœperit administrare, manutenendus est, quousque de Jure fuerit statutum. Postius ex Rota decisum refert *post tr.de manutenendo, dec.*194. Barbosa *de Canonicis, cap.*5. *n.*35.& *seqq.*

Si Episcopus non potuerit, Archidiaconus tertio quoque anno universam parœciam, seu parochiam visitabit: imo si res exigat, visitabit etiam frequentius, *cap. mandamus*, *eod.* Ubi sub nomine Parochiæ intelligitur Diœcesis, *cap.* 1. *eod.*

Archidiaconi Jurisdictio regulariter non est contentiosa, hoc est neque in civilibus, neque criminalibus arduis, sed solum circa levia versatur: quare licet possit Clericos corrigere & emendare, tamen eosdem deponere nequibit, *cap.suffraganeis, de elect.* Abbas *cons.*21.*lib.*1. Rom. *cons.* 371. Aliquando vero in certis Ecclesiis etiam contentiosam Jurisdictionem habet, & animarum curam; quibus casibus exigitur, ut sit Doctor, vel saltem licentiatus in Jure Canonico, vel Theologia: nec ea dignitas impartitur, nisi clausula adjecta, ut intra annum proximum hujusmodi gradum obtineat, Trid. *sess.*24.*de ref.c.*12. Gonzalez in *reg.*4.*Cancellariæ*, Riccius *par.*4. *dec.*473. Debet verò hunc gradum obtinere ab Universitate publica, nec satis esset id habere ex privilegio, ut in Bulla 63. Pii V. Tandem si curam animarum habet, 25. annum completum ut habeat, opus est Trid. *loc. cit.*

Ultimo ipse est, qui Evangelium legit, vel Diaconos jubet ut legant: & Episcopo celebrante, Levitæ ipsius jussu sacras vestes induunt. Ita quoque Acolythi, & reliqui Clerici ab ipsius nutu pendent, *cap.offic.eod.*

Hæc sunt de jure communi; nam in quibusdam Ecclesiis primum post Episcopum locum obtinet Archipresbyter, ut Perusii & Patavio; quin Archipresbyter Bononiensi ex privilegio Honorii III. lauream doctoralem concedit, a quo Bartolus accepisse dicitur. De

De officio Archipresbyteri.

TIT. XIV.

HÆc est altera dignitas, qua Episcopi onera minuuntur in spiritualibus, cum ipse Episcopus præsens est: eo vero absente, tum Archipresbyter ejus vicem gerit. Itaque ipse officium solemne inchoat: Ipse etiam benedicit in matutinis, quando legi lectiones debent, *cap. officium eod.* ut etiam feria 5. in Cœna Domini pœnitentes reconciliatos Episcopos præsentat, & alia quæ ad Sacerdotum ministerium pertinent. Vide Castaldum in *Praxi cæremoniarum*, *lib.*1. *sect.*8. *cap.*7.

Quod si quis Archipresbyter Ecclesiæ, nullius Diœcesis, Collegiatæ habens sub se Canonicos, dicitur obtinere dignitatem, & jurisdictionem, ut propterea possit Clericis quidpiam etiam sub pœna excommunicationis præcipere, Bald. *cons.* 124. Rota *dec. de præbendis*. Unde, si ipse non possit omnibus Sacramenta, veluti Eucharistiæ, Matrimonii & similium ministrare, Jus habet percipiendi etiam sub prædicta pœna, ceteris Presbyteris ejusdem Collegiatæ, ut id faciant, Sylvester in *Summa*, *q.*1. Oltradus *cons.*68. Butrius *cons.* 31. ubi probat talem Archipresbyterum, si ad curam animarum non sit satis, posse sibi Coadjutorem assumere, dummodo resideat.

Neque obstat, quod cura animarum, ubi dicitur electa industria personæ, ex Tridentino nequeat demandari; nam respondetur, nos loqui de Ecclesia Collegiata, ubi omnes Presbyteri ministrant, & ad omnes cura animarum pertinere videtur. Ita Oltradus, & Butrius supracitati, & Rota *d.dec.*11.

Datur præterea Archipresbyter Ruralis, vulgo Vicarius Foraneus, qui extra Urbem per singulas plebes constituitur ad regendas Ecclesias, & spiritualia, juxta Episcopi ordinationes, *cap.ult.eod.* Unde non omnes Parochi Rurales, sed qui speciatim sunt a Prælato electi, hanc dignitatem habent. Hic tenetur saltem diebus Dominicis, & festivis plebis sibi commissæ verbum Dei prædicare, Trid. *sess.*5. *de ref.cap.*2. Potest etiam sine forma judicii, & testium depositione solemniter facta capere informationes de matrimoniis a forensibus contrahendis, illasque ad Ordinarium transmittere, Trid. *sess.*24. *de refor. cap.*7. Potest præterea inobedientes admonere, qui obstiterint, Episcopo denunciabit, quamvis ei liceat minima quæque punire citra judicii formam, ut Sacra Congegatio ad *cit. Trid.* statuit ex *cap.*1. *& ult. cod.*& *Clem.*1.

De Primicerio.

ITA hodie vocamus Canonicorum Principem. Olim omnes quicumque primum obtinerent locum in Collegio aliquo Primicerii audiebant,

bant, quasi primi, nam illud, cerius, solum est nominis productio, ut Brissonius voluit in *Lexico juris, lib.*4. & Baronius *in Martyrologio Romano die* 19.*Maji*; nisi dicamus cum Vossio ita appellari, quod ejus nomen primum & præ omnibus scriberetur in cera, hoc est tabula cerata, seu Catalogo eorum, qui Collegii erant. Sic ergo in Codice Theodosiano, & Justinianæo legitur: Primicerius fabricæ, Primicerius equitum, Primicerius deputatorum sacri cubiculi, & scriniorum, & alia hujusmodi apud Ammianum, Vegetium, & alios. Immo D.Augustinus *serm.*20 S. Stephanum eleganter nominat, Primicerium Martyrum; & Baldricus, Dobensium Archiepiscopus in *hist Hierosolymit.*D.Petrum appellat, Primicerium Apostolorum; & apud Cassiodorum 6.*var.*16. legitur. Primiceriatus Notariorum. Ita pariter Secundocerius, & Tertiocerius dicebatur, ut in *l.*1.*C.de præpositis agentium in reb.lib.*12.*& in Notitia Provinciarum Imperii Romani.* Quare falluntur, qui Primocerium Canonicum dicendum putant, quod olim primum cereum portaret ante Episcopum ad Regem; præsertim quod nonnisi Patriarchę lampas olim præferebatur, ut suo loco diximus.

De officio Vicarii.

TIT. XV.

VIcarius Episcopi Generalis est, qui in jurisdictione contentiosa, & in spiritualibus administrandis vices Episcopi gerit, cum quo idem Tribunal constituit; & differt ab Archidiacono, quia ab ipso appellatur ad Episcopum, *can.Romana, eod.in* 6.*cap.cum contingat, de foro compet.*: at vero a Vicario appellatur ad Archiepiscopum, ut infra patebit.

Ad Vicarium Generalem exigitur Clericatus, cum nequeant Laici Ecclesiam, & Ecclesiasticos regere, *cap.in nova* 16.*q.*7.*can.decenter dist.* 89. Immo si ab Episcopo perpetuam dignitatem obtineat, requiritur etiam Præsbyterium, *c.*1.*eod.* Debet pariter esse in jure canonico doctor, vel licentiatus, & si hanc dignitatem ab aliquo privato obtinuerint, qui tamen jus doctorandi habeat, Riccius *dec.*272. Quod si quis sit in Theologia doctor, potest admitti, dato tamen Consultore, ut colligitur ex Trid. *sess.*24.*de ref.cap.* 16.ubi habetur: *Qui saltem in Jure Canonico sit doctor, vel licentiatus, vel alias quantum fieri poterit, idoneus.*

Ceterum omnis causarum cognitio, quæ ad Episcopum spectat, in Vicarium transfertur, *toto tit.de offic.Vicarii in* 6. & quidquid conceditur Episcopo intelligitur concessum Vicario, nisi is specialiter sit exclusus, Trid. *d.sess.*24.*cap.*6. Unde, quia Trid *sess.*25. *de reform.cap.*3. concedit Episcopis jus dandi literas monitoriales pro rebus ablatis revelandis, & non excludit exprefse Vicarium, etiam iste id facere poterit, Sbrozius *de officio Vicarii lib.*2.*qu.*171.Guttier.4.*canon.qq.*11.

Sunt

Sunt tamen multa, quæ Vicarius sine speciali mandato gerere nequit. I. Si agatur de beneficiis conferendis, *cap.ult.eod.in* 6. Covarr. 3. *var.* 20. ita etiam si beneficia creanda sunt, vel creata dividenda, unienda, aut supprimenda, vel si resignationem beneficii recipere velit, *cap.quæsitum, de rer. permut.* Pariter nequit beneficiis pensiones imponere etiam ob concordiam, & pacem, quibus ex causis potest Episcopus imponere Sbrozius *lib.* 2. *q.* 71. *num.* 9.

II. Si agatur de his quæ ad ordines spectant, veluti dare literas dimissoriales ad ordines recipiendos, nisi Episcopos in remoti ageret; quæ autem distantia esse debeat, prudentis viri arbitrio remittitur: Menochius *de arbitr. cas.* 221. *num* 26. Riccius in *Praxi*, *resol.* 18.

III. Si velit Ecclesias, Oratoria, & Cœmeteria reconciliare, Abbates, aut Abbatissas, aut Moniales benedicere, voluntatem explorare pro habitu monastico recipiendo, aut professione emittenda, Juxta Trident. *sess.* 25. *de regul.cap.* 17. Sbrozius *q.* 208.

IV. Neque potest indulgentias impartiri, aut interdicta relaxare, Lavorius *de indulgentiis par.* 2 *cap.* 11. *num.* 51., Sic neque Diœcesim visitare, aut Synodum convocare, Garzias *de benef.par.* 4. *cap.* 10.

V. Prohibetur jus audiendi confessiones fidelium impartiri, post alios Sotus in 4. *dist.* 18. *q.* 4. & 14. Sed receptior opinio est, Vicarium id posse, sicuti ex eo ipso quod Vicarius est, potest ipse confessiones audire, Moneta *de communicatione ultimæ voluntatis*, *cap.* 7. *num.* 42. Barbosa *de officio Episcopi*, *par.* 3. *alleg.* 54. Sanchez 3. *de matrim.lib.* 3. *disp.* 7. Illud ab omnibus admittitur, non posse absolvere a casibus Episcopo reservatis, *cap.pen.de pœnit.in* 6.

VI. Nullum jus in causis criminalibus Vicarius habet, ut inquirere, corrigere, punire, absolvere, ab exilio revocare, bona confiscare, pœnam corporalem vertere in pœcuniariam; quamvis possit innocentem liberare, Decian. in *tract.crimin.tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 21.

VII. Neque Vicarius etiam ex juxta causa in denunciationibus matrimonii dispensare potest, Menoch. *de arbitr. cas.* 453. quod tamen in dubium revocat Barbosa *par.* 3. *alleg.* 32. *num.* 29.

Ut igitur Vicarius hæc omnia exercere possit, speciale mandatum exigitur: sed quia difficile est omnia sigillatim exprimere, ideo alterutrum faciendum est, vel ut Episcopus unum, aut alterum prohibeat, quod speciale mandatum exigat, cetera verò concedat; vel post generale mandatum explicet nonnulla, quæ speciale exigunt, & deinde subdat, idem intelligi factum in reliquis, quæ etiam speciale requirunt, quo casu æqualia, vel minora expressis intelliguntur concessa, non etiam majora, argumento ex *cap.sedes, de rescriptis, cap.qui ad agendum, de procuratoribus in* 6. & *Clem.non potest.* Vide Molin. 5. *de just.disp.* 10. Cov. 1. *var.* 6.

Porro

Porro Vicarius jurisdictionem ordinariam habet, & unum Tribunal cum Episcopo constituit, itaut a sententia Vicarii ad Metropolitanum sit appellandum, ut cum Lancelloto hic in fine sentit Sanchez 1. *de matrimonio lib.*3.*disp.*29 *q.*1.*num.*3.Ugolinus *de officio & potestate Episcopi, cap.*4 §.9. Azorius 3.*moral.par.*2.*cap.*43.*quæsito* 5.Et probatur palam ex textu in *cap.*2. *de consec. in* 6. ubi habetur: *Non putamus illam consuetudinem quocumque tempore de facto servatam, consonam rationi, quod ab officiali Episcopi ad eundem Episcopum valeat appellari*,& Clarius in *cap.Romana,de appellat.in* 6.Ergo jurisdictio Vicarii est ordinaria, non delegata ab Episcopo: nam alias a Vicario delegato appellaretur ad Episcopum delegantem: quod est falsum.Quare non sunt audiendi Anastasius Germondus 1.*animadvers.* 6. Gonzalez 27. *variorum*, & Theologi cum Soto in 4.*dist.*18.*q.*4. *art.*3. qui contrarium opinantur.

Objicies. Vicarius Generalis non fit a Jure, sed ab Episcopo, itaut arbitrio Episcopi removeri possit, & moriente Episcopo jurisdictio Vicarii expirat. Ergo ejus jurisdictio est delegata, non ordinaria.

Sed respondemus cum Sanchez propositionem primo loco positam tum facere jurisdictionem delegatam, cum non constituetur idem Tribunal cum principali: quod secus est in casu nostro, ubi Vicarius idem Tribunal constituit cum Episcopo, cujus vices gerit, *d. cap. Romana*; Cum vero dicitur Vicarii jurisdictionem expirare cum Episcopo, id ex natura rei oritur, quia scilicet amplius Vicarius neque esse, aut dici possit, deficiente eo, cujus vices gerit.

Hinc est,quod excommunicato vel suspenso Episcopo nequit Vicarius valide administrare, nisi Episcopus tolleraretur. Quin ex multorum sententia Vicarius eo casu administrans, efficeretur irregularis, argumento ex *cap.*1.*eod. in* 6. Guttierrez 1.*Canonic.qq.*1. *n.*83. Suarez. Azorius, & alii apud Barbosam *alleg.* 54. *num.* 146. Idipsum est in Vicario Capitulari excommunicato vel suspenso Capitulo. Suarez *de censur. disp.*7.*sect.*3. ex Glossa in *Clem: ult. de procuratoribus.*

De Vicario Capitulari.

ETsi Episcopus non cogatur Vicarium Generalem habere, possitque suam Ecclesiam per se regere: quod adeo verum est, ut nequeat Civitas, quæ solita sit Vicarium habere, petere ab Episcopo manutentionem, cum Vicarii constitutio omnino Episcopi voluntate pendeat, Postius *de manutenendo obs.*53. *num.* 9. Caputaquensis *dec.* 306. Tamen secus est in Capitulo, quod sede vacante infra 8.dies cogitur Vicarium constituere, ne scilicet Ecclesia a tot capitibus recta,damnum pateretur, Trid.*sess.*24.*cap.*16.

Verum potest Vicarius jam electus a Capitulo removeri, etiam citra

H ju-

justam causam, ita tamen, ut cogatur intra 8. dies alios novum Vicarium eligere: nam jurisdictio semper apud Capitulum remanet, nec in Vicarium transit, nisi jurisdictionis exercitium, Riccius in *Praxi de Vicario & Sede vacante, par.2. resol.505.*

Duo sunt, quæ huic Vicario speciatim prohibita reperiuntur. I. Ne possit literas dimissoriales pro Ordinibus suscipiendis concedere intra annum, aliter intelligeretur suspensus, Trident. *sess.23. cap.10. & sess.7. c.10.* II. Ne beneficia interim in Episcopali Ecclesia vacantis conferat, spectant enim ad Sedem Apostolicam, *cap.illa,ne sede vacante.* Reliqua vero omnia, quæ sunt jurisdictionis,facere potest, quare poterit beneficiorum unionem facere in utilitatem alterius, non vero Capituli, ut ex Sac.Congregatione refert Riccius infra *de unionibus ad §.usq.adeo.*

De Coadjutore.

TIT. XVI.

Accidit interdum, ut Pastor justis de causis impeditus, nequeat, ut opus est, suo gregi invigilare, eapropter Coadjutor illi conceditur a solo Summo Pontifice, itaut non obstante quacumque in contrarium consuetudine, a Metropolita dari non possit, *cap.un.de Cler.ægrotante in 6.* ubi excipitur, nisi Episcopus in remotis partibus resideret, vel Metropolita hanc potestatem ex privilegio Summi Pontificis obtineret.

Justæ causæ dandi Coadjutorem sunt. I. Si Episcopus infirmitate detineatur, quæ perpetuum, vel diuturnum impedimentum afferat, *cap. ex parte, de Cler.ægr. can.1.7.q.1.* Verall. *dec.91.* vel si morbus contagio propagetur, ut lepra, *cap.tua nobis, cit.tit.* Puteus *dec.226.* aut linguæ usum tollat, ut in paralysi, *cap.fin. tit. cit.* item si dementiam, vel furorem inferat *d.cap.unic.§.si vero.*

II. Ob senectutem, quæ septuagesimum annum excedat; nam ipsa senectus morbus est, *d.cap.un.§.verum, Anch.cons.188.num.7.*

III. Si populus adeo frequens sit, ac numerosus, ut ei regendo par unus non sit.Grass.*dec.11 .de Parochis.*

IV. Si suspicio adsit, ne bona Ecclesiæ dilapidet: prodigus enim comparatur furioso, Abbas in *cap.venerabilis, num.4. de offic.deleg.* Speculator in *tit.de inquisitione,§.nunc videndo,num.4 & seq.*

Tandem si Episcopus sit illiteratus, & imperitus, ut injuncto muneri par esse non possit, Trident. *sess.21. cap.6.*

Ceterum in Coadjutore exiguntur conditiones quæcunque in ipso Episcopo reperiri debent, ut ætas triginta annorum, Rota *decis.347.* nam vere est Prælatus, & habet administrationem tam in temporalibus,

quam

quam spiritualibus, Navar.*conf.3. de Clerico ægr. num.4.& seq.* ubi ait, ipsum posse benedictiones impartiri, sedere in Cathedra. Verum beneficio conferre nequit, sine consilio Episcopi, & e contrario nisi forte datus sit ob nimiam senectutem, vel mentis imbecillitatem, quo casu liberam potestatem haberet, late Oldrad. *conf.*44.

Datur quandoque Coadjutor cum futura successione in prælatura, & beneficio: quod, quia potest votum captandæ mortis inducere, & videtur quandam successionis speciem in bonis Ecclesiæ constituere, ideo facile permitti non debet, nisi aliter vitæ integritas, & probitas morum Coadjutoris persuadet, Trid. *sess.25. cap.6.* Mandosius 11. *Lancell. q.5.* Verum si Episcopus moriatur, antequam Coadjutor hic possessionem sit nactus, adhuc tamen ad prælaturam admittetur, Riccius *prax. par. 1. resol.*369.ex Puteo *dec.98.lib.2.*

Recipiunt etiam Coadjutorem Prælati minores, ut Parochi, quibus tamen datur a solo Episcopo: nec Vicarius Generalis sine speciali mandato dabit, quia de arduis censetur, Riccius *loc.cit. resol.* 494. Semper tamen Coadjutori ministrantur expensæ ab ipso Coadjutore, Anch.*conf. 279.in fine.*

Primum exemplum Coadjutorum, qui Episcopis darentur, occurrit in Ecclesia Hierosolymitana; cum enim Narcissus ejus Ecclesiæ Episcopus, propter extremam senectutem(ut qui sextumdecimum supra centesimum annum excessit) ministerium suum obire amplius non posset, ei Coadjutor, & Coepiscopus datus est Alexander. Accidit id sub Antonino, Eusebius 6.*hist.Eccl.*11. Ubi plura notanda. I. Alexandrum fuisse postulatum, ut qui in Cappadocia Episcopus erat: eamque postulationem factam a populo Hierosolymitano consentientibus vicinarum Ecclesiarum Episcopis (hoc est suffraganeis) ut ex eodem Eusebio patet. Præterea Narcissum huic rei consensisse, ut Hieronymus in *Catalogo*, & Nicæphorus scribunt. Invito enim Episcopo Coadjutor dari non potest, quod ait Valesius ad *cit. loc. Eusebii.* Cujac. in *cap. 3. de Clerico ægrotante*, ait Episcopo vel Clerico, cujus perpetua, & sontica morbi causa fuerit, adjutorem dandum esse, ut infirmis sæpe tutoribus adjutores dantur, *l.solet, ff.de tutoribus.*

Alterum exemplum occurrit in Ecclesia Cæsareæ Palestinæ, ubi Theoteonus Episcopus Coadjutorem, & Coepiscopum sibi adscivit Anatolium. Idque sub Diocletiano, idem Eusebius *lib.6. cap.32.* Hi Coadjutores, cum ad sublevandam Episcoporum senectutem instituti primum fuissent, re postea in consuetudinem versa, nulla necessitate id exigente, per gratiam & ambitionem creari cœpere, cui malo, ne longius serperet, remedium tulere Patres Concilii Sardicensis, Valesius ad Eusebium, *d.cap.32.* Videtur tamen Sardicense Concilium intelligi debere de Coe-

piscopis cum futura successione. Certe enim Theoteonus Anatolium sibi non modo Coepiscopum, sed etiam in Ecclesia successorem delegit; quod etiam videtur statutum in Alexandro, qui in Coepiscopum & successorem Narcissi est postulatus, ut ex eodem Eusebio facile potest.

Alexander fuit Coadjutor cum futura successione. Ita etiam Aurelius Augustinus Coadjutor cum futura successione datus est Valerio Episcopo Hipponensi, Possidonius in *vita*.

De Corepiscoporum usu sublato.

TIT. XVII.

CHorepiscopi prohibiti primum videntur in Synodo Laodicena *canon.* 57. Non oportere in vicis & pagis Episcopos constitui, sed Visitatores Concilium Anciran. *can.* 13. Chorepiscopis non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare.

Chorepiscopi sunt ad exemplum septuaginta, ut autem Comministri, in Neocœsarensi, *can.* 13. Olim igitur Episcopis adjungebantur Chorepiscopi, ita dicti a χώρα quod *pagum* notat. Itaque Chorepiscopi erant pagorum Episcopi, mittebantur enim in loca agrestia Diœcesis, cum potestate spirituali: ita tamen, ut consecrare non possent, *can. quamvis*, §. *inter Episcopos*, *dist.* 68. Deinde vero quia hæc & alia sibi usurpare occœperunt, sublati sunt; maxime quia supervacanei erant, *can. Chorepiscopi*, *d. dist.* 68. & *tit. de offic. & potestate Chorepiscoporum*. Ceterum Duarenus *lib.* 1. *de Sacr. Eccl. minister. & benef. cap.* 9. censet eos potiùs sic nuncupatos, tanquam Vicarios otiosorum Episcoporum; χώρα nam etiam *locum*, seu *vices alterius* significat.

De Translatione.

TIT. XVIII.

VIsum jam est qua ratione spirituale conjugium inter Episcopum & Ecclesiam celebretur; consequens est, ut de ejusdem dissolutione videamus, præter mortem. Id tribus modis contigit, Translatione, Renunciatione, & Depositione, seu Degradatione. De singulis suo ordine agamus.

Translatio est ab una in alteram Ecclesiam Prælati Canonica facta commutatio, Goffr. & Host. *in summa hujus tit.* Itaque licet Prælatus Ecclesiæ præficiatur, ut ibi perpetuo sit, tanquam vir; tamen sæpe ratione utilitatis, vel necessitatis permittitur ab una in alteram translatio. Utilitatis, ut cum D. Petrus Antiochena Ecclesia relicta Romam se contulit, ut ibi copiosius proficere posset in fide propaganda, *can. mutationes*

nes 7. q. 1. Ratione necessitatis, ut si Episcopus metu hostium petat in alteram sedem transferri, ita tamen ut abeuntibus inde hostibus pristinam sedem repetere obligetur, *can. tempores, d. q.* 1. *can.* 1. 16. *q.* 3. *cap. quia diligentia, de elect*, ubi Canonistæ idem extendunt, si capitalis inimicitia urgeat.

Verum ob pestem nequit Episcopus translationem petere, sed tum maxime in tanta gregis necessitate debet invigilare; nam bonus pastor animam ponit pro ovibus suis:& confirmatur exemplo D. Caroli Borromei, quamvis verum sit, posse in loca tutiora urbis se recipere, & inde per Coadjutores Sacerdotes rebus necessariis providere: nam in casibus non extremis caput regiminis est conservandum, ut etiam est in ductoribus exercituum, cum acie decertatur. Aliud tamen est in Parochis, qui nulla de causa Ecclesias sibi commissas deserere possunt, ut ex dictis constitutionibus late notat Barbosa *de Parochis, cap. de residentia.*

Hæc Episcoporum translatio a solo Summo Pontifice peti, & concedi potest, qui ex justis causis jus divinum interpretando, Episcopum unius Ecclesiæ virum ad alteram transfert, *cap. translationem, de officio legati, cap. quod sedem, de officio ordinarii, cap.* 1. *eod.* Verum in ceteris dignitatibus inferioribus, & beneficiis translatio fit Episcopo, cui subordinantur: exceptis Episcoporum Coadjutoribus, qui & ipsi a solo S. Pontifice transferuntur, *cap. de rectoribus, cap. ult. de Cler. ægr. cop. quæsitum, col.* 3.

Hic nomine Episcopi comprehenditur etiam qui Jus Episcopale in beneficiorum administratione habet, *cap.* 1. *de reb. Ecclesiæ.*

De Resignatione beneficiorum.

HÆc est abdicatio a beneficio sponte coram legitimo Superiore facta, Garzias *de benef. par.* 11. *cap.* 3. Rebuff. in *praxi benef. tit. de resignatione*. Et hæc multiplex est, præter eam, quæ pura resignatio dicitur.

I. Est Conditionalis simplex, cum quis resignat hac lege, ut beneficium certæ personæ conferatur, nec sibi reservat pensionem. Hæc resignatio recte fit, nec per se est simoniaca, quia auctoritas Superioris tollit omnem simoniæ labem. Verum si fiat non ob merita ejus, pro quo intercessum est, sed ex carnali affectu rogantis, non erit simonia, sed peccatum, *cap. tua nos, de simonia.* Parisius 1. *de resign.* 4. & *lib.* 6. *per totum.*

II. Est conditionalis qualificata, cum resignans servat sibi pensionem in beneficio, quod in favorem alterius resignat, *cap. nisi esset, de præbendis.* Et solus S. Pontifex assentitur, *cap. cum pridem, cap. fin. de pactis.*

III. Est resignatio cum jure regressus veluti, cum quis resignat eo pacto, ut ex certis causis possit ad beneficium dimissum redire: ceu si

resi-

resignatarius præbeat, si pensionem injunctam non solvat, Azorius *lib.7. cap.20. q.4. cum seq.*

IV. Est cum jure ingressus, ut si quis habens beneficium, sed non possessionem, ut quia est minor, vel aliter impeditus, ad possessionem adipiscendam, jus istud resignet alteri hac lege, ut remoto eo impedimento, liceat resignanti possessionem beneficii accipere. Quod quidem fieri potest modo Pontifex annuat, Garz. *d.cap.3.* & alii communiter.

V. Est resignatio ex causa permutationis, quoties unum beneficium cum alio commutatur invicem, Garz. *cap. 4. in princ.* Et hæc quoque auctoritate legitimi Superioris fiat, opus est; itaut si beneficia existant in diversis Diœcesibus, utriusque Episcopi auctoritas exigitur, Reginald. *tract.3.num.*344.

Ceterum resignationes in beneficium alterius generatim multa exigunt. I. Ne fiant ab infirmo, non enim valerent ex *reg.18.Cancellariæ, tit.de infirmis resignantib.* eapropter ad removendam hanc præsumtionem opus est, ut resignans decedat intra dies 20. Et ratio est, quia hæc resignatio ita ab infirmis facta videtur in fraudem, & quandam speciem successionis retinere, Gomez ad *d.reg Cancellariæ*, Paris. *cit.lib.12.q.14.*

II. Ex constitutione Pii V. ad resignationem quamcunque etiam non conditionalem legitime recipiendam; requiritur causa justa resignandi, puta si sit inhabilis, multitudo beneficiorum, infirmitas, senectus, ingressus Monasterii, matrimonium, & hujusmodi reliqua. Vide Genuens. in *Praxi, cap.6.* Quarantam in *summa Bullarii, v.resignatorum.*

De Renunciatione.

TIT. XIX.

SOlvitur quoque spirituale conjugium Renunciatione, quæ est juris proprii spontanea refutatio, ex Hostiensi *hoc tit.* Dicitur juris proprii, quia rebus alienis nemo renunciat, cum privatio supponat habitum. Hinc est, quod juri futuro, inquantum hujusmodi renunciari nequit, ex *l.1. ff.de usufr.legato*, DD.in *l.1.& ult. C. de pactis.* Cum vero filia nubens futuræ successioni in beneficium agnatorum renunciat, virtus in id temporis dilata censetur, quo successio fuerit delata, argumento ex *l.fuit, ff.de acq.hæred.* Socc.*cons.*183.*vol.2.* Surd.*dec.*14. Dicitur spontanea: nam si coacte fieret, ea non obstante, renuncians rem, seu jus posset deinde repetere, Abbas in *cap.super hoc, de eo quod metus causa*, DD. in *cap.1.de pactis in 6.* Parisius *lib.1.de resignatione benef.q.1.*

Verum qui cedendi potestate impetrata, ob animi levitatem cedere deinde nolit, ne videatur superiori illudere, compellitur ad renunciandum, *cap. quidem, eod.* Unde videtur posse colligi, quod si justa renunciandi

ciandi causa cessavit, licite renunciantem pœniteat, ex *cap. cum cessante, de reg. Juris, in 6.*

De Causis renunciandi.

HÆ sex numero sunt. I. Est conscientia criminis, non cujuslibet, sed illius, ob quod officii executio impeditur, ut simonia, & homicidium, *cap. inquisitionis, de temporib. ordinationum*: item adulteri, concubinarii, qui moniti non resipiscant: excommunicati per annum non pœnitentes, Abbas in *cap. 1. de Judiciis*, Felinus in *c. ex parte, de rescriptis*.

Verum si quis de crimine postulatus sit, ex cujus condemnatione esset beneficio privandus, potest interim accusatione pendente renunciare beneficio etiam in favorem alterius, ex doctrina Gloss. in *cap. 2. verbo finita, ut lite pendente*, Sanchez *de matrimonio, lib. 7. disp. 42. num. 2.* Ferraris *cautel. 44. num. 2.* Quod verum est etiam post sententiam, ante tamen privationem, ut ex Rota *dec. 5. de re judic.* refert Riccius hic, Ratio est, quia licet lite pendente nihil innovari possit, itaut omnia interim gesta, dicantur attentata, & sint nulla, DD. in *cap. cum M. Ferrar. de constitutionib.* Id tamen locum habet inquantum ad ea, quæ in causa principali proposita sunt, & ad eam directè pertinent. Quod non est in casu nostro: nam in accusatione criminis causa principalis est crimen ipsum, & damni irrogati resarcitio; per accidens vero est beneficii privatio, cujus privationis si nulla fuerit expressa mentio in sententia facta, non subintelligeretur. Ergo beneficii renunciatio lite pendente valet.

Id producitur etiam lata sententia de beneficii privatione, a qua tamen fuerit appellatum: nam appellatio suspendit sententiam, & causæ status ad tempus litis contestatæ, retrotrahitur, *l. qui a latronibus*, *§. fin. ff. de testibus*, *l. si quis filio*, *§. hi autem*, *ff. de injusto raptu*, Rebuff. *de modis amittendi beneficii num. 52.* Excipe tamen, si sententia ultra beneficii privationem, etiam adjudicationem contineret in alterius utilitatem, Cappella Tolos. *dec. 437.* ubi Aufrer. Boer. *dec. 205.*

II. Renunciationis causa est debilitas, sive ex morbo, sive ex senectute; ex qua scilicet Prælatus oneri injuncto impar reddatur, *c. nisi, §. alia, eod.*

III. Est literarum imperitia, quæ literæ ad spiritualium administrationem sunt necessariæ, ad temporalium curam sunt opportunæ: quare Prælatus impeditus removeri potest, cum ignorantia sit omnium malorum Mater, *cap. quamvis, de ætate & qualitate*. Quamvis autem in Pastore eminens scientia desideretur, mediocris tamen toleratur: quia defectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis, *d. cap. nisi, §. pro defectu*. Itaque coadjutorem habebit, ut supra.

IV. Est malitia plebis, quæ jam duræ cervicis sit, ut apud ipsam amplius Prælatus proficere nequeat: quod locum habere potest in iis, qui ad

con-

convertendos infideles mittuntur, & Missionarios dicimus; juxta Apostolum qui Hebræis dixit: Ecce convertimur ad gentes, quia verbo Dei vos indignos fecistis, *d.cap.nisi*, §.*propter malitiam*.

V. Est ob grave scandalum vitandum, ortum, e.g. ex capitalibus inimicitiis, *d.cap.nisi*, §.*non tamen*. Et potest esse scandalum, vel activum, vel passivum, vide D.Th. 2.2. *q.* 43. σκάνδαλον Græcis est obstaculum pedum, in quod ambulando impingimus, & læsi claudicamus. Translate vero est dictum vel factum minus recte, præbens alteri occasionem ruinæ, D. Hieronym. *ad Matth.*15.

Ultima est irregularitas, puta si sit bigamus, vel illegitimus; si tamen culpa latet; & ipse recte suum officium impleat, potest dispensarii, §. *ob irregularitatem*.

Præterea potest renunciatio fieri ob humilitatem ad pœnitentiam peragendam, vel si Episcopus vitam monasticam eligat, annuente S. Pontifice. Quo casu alter ei subrogatur, ipse vero ad Episcopalem dignitatem rursus aspirare non potest, *can.nequaq.*7 *q.*1.*post translat.eod.* Nam humilitatis causa, ob quam quis renunciat, semper perdurat: quia recedendo a tali voluntate suam fateretur turpitudinem. Secus vero est, si ob imperitiam, morbum, persecutionis rabiem quis renuncians fiat Monachus; tum enim tale causa cessante, poterit ad suam Ecclesiam, si vacet, regredi, vel ad aliam promoveri, *d.c.post tradit.*§.*ceter.*& *v.item si quis*.

Rursus si quis ob simoniam parentum fuerit Episcopatum adeptus, & hac re ipsa comperta Episcopatui renunciet, & vitam eligat regularem; quamvis deinde nequeat ad eandem Ecclesiam redire, tamen alteri Ecclesiæ præfici potest, *can.erga* 1.*q.*1.*can.præsent.*7.*q.*1.*c.nobis, de simonia*.

Quibus modis renunciari possit.

PRrimo fit expresse in manus legitimi Superioris, veluti renunciato Episcopatus fit Summo Pontifici, ceterarum Prælaturarum, & beneficiorum suis inferioribus Prælatis. Idque valet, sive fiat per se, sive per Procuratorem, qui speciale mandatum habeat. Verùm cessio facta per Procuratorem post revocationem principalis, sed antequam hujus revocationis notitia ad aures Procuratoris, vel Superioris pervenerit, valet, & tenet, *Clem.un.eod.* Quamvis aliud fit in matrimonio carnali, ut dicemus ex *cap.fin.de procuratoribus*, *in 6*.

II. Renunciatio fit tacite; veluti si quis beneficium recipiat incompatibile cum primo, hoc est, si utrumque habeat curam animarum, vel residentiam exiget, nam per assecutionem secundi censetur renunciatum primo, *cap. de multa*, *de prabendis Clem.execrabilem*, *cum concord.* & nos infra latius dicemus.

De renunciatione S. Pontificis jam supra actum est.

De

De depositione, seu degradatione.

TIT. XX.

TAndem spirituale conjugium dissolvitur per degradationem, seu depositionem: & distant hæc duo inter se, quod depositio proprie est verbalis dejectio facta per sententiam superioris ab honoribus, & dignitatibus Ecclesiasticis: & id non eximit Clericum a potestate Ecclesiastici Judicis, nisi ita depositus etiam tradatur Curiæ secularis Clar. §.*fin.* *q.*74. Verum aliquando hæc vocatur etiam degradatio verbalis, Abbas, in *cap. ad residentiam, de crim. falsi*.

At degradatio est actualis dejectio ab ordinibus facta post depositionis sententiam. Est actualis, quia a Clerico vestes, & singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur, raditur etiam in partibus corporis, ubi fuerat consecratus, dicitur eximi ab Ecclesia, & tandem calce percutitur, & ejicitur, *cap. de pœnis in 6.* Est ab ordinibus extrinsece tantum, auferendo omnia privilegia Clericalia, *d.cap.2.* Non est intrinsece, quia character ordinis, prout indelebilis, remanet, quare valide consecrabit, non etiam licite, quo casu poterit etiam excommunicari, *cap.* 1. *de Cler. excomm.* Abb. in *d. cap.2.* D.Th. 3. *par. q.* 33. *art.*7. & 8.

Hinc etiam est, quod licet amittat privilegium fori, retinet tamen privilegium canonis, *can.occidens, dist.*50. ubi Glos. Hinc si est Sacerdos matrimonium contrahere post degradationem nequit, & graviter peccat divinum officium omittendo; nam degradatio, quæ fit in pœnam, onera non tollit. Glos. hìc, §.*ult.v.abscindendus*.

Verum aliquando ab Ecclesiastico Judice traditur laico, quo casu degradatio fit Judice ipso laico præsente, & ea perfecta pronunciatur, ut secularis Judex degradatum; tanquam clericali privilegio exutum in suum forum recipiat puniendum. Sed pro eo Ecclesia intercedit, ut puniatur intra pœnam sanguinis: quod tamen judex laicus, prout ei justius videbitur, servabit, aut secus. Vide Menoch.2.*de arbitr. cent.*5.*cas.*414.

Tribus vero casibus quibus post degradationem traditur curiæ seculari, in crimine hæresis, *cap.excommunic.de hæret.* item in crimine falsi in literis Apostolicis, *cap.ad falsariorum, de crimine falsi*, tandem propter conspirationem contra proprium Episcopum, *can.si quis Sacerdotum* 11. *q.*1. Ita Glos.in *can.ad abolendam, v.relinquatur, de hæreticis*, quæ docet in aliis casibus degradatum non statim tradi Curiæ seculari, imo defendi ab Ecclesia, & obligari ad vitam Clericalem, sed si deinde sit incorrigibilis, tum tradi, *cap.cum non ab homine, de judiciis*, vide Anchar. *cons.* 158. *de incorrigibili*, vide Tuschum *verbo incorrigibilis, concl.*82.

Si degradandus est Episcopus, ultra Metropolitam exigitur numerus duodecim Episcoporum, si Presbyter, sex Episcoporum: si Diaconus, vel

Hypodiaconus; trium Episcoporum, *can. in summa*, 3. *q*.8. *can. felix*, *cum seqq*.13. *q*.4. Verum hæc duo postremo correcta sunt a Trid *sess*.23. *cap*.4. quod vult in degradandis Presbyteris, aut Clericis inferioribus satis esse Episcopum, vel Vicarium Generalem, intervenientibus tot Abbatibus usum mitræ, & baculi habentibus, & in eorum defectu viris in Ecclesiastica dignitate constitutis, quod olim exigebantur Episcopi.

Ex Antioch. *can*.12. Presbyter, vel Diaconus deponitur ab Episcopo, Episcopus a Synodo. Et ut restituatur, oportet ad majorem Synodum converti, non ad Imperatorem, cui si molestus fuerit, nulla venia dignus est, neque sui defendendi locum habet, nec spem restitutionis expectet.

Cum Episcopus ab ordine Episcopali removetur, sacrilegium est, si in Presbeterii gradum detruditur, ut in Synodo Calcedonensi *act*.4. quæ Synodus Dioscorum Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopum Episcopali dignitate exuit, & ab omni Sacerdotali officio alienum pronunciavit, Evagr. 2. *Ecclesiasticæ hist*.18. *pag*.318. Idem factum a Concilio Ephesino in sententia contra Nestorium Episcopum Urbis Regiæ, Evagr. *lib*.1. *cap*.4.

De Sacerdotibus in ineferiori gradu constitutis.

TIT. XXI.

HI sunt Presbyteri; idest senes, non tam ætate, quàm maturitate scientiæ, *can. Cleros*, §. *Presbyter*, *dist*. 21. Nec quod mali sint, dehonestari debent; nec inspici ipsorum malitia, sed dignitas; quare maledicens Sacerdoti potest excommunicari, nec absolvitur, nisi satisfecerit, ut observasse testatur Maranta in *Medulla Decreti*, *v. Sacerdoti maledicens*, ex *can. accusatio*, §. *si detractores*, ubi Glos. 2. *qu*. 5.

Hi instituti sunt a Christo, & habent potestatem absolvendi, & ligandi, item conficiendi Corpus & Sanguinem Christi: Infantes baptizant: Sacro Oleo inungunt; Conjuges benedicunt, §. *Episcopi*.

In Presbyteratus collatione Episcopus primo tradit Calicem cum Hostia, deinde manum capiti imponit, dicens, *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata*, *&c*. Ex quo character imprimitur, & gratia infunditur, ut colligitur ex D. Paulo 2. ad *Timoth*.2. ibi: *Admoneo te, ut suscites gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum*, & 1. ad *Timotheum* 4. *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyteri*. Hæc igitur verba sunt forma; materia vero est unctio in Sacerdotibus, & tactus illorum, quæ tangenda sunt, D. Bonav. in *Theat. ver*. *lib*.6. *c*.36. In Concilio Neocæs. *can*.11. Presbyter ante 30. annos non ordinatur, etiamsi valde dignus fuerit, sed hoc tempus observet, Dominus enim Jesus Christus 30. anno baptizatus est, & cœpit docere.

In Presbytero præter baptismum, & ordines inferiores. I. Requiritur

ut

ut annum 25. attigerit, Trid.*seff.23.cap.12.*Quod si quis sine dispensatione S.Pontificis ante hanc ætatem ad Presbyterium ascendat, est ipso jure suspensus, *cap.vel non est*, *cap.ex ratione*, *de temporibus ordinationum*, quæ suspensio hodie ex communi sententia est perpetua : ob Bullam Pii II. incipiente *Ex Sacrorum*; nisi probabili ignorantia excusetur, Rota in una *Melitensi* 24. *Januarii anno* 1590.

II. Requiritur scientia, saltem linguæ Latinæ, & omnium, quæ ad ipsius munus spectant, ut sunt Missæ mysteria, Sacri Canones idem spectantes, *cap.cum sit*, *de ætate & qualitate*, *cap.1.de Cler.non residentibus*, *can.si quis grammaticus*, *dist.37.Trid.seff.23.cap.5.7.& 13.cum seq.* Quare Presbyter imperitus potest suspendi, ut in *d. Constitutionibus*, D.Th. in 4. *dist.24. q.1. art.ult.* Diaz in *praxi crim.c.18.*Idque multo magis in Episcopo, Sozom.*lib.4.c.23.*scribit, Leonem Episcopum exauctoratum, quod nonnullos sacrarum literarum,legumq; Ecclesiæ ignaros, & vitam inconsiderate, dissoluteque instituentes, Episcopos designasset.

III. Exigitur probitas morum, & integritas corporis, & legitimi natales, ut infra, cum de irregularitate agemus.

Olim Sacerdotes vocabantur etiam Episcopi, late Canonistæ in *can. olim*,& *can.legimus*, *dist.65.* Bellarminus *t.2.contr.lib.1.c.13.& seqq.* Nihilominus hodie certum est differre,& contrarium asserentes excommunicatur,Trid.*seff.23.cap.4.*& *can.6.& 7.* Quod est contra Arrium,qui nullum inter simplices Presbyteros: & Episcopos discrimen statuebat,ut sibi blandiretur, qui ad gradum Episcopalem ascendere non potuit. Communiter Theologi post D.Th.3.*par.q.184.art.9.*& in 4.*sent.dist.24.*

De iis, qui sunt in Sacris constituti.

TIT. XXII.

OMnes Eccclesiastici ordines Sacri sunt, quia hominem Deo consecrant, & peragentis instituuntur, Abbas in *cap.tuis*, *de præbendis*, tamen hic sacrorum ordinum nomine veniunt tantummodo Diaconus, & Hypodiaconus, qui obedientiam præstant Sacerdoti, ut Sacerdos Episcopo, *can. a Subdiacono*, *dist. 93.*

Diaconus est, qui habet spiritualem potestatem, per quam potest Evangelium legere in Ecclesia Dei; nam Diaconatu Episcopus primo manum imponit super ordinandum, deinde librum Evangeliorum illi tradit. Unde Evangeliorum liber est Diaconatus materia, ut patet ex verbis Episcopi, qui ait: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei*, ut in *Catech.Rom.* habetur *tit. de diaconatu*, *num.*20. Vasq. *tom.* 3. *disp.* 236. *num.* 39. Olim etiam ministrabat populo Sanguinem Christi in Calice, D. Thom.in 4. *dist.13. q.1. art. ult.* Et in quibusdam Ecclesiis etiam Eucharistiam, nam in Concilio Arelatensi 2.*cap.15.*cave-

 tur,

tur, ut Diaconus præsente Presbytero Corpus Christi fidelibus tradere non præsumi. Et in Concilio Ancyrano *can.* 2. Diacono suspenso omne Sacrum ministerium interdicitur, tum additur, sive id sit, *Offerendi* (scilicet populo *panem & calicem*, *sive publicandi*, hoc est excommunicatorum nomina populo denunciandi, & manifestandi, ut in Antioch. *can.* 11. vel publicandi Episcopos, vel Presbyteros depositos.

Ita etiam Presbyteros baptizanti assistit: imo eo absente, ob necessitatem Diaconus jure suo baptizat, *can. diaconus*, *can. præsente*, *dist.* 93. Ex his videtur ministrare Sacerdoti, & Græce διάκονος Ministrum sonat. Ipse etiam Episcopum prædicantem ab insidiis custodire tenetur, quod Evaristus Papa in sua prima epistola constituit, voluitque Diaconos assistentes septem esse, *can. prælectis*, §. *ad diaconum*, *dist.* 25. Olim duo Diaconi Episcopo celebranti adstabant cum scabellis, ut parva animalia volitantia abigerent, ut ne in calicem inciderent, D. Clemente *lib.* 8. *constit. Apostolicarum* 12. Quod hodie in Ecclesia Romana, cum S. Pontifex sacrum facit observatur.

In Nicœno *can.* 18. statutum est, ne Diaconi Presbyteris Eucharistiam præbeant. Et ne Diaconi ante Episcopos aut ante Presbyteros Eucharistiam attingant, aut accipiant.

Hodie ad Diaconatum nullus ante 23. annum admittitur, Trident. *sess.* 23. *cap.* 12. & satis est, si fuerit inchoatus; ex notatis in *Clem. fin. de ætate & qualitate*.

Hypodiaconus est, qui habet spriritualem potestatem legendi Sacras Epistolas in Ecclesia Dei, & harum liber est materia hujus ordinis, quare dicit ei Episcopus: *Accipe librum Epistolarum*, *& habeto potestatem legendi eas in Ecclesia Sancta Dei*, *tam pro vivis, quàm pro defunctis*: *In nomine*, *&c.* Sed verius est cum Vasquez *loc. cit. cap.* 5. ordinem Subdiaconatus proprie conferri in traditione calicis vacui cum patena; qua in re verborum forma utitur Episcopos, *Videte hujusmodi ministerium vobis traditur*. *Ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, quod Deo placere possitis*. Itaque verba illa priora: *Videte hoc ministerium vobis traditur*, sunt hujus ordinis forma, quia sunt completa, nec veræ formæ aliquid deest. Reliqua vero. *Ideo vos admoneo, &c.* ad præceptum pertinent, non ad forma. Quare ipse calicem ad altare affert cum patena; & Diaconis tradit, urceolum quoque & aquam, mantile, & manutergium tenere. Presbyteris & Diaconis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere, & Crucem in populis, seu processionibus ferre debet. Vide Vasq. *d. disp.* 239. Græce Hypodiaconus significat subministrum, videtur enim ministrare Diacono.

Ejus ætas hodie est annorum 22. Trident. *loco cit.* Obligatur ad divinum officium, & castitatem, *can. decernimus*, *dist.* 28.

Ordi-

Ordines Sacri ab Episcopo in sex tantum anni diebus conferri possunt, nempe in quolibet Sabbato, Quatuor temporum, in Sabato ante Dominicam Passionis, & in Sabbato Sancto, Trid. *sess.* 23. *cap.* 9.

De his, qui sunt in Minoribus Ordinibus constituti.
TIT. XXIII.

Tandem sunt in Ecclesia alii Minores Ordines, qui sine Sacramentali unctione sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorum vel indumentorum distributione præstantur: & sunt Acolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius, Psalmista, seu Cantor, ut numerat Langellottus hic. Alii addunt, olim fuisse etiam sepultuarios. Vide Caramuelem in *Theol. fundamental.*

Acolythus est, ad quem præparatio luminum pro Sacrificio Missæ; propterea Episcopus dat ei candelabrum, item urceolum cum vino & aqua continens. Perperam putant a cereo nomen habere; nam Græce est ἀκόλυθος, ut ex Eusebio & aliis patet, hoc est pedissequus, propterea quod & Subiacono, & Diacono ministrat, cum Sacerdos solemne Sacrificium celebrat: vel ipsemet Sacerdoti in Sacrificio non solemni, D.Th. in *additionibus ad 3.par.q.37.art.2.*

Exorcista est, qui exorcizando, hoc est abjurando diabolum expellit ab energumenis, vel compescit, ne eos ab Eucharistiæ participatione impediat. Idem facit cum catechumenis, qui dicuntur spiritualiter a dœmone obsessi. Dat ei librum exorcismorum.

Lector est, qui Lectiones & ea, quæ Prophetæ vaticinati sunt, populo legit, olim etiam exponebat, & declarabat, ut etiam Diaconus, *can. prælectis, dist.* 25.

Ostiarius est, qui claves Ecclesiæ gestant, quàm occludit, & aperit, & omnia, quæ sunt intra, forisque, custodit, fideles admittit, infideles & excommunicatos expellit. Ipse etiam pro convocandis fidelibus campanas pulsat, ut in Pontificali, & Catechismo Romano, Dato ei ab Episcopo clavis & dicitur: *Sic agite, tanquam rationem reddituri Deo de rebus, quæ clavibus istis recluduntur.*

Tandem Psalmista, seu Cantor, est, qui potestatem & jus canendi in Ecclesia habet: & videtur confundi cum prima tonsura, cum in vertice capitis ad coronæ speciem ipsi ab Episcopo capillus tonditur, & cottam accipit. Et hìc quoque a Canonistis computatur inter ordines ex *cap. cum contingat de ætate & qualitate*; at Theologi ab ordinum numero eximunt, ut in Sacramento ordinis dicemus.

Ad Minores Ordines satis est septennium, dummodo literas norint, nec latini sermonis sint omnino rudes. Hi Clerici, qui non sunt consecrati,

ti, sed benedicti, ideo licet teneantur honeste vivere, tamen ex voto ad castitatem vel divinum officium non obligantur, quare absque dispensatione matrimonium contrahere possunt. In sacris vero constituti uxorem injussu Pontificis ducere prohibentur; potest quippe S. Pontifex dispensare, cum tale votum de jure Ecclesiastico sit. Abbas in *cap. cum olim*, *eod. gl. hic in* §. *horum*, *v. valeant*.

Porro Ordines tam majores, quàm minores in Ecclesia, quibus tanquam gradibus ad Episcopatum ascenderetur, Cajus S. Pontifex primus distinxit ad annum Christi 283. ut Damas & Platina notant, hoc est Ostiarium, Lectorem, Exorcistam, Acolythum, Subdiaconum, Diaconum, Presbyterum, & Episcopum.

Mulieres, quæ viris ad Sacros ordines transeuntibus, seorsum in cœlibatu vivebant, vocabantur Subdiaconissæ, Diaconissæ, Presbyteræ, & Episcopæ, ut ex Turonensi 2. Concilio *can*. 13. 14. & 20. & in Antisiodorensi *can*. 21. D. Basilio in *epistola ad Petragericum Presbyter.* & Gregorio Magno 4. *dialog*. 11. Præterea etiam Diaconissæ viduæ non minus 60. annorum, quæ fuerant unius viri uxores, & probæ vitæ, ut ex D. Paulo 1. ad *Timotheum* 5. quarum munus erat adstare portis per quas mulieres ingrediebantur, ut Ostiarii portis virorum, quare a D. Ignatio in *epistola ad Tarsenses* vocantur, *Vestibulorum custodes*, ita etiam siccabant mulieres aqua baptismali lotas, & oleo sancto in fronte tinctas, Clemens Roman. 3. *Apost. constit.* 15. Instruebantur etiam in fide Catechumenos, & alia exequebantur munera, de quibus Menochius Jesuita *centur*. 6. *storcar. cap.* 11. Nihilominus nec manu impositionem, nec sacros Ordines recipiebant, & a Concilio Nicœno *can*. 19. inte Laicos comcomputantur. Verum deinde per manus impositionem Diaconissæ esse ordinatas aperte habetur ex Concilio Chalcedonensi *can*. 15. Tandem etiam virginem ad hunc gradum fuisse assumtas, docet Valesius ad Sozomenum *lib*. 8. *cap*. 6. Nam somniant Lutherani cum mulieres ad sacra munera recipiunt, Joann. Baptista Scorza Jesuita *de Missa lib*. 2. *cap*. 11. *num*. 2. Has Diaconissas Ecclesias Latina substulit, ut in Concilio Aurelianensi 11. *can*. 17. videntur tamen Mediolani permanere, ubi Sacerdoti solemniter celebranti materiam consecrationis afferunt.

Ordines Minores qualibet Dominica, & die festo conferri ab Episcopo possunt, Glossa in *cap. de eo*, *de temporib. ordinationum*, Navarr. *cap*. 25. *num*. 71.

Com-

Communia tam majorum, quam minorum Ordinum.

TIT. XXIV.

I. CONveniunt, quia omnes Clerici antequam admittantur, debent diligenti ſcrutinio examinari circa fidem, ætatem, mores, genus, & ſcientiam, & alia, quæ ad Ordines exiguntur: quod eſt munus Archidiaconi, qui dein eos Epiſcopo præſentat, *cap. ad hæc*, *cap. ut noſtrum*, *de officio Archid.* Sicubi vero Archidiaconus non ſit, poteſt ad hoc quilibet Sacerdos ab Epiſcopo eligi, *can. quando, diſt.* 24. Itaque ſi quis non rite ordinetur, primo eſt in culpa Examinator, deinde Epiſcopus ipſe, cui ſemper Jus eſt ante ordinationem iterum examinandi, *argum. ex cap. accepimus, de ætate, & qualitate*. Unde notat Gl. hic in §. *quod*, & *v. examinari*, quod ſi quis ſine titulo præſentetur Epiſcopo ordinandus, ab Examinatore præſentante titulum recipiet, qui ſi ſolvendo non ſit, ab Epiſcopo; ne quis in dedecus Clericalis ordinis mendicet, *cap. ad ſupplicationem, de renunciatione.*

Examen etiam præcedere debet beneficiorum collationem, maxime Parochiæ, Trid. *ſeſſ.* 23. *cap.* 18. tamen pluribus repertis idoneis Epiſcopus arbitrio ſuo quiſnam ex ipſis magis idoneus ſit, declarabit, ut communiter tradunt Sotus 3. *de juſtitia 6. art.* 2. Puteus *dec.* 396. Caputaquenſis *dec.* 406. *par* 2.

II. Ordines certis diebus conferri debent, ut Epiſcopatus die Dominico: Sacri Ordines Sabbatis ſupra memoratis; niſi aliter S. Pontifici videatur, *cap. de die, de temporib. ordinat.* Ordines vero Minores die quocunque feſtivo conferri poſſunt. Quod ſi aliter fiat, Epiſcopus ordinans privatur Jure ordinandi, & ordinatus tenetur pœnitentiam agere, *cap. pen. cit. tit.*

Ceterum Ordines Minores eadem die conferri poſſunt, non item Sacri Trident. *ſeſſ.* 23. *cap.* 13. Immo Sacri Ordines duobus continuis diebus impartiri nequeunt, veluti Hypodiaconatus die Sabati, & Diaconatus ſequenti die Dominico, *cap. literas, cit. tit.*

III. Ordines majores non conferuntur, niſi a ſolo Epiſcopo, cum minores poſſint quandoque conferri ab Abbatibus Jus mitræ habentibus, modo regulares ſint, & ſuis ſubditis regularibus conferant, Trident. *ſeſſ.* 23. *cap.* 10. Riccius hic, contra Hugolinum *de officio & poteſtate Epiſcopi*, *par.* 2. qui voluit etiam in ſubditos non regulares hanc poteſtatem locum habere. Ceterum ſi Epiſcopus renunciaverit loco, & dignitati, poterit tantum minores ordines conferre, ut hic §. *ult.* ex *cap.* 1. *de Cler. ord. ab Epiſcopo non ſuo.*

IV. Or-

IV. Ordines omnes gradatim recipi debent; nam si per saltum quis promoveatur, erit suspensus ab ordine per saltum accepto: & si in eo ministraverit, efficietur irregularis. Sed poterit cum eo dispensari ab Episcopo, collato tamen prius ordine omisso, *cap. unic. de Cler. per saltum promoto*, ubi Canonistæ.

V. Ordines collati non baptizato nullius sunt momenti, nec characterem imprimunt, *cap. 1. de Præsbytero non baptizato*: quare debet baptizari, & deinde iterum ordinari, si voluerit. Verum si quis ante baptismum ordines sacros recipiat, contrahit impedimentum impediens tantum ad matrimonium, ob decorem ordinis sacri saltem extrinsece accepti, Abbas in *d.cap.1.* Magister in *4.sent.dist.2.*

Qui promoveri non possunt.

Tit. XXV.

EX quatuor omnino capitibus prohibetur quis ad ordines admitti, ratione subjectionis, delicti admissi, item suspicione delicti, attractus, & corpore læsus. De his omnibus videamus.

De prohibitis ratione potestatis.

HUjusmodi sunt servi, cum liber esse debeat, qui divinæ aggregatur militiæ, *can. nullius, dist. 54.* Sed si accedat domini voluntas sive expressa, sive tacita (veluti si præsens sit, & taceat) recte ordines servo conferentur, qui censebitur liber factus, Abbas in *cap.1.de servis non ordin.* Itaque si domino inscio id fiat, tam ordinatus, quam ordinans punitur, *can. si servus, dist. 54.* & D. Chrysostomus in Synodo ad *Quercum* ob id accusatus est, ut est apud Photium *Cod. 59.* Idem est de Monacho sine superioris permissu, *can. statuimus 19. qu. 3.* Concilium Calchedonense *can. 4.* Nullum autem in Monasteriis servum recipi præter consensum sui domini.

Ita quoque subditus unius Episcopi nequit ordinari ab alio Episcopo, nisi in certis casibus. Concilium Nicœnum *can. 16.* Si quis etiam ausus fuerit eum, qui ad alium pertinet, surripere, & in sua Ecclesia ordinare, non consentiente proprio Episcopo, a quo recessit, qui in canone censetur, ordinatio hujusmodi irrita erit.

I. Ex licentia Ordinarii, seu proprii Episcopi, *cap. cum nullus de tempor ib. ordinat. in 6.* Et dicitur proprius Episcopus vel ratione domicilii, vel originis sive propriæ, sive patris, Diana in *summa, v. ordinis minister, num. 43.* Has tamen literas admissoriales potest etiam facere Vicarius generalis. Potest etiam Capitulum, seu ejus Vicarius sede vacante, qui tamen non dabunt, nisi post annum a die obitus Episcopi, itaut intra an-

annum ordinati, si sint in minoribus, nullo Clericali privilegio gaudent: si in majoribus, sint suspensi ad placitum Prælati successoris, Trident. *sess.* 7. *cap.* 10. Si quis ostendat per librum Parochi se alicubi esse baptizatum, poterit ab ejus loci Episcopo ordines suscipere, ut post Rebuff. & Gonzalez docet Marchinus *tract.*1.*par.*5.*cap.*50.*num.*14.

Verum Italicus Episcopus non potest ordinare Ultramontanum, nisi de licentia S.Pontificis, vel Episcopi, in cujus Diœcesi traxit originem, vel beneficium habet, itaut literæ dimissoriales exprimant justam causam, cur illum nolit, vel nequeat ordinare: aliter Episcopus Italicus censuris coercetur, a quibus a solo Pontifice absolvi potest, *cap.*1. *de temporib.ordin.in* 6.

II. Ex Trident. *sess.* 23. *cap.* 9. potest Episcopus subditum non suum ordinare, si ejusdem fuerit familiaris, vel commensalis per triennium, dummodo post ordinem beneficium conferat. Quod verum est, etsi commensalis ante Episcopatum adeptum, ut ex Sacra Congregatione refert Riccius 1.*resol.*268. Genuens in *praxi, cap.*81. Hinc patet non posse Episcopum ordinare non subditum in titulum beneficii, hoc est cum voluntate statim conferendi beneficium, nisi etiam sit Episcopi familiaris, vel commensalis per triennium, Canonistæ post Abb. in *cap.fundamendum, de præbendis.* A superiori regula excipe Episcopum titularem, qui familiares, & commensales non ordinabit, Trid.*sess.*14.*cap.*2.

Episcopus ordinans subditum non suum suspenditur a collatione ordinum per annum: ordinatus verò est suspensus ad arbitrium proprii Episcopi, Trident. *sess.*6.*cap.*5.*sess.*23.*cap.*8. ubi additur, quod tali Episcopi suspensione jam manifestata, possunt ejus subditi in pœnam sine ejus permissu, a vicinis Episcopis ordinari.

Ceterum ordinatus in minoribus ab Episcopo, e. g. originis, non potest deinde in ceteris ordinibus variare, ut ordinetur ab Episcopo e. g. domicilii, quia variatio non conceditur, nisi in casibus a Jure expressis. Ita Riccius *resol.*265.

Eusebius Samosatensis Episcopus in Traciam relegatus ab Imperatore Valente Arriano, extra Provinciam Euphratensem, ubi est Samosata, peragrans Syriam, Phœnicen, & Palæstinam, Presbyteros ordinabat, ac Diaconos, aliosque Ecclesiæ ordines supplebat, Theodoretus 4.*hist. Eccles.* 13. Idem Eusebius post Valentis obitum, a Gratiano Imperatore restitutus, ordinationes Episcoporum fecit in Provincia Euphratensi, cujus tamen Metropolitanus non erat; Metropolis enim ejus Provinciæ est Hierapolis. Fecit etiam in Cœle Syria, & Osdroena, idem Theodoretus *lib.* 5. *cap.* 4. Quæ omnia sunt contra Canones Ecclesiæ. Hæc difficultas sollicitum habuit Baronium ad annum Christi 378. & Valesium ad prædictos locos Theodoreti, quem vide *pag.*35. & 42. Nisi velis

dicere, quod quidam censent, Episcopales Jurisdictiones non omnino tum fuisse divisas.

Certe inter ceteras causas, ob quas Acacius Episcopus C.P. damnatus est in Synodo *Romana* a Felice Papa, anno 484. est, quod *Alienarum tibi Provinciarum Jura temere vindicasti*, &c. Ut sunt verba sententiæ damnationis. Edidit Jacobus Sirmundus. Vide Valesium, *de Acacio*, *c*.8.

De prohibitis ratione delicti.

I. PUblice pœnitentes ob delicta, nequeunt ob irregularitatem ad ordines promoveri, imo deponuntur, *can. ex pœnitentibus, dist.* 39. non enim hæc pœnitentia, nisi ob crimen enorme, & quod totam civitatem commoveat, irrogari potest, 36. *q*. 6. Episcopus, qui hujusmodi pœnitentem sciens prudens ordinat, per annum a celebratione suspenditur, *can.nullus, dist*.55. Angelus in *summa*, *v. suspensus* 1. *n*.3. Convictus de adulterio, ad ministerium venire non potest. In Neocœsarensi *can*.8.

II. Usurarius non promovetur, & antecedenter promotus deponitur, *can.1.can.de Petro, can.si quis, dist*.47. Ita quoque non ordinantur simoniaci, seditiosi, & injuriarum ultores, *can.seditionarios, dist*.46. Quod de ultoribus pertinacibus intelligit Lancellottus hic, §.*idem statuendum*. Sic nec fures promoveri possunt, nisi quinque concurrant, ut sponte furtum confessus sit Episcopo, qui promovere debet, damnum resarcierit, pœnitentiam egerit, sit alioqui idoneus, nec infamia ob furtum notatus, Abbas in *cap.fin.de furtis*.

III. Homicida fit irregularis. Quod pluribus modis producitur. Primo etiam in consulente, dummodo ipse sit causa motiva homicidii; nam si quis jam decreverit alterum occidere, & a consultore magis ad id excitetur, non propterea Consultor incidit in irregularitatem, etiamsi de nece citius, vel crudelius perpetranda consilium præstiterit, D. Antoninus *par*.2.*cap*.1. *tit*.12.§.12. Lessius 2.*de justitia* 13.*dubio* 2.*num*.6. Diana *tract*.7. *miscell. resol*.92. *par*.3. Ithacius Episcopus, quod se, præter fas ordinis illius, causæ capitis immiscuisset, in qua Priscillianus a Maximo Tyranno est gladio addictus, ab Ecclesiastica communione alienus est judicatus, Severus in *vita S. Martini*. Id in annum congruit 385 Petavius in *Rationario*.

Secundo in eo, qui homicidium fieri jubet, etiam licitum, uti est de Judice, qui reum capite damnat, & de carnifice qui exequitur, DD. in *cap.postulasti, de homicidio*, & *cap*.2. *cit. tit. in* 6. Nam effundens Sanguinem, etsi juste, Lenitatem & Mansuetudinem Christi repræsentare non potest. Concilium Constantinopolitanum temporibus Patriarchæ Michaelis Oxitæ; ut Bogomili, ejus temporis hæretici, concremarentur,

& sta-

& statuit, & mandavit. Miratur Theodorus Balsamon in *Nomoc. Photii tit.9.cap.25.* Concilium istiusmodi tulisse sententiam; hæretici, enim, cum obstinantur, civili legi traduntur, & a Magistratibus in illos sententiæ feruntur; non enim licet per canones capitis sententiam ferre. Paulus IV. Judicibus Inquisitionis indulsit, ut irregulares non fierent, licet cognoscerent de crimine, quod capite plectendum esset, modo nihil aliud pronunciarent, quam reum esse hæreticum, Mich. Toussel. in *Histor. Jurisdict. Pontific. lib.6. cap.2.*

Tertio idem est de accusatore, & testibus. Verum si Clericus ob injuriam vel damnum sibi illatum, delinquentem accuset, facta protestatione citra pœnam sanguinis, quam ad cautelam in scripturam rediget, non fit irregularis, etiamsi Judex deinde ex officio reum capite damnet, *d. cap. postulasti*, & *d. cap.2. cap. nullus*, & *cap. de indemnitatibus, de electione in 6.* ne aliter scilicet populi plebem Dei tanquam panem comedant. De Christianis suo tempore testatur D. Augustinus solitis pœnam sanguinis deprecari pro hæreticis apud Laicum Judicem; cui erant traditi, *ep.127.158.160.*

Quarto id verum est, licet homicidium fuerit casuale, dummodo rei illicitæ opera datur. Illicitum in Clericis intelligitur quidquid ipsis vetitum est; quare si Clericus chirurgiam faciens ægrum occidat, est irregularis, *cap. tua*, ubi Abbas §.1. *de homicidio*, D.Th.2.2.*q*.63.*art*.8. Immo si rei licitæ opera detur, nec tamen debita adhibeatur diligentia, adhuc irregularitas incurritur, ut si præceptor puerum ob disciplinam percutiat, & ex percussione puer expiraverit, *cap. Presbyterum, cit. tit.* Abbas & alii in *cap. sententiam, tit. ne Clerici*; nimia enim Præceptoris sævitia culpæ adscribitur, *l. Præceptoris, ff. ad l. Aquiliam.*

Quinto etiamsi dubium sit, utrum ex vulnere, an ex alia potius causa mors sequuta sit, ut ex stylo Datariæ & Pœnitentiariæ observari tradunt Enriquez 13. *de irregul. cap.16.* Bonac. 7. *de irregul. q.4. par.3.* aliique apud Franc. de Lugo 1. *moral. q.29. num.151.* per textum in *c. ad audientiam*, & *cap. significasti*, §. *quod si, de homicidio.*

Verum excipe homicidium, vel membri mutilationem, quæ nullo potest modo imputari, ut si furiosus, dormiens, infans hominem necet, non propterea fiet irregularis, *can. illud* 15. *q.1.* Canonistæ in *cap. 1. de delictis puerorum*. Idipsum est, si quis se ipsum cum moderamine inculpatæ tutelæ defendendo, aggressorem interficiat, *Clem. unic. de homicidio*. Sed si aggressus fugiendo vim evitare potuit, incidit in irregularitatem occidendo: modo dando se in pedem infamiam non incurreret, DD. in *can. de his*, & §. *quod verò, dist.50.*

Sexto hoc quoque est in membri totalis, ut loquuntur, mutilatione, nam si quis alteri aurem evellat, vel digitum etiam indicem, vel polli-

cem abſcindit, non eſt irregularis. Communiter Canoniſtæ apud Borgas *de irreg.par.1.in princ.*contra Cajetanum, *v.irregularitas*.

De Prohibitis ob ſuſpicionem Criminis.

I. ÆGri in lecto baptizati, quippe qui non ſponte, ſed mortis metû videntur id feciſſe, ad Presbyterii gradum promoveri vetantur in Concilio Neocœſare nſi,*can.12.* niſi forte propter ſequens ſtudium & fidem, atque hominum raritatem.

Quidam profeſſione Chriſtiani, & pietatis doctrina inſtructi, ad extremum uſque ætatis baptiſmum conſulto protendebant, ſimul & baptizari & mori volentes, ne poſt illum acceptum rurſus peccarent: pervulgato quippe illis temporibus errore decepti, exiſtimabant a peracto baptiſmo vitam immunem ab omni lapſu requiri, nec ullam delinquentibus expiationem aliam deinceps reliquam eſſe. Cui opinioni cauſam dedit male intellectus D.Pauli locus ad *Hebræos cap.6.4.* quo etiam Novatiani abutentes lapſis omninò veniam denegabant, Sic Coſtantinus Imperator extremæ vitæ ſuæ tempore ab Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo baptizatus eſt; ſi modo verum eſt, quod ipſe tradit *lib. 4. de vita Conſt.cap.62.* Conſtantius etiam moriens voluit baptizari, D.Athanaſius *de Synodis Arimini & Seleuciæ*. Idem de Theodoſio M. tradit Ambroſius in *oratione de ejus obitu*, & Socrates *lib. 5. cap. 6.* Hunc verò Clinicorum morem (nam Clinici dicebantur, teſte D. Cypriano *lib.4. epiſt.7.*) & in ſuſcipiendo baptiſmo dilationem, acriter reprehenderunt orthodoxi PP. Tertullianus *lib.de pœnit.* Nazianzenus *orat.in Sanctum Baptiſma*. Vide Chryſoſtom. *homilia 60. ad Catechumenos*, & Cyprianum *epiſt.76.*

II Scienter rebaptizatus, & ſcienter rebaptizans mortali peccato tenentur, & fiunt irregulares, *cap.2. de apoſtatis,cap.Afros. diſt.98.can. qui in qualibet 1.q.7.* Verum Suarez *3.par.diſp.31.* ait, hanc irregularitatem impedire ſolum aſcenſum ad ordines, non etiam tollere ordinum iam ſuſceptorum uſum, quod probat ex *d. cap.2.* ubi ſolum prohibetur acolythus rebaptizatus ad ordines ſuperiores aſcendere: pœnæ autem non ſunt ampliandæ. Verum alii poſt Gloſs. docent, etiam a ſuſceptis ſuſpenſionem induci. Vide Ledeſmam *14.quæſt. 7. art. 9. dub. 2.* Majolum *lib.7. de irreg.cap.14. num.3.* Ceterum de Jure civili rebaptizati, & rebaptizantes doloſe, capite puniuntur, *l.2.C. ne Sanctum Baptiſma iteretur.*

III Illegitimi ad Ordines non admittuntur, cum timeantur in eis exempla paterni criminis,*cau.ſi quis eum 6.q.1.* Imo ſi fuerint filii Clericorum illegitime ſuſcepti,& poſt diſpenſationem impetratam ad ordines fuerint admiſſi, non propterea poſſunt obtinere beneficium in Eccleſia,

ubi

ubi pater habet, vel habuit, Trid. *sess.* 25. *de reform. cap.* 15. quin nec aliud ullum, ex Bulla Clementis VII. edita anno 1533. quæ incipit, Ad canonum conditionem. Licet autem expositorum, & repertorum natales ignorentur, ipsi tamen legitimi, & non spurii censentur, proinde ad sacros ordines, & dignitates promoveri possunt, Gabriel Paleotta *de noth. & Spur. cap.* 63.

IV. Bigamus nequit ad Clericatum assumi, quia bigamus non repræsentat matrimonium Christi, & Ecclesiæ, quod est unius ad unam: nam Clericus non erit vir duarum uxorum, 1. ad *Timoth.* & ad *Titum* 1. & bigamus proprie est, qui semel iterumque matrimonium contraxit, Græce est binuptus. Ad hujus tantum similitudinem bigamus dicitur, qui in uxorem ducit jam corruptam sive a se, sive ab alio: immo si cum uxores adultera scienter rem habeat, *can. vidua, dist.* 24. *can. acutius, dist.* 26. cum aliis apud Covarr. in *Clem. si furiosi, par.* 1. §. 2 *de homicidio.* Si vero quis viduam, sed a viro non corruptam, duxerit in uxorem, non fiet irregularis, *d. cap. vidua*. Ita quoque si quis in sacris constitutus, matrimonium ineat, etsi id invalide faciat, tamen quia in quantum ad se, secundas nuptias voluit contrahere, tanquam bigamus censetur, *cap. nuper, cap. ult. de bigam. non ordin.*

Verum qui plures concubinas habuit, non propterea bigamiæ irregularitatem incurrit, Langellottus hic in §. *aliud Juris*, ex *d. cap. nuper*, & *cap. pen. cit. tit.*

De Prohibitis ob defectum Corporis.

NON solum animi, sed & corporis vitia ab Ecclesiasticis Ordinibus arcentur, quæ corpus ipsum truncum, vel debilitatum reddant, & ad ordinum ministerium non satis aptum: vel certe despectum, horrorem, aut offensionem inducant: nam non debet offerri Deo, quod homo dedignatur, ut ait Hieron. ad *Malachiam* 1. Itaque qui virilibus caret, ad Clerum pervenire non possunt, Eunuchorum duplex genus. Unus est Eunuchus Solis, uti vocitant *Matthæi* 9. 11. Et hic a Sacris ordinibus non arcetur, nam Dorotheus Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter, fuit Eunuchus a natura, Euseb. 7. *hist.* 32. Quod Diocletianus Princeps admiratus dicitur, *tanquam miraculum*. Alius est, Eunuchus hominis, seu factus, & castratus, & is Ordinibus interdicitur, *cap.* 2. 3. & 4. *de corpore vitiatis*, & in Synodo Nicœna *cap.* 1. Leo M. in *epist. adversus Græcorum hæreses, cap.* 23. Unde Leontius, qui se ipsum castraverat, contra Nicœnos Canones in Episcopum Antiochiæ electus dicitur a Theodoreto *lib.* 2 *cap.* 24. Etiam Hebræi Eunuchos tanquam crudeles a judiciis capitalibus arcebant, admittebant in pecuniariis, Vide Seldenum *de Synedr. lib.* 2. *cap.* 9. Extende etsi vi, vel in incunabilis, vel medicorum consi-

consilio, id acciderit, sive per ipsos, sive per alios, *cap.* 1. & 2. *de corpore vitiatis*, *can. si quis absciderit*, *dist.* 55. Item qui oculos amisit, cum quo solet dispensari, tum maxime, cum oculus dexter deest, non sinister, qui dicitur oculus canonis, sive Evangelii, *can. fin. dist. cit.*

Tandem qui olim insanivit, comitiali morbo laboravit, fuit a dœmone obsessus, in scena lusérit, ordinari nequit. Vide latius in *dist.* 33. & apud Borgas, qui omnium irregularitatum longam seriem profert, & recitat.

De Præbendis, & aliis Beneficiis.

TIT. XXVI.

CUM jam de Clericis actum sit, videamus de beneficiis, quæ Ecclesiasticis dignitatibus annexa sunt. Est enim præbenda generatim sumpta, Jus speciale percipiendi proventus Ecclesiasticos, & Clericatu procedens; ex quo distinguitur a præbenda laicali, quæ datur ab Ecclesia advocatis, symphoniacis, aliisque: in quam neque cadit simonia, si pretio compare tur, nec obligatio ad horas canonicas, Navarr. *de horis canonicis*, *cap.* 7. *num.* 25. Suarez *to.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simonia*, *cap.* 24. Barbosa *de Canonicis*, *cap.* 22. *num.* 14.

Hæc præbenda specialis Clericis constituitur, ut qui altari servit, de altari vivat, ne cogatur in ordinis Clericalis dedecus, vel artem minus honestam exercere, vel stipem petere, *cap. relatum*, *eod.* Verum quoniam aucto Clericorum numero, beneficia Ecclesiastica non omnibus sufficiunt, ideo a Trid. *sess.* 23. *cap.* 13. juncta *sess.* 21. *cap.* 2. constitutum fuit, ne Clericus ad Sacros Ordines recipiatur, nisi patrimonium, quod ad tolerandam vitam sit satis, habeat, ad cujus titulum ordinetur: vel in ejus defectum congruum beneficium obtineat: quod si aliter fiat, Episcopus de suo alimenta Clerico in subsidium ministrare tenetur, *cap. non licet*, *cap. Episcopus*, ubi Glos. *eodem*.

Hoc patrimonium beneficii instar habet. Nam quemadmodum beneficium, ad cujus titulum quis est promotus ad Sacros Ordines, nequit resignari, *can. Sanctorum*, *dist.* 70. nisi quis habeat, unde honeste vivat, late Parisius *de resign. lib.* 2. *q.* 6. ita patrimonium, de quo loquimur, injussu Episcopi, nequit alienari, aut extingui, nisi ordinatus alimenta aliunde habeat, Cevallos in *communibus contra communes*, *q.* 561. *n.* 24. & 30. Ulterius patrimonium istuc filio a patre concessum non imputatur in legitimam, quia de illo disponi nequit contra legitimæ naturam, nec in judicio familiæ erciscundæ confeletur inter Fratres, Cravetta *cons.* 136. Polydorus Ripa *observ.* 232.

Jam beneficia alterutro modo obtinentur, vel collatione, vel institutione, ut in Jurepatronatus accidit. Sit ergo.

De

De Collationibus & de definitione, & divisione Collationum.

TIT. XXVII.

Collatio est libera quædam præbenda, seu beneficii concessio, §.*ult. tit. antecedenti*: Nam collatio, nisi libere fiat a Superiore, nullius est momenti: & hinc distat a Jurepatronatus, ubi Epicopus præsentatum a patrono tenetur instituere, Canonistæ in *Clem.* 1. *de præbendis*, Alexander *cons.* 142. *lib.*2.

Dividuntur autem beneficia, ut quædam sint curata, quæ id adnexum habent, ut populo Sacramenta ministrentur, ut Parochiæ. Alia sint simplicia, quæ populi curam adnexam non habent. Et hæc rursus distinguuntur; vel enim unus habent adjunctum, ut celebrationis missarum, canendi in choro; vel ullo onere tenentur.

Præterea sunt quædam beneficia patrimonialia vulgo dicta, quæ natis,incolis,vel originariis alicujus locis conceduntur,itaut illis dumtaxat, qui filii ejus loci sunt providere debent, Cassadorus *dec.*8.*num.*1. *de præbendis*, Covarr. *pract. quæstion. cap.* 36. *num.* 3. Vide Gonzalez ad *reg.* 8. *Cancellariæ*, *gl.*9.§.1.*num.*3. 21. 22.

In Ecclesiis, quæ dicuntur receptitiæ: non adest certus numerus beneficiatorum, sed juxta fructuum, proventum beneficia vel crescunt, vel decrescunt, Garcias *de benef.par.*5.*cap.*1.*num.*517. De beneficiis incompatibilibus infra dicemus.

Qui possint beneficia conferre, & quando.

Episcopus in sua diœcesi beneficium quodcunque ibi existens conferre potest, nisi in aliquo expressè contrarium reperiatur statutum, Canonistæ in *cap. ordinatus*, *de offic. ordin. cap. si soli*, *de concessione præbendæ in* 6. Hodie ex *reg.*8. *Cancellariæ* in tota fere italia observatur, ut Ordinarii locorum habeant jus conferendi beneficia, si suis mensibus vacaverint: hi menses sunt Martius, Junius, September, December. Si ergo in uno ex his mensibus beneficium vacet, id Episcopus conferet, modo tempore vacationis sit præsens in Diœcesi: secus si sit absens etiam ex causa necessaria ad Ecclesiam, ut Gomez & Gonzalez ad *d. reg.Cancellariæ* late docent. Quæsito autem Episcopo Jure conferendi beneficium, tenetur intra sex proximos menses continuos conferre: quibus transactis Jure conferendi privatur, nisi ex justa ignorantia tempus pertransierit, *cap.ex parte*,ubi Gl.*cap.*2.*de concessione præbendæ*.

Negligente itaque Prælato, Jus conferendi devolvitur gradatim ad proximum Superiorem, & tandem ad S.Pontificem: prorsus ut in una-

qua-

quaque devolutione semper iterum computentur sex menses, *d.cap.*2. & *cap.licet, cit.tit.* Illud verum est, Summum Pontificem post lapsum primi semestris statim habere Jus & potestatem conferendi beneficium præveniendo ceteros ordinarios, ut Gonzalez ad *d.reg.*8.*num*-3.

Ceterum Capitulum Sede vacante in collationibus beneficiorum Episcopi vice non fungitur: & in eo casu semper recurritur ad summum Pontificem, non etiam ad proximum Superiorem, seu Archiepiscopum Abbas post Hostiens. in *cap. illa, ne sede vacante*; nam Archiepiscopus non succedit, nisi in casu negligentiæ, vel quando Episcopus deliquit conferendo indigno, *d. cap.*2.& *cap. cum in cunctis, de elect.* Excipe nisi agamus de collatione necessaria veluti si agatur de confirmatione vel institutione in jure patronatus, Covar.3. *var. cap.* 20. *num.*7. *ad finem*, Aymon Cravetta *de antiquit. temporis par.*4. *sect. Materia, num.*50.

Quibus beneficia conferri possunt.

PLurima exiguntur in eo, cui beneficium conferatur. I. Legitima in Clerico ætas, prorsus ut si ad beneficium Sacro Ordine sit opus, Clericus vel habere illum debet, aut saltem intra annum consequi, Barbosa *de Canonicis, cap.de Archid. cum seqq.*

II. Ne quis aliud beneficium habeat in ceteris Clericis indigentibus, unus ditescat. Itaque vel prius beneficium dimitti debet, vel dispensatio pro secundo obtineri, *cap. de nulla, cap.super, de præbendis in* 6. *cap. cum adeo, de rescript.* Trid. *sess. de reform.cap.*2.& 4. & *sess.* 24. *cap.*17. Cardinalibus & Regum filiis pluralitas beneficium permissa Joann. 22. in *Extrav. execrabilis, de præbendis & dignitatibus*. Olim non modo pluralitas beneficiorum, sed etiam Commendæ Cardinalibus, ut & reliquis beneficiariis interdicta a Clem. V. in *Extrav. ex supernæ cit. tit.* At Pius II. Cardinalibus asseruit; nam cum cardinalitia dignitate decorasset Nicolaum Cusanum Germanum, ac Sigismundus Austriæ Dux molestiam ei faceret ex eo, quod nollet in sua ditione Cardinales Commendas habere, censura Ecclesiastica, & privatione spiritualium Pius eum castigavit, Gomesius ad *regulam de Idiomate qu.*1. Leo X. noluit Monasteria commendari, nisi Cardinalibus in *Bullario to.*1.*constit.*11.

Ex Episcopo Campan. in *divers. Juris can. rub.*7.*cap.* 6. *n.* 96. Commenda est depositum quoddam apud aliquem idoneum factum de beneficio vacante, tam ratione spiritualitatis, quam temporalium. Estque discrimen inter Commendatarium, & Æconomum, cum ille detur beneficio, iste vero rebus, cum Æconomus sit dispensator Ecclesiæ, seu defensor, cui res Ecclesiæ gubernanda mandatur. Est & alterum discrimen, quod licet commendari beneficium non possit nisi vacet, tamen ubi fuerit commendatum, non dicitur amplius vacare, durante Commenda,

menda, Gomez in *reg. de trienn. poss. q. 5.* Greg. Thol. in *Institutionibus rei beneficiariæ, cap.*10. sub *n.*13. At Æconomus nonnisi vacet, constituitur, *l. jubemus, C. de Sacr. Eccl. l. omnes, § hoc, C. de Episcopis, & Clericis, can. in quibusdam*, juncto *can. volumus* & *can. ult. dist.* 98. *cap. cum nobis; de officio ordinarii*, Trid. *sess.* 24. *de refor.* 18. Ceterum non potest beneficium commendari, nisi idoneis, hoc est laicis, non inabilibus, *cap. nemo deinceps, de elect. in* 6.

Commendas apud Græcos datas Episcopis, quorum Ecclesiæ desertæ essent, ut ita aliarum fructibus gauderent, scribit Balsamon ad *can.* 37, Synodi in Trullo. Alii tamen putant commendarum usum introductum, ut aliquis color daretur pluralitate beneficiorum, in quam se armaverunt toties Conciliorum, & Sanctorum Patrum decreta. Vide Michaelem Roussel in *Historia Pontificiæ Jurisdictionis lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 13. *cum duob. seqq.* ubi commendarum originem negat prodiisse a temporibus Urbani VI. Neapolitani ad annum Christi 1380. nam Flodoardus in Historia Rhemensi refert Ludovicum Pium dedisse in commendam Alpheidæ Abbatiam S. Petri Rhemensis, indeque, ait ille, cœperunt beneficia etiam regularia commendari. Contra commendas invenitur Papyr. in Paulo II. Agit Gratian. *can.* 21.

Sciendum est quædam beneficia esse incompatibilia simpliciter, quæ curam animarum, vel residentiam exigunt, *cap. quia nonnulli, de Clericis non resident.* quæ si sint ejusdem generis, uniformia dicuntur, ut duo Episcopatus, duæ Parochiæ: si diversi, vocantur difformia, ut beneficium Curatum & simplex cum residentia, aut hoc cum Canonicatu, Garzias *par.* 11. *de benefic. cap.* 5.

Alia vero esse incompatibilia sub conditione, idest quoniam, sunt in eadem Ecclesia, & sub eodem tecto, licet non requirant residentiam, *d. cap. super, de præbend. in* 6. *Clem. gratiæ, de rescriptis*. Et hæc etiam vel sunt uniformia, vel difformia.

In his ergo beneficiis omnibus S. Pontifex pro arbitrio dispensat, quia incompatibilitas non est de Jure naturali, ut quidam opinantur, sed Ecclesiastico, Garzias *d. cap.* 5. *num.* 222. *cum seq.* At vero Episcopus solum dispensat in beneficiis incompatibilibus sub conditione, quæ tamen sint difformia, ut in Canonicatu, & beneficio simplici, quod residentiam non exigat. Late Menoch. 2. *de arbitr. casu* 279. Oldrad. 2. *qq. regul. q. art.* 2.

Qui ita tenue beneficium habet, ut ad vitam tolerandam satis non sit, adhuc ratione beneficii ad recitandum Divinum Officium tenetur, ut post Aug., Covarr., & alios docet Navar. *cap.* 25. *num.* 102. At verò alii docent non teneri, cum beneficium summam octo aureorum non excedit, ita Sotus 10. *de just. & jure q.* 6. *art.* 3.

De Pensionibus.

PEnsio est Jus percipiendi fructus ex alieno beneficio: durante pensionarii vita, ex juxta causa concessum, Gratian. *par.1.cap.5. num.162.* Nam etsi regulariter beneficiis pensiones nequeant imponi, *tot.tit. ut beneficia sine diminutione conferantur*; tamen receptum est, ut ex justis causis queant imponi. I. Si quis resignat beneficium alteri, vel permutat, retinere sibi pensionem potest. II. Cum beneficium est litigiosum, tum recte datur uni beneficium, alteri vero pensio super eodem, ad litem extinguendam. III. Si quis jam senex renunciet Episcopatui, vel beneficio curato, quod ei amplius nequeat inservire, tum legitime assignatur super eo beneficio pensio ad commode tollerandam vitam. Tandem pro paupertate, alterius Clerici. Late Parisius *de resignatione benef.* Gigas *de pensionibus*, cum Riccio hic *in fine*.

Verum in pensione imponenda attenditur, ut beneficiato relinquatur, quod sit satis, ex ipsis beneficii redditibus, non etiam ex incertis, quæ ex beneficio perveniunt. In beneficio Curato, vel Parochia, 100. relinquuntur pro Parocho, in Episcopatu mille pro Episcopo: in ceteris verò quantum ad victum sufficiat, attenta, beneficii qualitate.

Demum pensio triplex est. I. Temporalis: quæ alicui pro ministerio temporali extra Ecclesiam conceditur, ut militi, vel duci exercitus pro Ecclesia, & fide pugnantibus, ut est de militibus Regni Polonici, & habetur in bulla Pii V. incipiente, *Ex proximo.* Suarez 1. *de relig.tract.* 3. *lib.*4. *cons.*26.

II. Est spiritualis, quæ datur Clericis ob spirituale officium erga Ecclesiam, ut quæ datur Coadjutori Episcopi, vel Parochi. Hæc habetur pro beneficio, & nequit sine labe simoniæ vendi Suarez *loc. tit.* Garzias *d.par.*1.*cap.*5.

III. Est media, quæ Clericis datur, ut decenter vivant. Et licet olim haberetur ut profana, hodie tamen ex Bulla Pii V, etiam spiritualis est, & obligat ad officium B. M. Virginis, Vasquez in *opusc.de benef. cap.* 2. §.4. *dub.*2. *num.*171.

De Institutionibus, & Jurepatronatus.

TIT. XXVIII.

ACcidit interdum, ut Prælatus liberam in beneficiis conferendis potestatem non habeat, uti est, cum ea vacant, in quibus aliquis Juspatronatus habet, ubi Episcopi non tam dicuntur beneficia conferre, quàm instituere, patrono præsentante. Institutio est inductio in possessionem

sionem corporalem beneficii in aliquem collati. Male in *hoc tit.* Hostiensis investituram, & institutionem confundit, quia investitura Jus tribuit, non possessionem. Ita Cujac. ad hunc *titul. in princ.*

Jus autem patronatus est Jus præsentandi Clericum ad beneficium Ecclesiasticum vacans. Ita hic ex D.Th. in 4. *dist.*72.*q.*3.*art.*2. Cui definitioni quidam opponunt, quod detur Juspatronatus sine Jure præsentandi, ut est de eo, qui Ecclesiam Conventualem vel Regularem construxit; licet patronus hic sit, tamen nequit quemquam pro regimine Ecclesiæ præsentare, cum tota electio a Regularibus ipsis pendeat, *cap. nobis eod.* Verum respondetur in *eod. cap.* statui post electionem patroni assensum postulari in electum. Itaque patronus potest contra electum excipere, si non sit idoneus, & si male versetur potest Episcopo denunciare, *can. filiis* 16. *qu.*7. *argum. ex can. Abbatem* 18. *qu.*2. Hic verò patroni consensus vicem præsentationis habet: ut patet ex eo, quod si duo sint ejusdem Cappellæ patroni, & alter præsentet, alter in præsentatum consentiat, institutio valebit, Riccius hic: quocirca assensus pro præsentatione habetur. Et definitio sibi constat.

Hoc Jus quæritur tribus causis, si quis dedit fundum, seu, ut dicitur, mansum pro Ecclesiæ constructione: item si quis cum Diœcesani venia ædificium, seu templum ipsum excitat: tandem, cum quis Ecclesiam erectam dotat. Unde versus:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Hinc est, quod plures ejusdem Ecclesiæ patroni esse possunt, *can. piæ*; *can. filiis* 16. *qu.*1. *can. nemo, distinct.*1. *de consecr.* Verum qui bona Ecclesiæ elargitur, ut in ea Juspatronatus quærat, opus est, ut nominatim pro dote elargiatur, aliter non dicitur, nisi benefactor, *cap. quantum*; *tit. eod.* quæ dos ad res sacras parandas, sacrificia celebranda, & ministros alendos satis esse debet, §.1. *auth. ut nullas fabricet oratorium*, & in *cit. constitutionibus* habetur.

Effectus sunt. I. Ut patrono debeatur honor, veluti in Ecclesia Montis Oliveti hujus urbis die Palmarum, & Purificationis patronus, qui est de gente Orilia, præ omnibus palma, & cereo donatur. II. Si patronus fiat pauper, alatur ab Ecclesia ex fructibus, qui supersunt, *cap. quicumque, eod. can. quicumque* 16.*q.*7. ubi Glos. *v. ad inopiam.* III. Ut Jus præsentandi habeat, modo Ecclesia Collegialis non sit, ut jam notatum est. E diverso patronus tenetur Ecclesiam defendere, & collapsam iterum excitare, secus Jus amittit. Verum bona ejusdem Ecclesiæ nequit administrare, nulla obstante in contrarium consuetudine, Trid. *sess.*25. *cap.*9.

Olim Ecclesiarum conditores in Ecclesiis, quas condiderant, humabantur. Ita Cæsarius, qui Ecclesiam in honorem Thyrsi Martyris condidit, illic sepultus est, Sozom. *lib.* 9. *cap.* 2. Sic Constantinus Impera-

tor sepultus est in Basilica Apostolorum, quam extruxerat Constantinopoli. Ceteri laici extra urbem in Cœmeteriis humari solebant. Intra altare vero soli fere Sacerdotes humabantur, aut Martyres. Valesius ad *cit.loc.Sozomen.*

Patronatus potest esse Laicus, aut Clericus. Sed I. distant; nam si Clericus est, potest intra semestre tempus, si Laicus intra quadrimestre a die vacationis instituendum præsentare. *cap. un. de Jurepatronatus in* 6. ita tamen, ut Episcopus possit hoc tempus prorogare, propterea quod ita faciendo Juri suo renunciaret: sic etiam potest ob justam causam, veluti Ecclesiæ necessitatem, tempus restringere. Lambertinus *lib.* 1.*par.* 2. *de Jurepatronatus*, *qu.*1. *art.*47. *& seq.* Riccius *dec.* 217.

Itaque si intra legitimum tempus patronus non præsentat, Episcopus ipse beneficium conferet, Rota in *novis dec.*263. Bellamera *dec.*107. At vero tempore adhuc pendente, Episcopus Æconomum constituere potest, qui beneficium administret, *cap.*1.*&* 2. *eod.*Vasquez §.1.*dub.*7.

II. Distant, quia laicus potest variare, hoc est ut præsentato uno, alterum illi addat, quo casu Episcopus eligat. Id dicitur variare cumulativo, non privative, Franciscus Marcus *dec.* 263. Ecclesia vero Jus variandi non habet, *cap. quod autem*, *cap. cum autem eod.*

Porro Juspatronatus habetur, ut mistum. Nam inquantum ad Jus offerendi est quid prophanum, & laicis etiam competit. Hinc est, quod potest laico donari, cum consensu tamen Episcopi: aliter donatio nulla est, Verallus *dec.* 144. nisi forte donaverint compatrono absque Episcopi consensu, *cap.ex insinuatione*, *eod.* idem Verall.*dec.*130.*&* 284. Verum Ecclesiæ sine Episcopi assensu semper recte donatur, §.*donationem.* Hinc etiam est, quod Juspatronatus cum hereditate transmitti potest ad heredes, quicunque fuerint: *Clem.plures*, *eod.* Idem videtur esse de fideicommissario universali: ut censuit Guidon P. pa *dec.*507. Communiter tamen opinio de fideicommisso negat, Lambertinus *lib.* 1. *par.*2.*q.* 11. *art.*35. Pereg. *de fideicomm. art.* 6. *num.* 31. Potest etiam legari Andreas, Abbas, & alii in *cap.cum seculum*, *eod.*

E diverso Juspatronatus inquantum ad spirituale ministerium ordinatur, est quid spirituale; *cap.quod autem*, *eod.* Hinc est quod vendi non potest, neque ab Judice laico cognosci, *cap. de Jure*, *eodem*, *cap. quoniam de Judicis*.

De Clericis non residentibus.

TIT. XXIX.

COmmendatitiæ literæ, quæ ab Episcopo dantur Clericis excommunicatis vel ignotis, ut alio commeantes possint in Clerum recipi

ecipi & ad sacrosanta Misteria celebranda admitti, attestando eos esser omne vinculo solutos,Græcis Systaticæ dicuntur. Dabantur etiam laicis, cum eadem obtestatione, ut ad Sacram Communionem reciperentur.

Ab his distinctæ sunt literæ Irenicæ, quæ Christianis pauperibus ab Episcopis, aut Chorepiscopis dabantur, ut alio migrantes a Christianis reciperentur, & unusquisque, qua posset, ope eorum indigentiæ succurreret. Nec enim verum est, quod putavit Cujacius in *tit. Decretalium, de Clericis non residentibus*, Irenicas easdem esse cum Systaticis. Eas aperte distinquit, & quid quæque sit, docet Concilium Calchedonense *can.Omnes pauperes, & auxilio indigentes, cum probatione sive cum pacificis literis solis iter facere definimus, non cum commendatitiis, quia commendatitias literas iis solis personis, quæ in aliquam suspicionem venerunt, præberi oportet*. Concesserim tamen Irenicas literas dici cœptas eas, quæ ab Episcopo dantur Clericis, qui in aliam Urbem proficisci volunt,, in testimonium commeatus, Zonaras in *d.can.*11. Græcus Scholiastes Harmenopuli in *Synopsis canonum sect.*3.*tit.*2.Hæ omnes deinde literæ, & Systaticæ, & Irenicæ generatim dictæ Canonicæ, Zonaras in *can.* 8. *Concilii Antiocheni*. Latini scriptores Ecclesiastici *Formatas* vocant, de quibus *can.*1.*&* 2. *dist.*73. eo quod certa forma, certisque notis erant conceptæ. Atticus Episcopus C. P. in epistola ad Bonifacium S. P. Ne igitur in faciendis Epistolis Canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, &c. Apud Justellum in notis ad *C.Canonum Eccl. Africanæ*.

Si autem Episcopus, Parochus, aut alius quispiam beneficiatus, qui adesse tenetur, non resideat, ut oportet, variis de Jure Canonico plectitur pœnis; nam lupus rapit, & dispergit oves, quando Pastor non adest, Joann. 5.

Itaque qui sine causa, & licentia abest, & citatus a Superiore, ut resideat, reperiatur contumax, potest beneficio privari, *cap. inter*, *cap. ex parte*, *eod.* Trid.*sess.*6. *de reform. cap.*1. & *sess.*24. *cap.*1. & Bulla Pii V. *de residentia Prælatorum* 17. Interim vero beneficii fructus minime lucratur, *cap. de cetero*, *cap.audientiam*, *eod.* Puteus *dec.*294. Navarr. in *summa cap.* 23. *num.* 120. Verum Episcopo ex justa causa per tres menses, Parocho per duos permittitur abesse ut cit. DD. notant.

Quamvis autem absentes ex justa causa fructus lucrentur, tamen distributiones quotidianas amittunt, quæ solis inservientibus conceduntur, *cap.licet*, *de præbendis*, *cap.*2. *de priv. in* 6. Trid.*sess.*24. *cap.* 12. Id verò restringitur in quibusdam casibus.

I. Si quis ob adversam valetudinem nequeat adesse; lucratur enim etiam distributiones quotidianas,*cap.un.eod.in* 6. Quod verum est etiam cum vitæ periculum versatur, veluti ob capitales inimicitias, *cap. relatum*,

tum, cap. inter, *eod.* Covarr. 3. *var.* 13. II. Si negotia Ecclesiæ suæ exequatur, *d. cap. un. eod. in* 6. III. Canonicus forte Pœnitentiarius, si tempore celebrandi in Choro Divinum Officium, Confessiones fidelium audiat tamquam pro Ecclesia absens, distributiones non omittit, Trid. *d. sess.* 24. *cap.* 8. IV. Cum quis abest pro negotiis totius Capituli, aut Episcopi, aut Romani Pontificis, *cap. de cetero*, *cap. dilectus*, *eod.* Itaque Episcopus potest res suas duobus Canonicis demandare, qui tanquam pro Ecclesia absentes, distributionum partem habent, *d. cap. de cetero*, Navar. *cons.* 1. & 2. *hoc tit.* V. Cum quis abest causa studiorum, etiam per quinquennium, *cap. fin. de magistris*, Trid. *sess.* 5. *de reform. cap.* 1.

De Regularibus, & Monachis.

TIT. XXX. ET ULTIMUS.

DIstat Monasterium a Laura ex Cyrillo in vita Sanctæ Sabæ. In lauris agebatur, qui clausi, quisque in sua cella, seclusi a convictu, vitam solitariam & eremiticam vivebant. Hi sunt proprie Monachi, dicti, quod soli & tristes essent. At vero *laura* Græcis est vicus non modo urbanus, sed etiam paganus, alio nomine villa. Quoniam ergo cellæ illæ simul eodem loco positæ, villæ imaginationem repræsentabant, ideo Lauræ vocatæ sunt. Ita hodie vivunt Monachi Camaldulenses, Monachorum antistes dicitur Abbas, de qua voce sic B. Hieronymus *Comment. ad Galatas*, *cap.* 4. *Cum Abba Pater Hebræo*, *Synoque sermone dicatur*, *& Dominus noster in Evangelio præcipiat*, *nullum patrem vocandum*, *nisi Deum*; *nescio qua licentia in Monasterii*, *vel vocemus hoc nomine alios*, *vel vocari nos acquiescamus*.

Monasterium est locus conseptus, ubi plures sub certa regula vitam in convictu agunt, qui propriè sunt Cœnobitæ; unde Monasteriū etiam Cœnobium appellatur. Verum hodie hos etiam Monachos appellamus.

His similes sunt Regulares, qui licet tria vota, ut Monachi, emittant, tamen laxioribus regulis, quàm Monachi, utuntur, *cap. quod Dei*, *de statu Monachorum*. Veniunt verò nonnunquam Monachorum appellatione, Abbas in *cap.* 2. *in princ. de postulando*, per illum textum, & per textus in *can.* 1. & *can. Monachi* 16. *q.* 1. Distant verò in hoc, quod Monachi vitam omninò contemplativam agunt, nisi quod certis horis opus aliquod mechanicum faciebant: *Non tam propter victus necessitatem*, *quàm propter animæ salutem*, *ne vagetur perniciosis cogitationibus*, ut de Ægyptiorum Monachis ait D. Hieron. in *epist. ad Rusticum Monachum*; Quare D. August. librum scripsit *de opere Monachorum*. At Regulares cum proximis versantur, ut eos rectam salutis viam cognoscere doceant, & inire suadeant, ut non solum exemplo, sed verbis.

Li-

Licet præterea Monachis literas juvenes etiam laicos docere, *can.* 4. Synodi V. & habetur in *regulis S.Basilii, num.*292.& in *Capitulo Caroli M. in additione prima, ad cap.*45. Scientia in Monasteriis, nisi ipsis Monachis perlegi statuatur. Vide Petrum Ribadeneiram in *Vita S. Ignatii lib.*3. *cap.* 24.

Erant etiam Monachi *Clausi*,qui longe a consortio humano alicubi se solos in cellulis claudebant,dispersi,& separati,ut in Thebaide,& Nitriis, quæ loca in Ægypto sunt.Athanasius in *vita Antonii cap.*4.Aliqui etiam in cisternis, quas Syriaco vocabulo *Cubas* vocant, Hieronymus in *vita Pauli primi Eremitæ, cap.*5. Vide Radearum *de Sanctis Clausis*. Erant etiam *Stilitæ*, qui in stilis, seu columnis, omnibus acris injuriis expositi, vivebant, ut Simeon,& alii, de quibus Socrates, & Sozomenus in *Historia Ecclesiastica*. Vide Josephum Gibalinum *de vita regulari disquis.* 3. *cap.*4.

Quoniam ergo status religionis arduus est propterea nequit novitius eam profiteri, nisi exacto jam anno 16. ætatis: quod si ante id temporis fiat, vel post, sed vi, dolo, metu, professio nulla est, Trid.*sess.*23.*de statu Monachorum*, *cap.* 15. Neque hic ultimus dies inceptus habetur pro completo, ut post alios tradit Sanchez *lib.*5.*in Decalogum*, *cap.*4. Insuper opus est, ut ante professionem per annum novitius experiatur, nam regulas, & rigorem religionis ferre possit, qui annus si non compleatur, usurpetur, seu interrumpatur, morando etiam per diem extra Monasterium, & Religionem, professio dein facta nullius erit momenti, Sanchez *loc.cit.* & alii communiter ex Trident. *d.cap.* 15.

Olim Monachi tacitè solùm videbantur se cœlibatui obstringere, D. Basilius *can.*19.*de Monachis*; propterea Calchedonense Concilium *can.* 16. statuit, Monachum non licere matrimonio jungi. Ipse tamen D. Basilius statuit primus, ut hi interrogarentur, & evidens ab ipsis castitatis professio acciperetur, ut ibidem habet.

Cum vero religionem profitetur, tribus se votis Monachus obligat. I. Est castitatis, ita ut ab omni omninò venere etiam licita debeat abstinere: & si de facto matrimonium contrahat, actus est nullus, & ipse statim intelligitur excommunicatus. *Clem.un. de consangnin.* Quod adeo verum est, ut contra custodiam castitatis nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere,ut loquitur testus in *c.cum ad Monasterium,ad finem de statu Monachorum*, & ita ex eo textu docet D. Thom. 2. 2. *qu.* 88. *art.*11. Verum solum hic textus habet locum, quando Monachus manens in statu religionis vellet matrimonium, inire quo casu ob contrarietatem status, nequiret a S. Pontifice dispensari, ut Cajet. ibidem explicat. Ceterum è diverso sæpe factum est, ut S. Pontifex ex justa causa permiserit alicui, ut se religione abdicaret, & ita nuptias contraheret,

ut

ut factum est cum Constantia Abbatissa, quæ ex dispensatione Cœlestini III. Henrico VI. Imperatori, & Regi Neapolitano nupsit, Collenuccius *lib.*3.quod tamen fabulam reputat Baronius, & cum eo Capycius Latro in Historia Neapolitana. Factum etiam est cum Ramiro Monacho Benedictino ad Regnum Aragoniæ, & conjugium assumto.

Objicies quod legitur *Levitici ult.* Omne quod semel est Domino consecratum, nequit in alios commutari usus. Sed respondetur eodem modo, id scilicet verum esse, si adhuc sacrum manet. Exemplum esto in calice, qui licet Domino consecratus, si tamen fiat profanus, & vendi, & in alios usus converti potest. Ita Scotus, & alii apud Barthol. a S.Fausto *de votorum dispens. q.* 34. Navarrus in *Summa*, *cap.* 22. *num.* 75. Lessius 2. *de justitia* 4. *dub.* 5.

II. Est votum paupertatis, ex quo Monachus nihil proprium habere potest, & retinere, clam suo Superiore, Andreas, & Abbas in *d.cap.cum ad Monasterium*. Nam si Monachus aliquid detineat, & administraret permissu Superioris, non propterea diceretur quid proprium habere, cum intelligatur paratus dimittere ad nutum: veluti est de servo, qui nihil proprium habere dicitur, etsi peculium habeat, *l. quoniam Tuberonis, ff. de pecul.*Ita Abbas in *cap.Joann.eod.* Hinc est, quod hodie nonnulli Religiosi habent census, & redditus annuos, nec propterea peccant, ut hic Riccius notat.

III. Est votum obedientiæ, itaut non solùm voluntatem, sed judicium etiam Superiori summittere debeat, ut dicebat D.Ignatius Lojola. Vide Massejum in *vita lib.*3. *cap.*7. Ceterum ad voti observationem tenemur ex illo Davidis *Psal. 75. Vovete, & reddite Domino Deo vestro*; ut primum ad consilium, secundum ad imperium referatur. Tamen votum commutari potest in opus aliud pietatis; nam & mandatum Domini commutari potest in aliud, ut primogenitus asini pro ove commutatur, *Exod.* 36. Ita Innocentius III. in *cap.magnæ, cap. cum igitur, de voto*.

Ceterùm Monachus nequit de una in alteram religionem migrare, nisi ea, in quam transit, strictior sit, 20. *qu.* 4. *per totam*, Mendicantes verò ad alium Ordinem, excepto Ordine Carthusiensium, sine licentia Summi Pontificis, sub pœna excommunicationis transire non possunt, ex Martino IV. in *Clem.vitam ambitiosæ*.

Monachi ad Ecclesiastica munera promoveri possunt, sed cum defuerint Clerici, Gelasius Papa in *can.priscis*, *dist.*55. Tandem nemo potest filiam, vel Monialem a Religione deviare, aliter est ipso facto excommunicatus, quin etiam impetrare ab Episcopo potest, ut filiæ voluntatem exploret, an vero religionem profiteri velit, ut in cit. Tridentini constitutionibus habetur.

Omni-

Omnibus præceptum eſt, ut perfecti ſimus; quia Deus perfectus eſt: Verum cum hæc perfectio, in quantum ad nos pertinet, non uniuſmodi eſt, ſed duplex, una major, altera minor, illa eſt voluntaria, hæc in præcepto.

Perfectio minor eſt, ita diligere Deum, ut nihil æque ac Deum diligamus: unde nihil contrarium Divinæ dilectioni admittit, & omnia Chriſti juſſa facit, juxta Joann.2, *Qui ſervat Verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta eſt*. Et hæc omnibus præcepta eſt.

Major eſt, ubi omnia quis divini amoris impedimenta ſponte removet, ac totum ſe Deo conſecrat; nam *Matth.*19. ei, qui dicebat omnia ſe præcepta ſervaſſe, quia adhuc ex eo perfectus ſumme non erat, Chriſtus ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*. De hac perfectione loquuntur Theologi, cum ſtatum Epiſcoporum eſſe perfectum docent, ſtatum verò Religioſorum eſſe tendentium ad hanc perfectionem adipiſcendam; ad eam enim perfectionem tendunt Religioſi, quam adeptam jam Epiſcopi habent. Tendunt verò per tria vota caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ.

Et ſane ſtatum religionis eſſe viam regiam, ac tutam, per quam facilius, & tutius ad apicem perfectionis Chriſtianæ pervenitur, declaratum eſt in Concilio Conſtanſienſi *ſeſſ.*8. ubi damnatur error Joann. Wicleff, qui docuit, neminem poſſe ſalvari, in quocumque religionis ordine exiſtat, ut Lutherus, & Calvinus idem ſtatuentes damnati ſunt a Trid. *ſeſſ.* 25. *cap.*1. *de reform.* Ante hos omnes Gulielmus de S.Amore librum edidit *de periculis noviſſimorum temporum*, ubi ſequutus Valdenſium errorem probare conatus eſt, neminem poſſe ſalvari in Ordine Mendicantium, quem librum damnavit Alexander IV. & impugnarunt D. Th. & Albertus *opuſc. contra impugnantes religionem*, & Bonaventura *opuſc. de ſtatu pauperum*. Extat etiam Rodulphus Hoſpinianus *de origine, & proceſſu Monachatus* Autor hæreticus.

Circa votum paupertatis nota, quod duplex paupertas eſt. Prior habitualis, qua quis omni promtitudine paratus eſt relinquere omnia pro Chriſto: poſterior actualis, ubi renunciat quis omnibus, quæ poſſidet ad vacandum liberius Deo. Hanc vovent Religioſi, Chriſtum imitentur, qui non uno tantum animo, ſed re pauper extitit, ut non haberet, ubi caput reclinaret, *Luca* 9. Ut imitentur etiam Apoſtolos, qui ut Petrus ait, reliquerunt omnia, & ſequuti ſunt Chriſtum; denique ut exequantur conſilium illud ſummæ perfectionis, *Matth.*19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*. Et nullius momenti eſt, quod ajunt, paupertatem, quæ ut mala vituperatur, in *Eccleſiaſt.* 17. *Propter inopiam multi deliquerunt*, non poſſe voveri; quippe malorum cauſa paupertas eſt in iis, qui inviti in eam incurrunt; non etiam

in iis qui ſponte eam amplectuntur, ut Religioſi, & rectè D. Chriſoſtomus ſuper Matth. ait: *Non pauperem eſſe malum eſt, ſed non velle pauperem eſſe.*

Circa votum obedientiæ nota, quod id nuncupatur a Monachis, ut conſilium perfectionis exequantur, datum a Chriſto *Matth.* 16. cum ait, eum, qui Chriſtum ſequi vult, abnegare ſeipſum debere: quod ſi fiat extra votum, conſilium eſt, non præceptum: quod nunquam ſanctius exequimur, quam in rebus omnibus ſubjiciendo propter Deum non unam modo voluntatem, ſed etiam judicium, voluntati, & judicio alterius. Quod in voto obedientiæ accidit, quo ita quis abnegat ſeipſum, ut nec velit, nec poſſit, obſtante voto, retrocedere ab alterius nutu. Ut prætaream, vitam monaſticam, ut de aliis omnibus communitatibus accidit, ſine unius regimine, cui ceteri obediant, recte regi, & dirigi non poſſe.

Etſi autem Abbas, aut Superior Monaſterii non habeat, cui obediat, durat tamen adhuc ipſa obligatio voti, tametſi ex eventu exercitio careat, cum votu exercendi occaſio deſit. Quare officio ceſſante, iterum redit voti exercitium, ſine nova nuncupatione, D.Th.2.2.*qu.*87.*art.*11.

Nec moveat nos, quod impurus Petrus Martyr objicit ex D.Paulo 1. ad *Corinth.*7. ubi ait, *Pretio emti eſtis, nolite fieri ſervi hominum*; quibus verbis videtur negare, licitum eſſe ſponte ſe ita alteri ſubjicere, ut omnibus in omnibus ab ejus nutu, tanquam ſervi pendeamus. Quippe Apoſtolus eam prohibet ſervitutem, qua homini propter hominem ſubjicitur, ut eſt in iis, qui olim patiebantur, ſe venundari ad pretium participandum: addicebant enim ſe laniſtæ, itaut ei urere, vincire, ferroque necare liceret. Secus eſt, ſi quis ſe homini ſubjiciat propter Deum, ut ipſe Apoſtolus exprimit ad *Coloſſ.*

Caſtitatis votum maximis calumniis per voluptarios homines (hæreticos intelligo) impetitum eſt, qui ex ſua incontinentia aliorum virtutem metientes, perpetuam ſervare virginitatem pro re impoſſibili habent; unde concludunt votum caſtitatis non obligare: quin votum de re impoſſibili non valet. Unde eſt, inquit, quod in ſacris literis matrimonium imperatur iis, qui ab æſtu libidinis inquietari ſenſiunt, ut patet ex D. Paulo 1. ad *Corinthios*: *Melius eſt nubere, quam uri*. Et poſt pauca: *Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat*. Idipſum conſtat, ex 1. ad *Timotheum.* 5.

Ceterum tamen, virginitatis ſtatum eſſe perfectum ex illo *Matt.* 19. ubi eſſe Chriſtus dicit Eunuchos, qui ſe caſtraverunt ob regnum cœlorum, additque: *Qui poteſt capere, capiat*. Et locutum fuiſſe Chriſtum de voto caſtitatis, palam eſt ex ipſa Eunuchi metaphora. Non enim Eunuchus eſt, qui ſe continet, ſed qui ſe continere non poteſt: quod ad votum pertinet, non ad ſolum propoſitum inſ. œnandi libidinem. II Quia

Christus dicit, *Se castraverunt*: quo circa non loquitur de iis, qui cœlibes vivunt sine voto; de istis enim dixisset, *Se castrant*, sed de iis sermonem habet, qui unica voluntatis actione amputarunt sibi facultatem omnem contrahendi nuptias. Quæ explicatio desumta est ex D.Fulgentio *lib.de fide,ad Petrum,cap.3.Quisquis se ipsum castraverit*,ait,*propter regnum Cœlorum*, *& in corde suo continentiam Deo voverit*. Idipsum habet Epiphanius *hæresi 58.Valesiorum*, Augustinus *lib. de S.Virginitate cap*. 30.& Hieronymus in commentariis hujus loci.

Ineptias vero hæreticorum facile est ludere. Quomodo enim est impossibile libidinis æstum ferre, quando tot Virginibus Dei Ecclesia ornatur: & *quando*, ut ait Ambrosius, *Agrum hunc Ecclesiæ fertilem cerno integritatis flore vernantem*. Verba vero Apostoli non fuit præceptum, ut hæretici opinantur, sed consilium: iis datum,qui libere vivunt, non etiam illis,qui votum nuncuparunt; datum, inquam, ad evitandos carnis stimulos, qui alia etiam via retundi possunt, si non faciliori, certe meliori, ut oratione, frequentia sacramentorum, corporis maceratione, quibus Ecclesiæ Virgines, & usi sunt, & utuntur.

Ceterum maximè difficultatis est, an S. P. in tribus votis potestatem dispensandi habeat, variæ enim sunt Jurisconsultorum, tum Teologorum quæstiones: sed certa ab incertis prius separanda sunt.

Constat enim inter omnes post D.Thomam 2.2. *q*.88. *art*. 11. posse S. Pontificem Sacerdoti dispensatione imparti, ut nuptias contrahat; cum enim Sacerdotibus Ecclesiæ Occidentalis olim Jus fasque fuisset uxorem habere, ut eam S.Hilarius habuit, & etiamnum id Sacerdotibus Orientalis Ecclesiæ licitum sit:utique negari non potest,virginitatis votum Sacris Ordinibus tacite ex solo Ecclesiæ præcepto adnexum intelligi, *cap. un.de vot. in* 6. Hinc fit, S. Pontificem, qui est auctor legis, eidem dispensare posse,prorsus ut Sacerdos uxorem simul,& Sacerdotium habeat.

Ambiguum tamen est, an idipsum cum Monachis S. Pontifex possit. Et quidem posse etiam in voto solemni castitatis, docuit Joann.Gerson Parisiensis Academiæ Cancellarius, ad Costantiens. Synodum legatus a Rege Franciæ missus, in *Regulis Moralib. tract. de matrimonio*, Durandus in *dist.1.qu.2.*Paludanus *ibidem q*. 4. Cajetanus 2.2. *q*.88. *art*.11. Alios complures vide apud Thomam Sanches 8. *de dispensationibus*, *disp*.8.*num*.7, Argumentum desumitur ex comparatione Monachi cum Sacerdote; quippe olim Monachi tacite se ad cœlibatum adstringi videbantur, teste D. Basilio *can*. 19. qui primus oportere censuit, ut ipsi interrogarentur, & expressa professio acciperetur. Itaque castitatis votum sive a Sacerdote, sive a Monacho nuncupatum ex decreto Ecclesiæ est ex Ecclesiæ decr[illegible] etiam est, ut sit solemne, & conjugium perpetu[illegible] excludat, *d. cap. unic. de voto in* 6. Ex hac comparatione non immerito

M 2 dedu-

deduci posse videtur, ut S.Pontifex Monachi votum non minus solvere possit, ac illud Sacerdotis. Nam quod unum tacite concipiatur, alterum exprefse, nihil hic intereſt, cum & id de Jure Ecclesiastico ſit.

Nec moventur qui ita ſenſiunt, ex regula Levitici *ult.* & refertur a Bonifacio in *can.nulli liceat* 12.*q.*2. ut quod ſemel eſt Domino conſecratum, nequeat in alios commutari uſus; nam in conjugio nihil eſt, quod obſtet, quin homo Deo conſecratus dici poſſit; quando & olim apud Hebræos Summus ipſe Sacerdos non erat nuptus, & hodie apud Græcos innupti Sacerdotes non ſunt; & tam Deo Sacri.

Imo & Monachi olim uxores ducebant, etiam poſt latum a Baſilio Magno canonem pro Eccleſia Cæſareæ in Cappadocia; obiit enim Baſilius anno Chriſti ineunte 379.& tamen Monachis nuptiæ interdictæ non ſunt, niſi in Calcedonenſi Concilio, quod anno 451. celebratum eſt. Id ita habet *can.*16. *Virginem, quæ ſe Deo domino dedicavit, ſimiliter & Monachos, non licere matrimonio conjungi.*

Quin factum aliquando eſt, ut S.Pontifex, tanquam legis Divinæ Interpres, ex juſta cauſa alicui permiſerit, ut ſe religione abdicaret,& ita nuptias contraheret. Nam Ramiro Monacho & Sacerdoti de ſtirpe Regum Tarraconenſium, alio nullo legitimo Succeſſore exiſtente, permiſſus eſt, ut Regni habenas ſumeret, uxoremque duceret; Ancheranus *conſ.* 324. quam tamen hiſtoriam in vetuſtis Hiſpaniæ Chronicis non extare, ait Dom. Sotus 7. *de juſtitia, & jure q.*4. *art.*2. ſicuti nec apud veteres inveniri teſtatur Baronius ad annũ Chriſti 1187. quod vulgo de Conſtantia filia Rogerii Regis Siciliæ fertur,quæ cum Monaſteria,ingreſſa,imo Abbatiſſa eſſet, permiſſu tamen Cœleſtini III. Henrico VI. Imperatori, & Regi Neapolitano nupſit. De his quivis ut ſit,illud non negatur, ne gens Juſtinianorum extingueretur, ab Alexandro III. conceſſum eſſe Nicolao Monacho Jus contrahendi nuptias, ex quibus S. Laurentius Juſtinianus ortus eſt, Surio teſte: a Benedicto IX. nuptias etiam permiſſas Caſimiro filio Regis Poloniæ, & Monacho Cluniacenſi, ut refert Martinus Cromerus *lib.*4. *de rebus Polonic.*

Non leviter tamen obſtat textus Innocentius III. in *cap. cum ad Monaſterium, ad fin. de ſtatu Monach.* ubi habetur: *Abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo adnexa eſt regulæ Monachali, ut contra eam nec S.Pontifex poſſit licentiam indulgere.* Hinc tamen verba tunc locum habere Cajetan.ait,quando Monachus manens in ſtatu religionis, vellet matrimonium inire, & rerum proprietatem habere. Ita etiam Durandus in 4 *diſt.*38. *q.*2.

Quod ad cetera vota obedientiæ, & paupertatis, attinet, in iis paſſim a S. Pontifice diſpenſari creditum eſt, cum Monachum in Epiſcopum aſſumit. D. tamen Th.in 4. *diſt.*38.*q.*1.*art.*4.*ad* 5. docet non diſpenſari

voto

voto paupertatis, quia ea, quæ possidere Episcopus videtur, non suo nomine, sed Ecclesiæ possidet. Ita nec voto obedientiæ, quia in Monacho Episcopo voti obligatio non cessat, sed exercitium, utpote cui Superior subtractus sit; nam & in ipsa religione, si Monachus in Abbatem eligatur, quia non amplius habet, cui obediat, caret exercitio voti ipsa voti obligatione adhuc manente,

Huic tamen explicationi obstat Concilium, quod apud Altsheim Oppidum Rhetiæ fuit habitum sub Conrado V. ubi de Monacho in Episcopum ordinato generatim dicitur: *Quem Canonica electio a jugo regulæ Monasticæ professionis absolvit*. Et refertur *in can. statutum* 18 *q.* 1.

FINIS LIBRI I.

DOMINICI AULISII

J. C. CLARISSIMI,

Ad Secundum Institutionum Canonicarum Librum,

COMMENTARIA.

De Rerum divisione, atque illarum administratione,

TIT. I.

Hactenus de personis Ecclesiasticis, earumque dignitatibus, & muneribus est actum: jam proximum est, ut cum Lancellottus stylum vertamus ad res Ecclesiasticas, quæ est altera pars totius Juris, acturi tandem in duobus ultimis libris de Judiciis.

Rerum divisio duplex est. Prior est ab hominibus; Deus enim creavit omnia omnibus communia, itaut quisque inde capere posset, quod sibi esset satis: quod patet ex Ecclesiastici *cap.* 13. ibi: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul*; in textu græco ἐν κοινῷ, *in communi*. Quippe natura fruges, poma, & cetera omnia sponte sua, nullo colentium hominum labore producebat. Verum dein maledicta à Deo terra ob primi hominis peccatum, cœpit non amplius fruges & poma, sed spinas & tribulos proferre. Itaque factum est, ut homines sibi victum labore & sudore quærerent, terram colendo: unde de Jure gentium rerum divisio orta est, nempe meum, & tuum. Nam quod unius labore provenit, injustum est, ut ab altero occupetur, *l. ex hoc, ff. de justitia, can. Jus gentium. dist.* 1.

Ce-

Ceterum ex hac divisione rerum fluxere lites, bella, fraudes: quibus malis ut occurreret Plato in sua Republica, voluit omnia esse in communi, uxores etiam, ut hodie sordidi Anabaptistæ in Moravia, uxorum communitatem habent. Coades Rex Persarum, quod legem tulerit, ut uxores communes essent in Regno, expulsus est, Theodor. Lector *lib.* 2. Quod justis de causis reprehendit Aristoteles 2. *polit.* 2. *&* 3. nam ut diximus, rerum divisio ex necessaria ratione inducta olim fuit, & hodie retinetur; quare Plotinus adnitente Galieno Imperatore, urbem, in qua Platonis leges observarentur, ponere frustra tentavit, ut Porphyrius in vita observat. Itaque necessaria est rerum divisio, & fuit hæresis Apostolorum non esse licitum possidere aliquid proprium, D. Augustinus *heresi* 4. Gordonus 3. *Moralium*, *qu.* 1. *cap.* 5.

Posterior rerum divisio est Juridica. Et ea omissa, quæ est de Jure civili, explicabimus illam, quæ a Jure Canonico descendit. Res ergo Ecclesiasticæ aut Spirituales sunt, aut Temporales: quæ divisio desumitur a fine, cui res deserviunt. Spirituales sunt, quæ spiritui deserviunt, atque animæ causa sunt institutæ, ut Sacramenta, Ecclesiæ, Altaria, & similia. Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quam corporis gratia pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque Ministrorum usu sunt comparatæ, ut prædia rustica, sive urbana, fructus decimales, & cetera id genus, quibus Ministri Ecclesiarum vitam tolerando, commodius Deo & Ecclesiæ vacare possunt, *cap. relatum, de præbendis*.

Rursus res Spirituales etiam dividuntur ratione suæ naturæ, & essentiæ. Aliæ enim sunt Incorporales, quæ tangi (hoc est sensu percipi) non possunt, ut virtutes, dona Dei, *can.* 1. 1. *q.* 1. & quæ in Jure consistunt, ut Jus eligendi, Juspatronatus. Aliæ vero sunt Corporales, quæ tangi, vel sensu percipi possunt. Harum quædam sunt Sacramenta, quædam Sacræ, aut Sanctæ, quædam religiosæ, §. *rursus*.

Hæc a Canonistis profunde, & subtiliter, ut fecerunt hi, qui hæreticis restiterunt, pertractanda non sunt: sed satis esse debet ipsis, quæ a Conciliis, SS. Pontificibus, & Sanctis Patribus tradita sunt, tanquam certa, & firma docere. Ita faciendum nos monet Cœlestinus I. in *epist, ad Gallarum Episcopos*, ubi de gratia Dei contra Pelagianos agit. Nam in fine ait: *Profundiores vero, difficilioresque partes incurrentium quæstionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere*. Est paulo post: *Satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas Apostolicæ Sedis nos scripta docuerunt*. Extat in *Collectione Decretorum Pontificum Romanorum* facta a Dionysio Exiguo.

Quoniam vero de spiritualibus multa in antecedenti libro diximus, & sic sparsim infra tangentur; ideo hic de corporalibus tantum agendum erit. Sit ergo.

De

DE SACRAMENTIS
TIT. II.
De definitione Sacramenti in genere.

NOmen Sacramenti multiplex est; nam quandoque idem est, quod jusjurandum, seu affirmatio religiosa facta maxime per Deum, qui res sacra est, *auth. Sacramenta puberum*, *C. si adversus venditionem*. Sed hic accipitur pro eo, quod Græci signum vocant, & a D. Augustino in genere tam pro Sacramentis antiquæ, quam novæ legis definitur. Est signum rei Sacræ: quod sequitur Sotus 4. *de just. qu.* 1. *art.* 2. & Theologi communiter 3. *par. q.* 60. Explicatur definitio.

Dicitur Signum, non quidem naturale, sed ad placitum Dei in lege veteri, Christi in lege nova; nam Sacramentum, e.g. Baptismi, præter ablutionem corporis, quam ingerit sensibus, aliud quid denotat, animæ scilicet ablutionem ab originali peccato per gratiam. Quare recte dicitur signum, quod ab eodem Augustin. 2. *de Doctrina Christiana* definitur, ut sit, quod præter sui cognitionem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire.

Dicitur Rei Sacræ, accipiendo hic rem sacram non in genere, sed in specie pro gratia animam sanctificante, quæ per excellentiam vocatur res sacra. Propterea ad tollendam hanc ambiguitatem, ita clarius definitio a D.Th.*d.par.*3.*qu.*60. concipitur, Sacramentum est signum gratiæ sanctificantis animam, sensibile, ad placitum Dei.

In veteri lege duo erant Sacramenta, unum pro peccato originali, nimirum Circumcisio: alterum pro peccato actuali, sacrificia, de quibus late *Levitici* 4. 5. & 6.

Hinc patet Sacramenta in suo genere potius habere rationem signi, quam causæ, ut D. Th. *loc.cit.* docet contra Magistrum sententiarum in *lib.*4. *q.*4. nam Sacramenta veteris legis Hebræorum, veluti Circumcisio, significabant tantum gratiam sanctificantem, non enim producebant, ut ex D. Paulo infra dicemus, at vero Sacramenta novæ legis Christianorum signant simul, & producunt. Sit ergo.

De definitione Sacramenti in nova lege.

SAcramentum novæ legis definitur. Est invisibilis gratiæ visibilis forma, ita ut ejus similitudinem gerens, etiam causa existat. Quæ definitio desumta est ex Magistro sententiarum *loc.cit.* quam communiter Theologi amplectuntur: explicatur.

Dicitur Visibilis forma, hoc est sensibile signum; nam hic visibile usurpatur generice pro sensibile, quippe Sacramentorum formæ, seu ver-

verba, quæ in ipsis proferuntur, non subjacent sensui visus, sed auditus, ut suis locis patebit. Id autem etiam est cum Sacramentis antiquæ legis, quæ & ipsa sensibili signo constant, uti patet in circuncisione. Hoc summa ratione factum est, ut medicina apta esset morbo, & ægroto: ægrotus homo est, morbus autem originalis culpa, quæ occasionem habuit ex sensibus, quod pomum arboris scientiæ boni, & mali esset pulchrum visu, & suave esu, quamvis alias culpa primario oriatur ex consensu rationis in malum. Propterea ergo opus fuit, ut medicina, hoc est sacramenta, non tantum spirituali, sed etiam sensibili signo constaret: ut sicut sensibilia extiterunt animæ occasio labendi, ita eidem essent occasio resurgendi, D. Bonaventura in *compendio Theologicæ veritatis, lib. 6. c. 1.*

Dicitur Invisibilis gratiæ; nam gratia sanctificans, quæ Sacramentis confertur, sensibus non subjacet, ut quæ definitur: Est dilectio spiritualis Dei erga hominem, ex qua homo fit dignus Deo, ut communiter Th. in 2. 2. *dist.* 26. *q.* 1. Et hæc duplex est, vel gratum faciens de non grato, ut baptismalis: vel magis gratum faciens ex jam grato, ut gratia Confirmationis seu Chrismatis.

Dicitur Itaut ejus similitudinem gerens, quia sacramenta a Christo instituta hoc habent, quod signum est simile rei significatæ: quod specialiter patet in Baptismo, nam sicuti ex aqua omnia generantur, ita ex aqua homo regeneratur ad vitam spiritualem: & quemadmodum aqua abluit corpus, ita aqua abluit animam. Idem est in pœnitentia, quæ instituta est per modum judicii, & in aliis Sacramentis, de quibus in idoneis locis patebit.

Dicitur Etiam causa existat. Ex hoc præcipue Sacramenta novæ legis distinguuntur, & distant ab illis antiquæ legis. Scilicet in lege antiqua, e.g. circumcisio erat signum tantum gratiæ, non etiam causa; nam gratia conferebatur quidem, sed non vi circumcisionis, at solum virtute meritorum Christi venturi, quæ merita licet nondum extarent, tamen producebant gratiam non physice, sed moraliter, in genere causæ finalis, quia excitabant Deum ad gratiæ collationem. Unde D. Paulus 3. ad *Romanos* ait: *Quæ utilitas circumcisionis?* Et ad *Galat.* 4. & 1. ad *Corinth.* 7. compluries Sacramenta antiqua vocat vacua, & egena elementa, & ad *Hebr.* 10. dicitur: Impossibile est sanguine hircorum aut taurorum auferri peccata.

De divisionibus Sacramentorum.

PRimo quædam sunt necessaria, quædam voluntaria: Necessaria generatim sunt, quæ sunt comparata vel ad obtinendam, vel certe ad conservandam vitam spiritualem. Ad consequendam, ut Baptismus, & Pœnitentia: ad conservandam, Chrisma, & Eucharistia. His Lan-

cellottus

cellottus accenset Extremam unctionem, quæ & ipsa submovet obstacula ad perfecte obtinendam vitam spiritualem. Voluntaria sunt, quæ directe nec dant, nec conservant spiritualem vitam, nisi ex eventu, seu per antecedens, ut Sacer Ordo, & Matrimonium. Concilium Flor. *in decreto unionis vers.5.* Trident. *sess.7.* & alibi.

Rursus necessariorum quædam sunt necessaria ad ingressum Ecclesiæ, ut Baptismus; qui est janua Fidei, & Sacramentorum. Quædam ad progressum in Ecclesia, ut Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia. Quædam ad egressum, ut Extrema Unctio. Ordo & Matrimonium, licet voluntaria, tamen non absurde dici possunt necessaria quodammodo ad progressum in Ecclesia.

II. Quædam Sacramenta imprimunt characterem in anima, ut Baptismus, Confirmatio, Sacer Ordo. De Baptismo habet Leo I. in *can. hanc regula* 1.*q*.1. de Ordine Gregor. I. *can.*1.*dist.*68. Quæ iterari non possunt, sine sacrilegio, & quandoque etiam irregularitate, itaut si mortuus reviviscat, nullum ex tribus his Sacramentis iterum accipere potest, *can. licite* 22. *q*.7. *can. quod quidem* 1.*q*.1. D. Th. in 4. *dist.*2. *q*.1. Quædam vero characterem non imprimunt, sed solam gratiam sanctificantem impartiuntur, ut cetera, præter jam dicta; quæ iterari possunt, nam si mortuus resurrexerit, aliam si velit, potest ducere uxorem, Riccius hic in §. *rursus Sacramentorum*.

III. Quædam Sacramenta conferunt primam gratiam homini jam in vita spirituali mortuo, vel ob peccatum originale, uti Baptisma, vel ob actuale peccatum, uti Pœnitentia: eoque Sacramenta mortuorum appellantur. Cetera conferunt gratiam secundam, & dicuntur Sacramenta vivorum, ut Ordo, Matrimonium, & alia: quod infra clarius patebit.

De partibus Sacramentorum.

SAcramento quodcumque ex duobus constat, elemento, & verbo, *can. detrahe.* 1. *q*.1. Quare dicit D. Augustinus *homil.* 80. *in Joan.* Accedat verbum ad elementum, & fiet Sacramentum, quamvis repugnet Durandus in 4. *dist.*1.*q*.3. Pro elemento hic large intelligitur quidquid est materia Sacramenti, & se habet, ut quid determinabile, ut aqua in Baptismo: panis & vinum in Eucharistia: oleum in Chrismate, consensus in Matrimonio, atque item porro de aliis. Verbum vero se habet, ut forma, & quid determinans materiam, seu elementum. Exemplo res tota clara fiet. Ablutio aquæ est materia Baptismi, quia quid determinabile est: potest enim quis ablui, ut se abstergat, refrigeret, humectet; cum vero profertur verbum; seu forma, *Ego te baptizo*, &c. ablutio illa determinatur ad tollendum originale peccatum ab anima, *d. can. detrahe*, & *can.*1. *de consecr. dist.*4.

N Sacra-

Sacramenta vero veteris legis, ut obſcura, & imperfecta, in ſolis rebus, ſine verbis conſiſtebant; quia lex vetus fuit umbra legis novæ, D. Paulus ad *Hebr.* 10. In uno tantum ſacrificio Zelotypiæ verba adhibeantur, ut *Num.* 5. ſcilicet, quia non tantum fiebat ad figuranda futura, ſed ad exibendum quædam in præſenti, ut femoris putredinem, & uteri disruptionem, Durandus *loc.cit.*

Ceterum ad validitatem Sacramenti ſatis eſt, ſi quælibet pars materiæ phyſice concurrat cum quavis parte formæ, veluti ſi quis in Baptiſmo incipiat abluere, cum profert verbum, *Spiritus Sancti*. Quod ſi nulla ex parte concurrant phyſice, Sacramentum non fit, Scotus in 4. *diſt.* 6. *de Baptiſmo, qu.* 3. Cajet. *to.* 1. *opuſculor. tract.* 26. & nonnulli ex Canoniſtis cum Gloſſ. in *can. detrabe* 1. *q.* 1. Ratio eſt, quia forma debet verificari, ut Sacramentum fiat: ſed forma quælibet eſt temporis præſentis, veluti cum dico, *Ego te baptizo*: ergo etiam materia debet eſſe preſens.

Hæc opinio tuta eſt; nihilominus non deſunt, qui putent Sacramentum fieri, etiamſi materia & forma ſint moraliter præſentes; quia licet Sacramenta conſtat rebus phyſicis, tamen unum morale conſtituunt; quare moralis concurſus eſt ſatis, veluti ſi finita forma Baptiſmi, ſtatim, vel non ita poſt fieret ablutio, & e contrario. Ita Sotus in 4. *diſt.* 3. *qu.* 3. *art.* 1. Suarez 3. *par. qu.* 60. *diſp.* 2. *art.* 8. *ſect.* 2. aliique communiter.

De Miniſtro Sacramentorum.

Jure ordinario Miniſtri Sacramentorum ſunt homines viatores, ut ex *Matth. ult.* & *Joann.* 20. ſtatuit Concilium Florentinum in Decretis Eugenii; ſed Jure extraordinario poſſunt etiam eſſe Angeli, ut de facto legimus ipſos aliquando Sac. Euchariſtiam miniſtraſſe, quod Suarez notat.

Verum ad confectionem Sacramenti non modo eſt neceſſarius Miniſter, ſed etiam exigitur Miniſtri intentio, ſeu voluntas faciendi, quod Chriſtus & Eccleſia velit, ut de fide ſtatutum eſt in Trid. *ſeſſ.* 7. *can.* 11. & in ſpecie de Miniſtro Baptiſmi Alexand. VIII. *prop.* 28. Nam Chriſtus Miniſtros elegit humano modo operantes, ut patet ex *Matth. ult.* ibi: *Baptizantes eos*, & alibi: *Hæc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis*. Sed non dicitur humano modo operari, niſi qui habet voluntatem, & intentionem operandi: ergo ad Sacramentum valide conficiendum intentione opus eſt.

Objicies ex *can Spiritus Sanctus* 1. *qu.* 1. ubi Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus, dum adhuc puer eſſet, in litore maris, per luſum Epiſcopus ab aliis pueris creatus, illos baptizavit, & baptiſmus validus fuit declaratus ab Alexandro, tum Alexandriæ Epiſcopo, Ruffinus 1. *hiſt.* 14. Sozomenus 2. *hiſt.* 16. Agebat tunc Athanaſius annum ætatis duodecimum, Baronius ad annum Chriſti 311. Et D. Auguſt. in *can. dedit, ead.*

q. 1. ait,

q.1. ait, *Quos baptizavit ebrius, Christus baptizavit*. Sed in ebrio nulla adfuit, vel adesse potest voluntas: ergo sola signorum applicatio est satis. Ita Paludanus, Aurelius,& alii apud Silvestrum in *summa 5.baptismus 3. num.12.*

Sed respondetur, & primo ad exemplum Athanasii, pueros baptizasse quidem in joco, sed non ex joco, hoc est habebant veram voluntatem faciendi id, quod facit Ecclesia, eoque Alexander baptismum validum esse affirmavit: ille vero dicitur nullam habere voluntatem, qui facit non solum in joco, sed ex joco. Idem dici debet de Genesio Martyre, qui cum coram Diocletiano Comœdiam de baptismo Christianorum ageret, vere baptizatus extitit, Baronius ad annum Christi 303. II. Ad verba D. Augustini respondetur ea desumta esse ex *tractatu 5.in Joannem*, ubi non ebrius legitur, sed ebriosus. Ebriosus est, qui solet inebriari. Ita Cic.4. *Tuscul.qq.* notat nos dicere gravedinosos quosdam quosdam terminosos, non quia jam sint, sed quia sæpe sint, hoc est ad gravedinem, vel termina procliviores sunt: ebrius vero est, qui in præsens ebrietate tenetur; quare hic nequiret valide ministrare, non etiam ille, qui actu ebrius non est.

Itaque si Minister intentionem non habet,Sacramentum non valet. Sed quæri solet, an gratia conferatur ex bona fide recipientis? Et multi ex antiquis docuerunt, gratiam conferri, quia Deus supplet defectum Sacramenti, vel intenrionis Ministri. Quod tamen hodie ab omnibus rejicitur, quia Christus non constituit alios modos justificationis, quam per Sacramenta:quare cum hoc casu Sacramentum non valeat, nulla justificatio fiet, ut latius infra de Sacramento Baptismatis dicendum erit.

Porro si Minister sit in peccato mortali, vel alio vinculo, veluti excommunicationis ligatus, quamvis illicite, tamen valide conficit Sacramentum, Trident.*sess.6.can.14.* Quod probatur, quia Minister hic non repræsentat se ipsum, sed Christum, Unde Christus dicendus est, qui baptizat. & qui absolvit, *can.petis, dist.2 de consecr. can. dedit, cum seqq.1.q.1.can.Baptismus, dist.4. eod.can.verbum, dist.1.de pœnit.* Ergo nil refert ad validitatem Sacramenti, si Minister est malus, cum id faciat ex Christi auctoritate, & persona, qui omnino bonus est. Idipsum etiam in ceteris similibus observamus, nempe ut in mandato attendatur persona mandantis, & non mandatarii. DD. in *l.1. & 2. §. qui mandatum, ff.de offic. ejus.*

Neque obstat textus Ecclesiastici, *cap.34.* ubi dicitur: *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid perficit lavatio illius?* Nam respondetur ex mente D. Gregorii non haberi sermonem de Ministro: quippe illud, *a mortuo*, in *can baptizatus, distinct.3.de pœnitentia*,non sonat, nisi, *post tactum cadaver*. Nam *a* valet etiam *post*, ut *a cœna*,est

post cœnam : *a tuba*, est *post auditam tubam*. Hæbrei ergo, qui tangebant mortuum, fiebant immundi, seque purificabant baptismo legali, hoc est immergendo se in aquam, & lavando vestimenta, *Levit*.11.quod lavacrum videtur inutile, si deinde iterum quis attingerit cadaver.Sensus itaque mysticus est, qui post dimissum peccatum iterum peccat, nihil videtur egisse, quia anima per novum peccatum denuo sordescit: quod multi dicunt, redire ad vomitum.

Neque rursus obstat Africanorum,& Orientalium ratio,excommunicatos, & hæreticus intelligi esse extra Ecclesiam seu segregatos a corpore mystico Christi. Nam respondetur id quidem verum esse inquantum ad gratiam, quam consequi non possunt: non etiam in quantum ad substantiam characteris baptismi, ex quo semper de gremio Ecclesiæ sunt. Illud verum est, in Sacramento pœnitentiæ per accidens evenire, ut ab excommunicato, & hæretico invalide administretur, quia in ipso præter electionem Ministri exigitur Jurisdictio, qua carent excommunicati & suspensi, nisi in extrema necessitate; ubi Ecclesia in quantum ad effectum absolvendi, suspendit excommunicationem & pœnam hæresis, ut infra latius in *tit.de pœnitentia*.

Hinc patet,quid respondendum sit Socrati 2. *H,Eccl*.40.Putat ipse ordinationem ab hæreticis collatam non esse validam. Et ita argumentatur. Nam si illi non habuerunt Spiritum Sanctum, qui per ordinationem infunditur, isti Sacerdotium non acceperunt. Quomodo enim, inquit, accipere potuerunt ab iis, qui non habebant, quod darent?Respondetur hæretico; ordinando tribuere Spiritum Sanctum, quia id ministerium non obeunt ex persona sua, sed ex persona Christi.

An baptismus ab hæreticis collatus validus esset, & an qui eum accepissent, essent rebaptizandi, celebris sub Stephano I.S.P.controversia fuit. Nam Ecclesiæ Africanæ Patres in Concilio Africæ habito rebaptizandos esse statuerunt.Eadem sententia fuit Orientalibus Episcopis probata in duabus Synodis, Iconiensi,& Synadensi. Patet id ex epistolis Cypriani, & Firmiliani Cæsareæ in Cappadocia Episcopi. Ratio illorum Patrum hæc fuit. Quia unum est baptisma, quod nonnisi in una Ecclesia conferri possit; ideoque extra Ecclesiam apud hæreticos neque baptisma, neque ullum aliud Sacramentum dari possit.

Restitit his omnibus S.Stephanus I.S.P. ob regulas ab Apostolis, vel Apostolicis Viris traditas, statuitque contrarium decretum: *Si quis a quacumque hæresi venerit ad nos nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam* Intelligit manus impositionem reconciliativam. Habetur hoc in ejusdem Cypriani *epist*.74.

De

De baptismo, & ejus Effectu.
TIT. III.

PRimus homo non sibi modo, sed nobis etiam peccavit. Palam id est ex eo, quod execrationes a Deo ob ejus viri peccatum factæ non evanuerunt Adami obitu, sed adhuc in nostram perniciem manent;nam mortale corpus quisque nostrum nactus est; & privatim viris opus est,ut excolendo ad fruges, aliosque fructus, quibus vesci possint, terram provocent; quæ si inculta maneat, non nisi ad spinas, & tribulos ferendos apta est: privatim etiam fœminas ea adhuc pœna tenet, ut inter dolores partus enitantur. Ut ergo malorum effectum nos omnes participes sumus, ita peccati labes, quæ his causam dedit, in nos per semen transfunditur, quæ facit ut cœli portæ, per quas nihil inquinati ingreditur,nobis occlusæ sint.

Deus tamen nostrum misertus, dui ex omni tempore hominibus adversus eam labem remedia ostendit. Primum Hebræis, & fuit Circumcisio: alterum Gentibus omnibus, & est Baptismus, de quo in præsens dicendum est.

Præceptum Circumcisionis primum a Deo Abraham datum est, ejusque familiæ, deinde toti populo Hebræo, quo tenebantur soli masculi, quia originale peccatum per masculos traducitur ab Adam, & in ejus peccati remedium circumcisio instituta est; fœmina vero sola fide salvabantur, Magister in 4. *dist.1.q.6.*

Circa ritum Circumcisionis quædam fuerunt de necessitate Sacramenti, ut destinctio membri, circ laris decisio, quia hæc significant interiorem Sacramenti effectum, hoc est decisionem peccati originalis traducti per generationem, quo quasi in orbem persona Adami infecit naturam humanam, & rursus natura humana personas posterorum. Quædam de ne necessitate præcepti, ut fieret die octava: quæ definitio diei aliquando omissa est,ut in Abrahamo,& in Proselytis omnibus;imo etiam quandoque in parvulis, ut de iis, qui non circumciderunt filios in deserto, cum nescirent, quo die castra essent movenda, Josue 5. Hodie Lusitani non baptizant, nisi die octava, Christiani de octo dias. Et ea die nomen imponebatur, ut apparet de Joanne, & Christo *Lucæ* 1. *&* 2.

Apud Romanos nono die maribus imponebantur nomina, octavo fœminis. Festus, & Plutarchus. Prænomina alio die maribus sumta toga virili, idest anno 17. sumto tyrocinio:fœminis. contractis nuptiis,quod ex Scævola scribit Julius Paris, sive Valerius *lib.*10. Cujacius in *l. si ita* 51. *ff. de l gat.*2.

Quædam demum fuerunt de solemnitate Sacramenti, ut cultellus lapideus, ut *Josue* 5. & *Ex.*4. De quo tamen nihil traditum est in ipsa

Institu-

institutione Circumcisionis, *Gen.* 17. Unde nec Judæi modo cultro lapideo circumcidunt.

Baptismus igitur est a naufragio Adami tabula, qua ad salutis spiritualis portum pervenimus: est janua etiam Sacramentorum & Fidei. Nomen habet a Græco *βαπτίζω*, quod est immergo; nam olim a Christianis trina fiebat in aquam immersione, ut patet ex Tertulliano *de corona militis cap.*3. nisi forte quis in lectulo æger decumbens baptizaretur, nam cum mergi a Sacerdote non posset, aqua dumtaxat profundebatur; Eusebius *hist. Ecclesiast. lib.*7. *cap.*43. Joan. Chrysost. *homilia* 60. Cyprianus *epist.*76. Verum quoniam inde multa incommoda eveniebant, ut patet ex Constantino Imperatore, qui cum a S. Germano Patriarcha baptizaretur infans, Anno 719. stercore aquam fœdavit, ex quo Copronymus dictus est, ut Theophones, Cedrenus, Zonaras, & alii notat, & Vincislaus filius Caroli IV. Imperatoris, cum Norimbergæ baptizaretur anno 1361. lotio Sacrum fontem conspurcavit, Dubravius *lib.* 23. *rerum Boemicarum*; ideo factum est, ut baptismus aquæ profusione impertiretur, eo magis, quod græce etiam *intingere* significat. Quare Cyprianus in *epistola ad Cæcilium*, verba Christi *Matthæi ult. Baptizantes eos, in nomine Patris*, *&c.* vertit, *Tingentes eos*, *&c.* Tertullianus etiam nos intictos vocat. Quia Donatistæ baptismum iterabant, fuit a Gregorio Magno Catholicis interdictum ne trina fieret immersio, ut omnis species multiplicis baptismi tolleretur, ut etiam in Concilio Toletano apud Gratianum legitur statutum. Vide Hosium de expresso Dei verbo. Dicitur etiam Baptisma.

Fuit autem institutum Baptisma, cum Christus a Joanne fuit in Jordane baptizatus, ut est communis opinio Theologorum post Magistrum, & D. Th. 3. *par. qq.*66. *art.*2. & Canonistarum *in can* 39. *dist.* 4. *de consecratione.* Nam adfuit materia, nimirum aqua, & ablutio, adfuit forma, in figura scilicet, quia audita est vox Patris, qui Christum Filium suum unigenitum declaravit, descendente interim Spiritu Sancto in specie Columbæ. Quod attinet ad baptismum Joannis, is non conferebat gratiam, quia erat in aqua, non in Spiritu Sancto, ut *Matth.*3. *& Act.*1. fuit tantummodo institutus ad præfigurandum baptismum Christi, & ad disponendam materiam pro baptismo Christi. Unde ipse Joan. dixit, *Ego vox clamantis in deserto*, *dirigite viam Domini*, Durandus in 4. *dist.*2. *cap.*4. Post baptismum ex traditione antiqua lac & mel prægustandum tradebatur ad infantiæ significationem, Hieronymus adversus Luciferianos; Tertullianus *de corona militis, cap.*3 Hebræi lacte infantem nutriebant usque ad triennium: melle, & butyro ad septennium usque, Nicolaus de Lyra *Reg.*1.

Quæres cur Christus voluit baptizari, qui fuit sine macula originalis

lis peccati; quia, ut inquit D. Th. 1. 2. *qu.* 83. *art.* 1 in semine corporali est peccatum originale, sicut in causa instrumentali, e per virtutem activam seminis traducitur peccatum originale in prolem simul cum natura humana. Ex Aristotele autem 2. *de generat. animalium primum* principium activum in genere est a Patre: quare cum in Christi generatione non fuerit viri congressus, nullum ipse contraxit originale peccatum. Itaque D. Th. *loc. cit. qu.* 81. *art.* 1. ait: *Peccatum originale non contrahitur a madre, sed a Patre.*

Respondet D. Proclus Archiepiscopus Constantinopolitanus, Oratione in S. Theophania, Christum baptizatum fuisse, non ut expiationis indigetem, sed ut duplici modo utilitati nostræ consuleret. Primo, ut aquæ gratiam sanctificandi vim habentem impertiret: de hac re vide Cajet. in 4. *dist.* 1. *q.* 4. Deinde ut cunctos homines ad suspiciendum baptisma alliceret. Quamvis autem Christus susceperit baptismum Joannis, tamen suum baptisma suscepisse dicitur a D. Joanne Damasceno *lib.* 4. *de fide cap. de baptismate*, ideo scilicet, quia eodem tempore suum baptisma instituit, Arcudius *lib.* 1. *cap.* 5.

De Substantia Baptismi, & Solemnitate.

Baptismus est ablutio corporis exterior, quæ adhibita certa verborum forma interiorem animæ ablutionem designat, & operatur. Ita Lancellottus hic post Magistrum in 4. *dist.* 3. *cap.* 1. etsi Scotus & alii aliter definiant. Duo ergo ad baptismum sunt necessaria, materia seu ablutio corporis exterior, & certa verborum forma, seu verba concepta, quæ sunt, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Per quæ anima abluitur interius a macula peccati originalis, *can. per aquam*, *d. dist.* 4. *de consecr*,

At vero cetera, quæ in baptismo solemni fiunt, sunt ad ornatum, non etiam ad substantiam, licet hæc omittere culpæ reum Sacerdotem faciat, ut hic in §. *postremo sciendum*. Ista sunt: Exorcismus, ut a baptizando diaboli potestas repellatur, quam ille per peccatum in hominem acquisivit, *can. ante*, *can. sicut*, *dist.* 4. *de consecr.* Catechismus, ex quo instruitur quis in articulis fidei, & respondet fidem profitendo; ita ut adultus per se respondeat, infans vero per alium veluti per obstetricem. Sal benedictus in ore, quia baptismus rationalem animæ partem sapere facit. *can. Sal cælestis*, *d. dist.* 4. Cereus, quia concupiscibilis ad bonum inflammatur. Unctio, scilicet bis ante baptismum, oleo benedicto, primum in pectore, ut corde Deum diliget, deinde inter scapulas, ut jugum Christi promptius subeat. Bis post baptismum, & ungitur Chrismate Sancto, quod soli competit Christiano, primum in vertice, ut mentem ad Deum elevet, demum in fronte, ut fidem publice profiteatur,

cap. 1.

cap.1.§. quia vero de Sacra Unctione, can.deinde, ead. distinct. Exsufflationes Clericorum, quibus significatur potestatem diaboli esse imminutam: & contactus salivæ in aure, & ore pueri, ut os ad laudandum, & aures ad audiendum aperiat, *can. sive, can. postea, dist. cit.* Numerus trinæ ablutionis ad denotandam Sanctissimam Triadem,& insuper Christi mortem resurrectionem, & glorificationem; nam per baptismum Christo consepulti sumus, *can.de trina, can.multi, cum seqq. ead. dist.* Demum solent etiam interesse patrini, qui respondent apud antiquos Latinos Patribus lustricis.

Solemne baptisma olim nonnisi die Paschatis, & Pentecostes conferebatur ante auroram: *Ceterum* (ut ait Tertullianus *de baptismo, cap. 19.*) *omnes dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de solemnitate interest, de gratia nihil refert.*

Erat etiam ablutio apud Hebræos, qua delicta tantum actualia dimittebantur. Hæc *Num.*8. & 7. aqua peccati, qua jubet Deus purificari Levitas: *Sparge super eos aquas peccati*. Ita in Hebræo: at in textu vulgato dicitur: *Aspergatur aqua lustrationis*, D.Cyprianus in *can. nec quanquam, dist.4.de consecr.*

De divisione Baptismi.

Baptisma in quantum ad substantiam nullam admittit divisionem, quia unus Dominus, una Fides, unum Baptisma, ut ad *Ephesios* 4. tamen inquantum peccatum originale tollit, & analogice distinguitur, ut unum sit Baptisma Aquæ, seu Fluminis, alterum Sanguinis, seu Martyrii, tertium Flaminis, seu Desiderii, & Spiritus Sancti, *can.detrahe, eod. cap.Apostolicum, de Presbyteris non baptizatis*, & *can. Martyrii*, & *can.baptismi vicem, dist.4.de consecr.*

Baptismus itaque Sanguinis est Martyrium; nam qui pro Christi fide mortem obit, omnino salvus est, eique remittitur omne quodcumque peccatum, ob præcipuum actum amoris, juxta illud: *Nemo majorem charitatem habet, quam ut quis ponat animam suam pro amicis suis.* Quin etiam baptismus iste potest infantes ipsos salvos facere in Christi odium occisos, ut est de Innocentibus, quos flores Martyrum Ecclesia vocat, & notant Canonistæ in *cap. cum Marthæ, de celebr.Missarum*, per illum textum. Martyres etiam, sed improprie, dicuntur Milites, qui in bello adversus infideles occumbunt, ut Urbanus II. in Concilio Claramontano *de Cruciferis* ait: *Habituri post obitum felicis Martyrii commercium*; tamen ad verum Martyrium opus est, ut quis non moriatur quasi ex consequenti, ut militibus accidit: præterea Martyr verus non resistit iis, qui necem inferunt. Ita etiam latro bonus a Sanctis Patribus Martyr improprie dicitur, ut a D. Cypriano in *serm. de Passione Domini*

mini, & *epist.* 73. D. Hieronymo *epist.*13. *ad Paulinum*, D. Augustino *serm.*12. *de tempore*: quod dictum est non tam attenta mortis causa, cum non sit crucifixus ob Christi confessionem, sed ob latrocinia, quam ob bonam voluntatem, qua eam pœnam tanquam pro Christo tulit, atque id velle videtur Gaufridus Vindociensis *sermo* 10. ubi ait: *Latro confessor ex latrone efficitur, & Martyr ex confessione*.

Baptismus flaminis est, cum quis obit cum desiderio recipiendi Christi fidem, & salvabitur, si originale tantum peccatum habeat, non etiam si actuale mortale, quo casu exigeretur actus perfectæ contritionis, ut DD. in *d.cap.cum Marthæ*. Vide D. August. 13.*de Civit.Dei* 7.D.Th. 2.2.*qu.*124 Suarez *disp.*29 nam de his amplius hic agendum non est, cum solum sermo sit de Baptismo aquæ, seu fluminis. Sit ergo.

De materia Baptismi.

HÆc duplex est, remota, seu aqua: & proxima, seu ablutio, quæ Sacramentum istud actu constituit. De utraque dicemus.

Aqua igitur naturalis, & quæ communi usu loquendi sub hoc nomen venit est materia baptismi, ita necessaria, ut sine ipsa nullo possit modo celebrari, ut patet ex Præcepto Christi negative concepto Ioann.3. *Nisi quis renatus fuerit, &c. cap. majores, eod. can.*1.*& seqq. dist.* 4. *de consecr.* Itaque ceteri liquores omnes, qui aquæ nomine non veniunt, ad baptismum inepti reputantur, uti sudor, lacrimæ, succi ex arboribus stillantes, & id genus alii. Ideo autem aqua fuit electa, ut ubique ad tam necessarium Sacramentum præsto esset, quod ait D.Th.*loc.cit.art.*3.*& seq.*

Sed I. ambigitur de glacie, nive, grandine. Nos dicimus ea ad baptismum recipi neutiquam posse; nam etsi ex aqua compingantur, tamen in communi usu loquendi aquæ nomine non comprehenduntur: adde ab his ablutionem fieri non posse. At vero si tabescant, & liquentur in aquam recte ad baptismum usurparentur.

Ambigitur etiam de aqua stillatitia, quæ scilicet a floribus rosarum, aliisve, igne subjecto in alembicis distillatur. Communis opinio negat post D.Th. & alios apud Dian.*par.*5.*tract.*3.*resol.*2. quia pro aqua naturali haberi non potest, cum mistorum, e quibus elicita est, qualitates obtineat, odorem, saporem, & eosdem sæpe operetur effectus: nam aqua rosacea ventrem solvit, & perpurgat, ut rosa ipsa, licet non ita vehementer. Hæc opinio tutior est; tamen Camerota, aliique apud citatum Dianam, docent in extrema saltem necessitate posse his aquis baptismum confici, ita tamen, ut infans deinde, si per tempus liceat, rebaptizetur sub conditione.

Sequitur nunc ablutio, quæ ita fieri debet, ut partem corporis animatam contingat; sed Ecclesiæ ritus est, ut in capite, tanquam in arce

animæ, fiat. Itaque si aqua capillos tantum pertingat, non penetrando ad corpus usque, non intelligeretur quis baptizatus; quamvis contrarium quidam probabile putent, ut tamen deinceps sub conditione sit baptizandus. Ita post alios Sotus in 4. *dist.7 qu.un. art.7.* Vasquez *to.2. in 3. par.disp.145.* Hinc est non posse baptizari fœtum in matris utero, aqua super utero effuso, quia infans cum sit distinctus a matre proprio corpore & anima constans, non abluitur ablutionem matris, *can.qui in maternis, dist.4. de consecr.* esset tamen capax baptismo sanguinis, ut si simul cum matre in Christi odium necaretur, ut post D. Th. communiter receptum late docet Vasquez *d.to.2.disp.145. cap.7.num.68.* Verum si puer manum foras porrexerit, valide in ea baptizabitur; ita tamen, ut tutius sit, eum deinde sub conditione rebaptizare, ut D.Th.*loc.cit.art.11.ad 3.*

Opus etiam est, ut ablutio per alium fiat. Nam baptismus habetur ut regeneratio ex verbis Christi, *Nisi quis renatus fuerit;* quocirca duo interveniant oportet, alter ut generans, & est, qui abluit: alter ut generatus, & est qui abluitur. Itaque nemo se ipsum baptizare potest, §. *sed quamquam*, Hæc tamen ablutio, ut diximus, olim fiebat per corporis immersionem in aquam. Quinimmo Apostoli, ut facile possent turbas in Ecclesiæ gremium admittere, aspergendo, & irrorando aquam, baptizabant, ut in *Actis Apost.2.* habetur. Verum quia Circumcisio non erat per modum regenerationis, ideo poterat quis se ipsum circumcidere, ut quidam colligunt ex *Iudith.* 14. ubi Achior circumcidit carnem preputii sui. Nihilominus sacer textus non exprimit utrum Achior ipse se circumciderit, an per alium. Quod postremum verisimilius est; erat enim Achior inter Hebræos, a quibus facile poterat circumcidi. Verum tamen idem habetur de Abraham, *Gen.17.*

De forma Baptismi.

HÆc est a Christo in specie instituta, scilicet, *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti*, ut habetur *Matth. ult.* nec completur, nisi integre sit pronunciata per Ministrum: & quidem recte, nam exprimi debent, propter baptizantem, & baptizatum, etiam distincte Personæ Sanctissimæ Triadis, in cujus rei confessione substantialiter consistit fides Christi, D. Th.3.*par. q.66. art.5.* late Bellarmin. *to.2. contr.lib.de baptismo tit.3.*

Illud dubium I. facit, quod Apostoli baptizarunt in nomine Christi, uti liquet ex *Act. Apost. cap.8.& 19.* Omissis aliorum responsionibus placet quod tradit Azor. *par.2. moral. lib.5. cap.5.* & Barbosa *de officio Parochi, par.2.cap.18.num.35.* nempe Apostolos baptizasse sub forma a Christo instituta: ideo autem dici baptizasse in nomine Christi, ut innuetur, eos usos baptismo Christi, non etiam baptismo Joannis.

Verum-

Verumtamen Nicolaus I. Apostolos vere sub his verbis, In nomine Christi baptismum administrasse credidit; nam in *epistola ad consulta Bulgarorum*, sequutus D. Ambrosium statuit, baptizatos tantum in Christi nomine non esse rebaptizandos, *can. a quodam Iudæo dist. 4. de consecr.*

Multo tamen antea Pelagius ad Gaudentium Episcopum oppositum statuerat, negando baptismum in nomine tantum Christi validum esse, *can. multi*, & *can. si revera*, *d. dist.* 4. Quæ sententia obtinuit; quia Nicolaus non tam diffiniendo, quam de opinione aliter affirmavit. Nec tamen Nicolai opinionem hæresim sapere docet Bellarminus; cum nuspiam extet certa diffinitio in baptismo tres Divinas Personas explicari debere; neque enim, ait Bellarminus, verum est id diffinitum esse ante Nicolaum in Concilio Anglicano confirmato per Zacchariam S. Pontificem. Nam nullum hujusmodi Concilium sub Zaccharia celebratum est, ut ex Bedæ *historia* constat: qui propterea Beda & ipse Ambrosii sententiam de Baptismo collato nomine Christi approbavit. Certe non ita facturus, si aliter in Concilio ullo Anglicano statutum fuisset.

II. Dubium facit, quod aliquando legimus, baptismum administratum nomine Trinitatis, *can. a quodam Iudeo. d. dist.* 4. *de consecr.* & Concilium Arelatense II. *can.* 17. Bonosiacos in Trinitate baptizatos, solo Chrismate, & manus impositione, in Ecclesiam recipi jubet, & notat Gregorius in *can. ab antiqua*, & *can. si vero*, *d. dist.* 4. *de consecr.* ubi tamen negat Bonosiacos baptizari in nomine Trinitatis. Sed respondetur id intelligi debere de Trinitatis invocatione expressis sigillatim tribus Personis Divinis.

Ceterum baptismum factum nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque, probabile est valere; Gloss. in *can. multi*, *dist.* 4. *de consecr.* Cajetanus & alii; verum ita baptizans graviter peccaret, cum non utatur forma Ecclesiæ consueta; immo quia dubium est, utrum Sacramentum sit confectum, deberet iterari sub conditione: dubium vero oritur ex eo, quod illud *Procedentis ad utroque*, posset etiam intelligi de nepote, qui dependet a patre, & ab avo. Ita Suarez *to.* 3. *disp.* 21. *sect.* 3. & 4. Latissime Vasquez *d. to.* 2. *disp.* 144. *n.* 3. Verum si quis particulam *Ego*, & conjunctionem *Et*, omiserit, baptisma haud dubie valet, cum de substantia non esse censeantur. Valet etiam, si barbare verba corrumpantur contra formam Latini sermonis. Vide Barbosam *loc. cit.* Bonacinam *De Sacramentis*, *disp.* 2. *qu.* 2. Dianam *par.* 2. *tract.* 3. *resol.* 15.

Græci vero aliter baptizant, dicendo, *Baptizetur servus vel serva Christi*, &c. *In nomine*, &c. Dicunt etiam Sacramentum valere, cum non sit contra formam Christi, qui dixit, *Baptizantes eos*, &c. Id Græci usurpant, ad tollendum eorum errorem in Oriente & in Africa, qui

putabant virtutem baptiſmi eſſe a ſolo baptizante, contra quos D. Auguſtinus *ſerm.* 23. Chryſoſtomus *hom.* 50. *in Matthæum*: quare approbatur hæc forma a Concilio Florentino in Bulla Armeniorum, ut etiam ſi dicatur: *Baptizetur ſervus Dei, &c.* Verum Sacerdos Latinus utendo hac forma graviter peccaret, juxta tradita a Maldonato *cap.* 1. *hoc tit. quæſt.* 3.

De Miniſtro Baptiſmi.

MInifter ordinarius eſt quilibet Sacerdos: at vero ad baptiſmum ſolemne exigitur proprius Parochus, qui Juriſdictionem in ſuos plebanos habet. Urgente tamen neceſſitate poteſt ſolemne baptiſma etiam fieri a Diacono, de Parochi, vel Epiſcopi voluntate, *can. perlectis*, *diſt.* 15. *can. Diaconus*, *diſt.* 93. Ita a Philippo Diacono regeneratus eſt per baptiſmum Eunuchus Reginæ Candacis, ut in *Actis Apoſtolorum*, & Apoſtoli ipſi, ut ex Evangeliis conſtat, baptizarunt antequam ordinem Sacerdotalem ſuſcepiſſent. Præciſa vero neceſſitate urgente quilibet ad baptizandum admittitur, etiam fœmina, etiam infidelis, & hæreticus, Trid. *ſeſſ.* 7. *de baptiſmo*, *can.* 7. & ſolum deinde, ſi tempus ſuppetit, ſupplentur ſolemnitates prævia abjuratione hæreſis, ut *ibid. can.* 11. Vaſquez *d.* 10. 2. *diſp.* 147. *cum ſeq.* Maldonatus *cap.* 1. *de baptiſmo*, *qu.* 5. Hoc tamen caſu haberi debet ratio perſonarum, ut adſtante Clerico ceſſet laicus, & Sacerdote præſente abſtineat Clericus: aliter peccabitur, ut poſt D. Th. Sylv. & alios docet Reginald. *lib.* 27. *num.* 44. *& ſeq.* Iſidorus in *can. Romanus*, *diſt.* 4. *de conſecr.* Romanus Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, ſed ſpiritum Dei ſubminiſtrare gratiam baptiſmi; licet paganus ſit, qui baptizat.

Si quis vero ex his extra neceſſitatem baptizat, mortaliter peccat, cum de re gravi agatur, Navarr. in *ſumma cap.* 22. *num.* 7. Sotus & alii apud Vaſqu. *loc. cit. qu.* 147.

Quæres an plures poſſint unum baptizare, v. g. ſi mutus abluat, & truncus manibus formam proferat? Et communis reſponſio eſt, non valere, quia verba formæ non verificarentur, nam qui dicit, *Ego te baptizo*, hoc eſt intingo, vere non intingeret. At ſi duo ſimul abluerent, ſimulque formam proferrent, qui primo complet, perficit Sacramentum: quod ſi ambo ſimul finiant, baptizarent attenuato concurſu; ut etiam accidit, ſi duo eandem hoſtiam conſecrent, D. Th. 3. *par. q.* 82. *art.* 2. *cum ſeqq.* Id tamen verum eſt, ſi baptizantes formam proferant numero ſingulari: nam ſi dicerent, *Nos te baptizamus*, cum voluntate ſimul conficiendi Sacramentum, non valeret; quia miniſter debet unus eſſe, vel ut unus, ut unum Chriſtum repreſentent. Ita magis communiter Cajetanus, Sotus, & reliqui Th. per D. Th. in 4. *diſt.* 6. *q.* 2. *art.* 1. contra Durandum in 4. *diſt.* 3. *q.* 3.

Qui

Qui Baptizari debeant, vel possint.

ETsi Circumcisionis Præceptum solis Hebræis fuerit datum, ut potuerit quis ex alia gente, modo recte & juste vixerit, sine Circumcisione salvari, ut de Melchi-Tzedek Rege Salem docent nostri; secus tamen est de baptismo, qui omnibus gentibus a Christo imperatur, & sine eo nemo unus salvatur, ut Joann. 3. *Nisi quis renatus fuerit*; Matth. 28. *Docete omnes gentes*, *baptizantes eos*; Marci 16. & alibi.

De pueris monstrosis dubium est; & quidem si anima rationali sint præditi, recte baptizantur: secus non. Quin si plures animæ in eo advertantur, omnes sunt baptizandæ, tanquam si homines distincti essent. Id vero discerni & cognosci potest, veluti si puer plura habens capita, uno ore lamentetur, non etiam altero, aut simili modo.

Inter Cerinthianos hæreticos, si quis de vita decessisset, morte præoccupatus, citra baptismum, alius pro ipso in nomen ipsius baptizabatur, Epiphanius *hæresi* 28. & de his accipiendus est D. Paulus 1. ad *Corinth.* 14. 29. *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis* Idipsum postea factitarunt Mercionitæ; nam ubi quispiam catechumenus apud eos excessisset de vita, sub leno mortui abscondito aliquo, qui viveret, accedentes ad mortuum, rogabant, an vellet baptismum recipere? & is qui erat absconditus, pro eo respondebat velle. Et sic eum baptizabant pro eo, qui excesserat. Ita Chrysost. ad *cit. loc. D. Pauli*.

Porro hæretici Anabaptistæ delirabant, pueros nullos recte baptizari prius quam rectum usum rationis habeant, & possint nostræ fidei mysteria cognoscere, & credere: quocirca se adultos rebaptizabant, ex quo Anabaptistæ, hoc est, rebaptizati vocantur; moti ex verbis Christi, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Sed respondetur hæc verba proportionaliter debere intelligi, ut scilicet doli capax credat per se ipsum, alii credant per Ecclesiam; nam sicuti in primo parente Adamo omnes prævaricati sunt, ita infantes in Matre Ecclesia recte Christum profitentur: & quemadmodum aliena voluntate originale peccatum est contractum, eodem modo in fide Ecclesiæ per baptismum tollitur. Vide Beccanum *lib. 4. cap. 2. de baptismo infantium* Arsenius Monachus in *Synopsi Canonum*, *can.* 36. Oportere etiam parvulos infantes in remissionem peccatorum baptizare, propter adherens ipsis peccatum ex Adami prævaricatione. Qui non ita faciunt, & dicunt, anathemate percutiuntur. Ex Synodi Carthaginensis *can.* 110. *cum trib. seqq.*

Nam ad quod remedium institutus est in lege nova baptismus: ad id dirigebatur Circumcisio in lege veteri. Constat autem apud Hebræus ex præcepto infantes fuisse circumcisos, die octava ab exortu, *Levitici* 12.

De

De Sacramento Chrismatis.

TIT. IV.

Regeneratis ad gratiam hominibus per baptismum, quamvis continuo ex hac vita migraturis, nihil ulterius sit necessarium ad salutem: tamen victuri ejusdem gratiæ confirmatione indigent, ut nullo mortis, aut tormentorum metu a Christianæ fidei professione deterreantur, *can.2.dist.5. de consecr.* Unde dicitur Sacramentum Confirmationis. Dicitur etiam Chrismatis, quia confirmandi frons unguento inungitur: nam Chrisma Græcis est unguentum. Vocatur etiam a Græcis *μύρον*; quod idem valet, & a Latinis manus impositio, ut in epistola Eusebii P.P.

Fuit autem institutum a Christo, ut de fide statutum est in Trid. *sess.7.can.1.* Sed de tempore discrepant Theologi. Verius tamen est, Christum in nocte cœnæ docuisse Apostolos Chrisma conficere, eoque Apostolos inunxisse; propterea die cœnæ Ecclesia Chrisma conficit in singulos annos; sicuti ex Apostolorum traditione refert Fabianus S.Pontifex in *can. Christianis 17. dist.3 de consecr.* Quare reprobandus hic est Alexand. de Hales *par.4.q.24.art.1.* cum putat, Chrisma institutum ab Ecclesia ex speciali Christi dispensatione, vel in Concilio Meldensi, vel Aurelianensi. Quod est falsum non modo ex jam dictis, sed etiam, quia hujus Sacramenti meminit D. Dionysius Areopagites, qui temporibus Apostolorum floruit, illudque odoriferum appellat, propter balsamum, *lib.4. de cœlesti Hierarchia.*

De Chrismatis Definitione, & Solemnitatibus.

Chrisma est Sacramentum Unctionis frontis, quæ sub certa verborum forma, fidei & gratia robur designat, & operatur, communiter DD. hic. Istud enim est discrimen inter Baptisma, & Chrisma, quod illud regenerat & illuminat hominem in fide, hoc vero confirmat in eadem, gratiamque auget: cæterum ambo characterem imprimunt, nec iterari possunt, *can.non licet, can rebaptizare, can. dudum, dist. 4. de consecr.* Præterea probatur ex *Actis Apostolorum, cap. 8. & 19.* ubi iis, qui baptizati erant, Apostoli per manus impositionem Spiritum Sanctum tribuebant. Unde August. Hieronym. aliique veteres Patres hoc Sacramentum *Impositionem manuum* vocant. Meminit etiam D. Paulus 2. ad *Corinth. 1.* illis verbis: *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus, qui, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Patrini vero exiguntur de solemnitate Ecclesiæ, non etiam de præcepto Ecclesiæ, qui esse nequeunt, nisi duo, vir, & mulier: potest tamen esse unum tantum, modo sit bapti-

ptiza-

ptizatus, & confirmatus. Trident. *seff.24. de reform. cap.2.* late D. Th. *3. par. qu.67. art7.* & 8. Quod si plures duobus interveniant pro patrinis, licet quidam putent, illum solum admitti, qui primo tangit; tamen magis receptum est, omnes cognationem spiritualem contrahere; nam etsi Concilium Tridentinum numerum statuat, tamen si de facto contrarium accidat, non declarat factum nullum, ut propterea remaneat incorrectum Jus antiquum in *cap. ult. de cogn. spirituali in 6.* Ita post alios Sanchez *lib.7. de matr. disp.7.*

De Materia Chrismatis.

MAteria proxima est Unctio frontis ad speciem Crucis, Regin. in *lib.28. num.9.* aliique communiter. Remota est unguentum ex oleo olivarum, & balsamo; illud nitore fidei in firma crudelitate cordis; istud odore bonæ famæ in confessione oris denotat: quod unguentum conficitur, & benedicitur ab Episcopo singulis annis in die cœnæ, ne vetustate corrumpatur, ut in Concilio Florentino, & apud Suarez *to. 3. disp.33. sect.1.* Maldonatus *de confirm. q.2.*

Num vero balsamum sit de necessitate hujus Sacramenti, varia opinio est. Nam Magister sententiarum, Hadrianus, aliique affirmant apud Suarez *d. disp.33. sect.1.* Dianam *par.3. tract.4. de Sacramentis, resol.23.* & docet D.Th. *3. par. qu.72. art.2. in corpore*: & moventur ex eo, quod Concilium Tridentinum, & Florentinum absolute hujus Sacramenti materiam statuunt Chrisma, ut est in *cap. un. de Sacra Unctione.* Oleum vero solum Chrisma, seu Unguentum dici non potest.

Id tutum est; tamen reprobari non debent, qui volunt balsamum esse de præcepto, non etiam de necessitate, ut Sotus in *4. dist.3. q. un art. 2.* Navarr. *cap.22. num.8.* Covar. *1. var.10. num.4.* Cajetanus, & alii apud Camerotam in *Speculo Sacramentorum hoc tit. cap. 2.* Et probatur ex *cap.1. de Sacramentis non iterandis*, ubi Innocentius III. consultus, num debeat in eo iterari Sacramentum Confirmationis, qui solo oleo fuit delinitus; respondit non esse iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat omissum. Ex quo palam est, Sacramentum in solo oleo jam fuisse confectum, itaut ob solemnitatem tantum debeat dein balsami inunctio superaddi.

Probatur etiam, quia apud Indos Occidentales, ubi facile verum balsamum, quod Alexandria convehitur, haberi non potest a Sede Apostolica dispensatum est, ut Chrisma conficiatur ex alio latice ibi stillante, quod balsamo quadamtenus assimilatur, ut refert Joseph Acosta in *historia Indica lib.4. cap.28.*

Neque obstat, quod opponitur; nam Chrismatis nomen etiam de solo olivarum oleo usurpatur, ut ex Dioscoride docet Græci thesauri auctor.

ctor. Male tandem Armenii in hoc Sacramento pro oleo sesantino utuntur; quem morem se accepisse dicunt ab intima Orientis plaga, ubi nulla oliveta nascuntur. Vide Clem. Galonum *de conciliatione Ecclesiæ Armeniæ cum Romana to.1.cap.21.pag.*300.

De Forma Chrismatis.

FOrma in hæc verba concipitur: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Amen*, ut in Concilio Florentino in instructione Armeniorum. Ideo autem fit in fronte, quia confirmatio tendit ad liberam fidei professionem, a qua potest quis retrahi vel ob timorem mortis, vel ob erubescentiam, quorum utriusque signum præcipue in fronte se ostendit; pallescunt enim timentes, & rubescunt verecundantes.

Fit in speciem Crucis, quia confessio fidei inquantum ad articulum crucifixionis Christi maximam profundit erubescentiam, unde D. Paulus I. ad *Corinthios* 1. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam*. Quare ad tollendam hanc erubescentiam signatur confirmandus in modum Crucis, Durand. in 4. *dist.7. q.2.num.9.*

Demum fit Divinæ Triadis invocatio, quia Mysterium istud est præcipuum nostræ fidei fundamentum, cujus fidei robur hoc Sacramento tribuitur.

De Ministro Chrismatis.

INter causas schismatis Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, ea potissima fuit, quæ est de Ministro Chrismatis. Græci enim a Photio Patriarcha C. P. seducti, id a Præsbyteris Jure suo administrari posse contendunt; Latini vero hoc munus solis Episcopis concedunt. Nihilominus in Concilio Florentino nihil de hac re statutum reperitur, prorsus ut nec inter articulos controversos reperiatur: quod sane perquam mirum est. Quidquid autem de hoc sit, de fide est, Ordinarium Chrismatis Ministrum esse solum Episcopum, Trident. *sess.7.can.3. ex Actis Apostolorum* 19.

Dicimus ordinarium, nam S. Pontifex potest id muneris etiam simplici Sacerdote delegare, maxime absente Episcopo, ut palam est ex D. Gregorio *can.pervenit, dist.95.* quem perperam Durandus *loc.cit.q.4.n.* 20 erroris arguit, quod putaverit Chrismatis collationem ex Christi institutione competere omnibus Sacerdotibus, ex prohibitione vero Ecclesiæ esse solis Episcopis reservatam. Docet idipsum D.Th. in 4. *dist.7. q.3.* licet nonnulli repugnent apud Covarr. 1.*var.*10. *num.*7.

Ideo autem exigitur Episcopus, quia hoc Sacramentum fit cum manus impositione, qua Spiritus Sanctus signatis advocatur, & ut hæc olim

olim fuit tantum Apostolorum, ita hodie solum Episcoporum est, qui ipsorum vicem subingressi sunt, ut hic in §. *unde* Hinc cum a Græcorum Chrismate manus impositio absit, hoc Sacramento ipsi carere videntur, ut & ceteri Orientis populi Græcorum ritum hac in parte sequentes. Hoc enim de Græcis & Armeniis Guido Perpinianus: De Ruthenis Sacrenus, Gaguinus, & Thevetus: De Æthiopibus Zaga Zaba Episcopus scribunt. Vide tamen Lucam Holstenium late in duabus dissertationibus *de Sacramento confirmationis*.

Olim Chrisma conferebatur mane ab Episcopo Jejuno fidelibus pariter Jejunis ob Sacramenti reverentiam: hodie quia id per incommodum videtur, ob magnam Christianorum turbam, ideo administratur etiam post prandium, *can. ut jejun. dist.* 5. Ita quoque sublatus est mos confirmandi statim a baptismo. I. ob causam finalem, quia id est Sacramentum roboris, quo non indigemus nisi post septennium, cum peccare possumus, Suarez *loc. cit. disp.* 35. *sect.* 1. & 2. II. Ob causam impulsivam, cum nequeat Episcopus ita promtus adesse in tot infantium baptismo. Ne autem quis tanti Sacramenti, quod accepit, obliviscatur, alapsa percutitur, ob quam eandem rationem olim idipsum cum servis manumissis fiebat: Unde Claud. *in IV. Consul. Honorii*.

Tristis conditio pulsata fronte recedit,
In Civem robuere genæ.

De Obligatione Chrismatis.

HOc Sacramentum non est de præcepto, sed solum de consilio, ut magis receptum est apud *cit.* Suarez, & D. Th. 3. *par. q.* 72. *art.* 8. *ad* 4. cum nusquam aut in testamento novo, aut in Ecclesiæ constitutionibus tale præceptum legatur statutum. Unde est, quod Ecclesia ad constitutos in mortis discrimine non mittit Episcopos, qui hoc Sacramentum conferant. Et quamvis Cajetanus putaverit esse peccatum veniale omittere hoc Sacramentum, id tamen recte Suarez negat, quia consilia non exequi, peccatum non est, ex 1. ad *Corinth.* 7. ubi si nupserit virgo contra consilium, non peccat. Verum posset quis peccare, ob scandalum, si negligat, vel ob periculum, si pugnaturus cum hoste fidei, nolit confirmari. Vide Canon. in *can.* 1. & 2. *dist.* 5. *de consecr.*

De Pœnitentiis, & Remissionibus.

TIT. V.

QUoniam homo arbitrii libertate, qua fruitur, incidere in peccatum actuale & mortale potest, ideo a secundo hoc naufragio, post illud originalis peccati, pro tabula, qua arrepta in portum evadere liceat, est Sacramentum Pœnitentiæ, Trid. *sess.* 6. *cap.* 14. Dictum est autem

a pœna, seu dolore ob rem commissam. Elegantius, ut ait Lactantius, Græcis vocatur *μετάνοια*, quod mentis commutationem in melius denotat.

Fuit hoc Sacramentum a Christo institutum Joann. 10. cum dixit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*. Trident. *loc. cit. cap. firmiter, de summa Trin. cap. 1. de Sacramento pœnitentiæ*. Fuit autem præfiguratum, cum idem Christus leprosum jussit ostendere se Sacerdoti. Itaque Sacerdos in hoc Sacramento tanquam Judex sedet, ut absolvat, vel condemnet peccatorem, qui simul est reus, & accusator. Meminit D. Jacobus in *epist. Canonica, cap. 5. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.*

Pervulgato olim errore existimabant multi a peracto baptismo vitam immunem ab omni lapsu requiri, nec ullam delinquentibus expiationem aliam deinceps reliquam esse: cui opinioni causam dedit male intellectus D. Pauli locus ad Hæbreos 6. *Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam.* Quo Novatiani abutentes lapsis omnino veniam denegabant: alii consulto baptismum differebant ad extremum usque ætatis, ne a peracto baptismo delinquerent.

Itaque notandum est D. Paulum non habere sermonem de omnibus peccantibus, sed de lapsis. Lapsi dicuntur, qui post baptismum susceptum ob timorem paganorum, a quorum secta discesserant, iterum ad idolorum cultum redibant, ut patet ex D. Cypriano in *opusculo de lapsis*. Hos dicit D. Paulus impossibile esse revocari ad pœnitentiam, hoc est iterum se profiteri Christianos; ubi illud, impossibile, non est accipiendum rigorose, sed late pro eo, quod difficillium est; non enim nunquam, sed raro contingit, ut lapsi deposito omni timore pœnarum, Christum palam profiteantur.

De Definitione Peccati.

VUlgata est definitio D. August. 2. contra Faustum 27. peccatum in concreto esse dictum, factum vel concupitum contra legem Dei. Quæ tamen verba difficile adaptantur ad peccatum omissionis, quod fit non dicendo, non faciendo, non concupiscendo: difficilius vero adaptantur ad peccatum originale, quod non est, nisi justitiæ originalis privatio.

Clarius ergo peccatum definitur. Est transgressio libera Divinæ legis. Ita D. Ambros. *lib. de parad. cap.* 8. & August. 2. *de consensu Evang.* 4. Dicitur transgressio potius, quam actus, ut includatur omissionis peccatum, quod licet non sit actus, vere tamen est transgressio legis: unde I. Joann. 3. peccatum dicitur *legis transgressio*

Dicitur libera; nam nullum est peccatum, nisi sit voluntarium quippe originale peccatum dicitur privatio voluntaria justitiæ originalis,

nempe

nempe voluntate primi parentis, in qua posterorum positæ erant voluntates; nam omnes in Adam prævaricati sumus.

Dicitur Divinæ legis, ubi nomine legis Divinæ ipse Deus intelligitur; nam transgressiones moraliter malæ tunc induunt specialem rationem peccati, cum Deum respiciunt, ipsumque offendunt, sive venialiter sive mortaliter; nam male Gabriel in 4.*dist.* 16. pronunciat differentiam venialis peccati a mortali in hoc stare, quod mortale sit contra præceptum, veniale contra consilium; siquidem qui contra consilium facit, non peccat, ut patet ex 1. ad *Corinth.* 7.

Hæc definitio competit peccato in concreto, quatenus significat actualem commissionem, vel omissionem; nam si accipiatur formaliter, peccatum in privatione consistit, cum non possit esse Ens reale positivum, quod expers est omnis bonitatis, & perfectionis, ut fatentur Catholici contra Manichæos cum D.Aug.11.*de civ.Dei* 9.*Mali*, inquit; *nulla est natura*. Itaque formalis ratio constitutiva peccati est libera privatio rectitudinis. Vide latius Gordonium *lib.*1. *Th. moral.qu.*10.*cap.*1.*n.*3.*& q.*8.*c.*1.

De Divisione Peccati.

I. Dividitur peccatum in Habituale, & Actuale. Habituale est privatio rectitudinis, seu legis Divinæ transgressio, perseverans ex actu malo præterito. Itaque cum non sit retractatum per pœnitentiam, remanet quodammodo in voluntate, tanquam habitus, seu macula. Hoc autem duplici modo accidit. Primo ex persona Adami, cujus peccatum, tanquam capitis generis humani, in ceteros omnes transfunditur, sicuti est peccatum originale, Trident. *sess.*5.*cap.*2. Secundo ex facto, & culpa sui ipsius, quod propterea dicitur habituale personale.

Actuale peccatum est, quod actu a peccante fit; quod variis modis accidere potest; ideo fit.

II. Peccatum dividitur in Commissionis, & Omissionis; nam omne peccatum actuale est transgressio; omnis autem transgressio fit, vel committendo aliquid, quod prohibetur a lege, & videtur Commissio, repugnatque præcepto negativo: vel omittendo aliquid, quod lex jubet fieri, & videtur omissio, repugnatque præcepto affirmativo.

Verum omissio quasi semper cum aliquo actu conjuncta est; & tunc si actus ille est causa omissionis, licet bonus sit, quia tamen eo casu est causa peccati, ideo contrahitur in illo omissionis malitia, veluti si quis die festo Sacrum audire omittat, ut studeat; nam multæ etiam actiones ex se non vitiosæ, fiunt ratione scandali malæ, quia sunt causa peccati, ad *Roman.* 14. At si actus non sit causa omissionis, sed illi tantum conjunctus, non fiet malus ratione omissionis: ut si quis jam proposuit Sacrum non audire, & deinde tempore, quod Sacrum esset audiendum, studeret.

deret. Ita post Suarez, Vasquez, Medinam, Azorium, & alios docet Gordonius *lib.1.q.11.cap.7.num.37.& seq.*

III. Peccatum dividitur in Deum, proximum, & seipsum; quamvis enim omnia peccata generali quadam ratione sint in Deum, tamen quædam specialiter, & immediate ipsum Deum respiciunt, veluti quæ opponuntur virtutibus; quarum scopus peculiariter est Deus, quales sunt tres virtutes Theologicæ, & Religio. Illa vero peccata dicuntur specialiter contra proximum, quæ opponuntur virtutibus habentibus proximum pro objecto, quales sunt Justitia, & Misericordia. Denique paccata hominis contra se ipsum sunt contra virtutes, quæ hominis mores ad seipsum componunt, ut Temperantia, & Fortitudo, D.Th. 1.2.*q.72.art.4.*

IV. Dividitur peccatum in Carnale, & Spirituale. Carnale est, quod in materia externa, & sensibili versatur, secundum propriam rationem, ut furtum, gula, luxuria, utpote quorum objectum est aliquid materiale pertinens ad sensum: & hæc dicuntur compleri in actu externo. Spirituale est, quod cum in materia magis spirituali versetur, delectionem habet internam, ut superbia, avaritia, ira: & hæc complentur actu interno. Itaque D. Paulus ad *Ephes.5.* vocans omnia peccata *opera carnis*, latius accipit carnis nomen. Ita quoque ad *Rom.8. Si secundum carnem vixeritis.* Quoniam vero homines rebus corporalibus maxime alliciuntur, propterea peccata carnalia, ceteris paribus, minus gravia sunt, quam spiritualia, nisi ex deformitate actus majorem reciperet turpitudinem. Unde fit, corporalia facilius a Deo remitti, quia ex naturæ fragilitate oriuntur; quocirca peccatum Angelorum totum in spiritu consistens, fuit gravissimum, & propter naturæ inflexibilitatem irrevocabile: minus grave fuit peccatum primi hominis, unde Deus generis humani misertus est, Theologi cum Medina ad D.Th.1.2.*qu.63.art.2.*

V. Dividitur peccatum in Cordis, Oris, & Operis. Communiter paccata Cordis dicuntur, quæ voluntate concipiuntur, juxta illud Pauli, *Si quis viderit mulierem alterius, ad concupiscendam eam, jam fornicatus est eam in corde suo.* Oris, quæ verbis exprimuntur. Operis quæ fiunt externa operatione. Ceterum hæc peccata tunc distinguuntur, cum singula ore, vel corde, vel opere perficiuntur, itaut unum ab altero perfectionem non expectet: secus vero si dicunt progressum unius peccati per hos tres gradus, sicut fundamentum, parietes, & tectum faciunt unam domum. Sic in corde sunt hæresis, & odium: in ore detractio, & perjurium in opere furtum, homicidium. Hæc vero peccata, quæ opere complentur, licet antecedenter fuerint cogitata, deinde vero verbis manifestata, unicum tamen peccatum costituunt.

VI. Dividitur in peccatum ex ignorantia passione, & malitia. Ignorantia aliquando ipsa dicitur peccatum, cum scilicet quis scire aliquid

tenetur

tenetur,& tamen nolit scire,ut colligitur ex *Psalm*.24.*Ignorantias meas ne memineris*. Et ratio est, quia transgreditur præceptum obligans ad scientiam, dum illi ignorantia voluntaria est, D.August. *de gratia,& lib. arbitr.c.*3.*& epist.* 105.Verum ignorantia hæc non est in se peccatum,ut voluit D. Bonav. & Alex. de Hales; quia ignorantia est in intellectu, & nihil in intellectu, existens, & formaliter malum; potius ergo dicendum est,ignorantiam peccatum esse ex voluntatis negligentia, seu,quod idem est, ignorantia ex neglectu,ut docet Vasp.*disp*.118.*&* 124.*in fine*, quam etiam D.Th.adscribit, Sayrus *lib*.2.*cap*.9.*num*.12.

Aliquando ignorantia fit etiam causa peccati per accidens, hoc est, ideo, quis peccat; qui ignorat quod agit, esse peccatum,alioqui non peccaturus. Unde Levitici 4. instituuntur sacrificia pro peccatis ex ignorantia commissis, & D. Paulus 1. ad Timoth. 1. *Misericordiam a Domino consequutus sum, quia ignorans feci*. Ita D.Th. 1.2.*qu*.76.*art*.1. & D.August.*d.ep*.105.

Passio quoque sæpe est causa peccati; & quia ipsa est quædam infirmitas, & ægritudo mentis, instar morbi corporalis, ideo peccatum ex passione dicitur ex infirmitate committi, & interdum peccatum minuit, quia minuit liberum arbitrium, D.Th.*loc.cit*.*q*.77.*art*.6. D.Aug. 14.*de Civit.Dei* 12. Unde Arist.7.*Eth*.4 docet, tanto levius esse peccatum,quanto a graviore passione procedit. Imo passio,quæ prorsus aufert libertatem,excusat a peccato, ut est de primo impetu.

Nunc de malitia. Scotus & Nominales volunt,peccatum malitiæ esse eligere malum sub ratione mali. Gordonius vero *lib*.1.*q*.11.*cap*.8.*n*.31. illud esse ait, quod plena libertate committitur, hoc est sine ignorantia, vel passione,& ab Aristotele 7.*eth*.8.videtur peccatum ex electione.

VI. Dividitur peccatum in Mortale, & Veniale. Mortale est libera transgressio legis Divinæ cum aversione a Deo fine ultimo: quæ res gravem offensam habet,dum ita contemnitur Divina amicitia,ut plus ametur creatura,quam Deus. Hæc autem aversio vel est formalis, cum quis se expresse avertit a Deo,ut in odio Dei: vel est virtualis, ut in furto,ubi se homo implicite avertit a Deo. Gratia ergo & peccatum opponuntur: illa convertit ad Deum: hoc a Deo avertit. Hinc passim scriptura hortatur peccatores,ut se convertant ad Deum,ut Joann.12.& Matth.10 Hoc peccatum animæ mortem affert,ut ad Rom.6. *Stipendium peccati mors*; & 8. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini*.

Veniale peccatum est, legis transgressio, sine contemtu, & aversione a Deo, D. Th. *q*.7. *de malo*, *art*.1. *&* 1.2.*q*.88.*art*.2. quod ex natura sua non tollit amicitiam cum Deo, ac proinde nec avertit hominem ab ultimo fine, quamvis libere fiat, nec mortem animæ spiritualem affert, ut de fide est ex Concilio Milevitan. *can*.7. *&* 8. & Trid. *sess*.6.*can*.

11. &

11. & *can*. 23. & 25. & ex Bulla Gregor. XIII. contra Bajum. Id probatur Joann. 5. ubi aperte dicitur aliquod peccatum esse ad mortem, & aliud non esse ad mortem, & Prov. 14. *Septies in die cadit justus* Confirmatur quia ne quidem inter homines levissima peccata tollunt amicitiam. Ergo nec cum Deo.

Hinc damnata est hæresis Joviniani, & Pelagii, qui peccata omnia esse mortalia dixerunt, contra quos disputavit D. Hieronym. Hos fere sequuntur Lutherani, & Calvinistæ, negantes ullum peccatum esse, quod sua natura non sit mortale; hoc solum differre, quod prædestinatis non imputetur, reprobis vero imputetur. Quæ somnia si vera essent, sublata esset vis omnis baptismi, & aliorum Sacramentorum, quippe quæ nec prodessent reprobis, nec prædestinatis essent necessaria. Vide Bellarm. *lib. 1. de statu peccati, cap. 9.*

Neque objicias I. ex Jacobi 2. *Qui offendit in uno, omnium est reus*. Nam respondetur D. Jacobum ibi loqui de præceptis Decalogi, ut ex contextu apparet, & ex exemplis ibidem prolatis de adulterio, & homicidio.

Neque objicias II. Omne peccatum est contra Divinam legem, & proinde conjunctum cum maledictione, ut Deut. 27. *Maledictus qui non permanet*. Sed respondetur in eo textu maledici, non simpliciter qui facit contra legem, sed qui facit contra legem illam, de qua ibi Moses loquitur, hoc est, qui facit sibi idolum, qui non honorat patrem & matrem, qui transfert terminos proximi sui, qui errare facit cæcum in itinere, qui pervertit judicium advenæ, pupilli, & viduæ, & similia, quæ ibi leguntur: post quæ subditur, *Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus*. Quæ locum non habent in veniali peccato, quod quia leve est, non potest inter maledicta connumerari.

Neque objicias III. Quodvis peccatum, cum lædit infinitam Dei Majestatem, censeri habere malitiam infinitam; quare dignum gravi pœna; respondetur enim malitiam nullius peccati esse simpliciter, & in specie sua infinitam, cum in gravitate possit intendi, & minui: quocirca non semper infinite læditur Deus, imo nec semper graviter. Unde fit dari peccatum sua natura leve, hoc est veniale. Itaque infinitas peccati solum extrinseca est; &, ut dicitur, objectiva, ratione Dei, qui læditur, & lædi potest graviter, & leviter.

De Regulis Peccati mortalis, & venialis.

PRimo peccatum ex genere suo mortale est ex objecto, quando directe Deo opponitur, ut idolatria, hæres, blasphemia.

II. Ex præcepto, si aliquid severe, & sub gravi pœna injunctum sit, ejus præcepti violatio mortale peccatum inducit. Sic esus pomi in Adamo mortale peccatum judicatur.

III. Ex

III. Ex nocumento, quando ſcilicet grave damnum proximo afferat: unde furtum acus Sartori factum, qui alium comparere nequeat, ut proinde opus diei intermittat, grave peccatum eſt.

IV. Ex materia, veluti ſi lædatur directe Jus publicum. Unde miles obligatur ſub mortali excubias facere ex præcepto Ducis, non obſtante vitæ diſcrimine.

V. Ex neglectu, nam ſi lex tranſgrediatur in neglectum ſuperioris, mortale incurritur. Hinc Clericus contumax etiam in cauſa levi, poteſt excommunicatione innodari.

VI. Ex cauſa, veluti ſi peccetur ex malitia, non ex paſſione, vel ignorantia. Vide D.Th.1.2.q.73.

Hinc facile colligi poteſt, quodnam ſit veniale peccatum, ſcilicet ex levi materia, levi damno, ignorantia, & ſimilibus cauſis.

De Pœna Peccati.

EX Peccato naſcitur reatus. Eſt vero reatus morale quoddam debitum, ſeu obligatio, quæ ex peccato naſcitur, ad ſubeundam pœnam juxta illud 2. ad Corinth.5. *Ut referat unuſquiſque, prout geſſit*.

Pœna proprie dicta eſt incommodum naturæ, vel voluntati contrarium, quo vindicatur peccatum, ſeu malum culpæ. Hæc pœna non imponitur pro peccato alterius, niſi in illo etiam qui punitur, ſit culpa, ut expreſſe habetur Jerem.31.& Ezech.18. *Filius non portabit iniquitatem patris*; hoc eſt juſtus præmium juſtitiæ, & impius iniquitatis pœnas referent. Hinc ad Galat.6. dicitur: *Unuſquiſque onus ſuum portabit*.

Neque obſtat illud Exod.30. *Viſitans iniquitatem in tertiam, & quartam generatione*; debent enim hæc intelligi de filiis, qui parentum peccata imitantur ex Aug. in *Pſ.*108. Neque iterum obſtat, Heli fuiſſe punitum propter filios 1.*Reg.*2.& populum punitum ex peccato Davidis, 2. *Reg.*24. nam in Heli. & in populo fuerunt etiam peccata propria, quæ Deus data hac occaſione ad exemplum & terrorem punivit; ut notat Gordonius ad Ezech.*d.cap* 18.

Verum datur etiam pœna ſatisfactoria, qua poteſt aliquis puniri ob alterius peccatum, & ſine ſua culpa, ſed volens; ut docent Theologi de Chriſto, in quo non erat reatus, & tamen pro noſtris peccatis voluit pœnam pati, & mori. Juſti etiam ſatisfaciunt pro iis, qui ſunt in Purgatorio. Et Confeſſarii aliquando ipſi volentes jejunant, & alias pœnas ſubeunt, quæ debebantur confitentibus.

Datur quoque pœna medicinalis, qua punitur aliquis pro alio, ſed in rebus temporalibus, ut cum Deus morte afficit filios ob peccatum parentum, e.g. in Davide, ob cujus adulterium filius mortuus eſt.

Sed regrediamur ad veram pœnam. Peccato mortali debetur pœna

na duplex, damni, & sensus: & est æterna utraque. Pœna damni est exclusio a Regno cœlorum, seu carentia visionis beatæ; nam *Iniqui Regnum Dei non possidebunt*, 1. *ad Cor.* 6. Pœna sensus habetur ex locis, quibus damnati torquentur, igne, glacie, stridore dentium, ut passim in Evangeliis. Probat id ratione D.Th. *q.*87.*art.*4. quia in peccato mortali sunt duo, conversio ad creaturas, & aversio a Deo: quare duplex ei debetur pœna, aversioni respondet pœna damni, conversioni pœna sensus.

Remissio peccato mortali per contritionem, intelligitur remissum quantum ad culpam, non inquantum ad pœnam, Liv. *lib.* 1. *Ego me etsi peccato absolvo, supplicio non libero*; quæ remanet adhuc solvenda vel per pœnitentiam injunctam a confessario in hac vita, vel in altera per Purgatorium, ut de fide est ex Trid. *sess.*6.*cap.*14.& *can.*30. Quod est contra Lutheranos, & Calvinistas, qui volunt, nullam superesse pœnam solvendam remissio peccato, atque ita in utraque vita tollunt pœnas, quod est contra sacrum textum 2. *Reg.*12.*v.*13.& *seq.* ubi Deus remisit Davidi peccatum adulterii, qui tamen non evasit pœnam peccati, & punitus est morte filii. Vide Bellarm. *de pœnit.lib.*4.*cap.*2.& *de purgatorio lib.*1. Est ergo semper solvenda pœna, ita tamen, ut per contritionem ex perpetua, fiat temporalis; nisi forte tantus fuerit dolor ut sufficiat etiam ad temporalem pœnam tollendam: vel certe culpæ remissio fiat in baptismo, in quo omnis etiam pœna tollitur; quia consepulti sumus cum Christo per baptismum, ut ad novam vitam resurgamus, D.Paulus ad *Rom.*6.

Veniali peccato debetur aliqua pœna, ita exigente Divina Justitia, ut quod remoratur aditum ad felicem visionem; nam nihil coinquinatum fruetur Dei visione, ut in *Apocal.*21. tamen hæc pœna æterna non est, ut probatur Matth. 5. ubi non dicitur homo reus gehennæ ob quodlibet peccatum, sed tantum ob mortale, ut ibidem notant Chrysost. Theophil. & Hier. Nempe quia veniale est leve peccatum, non esset autem leve, si ex natura sua mereretur pœnam æternam. Verumtamen id peccatum, ut conjunctum mortali, punitur in inferno pœna æterna, ita D. Th. in 4. *dist.* 15. & D. Bonav. ibidem, aliique communiter, quod est contra Gabrielem *dist.* 16. *qu.* 2. qui nunquam veniale æterna pœna puniri putavit. Patet communis opinio, quia consonum est rationi, ut ei, qui voluntarie peccavit, non remittatur culpa, nisi ipsum pœniteat peccati: & quando non remittitur culpa, neque etiam remittitur pœna: Atqui damnatis non remittitur culpa, cum jam non sint in via: ergo neque etiam pœna.

De Substantia & Partibus Sacramenti Pœnitentiæ.

POEnitentia Sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remissionem. Ita Lancellottus

cellottus hic, cui definitioni unicum verbum D. Th. addit dicendo, est Sacramentum absolutionis, &c. nam, ut diximus, Sacramentum istud exercetur per modum judicii, in quo peccata absolvuntur, seu remittuntur. Propterea licet Sacerdos de Jure Divino absolvendi potestatem habeat, ut Joann. 10. tamen materiam, seu subjectos populos, quos absolvat, habet ab Ecclesia, seu Episcopo, a quo nisi id habeat, pœnitentiæ Sacramentum administrare non poterit, quasi Jurisdictione privatus, ut patet ex Trid. *sess. 14. de reform. cap. 3.*

Verum absolutio exigit, ne inirritum cadat, ut homo sit recte dispositus per contritionem, confessionem peccatorum, & denique satisfactionem Juris, quod peccando læsit, & imminuit. Et hœc tria dicuntur partes hujusce Sacramenti, Trident. *sess. 14. hoc tit. cap. 3.* & his latius mox dicendum erit. Ubi animadvertendum, quod etsi contritio per se considerata non constet signo sensibili (quod signum ad Sacramentum exigitur) cum in solo animi dolore consistat; tamen prout ad hoc Sacramentum requiritur, habet & ipsa signum sensibile sive per accusationem, sive per pectoris percussionem, quibus peccator contritionem demonstrat. Sit ergo.

De Contritione.

DIstat Contritio ab Attritione. Nam Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, ut Dei summi boni offensa, cum proposito non peccandi de cetero: spæ veniæ, & animo confitendi, & satisfaciendi. Attritio vero, seu Contritio imperfecta, est animi dolor, vel ex turpidinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu. Utrumque patet ex Trident *loc. cit.* Hinc est, quod contritio potest per se peccatum tollere, & abolere, cum sit actus perfecti amoris, seu perfecta ad Deum conversio, & aversio a creaturis: secus vero attritio, quæ per se sine Sacrameto pœnitentiæ ad justificationem perducere peccatum non potest, sed accedente Sacramento homo ex attrito fit contritus, ut ibidem habetur. Ex quibus patet peccatum quodcumque, sive mortale, sive veniale, nisi per contritionem tolli non posse D. Th. 3 *par. q. 87. art. 1. & seqq.* Notandum tamen, attritionem naturalem nullo modo satis esse ad confessionem, ut si quis doleat de peccato ob pecunias erogatas, ob morbum, quem contraxit, & similiter quippe in Bulla Innocentiana *cap. 57.* damnatur hæc propositio: *Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.*

Verum hic plura notanda sunt. I. Posse peccatum remitti ex sola Dei condonatione, ut apud nos injuria remittitur ex sola condonatione ejus, qui injuriam passus est, ut multi ex Theologis docent, *d. q. 87.*

II. Actum perfecti amoris, qui continet virtualiter contritionem, abolere

abolere peccatum posse, ut in Martyribus accidit, quod & supra notavimus in Sacramento Baptismi.

III. Vulgo doceri, peccata venialia sine contritione remitti per Sacramentalia, veluti aspersione aquæ lustralis, esu panis benedicti, unctione extra Sacramentum facta, ut cum ungitur Episcopus, aut Rex, benedictione Episcopi, vel Abbatis, qui benedicendi Jus & potestatem habeat, recitando orationem, quæ incipit *Confiteor*, vel orationem dominicam, vel erogatione eleemosynæ, de quibus Abbas in *can.tres autem, in fine, dist.1.de pœnitentia,* & in *can cum omne crimen, dist.2.de consecr.* late Palud. Suarez, Sotus, aliique in 4. *dist.25.q.2.art.3.* Quod quidam ita recipiunt, ut per hujusmodi Sacramentalia remittatur quidem peccatum non ex opere operato, sed ex opere operantis, inquantum Sacramentalium vi, Deus excitet animum peccatoris ad contritionis actum: Quod verum videtur; præsertim quia Trid. *sess.13.cap.2.*& *sess.14.cap.2.* omne quodcumque peccatum, si opus operatum inspiciamus, per sola Sacramenta remitti. & cancellari statuit. Peccata non corporalia dixerunt multi per manus impositionem tolli. Ita refert Concilium Neocæsarense *can.9.* ubi loquitur de Presbytero, qui ante pro motionem corporale peccatum admisit.

Hi duo actus contritionis & attritionis generali nomine dicuntur Pœnitentia, ut patet ex definitione D. Gregorii *homilia* 34. cum ait, eam esse perperata mala plangere, & plangenda non perpatrare, quod etiam scribit D. Ambros. in *can.pœnitentia, dist.1.de pœnitentia,* vide D.Th.3. *par.q.85.art.1.ad* 3.

De Confessione.

PRæceptum Confessionis de Jure Divino obligat, cum necessitas urget, itaut si quis habens copiam confessarii, negligat illi mortale peccatum confiteri, non salvetur, Trident. *loc. cit.cap.4. & seq.* Verum de Jure Ecclesiastico in Concilio Lateranensi ad frequentiam tanti Sacramenti inducendam, statutum est, ut omnes fideles utriusque sexus, ubi ad annos discretionis pervenerint, saltem semel in anno peccata Sacerdoti confiteantur, suscipiendo ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi forte de Sacerdotis consilio ob justam causam ad tempus abstineant, aliter excommunicantur, *cap.omnis utriusque sexus, de pœnitentiis*, Trid. *loc.cit.cap.5.in fine.* Pro qua re plura sunt observanda.

Olim sub pœna excommunicationis laici quicumque in Civitate morabantur, in tribus Hebdomadibus ad Sacram Eucharistiam accedere debebant, Concilii Sardicensis *can.* 11. & Concilii Sexti *can.* 80. ubi Osius Cordubæ Episcopus id jam olim a Patribus judicatum dicit.

I. Præceptum istud obligat ad confitendum eum, qui mortalia, non etiam

etiam qui venialia peccata habet, ut docet D.Th.in *4.dist.17. qu.3. art. 1. quæstiunc.3.* ab aliis communiter receptus. Nam præceptum hoc laddit Juri Divino nihil, nisi tempus certum & statutum: ergo sicuti Jure Divino, qui habet sola venialia, non obligatur confiteri, Trid. *d. cap.4. & seq.* Ita etiam Jure Ecclesiastico.

II. Licet omnes Christifideles hoc præcepto ligentur ab annis discretionis, tamen si fuerint impuberes, non propterea excommunicari debent nam puerilis ætas non ita, ut in majoribus punienda est, *cap.1.de delictis puerorum* Emmanuel Sa, *v. confessio*.

III. Qui nullum voluntarie facit Sacramentum non satisfacit præcepto annuæ confessionis, cum præcipiatur tantum vera confessio, quæ homines a malis retrahat. Ita Alex. VII. in Bulla lata 24. Septemb.1665. *propos* 14. ubi hæc propositio damnatur: *Qui facit confessionem voluntarie nullam satisfacit Ecclesiæ præcepto*. Idem dictum esto de præcepto annuæ communionis, & in Bulla Innocentiana damnatur hæc propositio: *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem*.

IV. Præceptum annuæ confessionis non fuit addictum tempori ratione temporis, sed ob Sacramenti frequentiam, itaut satis sit, si quis quocumque tempore confiteatur intra Januarii initium, & finem Decembr. tamen laudabilis mos Ecclesiæ est, ut id præceptum in Paschate impleatur. Quod etiam patet ex Trid. *d.cap.5.in fine*, cum hac In re distinguit inter præceptum, & morem: præceptum esse ait, ut quis saltem semel in anno confiteatur: morem vero salutarem, ut id fiat tempore Quadragesimæ. Unde factum est, ut possit Episcopus eum excommunicare, qui prædicto tempore hoc præceptum nun adimplet. Vide Covar. in *cap.alma mater,par.1.§.1.num.7.* Sotum in *4. dist.18.q.1.art.4.*

Nunc de integritate confessionis agamus. Et quidem certum est, confessionem fieri debere de omnibus, & singulis mortalibus peccatis, aliter nullum erit Sacramentum, Trident. *d. sess. 14. cap. 5. & can. 7.* nihilo minus, quandoque accidit confessionem etiam non integram justis de causis valere, ne homine de salute desperent. Has jam enumerabimus.

I. Instante mortis periculo, veluti si ob morbum, vel vulnus letale nequeat quis omnia peccata sigillatim explicari, satis erit ex omni numero unum confiteri, ut queat absolvi. Quin etiam receptum est, posse his casibus per signa demostrari voluntatem confitendi, quidquid contradixerit Navarrus, de qua tamen re latius infra.

II. Quando propalato peccato simul manifestaretur complicis persona, cui ob id periculum immineret a confessatio: ut si quis se incestum cum consanguinea admisisse diceret, quæ pariter confessarii consangui-

nea sit, nec de alia muliere id accipi possit; utique eo casu abunde esset; dicere se fuisse scortatum, seu fornicatum, nulla de incestu, seu stupro habita mentione. Quod etiam esse volunt: si tantum infamia complici conciliaretur apud confessarium, Navar. *cap.* 2. Cajetanus in *summa*, *v. confessio* 10.

Hoc tamen, quod de infamia diximus, negat D. Th. in 4. *dist.*16. *q.*3.*art.*2.*quæstiunc.*5.*ad* 6.& in *opusc.*12.*art.*6.quem ibi Durandus,Sotus Medina, Suarez, & alii sequuntur; idque ex Sententia D. Bernardi in *opusc.de Forma vitæ*.cum ait: *De nullo prorsus sinistre loquaris, nisi in confessione,& hoc,ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum.*

Ratio hujus sententiæ est, quia ex doctrina Scoti, cum duo procepta concurrunt, quorum bona unum alterius excedit, illud præceptum servandum est, quod majus bonum continet, etsi præceptum sit positivum, alterum vero,cui minus bonum inest, sit naturale. Ita prorsus est in casu nostro; nam præceptum integritatis confessionis,licet sit de Jure positivo Divino, majus tamen bonum complectitur, quam præceptum non diffamandi alterum apud confessarium, in foro Dei: quæ diffamatio nullius momenti est,cum quis & seipsum in eo casu infamet.

III. Potest violari confessionis integritas in peccatis reservatis, cum scilicet quis confitetur Sacerdoti non habenti potestatem absolvendi a reservatis. Verum hic variæ adsunt opiniones. Nam quidam docent, posse reum singula peccata confiteri, omisso tantum reservato, pro quo dein adibit superiorem, eo quod respectu reservati est, ac si copiam confessarii non haberet, Silvester in *summa v confessio*, 1.*q.*19. Petrus Sotus *de confess. sect.* 10. Alii vero contra volunt etiam peccatum reservatum propalare teneri;Sacerdotem tamen absolvere quantum potest, onere injuncto pœnitenti,ut Superiorem adeat. Ita Navarrus in *can.considerat.*, §:*causas,num.*13.*dist.*5.*de pœnitentiis*, qui ita servari Romæ solitum refert, & videtur sententia D.Th.in 4.*dist.*17.*q.*3. *quæstiunc.*2.*ad* 4.

Excipiunt tamen, nisi quis simul cum reservatione sit vinculo excommunicationis, interdicti, aut suspensionis obstrictus, quo casu tanquam privatus passiva Sacramentorum participatione, nequit absolvi a peccatis, nisi prius sit a censuris absolutus,ut infra *lib.*4.*tit.de Ecclesiast. censuris cum seqq.*

Verum hodie receptum est, confessarium non debere a peccatis absolvere, nisi impetrata potestate absolvendi a reservatis: quam nisi habeat,reum Superiori ablegct; quia citra necessitatem integritas confessionis violanda non est. Ita Durandus, D. Bonavent. aliique apud Camerotam in hoc *tract.tit.de qualitate confessionis,dub.*16. Adesset autem necessitas, veluti si uxor redderetur viro suspecta, nisi confiteretur; tunc enim potest in confessione reservatum omittere, immo ad Sacram Commu-

mu-

munionem accedere,ut Sanchez in selectis,de Sacramentis,*disp.22.n.5.*

IV. Si facto, quantum sit satis generali conscientiæ scrutinio, peccatum aliquod nos fugiat, & invincibiliter ignoretur: tum & ipsum intelligeretur generatim absolutum in eadem confessione ceterorum peccatorum, Trident.*sess.*14.*cap.5.* Illud hic notandum, quod licet peccata sint alicui per actum contritionis remissa, adhuc tamen de Jure Divino remanet specialis obligatio eadem peccata subjiciendi clavibus, quod hodie, rejectis opinionibus; certum est ex dicta Bulla Alexandri VII. lata anno 1665. itaut si quis contrarium afferat, etiam disputando, intelligatur Papali excummunicatione obligatus; præsertim, quia Trident.*sess.*14.*cap.* 4.ait contritionem esse cum animo confitendi, & satisfaciendi.

De Satisfactione.

HÆc est ultima hujus Sacramenti, de quo loquimur, pars. Quoniam ergo in confessione remittitur culpa, & non pœna, quæ remanet, ita tamen,ut ex æterna fiat temporalis; propterea hic satisfaciendum est, vel post mortem in Purgatorio, vel in hac vita per pœnitentiam a Confessario peccatori injunctam, qui eam nequit repudiare: immo nec potest eam sibi commutare, neque etiam in graviorem, Sotus, Vasquez post D. Th.in 4.*dist.*18.*q.*1.*art.*3.*q.*3. aliique apud Navarr.in *summa cap.*26. Ratio est, quia pœnitentiam injungete ad satisfaciendum, non modo est Sacramenti pers, sed etiam ex potestate clavium dependet. Sacerdoti ex Jure Divino concessa, ut in Triden *sess.* 14. *cap.* 8. & in Florentino *sess. ult. in Decretis* Eugenii, ubi habetur: *Tertia pars Sacramenti assignatur satisfactio secundum Sacerdotis arbitrium; quod antiqui PP. & credunt, & docent.*

Hoc verum est, si Sacerdos clave non errante congruam pœnitentiam injungat: nam si fuerit impertinens, veluti si filiofamilias, aut uxori insolitum jejunium imperaretur, quod suspicionem gravis peccati patri, vel marito faciat, posset rejici; ut certum est apud omnes cit.DD.

Ulterius expleri pœnitentia non potest in opere, ad quod alioqui quis tenetur; cum teneatur speciali Jure facere satis pro peccatis confessis. Itaque Jejunium in Sacramento imperatum nequit expleri in die Vigiliæ; nisi forte Confessarius diem ipsam Vigiliæ assignaverit, ut fieri solet, cum animadvertitur peccatorem in Vigiliis Jejunium non observare; quo casu pœna non solum solvitur per modum debiti, sed etiam in pœnam recidivi.

Denique si pœna a Sacerdote injuncta, fuerit condigna, qui eam exsolvit, est omnino liberatus; si vero minor justa fuerit, remanet residuum solvendum in Purgatorio, Durandus in 4. *dist.*20.*q.*1.

De

De Ministro Confessionis.

I. POtestas absolvendi a peccatis est solius Sacerdotis, seu Presbyteri, itaut si quis dixerit etiam Diaconos, aut Laicos posse in gravi saltem necessitate clavium ministerium habere, anathema sit, Trident. *sess* 14. *cap*.6. & *can*.10. Quod si quis in naufragio, e.g. alteri non Presbytero peccata confiteatur, licet Sacramentum sit nullum, tamen ob humilitatem, verecundiam, & ceteros bonos actus, facillime posset a Deo contritionis impulsum consequi, unde peccata tollantur, ut explicant D.Th. & Lancellottus hic in §. *sed etsi*, apud Camerotam in *Speculo Sacramentorum*, *tit.de pœnitentia*, *cap.de confessione*, & *absolutione*.

II. Sacerdos opus est, ut sit a suo Episcopo examinatus, approbatus, & destinatus, etsi examen non sit ita de forma, ut nequeat omitti, præsertim cum Episcopo perspecta est scientia, & probitas Sacerdotis, Trident. *sess*.23. *cap*.15. Verum destinatio omnino exigitur, quæ ab Episcopo dependet, & quandoque destinat ad confessionem virorum & non mulierum, aut etiam mulierum, exceptis monialibus, aut in hac Ecclesia, & non illa, aut intra tale tempus, & non ultra, ut mox patebit. Excipe si extrema necessitas urgeret, *can.qui vult*, *dist*.6. *de pœnit.can.Sanctum*, *dist*.4. *de consecr*.

Pro peccatis absolvendis duplex exigitur potestas, ordinis scilicet, & jurisdictionis, D.Th.in 4. *dist* 19. *q*.1. *art*.3. *ad* 1. Potestas ordinis, qua remittuntur peccata, sine ullo dubio est a Christo, seu quod perinde est, de Jure Divino, *Joann*.20. de quo tamen Jure sit Jurisdictio, quæ ad usum potestatis ordinis exigitur, non una est Theologorum sententia.

III. Exigitur, ne Sacerdos sit aliquo vinculo impeditus, quo minus absolvere queat, ut si fuerit excommunicatus, suspensus, aut interdictus; quia per Ecclesiasticas censuras subtrahitur materia, vel tollitur Jurisdictio. Pro quarum rerum intelligentia sit.

Quo Jure Sacerdos potestatem absolvendi obtineat.

QUÆSTIO UNICA.

IN varias sententias Theologi discedunt apud Magistrum in 4. *dist*.27. Aliqui enim opinantur, hanc potestatem Sacerdoti inesse ex Jure Divino in potentia: sed injactu & exercitio ipsum eandem consequi a Jure Ecclesiastico: quo renitente, & impediente Sacerdos carebit tantummodo actu, sed retinebit potestatem, itaut Ecclesia vere, & de facto aliquam Jurisdictionem Sacerdoti tribuat. Quod communiter Canonistæ. & Theologi amplectuntur cum Caramuele in *Theolog. fundamentali hoc tit.* & satis probabilis opinio est.

Alii vero cum Vasquez supracitato docent, Jurisdictionem in se actu,

actu,& potentia consideratam totam pendere ab Jure Divino;ita tamen, ut ab Ecclesia solum subjecti, seu materiæ, aut pœnitentium assignatio dependeat. Quod probant,quia *Matth.16.*& *Joann.20.* Christus Jurisdictionem absolvendi,& ligandi, integram,sine ulla diminutione, Sacerdotibus impartitus est.nec usquam legitur quidquam in contrarium tributum Ecclesiæ. Ergo Jurisdictio in se, quanta est, in Sacerdotibus tota est a Christo.

Verum quia hæc Jurisdictio subjectos exigit,qui sunt sub Monarchica Ecclesiæ potestate, hoc est sub S. Pontifice in toto Orbe terrarum, & sub Episcopis in particularibus Diœcesibus; ideo hi subjecti, seu subditi ab Ecclesia tribuuntur Sacerdotibus. Sic ergo Sacerdotes nihil ab Ecclesia recipiunt Jurisdictione inspecta, cum tantum subjectos, seu materiam ab ipsa obtineant.

Hinc patet, qua ratione S. Pontifex possit Sacerdoti subjici, & ab eodem absolvi in Sacramento pœnitentiæ; nam ita faciendo se subjicit Jurisdictioni, quæ a Jure Divino est,cui ipse subjacet. Quod non ita facile explicatur ab aliis, qui volunt, vere aliquam Jurisdictionis potestatem Sacerdoti ab Ecclesia tribui:nam pro ea saltem partem videretur S.Pontifex Sacerdoti se subjacere non posse, cum ipse sit Ecclesiæ caput,& nulli Ecclesiasticæ Jurisdictioni subjiciatur.

Hinc patet recte S.Pontificem, aliosque majores Prelatos posse sibi graviora,& atrociora crimina reservare D Th.*d.art.3.quæstiunc.2.*& diffinitum est in Trident.*seff.14.cap.7.*& *can.11.*Esto enim potestas ordinis, quantum est de se, extendatur ad omnia, & singula peccata remittenda; tamen ad usum hujus potestatis requiritur Jurisdictio,quæ a Majoribus in minores descendit, vel certe exiguntur subditi, qui ab Ecclesia conceduntur; inde fit, posse superiorem quædam sibi reservare, quorum judicium inferioribus non committat.

Garriunt hæretici in Confessione Augustana, reservationem casuum politicam rem esse; esse enim reservationem pœnæ Canonicæ, non reservationem culpæ in his, qui vere convertuntur coram Deo. Sed facile quid respondendum sit,patebit,notando reservationem non esse in quantum ad forum internum, cum per actum contritionis omnia peccata etiam reservata remittantur, de quo tamen foro Ecclesia non judicat. Sed esse tantum in foro Sacramentali, in quo cum jurisdictio, vel ejus exercitum, vel subjecti dependeant a potestate Superioris Ecclesiastici non potest in eo Sacramentali foro Sacerdos absolvere ea peccata, circa quæ Jurisdictionem non habet, vel exercere non potest, quia eam sibi Superior reservavit.

Præterea prudenter Ecclesiastici Superiores crimina atrociora & graviora sibi reservant,ut graviores morbi peritiori Medico committantur.

tur. Ita in lege veteri causæ majores referebantur ad Mosem *Exodi* 18.

Præter hanc reservationem criminum, duæ aliæ fieri solent. Prior est reservatio temporis, ut si Episcopus confessiones subditorum reservet sibi in Nativitate, aut Resurrectione Domini, aut in Pentecoste. Posterior est personarum, ut scilicet Sacerdos mares absolvat, non fœminas: aut fœminas, sed non Monastrias.

De Forma absolutionis.

HAc in re quidam putant, ad formam exigi omnia hæc verba: *Ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: ita Paludanus; & Mayor post Sylvestrum in *Summa, v. confessio 6. num.* 2.

Sed magis receptum est formam substantialiter consistere, non nisi in verbis illis, *Absolvo te*, D.Th. 3. *par. q.* 88. *art.* 3. Quod colligitur ex Concilio Florentino in *decretis unionis*: & videtur etiam esse Tridentini *sess.* 14. *cap.* 3. ubi hæc tantum verba expressim apponuntur: reliqua vero concluduntur sub particula, &c.

Probatur quoque ratione; quandoquidem forma Sacramenti substantialiter est, quæ quod demonstrat, efficit; & e contrario, quod efficit, demonstrat. Sed verba *absolvo te*, satis demonstrant quod efficiunt, & e contrario, hoc est, remissionem peccatorum. Ergo ea verba sunt hujus Sacramenti forma; præsertim quia Christus ad hanc formam non exegit, nisi rationem judicii.

Hinc patet, fieri hoc Sacramentum, si dicatur, *Condono* aut *Remitto tibi*: imo etiam si passive concipiantur, ita, *Remittuntur tibi peccata*, vel *absolvatur Servus Christi*, ut est in usu apud Græcos; hæc enim omnia idem valent, atque *absolvo te*, ut post alios docet Bonacina hoc *tit. disp.* 5. *qu.* 4. *puncto* 2.

II. Patet non valere absolutionem, cum dicitur, *Indulgeat tibi Deus*, quibus verbis utimur in extrema unctione, cum non servetur modus, & forma Judicialis; nam ipse Judex debet absolvere, & non alius, ut post Suarez, Vasquez, & alios docet Bonac. contra D. Bonaventuram, & Alex. Hales.

De Sigillo.

SAcerdos non solum Jure naturali obligatur peccata sibi secreto commissa propalata, celare, & tegere, sed etiam Jure Divino, & Ecclesiastico, ob Sacramentalem confessionem, Id appellamus Sigillum, quod licet non sit pars constitutiva Sacramenti, ut recte docent D. Th. & Scotus in 4. *dist.* 21. *q.* 1. *art.* 1. tamen est admodum utile, & necessarium servari ad bene esse Sacramenti: aliter enim si Christifideles scirent sua

peccata

peccata posse a Sacerdote manifestari, utique a tanto Sacramento abhorrent. Proinde graves statutæ sunt pœnæ in Sacerdotem, qui Sigillum violaverit. Olim quidem imperabatur perpetua peregrinatio, *can. Sacerdos, dist 6. de pœnit.* hodie pœna est, ut a Sacerdotio deponatur, & ad agendam perpetuam pœnitentiam detrudatur in arctum Monasterium, *cap. omnis utriusque sexus*, §. *caveat de pœnitentiis*. Quin etiam nonnulli docent fieri perpetuo irregularem, quod notat Majoral. *de irregul. lib. 5. cap.* 19. *num.* 6. quod Paludanus etiam docet de laico, qui propalaverit peccatum occasione hujus Sacramenti auditum, in 4. *dist.* 17. *q.* 3. Verum cum hæc irregularitas nusquam in Jure nostro reperiatur expressa, ideo alii rectius hoc inficiantur, late Suarez hoc *tit. disp.* 33 *sect.* 8.

Violatio sigilli fit non solum si Sacerdos aperte, & directe alteri revelet, quæ in confessione audivit, sed etiam indirecte, veluti si graviter cum pœnitente vociferetur, aut gestu, & signis arguat, in quam culpam plures sunt, qui per imprudentiam incidunt, *d. cap. omnis utriusque sexus*. Ita quoque pro revelante habebitur, si dicat, mulier, quam ego confitentem audivi primam, erat adultera, aut simili modo. Vide Reginald. *to.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. Navarr. in *summa*, *cap.* 8. Diana 1. *miscell.* 13. qui notat Sacerdotem post auditam sui famuli confessionem, non posse ipsum a suo famulatu expellere, sed occasionem expectare debere, ut ex alia causa ejiciat, argumento ex decreto Clem. VIII. lato pro Regularibus die 20. Maji anno 1594. ubi Superiores, qui sunt quique posthac erunt pro tempore, & Confessarii, qui ad Superioris gradum promoti fuerint, jubentur diligentissime cavere, ne Religiosorum peccatis in confessione auditis, ad externam gubernationem utantur, itaut aliter videatur revelata confessio.

Hæc autem sigilli obligatio oritur ex auditis vi confessionis Sacramentalis, quocunque tandem modo id accidat, hoc est, sive Sacerdos ipse audierit, sive quivis alius prope adstans: etiamsi absolutio pro aliquo impedimento non sequatur. Verum excipe, cum quis non animo confitendi, sed consulendi gratia peccatum alteri manifestet; tunc enim solum oritur obligatio ex jure naturali, quo tenemur secretum nobis commissum tegere: idem est, si quis alteri manifestaverit peccatum, quasi dictum in confessione, DD. cum D. Th. in 4. *dist.* 21. *q.* 3. *art.* 1. *quæstiunc.* 3.

Ceterum sigillum etiam pœnitente mortuo, custodiri debet, D. Th. 2. 2 *q.* 33. *art.* 2. Sotus in 4. *dist.* 21. *q.* 2. aliique cum Navarro *art.* 8. nam si homines suspicari possunt vel post mortem sua crimina a Sacerdote revelatum iri, utique Sacramentum odio haberent; præterquamquod ipsis pœnitentibus irrogaretur injuria; nam falsum est, quod vulgo ajunt, mortuis non fieri injuriam. Utique defunctus, cum ejus bona vendebantur a creditoribus subhasta, fiebat infamis, Cajus in *Instit. lib.* 2. *tit.* 3. Cic. pro

R P. Quin.

P. Quinto; & heres eum, qui cadaver violavit, actione injuriarum convenire potest, *l. 5. ff. de relig. l. 1. §. 1. ff. de injuriis*.

Tandem sigillum neque etiam ob publicum bonum violari potest, nam magis expedit pœnitentiæ Sacramentum custodiri ad salutem humanam, quam alia quæcumque hujus vitæ bona, Bonac. *de Sacramentis, disp. 5. qu. 6. sect. 5. puncto* 4. Suarez *disp. 33. sect. 1.* Itaque si quis hæresim confessus sit, nequit ullo modo a Sacerdote revelari, nisi forte idipsum aliunde sciat; idemque est, si Sacerdos per confessionem noverit coitionem, & conjurationem adversus Rempublicam; nam solum generice Superiores admonere poterit, ut invigilent, sibique caveant: quod ipsum admodum caute fieri debere tradit Bonac. *d. puncto* 4. contra Gabriel. in 4 *dist. 21. qu. un. art. 3.* Altisiodorensem in *summa lib. 4. tract. 6. c. 3. qu 7.* aliosque apud Honusrium in *tract. de sigillo*.

Sed illud quæstionis est, qua ratione se gerere debet Confessarius a Principe interrogatus, num in confessione quodpiam delictum audiverit? Et quidam docent, posse citra mendacium uti æquivocationem, & respondere, *Se nihil scire, nec quidquam in confessione audivisse*; facta scilicet mentali restrictione, hoc est ut secum dicat, *quod revelari possit*. Nam licitum esse uti equivocatione docuit Toletus 4. *Instruct. Sacerdot.* 21. Thomas Sanchez 3. *moralium* 6. Gabriel Vasquez *to. 4. q. 93. art. 5. dub. 13.* Suarez *d. disp. 33. art. 6. num. 6.* aliique cum citato Bonacina *qu. 6. sect. 5. punct. 4.* Et probant exemplo Christi, qui interrogatus de die, & hora ultimi judicii, respondit neque Angelos in Cœlo, neque Filium (hoc est, seipsum scire, sed solum Patrem nosse, *Marci* 13. *Matth.* 24. & nihilominus vere Christus sciebat: sed quoniam sciebat, ut taceret, ideo dixit se nescire, ut declarant D. Augustinus 1. *de Trinit.* 12. & D. Ambrosius 17. super *Evangel. Lucæ*. His tamen non obstantibus in Bulla Innocentiana statutum est, neque ob necessitatem, neque ob utilitatem ullam licere hisce æquivocationibus uti, sine mendacio, & si Jusjurandum accedat, sine perjurio: ita in *propos. 25. cum duab. seq.* dictæ Bullæ habetur: & sane hanc æquivocationis doctrinam antiqui Patres non agnovere; nam D. Th. & D. Augustinus eum, qui injuste & inique interrogaretur ab Judice, non respondere debere statuerunt, ut vel ipse Vasquez *loc. cit.* notat. Juvat hic recitare verba Maldonati in Lucæ 24. *n.* 36. *Quisquis fingendo*, inquit, *alium fallere conatur, etiamsi præterea aliquid significare velit, haud dubie mentitur: alioqui nullum esset mendacium, quod non defendi posset*.

Ad exemplum Christi dicimus, eum se diem Judicii nescire dixisse, loquendo de se ipso tanquam homine, ut Cajet. *Marci* 13. notat.

De

De Euchariſtia.

TIT. VI.

EUchariſtia duplici modo conſiderari poteſt, ut Sacramentum, & ut Sacrificium, quod notat D.Th.3.*par.qu*.74. propterea nos de utroque ſeparatim dicemus poſt explicitum titulum de Pœnitentia, quæ ob reverentiam tanto Sacramento debitam, Jure præcedit. Sit ergo.

De Euchariſtia, ut Sacramento.

PLura hoc Sacramentum nomina habet, primo dicitur Euchariſtia, quod Græce eſt, grata beneficiorum recordatio, atque etiam gratiarum actio: quod recte convenit myſterio cœnæ Dominicæ, quoniam in eo gratias agimus Deo, de tot beneficiis in nos collatis. II. vocatur Synaxis, id eſt, congregatio, aut communio, cum per id Chriſto tanquam capiti conjungamur in unum veluti corpus myſticum, Bellarm.*de Euch*.12. III. per excellentiam dicitur Sacrificium, in quo Chriſtus velut Hoſtia offertur Summo Patri. Cumvero impartitur ægrotis in mortis diſcrimine, ſpeciatim nuncupatur Viaticum, utpote datum iis, qui longum iter ad aliam vitam ſint ingreſſuri; nam Viaticum eſt cibus, quem iter acturi in viam ſibi reponunt, ut apud Plautum in *Prologo Pœnuli*.

Ipſe abiit ad Acherontem ſine viatico.

Fuit inſtitutum a Chriſto in nocte cœnæ, qua Apoſtolos communicavit, etiam Judam. Ita Matthæi 26. & in reliquis Evangeliſtis. Hos autem communicavit ſub utraque ſpecie, quod apud nos faciunt Sacerdotes, ut erant Apoſtoli: nam Chriſtus Corpus ſuum Apoſtolis adhuc laicis tradidit, Sanguinem vero non niſi jam Sacerdoti dignitate ornatis per illa verba. *Hæc quotieſcumque feceritis, in meam memoriam facietis*, ut poſt Alphonſum de Caſtro, & Jacobum Payram, notat Pamelius in *epiſt*.63.*Cypriani*.Ceterum laici non obligantur ad communionem ſub ſpecie utraque, ut patet ex verbis Chriſti *Joann*. 6. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*, ubi nulla calicis mentio fit. Ubi notandum, Corpus Chriſti in ſola Hoſtia recipi uti eſt in Cœlo, ſcilicet una cum Sanguinine. Quare errant Armenii, qui omnes ſub utraque ſpecie communicari debere contendunt. Inſtituit autem Chriſtus in ſignum imo in pignus ſui amoris erga nos, *Joann*.20. propterea id fecit nocte, quæ ipſius mortem præceſſit; nam in extrema vita cum majori affectu quid datur & recipitur, *can.ſi quid*, *diſt*.2. *de conſecr*. Ceterum quia gratiam per modum refectionis tribuit, ideo ſatis congrue ſub ſpecie panis, & vini, quibus nutricamur, fuit inſtitutum, D. Th. 3. *par*. *q*.73. *art*.5. & *opuſc*.58.*cap*.29.

De Definitione Eucharistiæ, & Necessitate.

HÆc est Sacramentum specierum panis & vini, Christi Corpus, & Sanguinem continentium; spiritualem refectionem significans, & producens. Ita communiter post Camerotam hic, quæ omnia in progressu patebunt; nunc notandum est, verba consecrationis non esse constitutiva intrinsece hujus Sacramenti: nam solum faciunt transubstantiationem panis & vini in Corpus, & Sanguinem Christi: at Sacramentum & post verba remanet, donec species panis & vini corrumpantur; tunc enim, quia amplius aptæ non sunt ad significandam animæ refectionem, Christus discedit. Vide D.Th.3.*par. q.*73. & 78. qui recte improbat Nestorianos hæreticos, putantes Christum per diem solum sub speciebus prædictis manere. Ceterum transubstantionis vocabulo usum est Concilium Lateranense sub Innocentio III. Pallavicinus *lib.4.histor.Conc.Trid.*

Hoc Sacramentum est necessarium, ut de fide constat *Joann.* 6. & *Lucæ* 22.ex Christi verbis, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis*. Verum non est necessarium necessitate medii absolute & simpliciter, sive in re, sive in voto, cum solum sit necessarium ex præcepto Divino, Sotus, Cajetanus, & alii cum D.Th.in 3.*par.qu.*73.*art.*3.

Probatur I quia infantes salvantur cum solo Baptismo, sine Eucharistia, sive in re, sive in voto: ergo non est necessaria necessitate medii. Quare damnati sunt Armenii post baptismum parvulis statim Eucharistiam ministrantes, Trid. *sess.*21. *cap.*4. Ita quoque damnati sunt hæretici Jacobitæ, qui corporibus defunctorum, nisi accepissent, Eucharistiam ministrabant, Concil.Carthag.*can.*18.*Synodo 6.cap.*83. Sed inquantum ad Armenios, sciendum est, ipsos vere hostiam parvulis non ministrare, ut qui eam deglutiendo non sunt, sed solum digitis labia infantis attrectare, ut in *Th.Turc,cap.*30.*sect.*2.*object.*4.

Probatur II. quia Eucharistia per se impartitur augumentum gratiæ per modum nutritionis animæ: quare non confert primam gratiam, sed illam supponit jam datam, sive per baptismum, sive per pœnitentiam.

Itaque licet præceptum Eucharistiæ sit negative conceptum, *Nisi manducaveritis*, *&c.* ut etiam præceptum baptismi, *Nisi quis renatus*, *&c.* tamen distant inter se ratione gratiæ, quæ in baptismo est prima, in Eucharistia est secunda: propterea illud Sacramentum est necessarium necessitate medii, istud non item.

De Materia Eucharistiæ.

OLim in Ecclesia promiscuus mos fuit communicandi, vel sub una, vel sub utraque specie; donec impio Nestorio docente utramque spe-

speciem de Jure Divino exigi fuit in Concilio Ephesino statutum, ne quis sub utraque specie communicaretur, nisi ipse celebrans. Deinde quia Manichæi negabant Christo verum Corpus, propterea S. Leo laicos etiam Sanguinem accipere debere jussit, ut colligitur ex *sermone 4. de Quadragesima*: quod decretum iterum deinde sub pœna sacrilegii sanxit Gelasius Papa in *can. comperimus*, *dist. 2. de consecr.* Cessante Manichæorum hæresi, iterum liberum fuit populo, ut vel sub una, vel sub utraque specie communicaretur. Sed surgente deinde hæresi Racemorum calicem de Jure Divino exigi, fuit hic in Concilio Constansiensi prohibitus. Vide latius Cardinalem Hosium *de communione sub utraque specie*.

Materia itaque remota hujus Sacramenti est Panis, & Vinum, ut in Florent. *sess. ult.* & Trident. *sess. 13. cap. 1. & 4. ex Evang. Matth. 27.* ubi Christus primo accepit panem, deinde calicem. Panis autem sit ex tritico oportet, vinum ex vite, quæ Christus consecravit, & in communi hominum sermone sub nomine panis & vini, simpliciter prolato usurpantur. Unde damnata est Aquariorum hæresis, qui aquam tantum consecrabant, contra quos disputat D. Ciprian. *ep. 63*.

Hinc est Sacramentum non confici, si panis sit ex milio frumento Turcico, quo vescuntur Americani, & ex Africanis plurimi, qui etiam milio Indico utuntur, vulgo *Melica*: item ex castaneis, glandibus, & aliis hujusmodi. Putant vero valere, si fieret ex tipha, quæ species tritici est, licet longe exilior, teste Galeno 1. *de alim. 13.* Vide Albert. Mag. in 4. *dist. 11. art. 7.* Suarez *tract. 3. disp. 44. q. 74. art. 4. sect. 2.*

Fit etiam, vinum ex palma Indorum, & oriza Africanorum, cerevisia ex lupo salictario, quam bibunt Angli, & Germani, & cetera id genus, non esse satis ad hoc Sacramentum; licet enim inebrient, tamen vulgo vini appellatione non veniunt, sed nomine *Siceræ* comprehenduntur, ut in Sacris Literis habetur. Vinum vero acescens, & lora, quæ majorem partem vini contineat, & mustum, quæ substantialiter vinum sunt, recipi possunt, quibus tamen sine necessitate utendum non est. Vide late in *can. cum omne*, *de consecr. dist. 4.* Cajet. *d. qu. 74. art. 5.*

Quæres I. an panis subactus, e.g. aqua rosacea, sit idoneus ad hoc Sacramentum? negat D. Th. 3. *par. q. 74. art. 1. ad 3.* Sylvester in *Summa v. Eucharistia*, & alii. Sed in contrarium sensit Cajet. ad Th. Alex. de Hales, & alii apud Camer. hic *dub. 115.* Quæ sententia probabilis est, quia panis ita subactus substantialiter est panis, & in usu communi nomine panis venit; præsertim quia talis aqha maxima ex parte evanescit.

Quæres II. quid dicendum sit de pane fermentato, quo utuntur Græci, cum Latini panem azymum consecrent? Et certum est, utrumque panem recipi ad Sacramentum posse. Ecclesia tamen Latina utitur azymo; quia Christus instituit hoc Sacramentum in diebus azymorum, qui-

bus

bus non licebat Hebræis fermentato vesci, *Joan.*13. atque insuper, quia fermentum denotat malitiam, qua carere debent, qui ad hoc Sacramentum accedunt, ut in Catechism. Rom. *num.*13. ex verbis D. Pauli 1. ad *Corinth.*5. *Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis*. Unde Christus *Lucæ* 12. & *Matth.*16. dixit. *Cavete a fermento Pharisæorum, Sadducæorum*. Quare neque apud Romanos Flamini Diali fermentum tangere fas erat, Plut. in *qq. Rom.* 109. Græci vero utuntur pane fermentato ad tollendam hæresim Ebionitarum, qui putabant legalia legis Mosaicæ adhuc vigere, ut notat D.Th. *loc.cit.art.*14.

Platina in Alex. I. hæc habet: Instituit ut aqua Sancta, Sale admisto; ad fugandos dæmones, & in Templis, & domi retineretur. Voluit quoque aquam admisceri vino in consecratione calicis; oblationem quoque ex azymo, non autem ex fermentato, ut antea, fieri mandavit: quia hoc modo purior haberetur: *Et Ebionitis hæreticis calumniandi occasio auferretur*. Electus vero est Alex ann. Christi 109. Ebionæi Judaicos ritus recipiebant Eusebius *lib.*3. *hist. Ecclesiast.cap.*27.

Verum quisquis Sacerdos tenetur servare ritum suæ Ecclesiæ: propterea si Latinus Sacerdos consecraret in fermentato, graviter peccaret, & puniri posset, *cap.fin.de celebr. miss.* & Græcus ad scandalum evitandum in fermentato consecrare debet, Suarez *d.disp.*44. *sect.*3. §. *dico primo*, & habetur in Florentino in *decreto Unionis*.

Quæres 3. de immistione aquæ in calicem. Et certum est, aquam vino miscendam in calice offerendo; ut lege sanxit Alex. I. S. Pontifex ad annum Christi 109. ut in Conciliis Carthag. 3. *cap.*24. Florent. in *decreto Unionis*, & Trident. *sess.*22. *can.* 9. tum quia Christus in vino lymphato consecrasse creditur: nam in Liturgiis Basilii, & Jacobi expresse testatum est, Christum vinum aqua mistum obtulisse; tum etiam quia e latere ejus Aqua simul cum Sanguine profluxit, quod Sacramentum hac mistione recolitur: tum tandem, ad denotandum populorum unionem Christo: nam dicitur in Apocalypsi, aquæ multæ sunt populi multi, quæ est interpretatio Bedæ in Marci *cap.* 14. Ita idem Trident. *loc. cit. cap.*7. Verum aqua minor vino sit oportet, *cap. perniciosus de celebrat. missarum*. Porro aquam non esse de necessitate Sacramenti, sed solum de præcepto, docet Suarez, *disp.*45. *sect.*2.

Itaque falluntur Armenii, qui in Conciliabulo Manazgherd aquam vino non esse miscendam statuerunt, ut una in Christo natura signaretur, quod & ipsum hæreticum est. Falluntur etiam, cum volunt, Aquam e latere Christi significasse Baptismum, Sanguinem vero Calicem Eucharisticum. Damnatus est hic error Armeniorum in 6. *Synodo can.*3. in *Theatro Turciæ*, *cap.*30. *art.*9. *sect.*1.

De

De Forma Eucharistiæ.

VErba, quibus Christus consecravit panem, sunt: *Hoc est Corpus meum*. Ita D.Th.3.*par.q.*78.*art.*1. & 2. qui ait Innocentium Papam, tanquam privatum doctorem errando scripsisse, *lib.*4.*de Mysteriis Missæ, cap.*6. Christum nullis verbis consecrasse, sed sua tantum voluntate, & nutu, mutasse panem, & vinum in suum corpus, & Sanguinem. Et ratio est, quia hæc verba per se efficaciter denotant prædictam conversionem, ex particula, *Est*, quæ veritatem significat: ergo ipsa solum sunt Sacramenti forma. Non tacite, sed clara voce, quæ a fidelibus audiatur, consecrandum est, Justin.*tit.*1.*nov.*17. Id observant Græci.

At vero ad formam calicis ob eandem rationem dicimus illa tantum verba esse necessaria, *Hic est calix Sanguinis mei*, ut docent Magister in 3.*par. dist.*8. D. Bonaventura, Alex.de Hales, aliique apud Suarez *disput.*60.*sect.*1. Thomistæ volunt, omnia reliqua verba usque ad, *In remissionem peccatorum*, exigi, ex D.Th.*l.q.*78. *art.*3. Sed probabilior est prior sententia; primo, quia hæc alia verba non denotant conversionem in Sanguinem Christi, sed solum usum, & effectum Sacramenti II. Quia hæc ipsa non leguntur apud omnes Evangelistas.

Ceterum de fide est, & patet ex verbo substativo, *Est*, quo Christus est usus, sub speciebus panis, & vini verum, & reale Christi Corpus, & Sanguinem latere. Quod primum insaniendo ausus est negare Berengarius Turonensis Archidiaconus Andegavensis, qui sequutus Joannem Scotum, in Sacratissima Eucharistia nihil aliud esse, quam umbram & figuram Corporis Domini somniavit, de quo Baronius ad annum Christi 1050. quo anno Berengarius damnatus est a Leone IX. in Synodo Romana, & Vercellensi: vide etiam ad annum 1059. Ante eum universa Ecclesia, & Romana, & Græca uno ore docuit, & tenuit Christum in hoc Sacramento commanducari, ejusque Sanguinem bibi. De Berengario extat *can.ego Berengarius*, *dist.*2. *de consecr.* Tamen Berengarii blasphemiam impurus deinde Calvinus renovavit. De locis D. Augustini ad *Psal.* 3. & in *epistola* ad Ademarum vide late Bulengerum in Diatribe contra Casaubonum, *cap.* 24. qui recte docet eos locos esse explicandos ex eodem August. in *can.hoc est*, *quod dicimus*, *dist.*2.*de consecr.*

De Ministro Eucharistiæ.

SIcuti solus Sacerdos hoc Sacramentum conficit, ita ipse solus ministrat, ut patet ex Chrisostomo *homilia* 46. *in Matthæum*, his verbis: *Non vides qualiter soli Sacerdoti licet calicem Dominici Sanguinis præbere?* Et damnata est hæresis Lutheri, qui omnes baptizatos ad ministrandum admittit. Trident.*sess.*7.*can.*10. Diacono tamen ex dispensa-

tione

tione liceret ministrare calicem, ubi manibus sanguinem non attingit. Vide in *can. Diaconus*, *dist.* 23. & *can. præsente*, *dist.* 9. In quibusdam tamen Ecclesiis Diaconi Eucharistiam populo dividebant, ut patet ex Concilio Arelatensi 2. *cap.* 15. Vide Valesium ad Eusebium *lib.* 4. *hist. Ecclesiasticæ*, *cap.* 43. Diaconus ex licentia Parochi Eucharistiam ministrat. Hinc multo minus hodie laicus poterit sibi Eucharistiam ministrare, etsi aliter existiment Diana *to.* 6. *tract.* 1. *resol.* 48. post Suarez, Aversam, aliosque, exemplo Mariæ Scotiæ Reginæ, quæ cum esset a carnefice ferienda Jussu Elisabethæ Reginæ Angliæ, anno 1587. in Castro Fedringajæ, ipsa sibi Eucharistiam ministravit. Sed respondetur id a Maria factum, ne Sacram hostiam contemtui hæreticorum, inter quos versabat, exponeret: & sicuti a S. Pontifice Pio V. potestatem habuit asservandi secum Eucharistiam, ita potuit ante mortem assumere, ut late Cardinalis de Lugo hic *disp.* 28. *sect.* 1. *num.* 25. Vasquez 3. *par. disp.* 219. *cap.* 1. Dixi hodie; nam olim, quia licitum erat, Eucharistiam secum domi habere, ut ex Tertulliano, Clem. Alex. & Cypriano patet *de libro lapsis*, *num.* 10. & secum itinerantes ferre, ut de fratre suo S. Satyro refert D. Ambrosius *de obitu Satyri*; ideo necessitate urgente, veluti si naufragium instaret, poterant ipsi sibi ministrare, ut patet ex Joan. Diacono in *vita Gregorii M. lib.* 1. *cap.* 33. Ita tamen, ut mulieres nuda manu Eucharistiam sumere nequirent, sed albo linteamine, quod Dominicale vocabatur, D. August. *serm.* 252. Concilium Antissiodorense *can.* 36. & 39. Altissiodorum, & Antissiodor. in Gallia Auxerre Fratres Dominicani, cum celebrant, sinistra manu applicant ad os Sacram Hostiam. Inepta est quorundam calumnia, qui id eis a S. Pontifice injunctum volunt, quod Fr. Bernardus Politianus hostia venenata Henricum VII. Imperatorem necaverit. Cum tamen hic ritus sit antiquissimus, & simul cum ipsa religione nata. Vide Abrahamum Bzovium in *Annal. Ecclesiasticis ad annum Christi* 1313. *num.* 5. & *seq.* Ex quibus & illud apparet, licere laico Eucharistiam de cœno tollere. Vide Marcantium in *resolutionibus pastoralibus*, *tract.* 6. *cap.* 3.

De Suscipientibus Eucharistiam.

PLurima exiguntur ad hoc Sacramentum digne suscipiendum. I. Ne quis accedat cum obice mortalis peccati: imo si potest, debet non modo contritionem, sed confessionem præmittere, juxta præceptum D. Pauli, *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat*, Trident. *sess.* 13. *cap.* 7. Sed si necessitas urgeat, quia copia confessarii non adsit, satis est contritio: vel etiam si ex confessione scandalum sequi possit, ut supra de pœnitentia diximus.

II. Ut antecedenti die, aut nocte non fuerit pollutus effusione seminis,

nis, nam ob majorem reverentiam tanti Sacramenti abstinebit: nisi pollutio sine culpa fuerit, aut inter conjuges; licet enim satius esset mane ab Eucharistia abstinere, tamen excusaretur, D.Th.hic, *q.8.art.7.* Imo D.Dionysius Alex. in *epist.ad Basilidem*, *cap.11.* putavit mulieres pollutas ob effusionem sanguinis, tempore menstrui, non debere ad Sacram Mensam accedere, nec Domum Dei ingredi, quod tamen non receptum docet Baronius *to.2.Annalium, anno Christi 266. num.11*,

III. Nisi detur, ut viaticum, opus est, ut quis sit Jejunus a media nocte antecedenti, Jejunio naturali, ut nihil omnino cibi, vel potus voluntarie deglutierit, *can.Presbyter, dist.2.de consecr.can.nibil 7.q.1.can. ex parte, de celebr.Missar.* Nec datur hac in re parvitas materiæ, Diana *to.6.tract.8.res.8.* Suarez *to.3.disp.66.sect.4.*D.Th.3.*par. q. 80.art.8.* & alii communiter contra Pasqualinum *dec. 335.* Verum si modicum quid casu deglutiatur, veluti pura aqua, cum quis faciem abluit, vel quid residuum ex antecedenti cœna inter dentes, nihil refert DD.cum Diana *loc.cit.* In Jejunio tamen communi parvitas materiæ admittitur. Ratio disparitatis est, quia commune Jejunium ad carnis macerationem dirigitur, quæ maceratio ex parva cibi materia non cessat. At Jejunium naturale omnino Sacramenti suscipiendi reverentiam respicit, quæ reverentia violatur tam ex cibo, quam potu, tam ex magna quantitate, quam parva.

Olim Eucharistia concedebatur Christianis statim post baptismum, non modo adultis, sed etiam infantibus; nam Alcuinus *de Divinis officiis*, *cap. de Sabbato Sancto* monet; ne lac cibusve alius infantibus præbeatur antequam Sacram Eucharistiam receperint. Ita notat Stephanus Durantes 1. *de ritib.Eccles.19.num.44.* Id hodie in usu est apud Græcos, & Armenos, qui tamen credunt, sine Sacramento infantes salvari non posse.

De Eucharistia, ut Sacrificio.

ID est, quod vulgo Missam dicimus, vel ab Hebraico Missà; quod oblationem significat; nam *Deuter 16.* legitur *Spontanea oblatio* in textu Hebræo, *Missah*, vel quod verius, a verbis Diaconi, *Ite Missa est*; quæ olim dicebantur ante oblationem Cathecumenis, ut foras egrederentur, nec sacræ oblationi interessent, licet hodie in fine ad populum dimittendum dicantur; nam Missa est Missio, ut collecta, & collectio, remissa, & remissio, Bellarm. *lib.1.de Missa*, *cap.1.* Vasquez *to.3. disp221.cap.1.* Suarez in 3.*par.disp.74.sect.3.* Hinc a D Augustino *serm. 237.* dicitur: Post sermonem fit Missa Cathecumenis, hoc est post sermonem emittuntur ab Ecclesia Cathecumeni. Græcis est Liturgia, Syris, aliisque Orientalibus dicitur *Korban*, vel *Korbano*, idest oblatio, &

legitur *Matth.27.* Amira *de præstantia linguæ Syriacæ*.

Eſt autem Miſſa Sacrificium Corporis, & Sanguinis Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, ad ejuſdem Chriſti memoriam, Trid. *ſeſſ.* 22. *cap.1.de Sacrificio Miſſæ,cap.firmiter, de Summa Trinit.* Ut vero hæc Chriſti memoria ſolemni ritu celebretur, ab Eccleſia quædam exiguntur, ut Sacerdos, ſacræ veſtes, Eccleſia conſecrata, vel ſaltem benedicta ritu publico; niſi quandoque propter neceſſitatem fiat ſub tentorio, vel alio loco honeſto, ara lapidea, calix, patena, duplex ſaltem lumen, Crux, & id genus alia; itaut per calicem intelligatur ſepulchrum,& patenam lapis, & per corporale, ut vocant, Sindon, quo Corpus Domini fuit involutum, in *Compendio Theolog. veritatis lib.6.cap.18.*

Ex communi ſententia tres cenſetur Miſſæ partes, Oblatio, Conſecratio, & Conſumatio, cum omne Sacrificium totidem partibus conſtet, ubi oblatio habetur veluti præparatio. conſumtio tanquam complementum; nam res principalis eſt conſecratio, D. Th.*q.*80 *art.*12 *ad* 3. & *q* 82.*art.*4. Unde probabilis eſt eorum ſententia, qui docent Sacerdotem in mortali peccato ſacrificium iſtud peragentem,unum dumtaxat peccatum committere; quia omnes tres iſtæ partes unum ſacrificium conſtituunt, & ad unam actionem tendunt. Sed verius eſt, duplex peccatum committi; unum, quia indigne ſacrificat alterum, quia indigne Sacramentum ſuſcepit, obicem gratiæ opponens; nam ſacrificium, uti tale eſt, non ordinatur directe ad gratiam conferendam.

Olim in Eccleſia erant diptycha, ſeu tabulæ duæ, in quarum, una erant Epiſcoporum nomina, qui pie vitam clauſiſſent. in alia viventium: quæ nomina inter ſacrificandum legebantur, ut patet ex epiſtola Epiſcoporum Ægypti ad Anatolium Epiſcopum C.P.in 3.*par.Concilii Chalcedonenſis*. In his etiam mentio habebatur de Imperatore, aliiſque, qui de Eccleſia bene meriti eſſent, Joann.Stephanus Durante *de ritib.Eccl. cap.*43. Angelus Rocca in *annotationib. ad librum Sacramentorum D. Gregorii*, Roſvvedius in *Onomaſtico*.

Valor Miſſæ triplex eſt. I. Univerſalis ex Eccleſiæ intentione applicandus pro omnibus fidelibus ſervata perſonarum prærogativa, ſcilicet Summo Pontifice, Epiſcopis, Regibus, ceteriſque Superioribus, & Chriſtianis. II. Eſt ſpecialis pro eo, qui eleemoſinam ad ſacrificium erogat, aut pro eo, cui Sacerdos ſpeciatim prodeſſe velit. Ultimus eſt valor medius, in beneficium ipſius Sacerdotis, late Fraſtinellus *de obligatione Sacerdotis*.

Hinc patet I. qua ratione ſacrificium iſtud dicatur infiniti valoris, reſpectu ſcilicet eorum, quibus prodeſt, quia non tot prodeſt, quin pluribus prodeſſe poſſit, ſi plures nimirum adeſſent homines, in infinitum: quod Scholæ infinitum ſyncategorematicum vocant, ſcilicet finitum

actu,

actu, infinitum potentia. Ita quoque ratione Christi, qui offertur, est infiniti valoris, vel saltem summi, quo major excogitari non possit.

II. Patet sacrificium non modo esse propitiatorium pro impetrando bono motu contritionis, vel amoris, ut resurgatur a peccatis; sed praeterea esse satisfactorium pro poenis, ut inde etiam animis fidelium in Purgatorio existentibus prosit; Trident. *sess.22.cap.2.* D.Th.3 *.par.q.79.art.7.*

III. Id sacrificium directe non applicari pro haereticis, & excommunicatis. Sunt tamen, qui velint posse Sacerdotem in secretis Missae orationibus pro ipsis precari, quasi spiritualem eleemosynam elargiendo: immo etiam posse in publicis ejusdem orationibus intentionem tantum dirigere pro excommunicatis, ut eos Deus convertat. Ita Filliuc. *to.2. tract.12. cap.2. n.51.* post Durand. Palud. Gabriel. & alios. Verum Ecclesia in die Parasceve, tanquam pia mater pro haereticis, & excommunicatis orat, quo tempore excommunicationem suspendit, ut resipiscant, Sotus in 4. *dist.22.q.1.art.4.* Bellarm. *lib.2. de missa, cap.6.*

Porro hic nonnulla circa eleemosynam Sacerdotis notanda sunt. Itaque nequit Sacerdos Sacrificium applicare pro eleemosinis, quae deinceps sibi elargientur. Verum si beneficiatus fuerit, vel Cappellanus, potest ante solutionem Missam celebrare, Diana post multos *to.1. par.5. tract 13. de Sacrificio Missae.*

Quidam olim bis in die offerebant, semel mane, semel vesperi, ut patet ex D. Cypriano *ep.63.* quod adhuc suo tempore quibusdam in usu fuisse die Coenae Domini testis est August. *ep.118.* Haec consuetudo sublata est ab Honorio III. in *cap. te referente, de celebrat. missar.* At ex Decreto Thelesphori S. Pontificis nocte Natalis Domini tres Missae celebrantur. Vide Jacobum Pamelium ad Cypr. *loc. cit.*

Ulterius nequit Sacerdos pro toleranda commode vita, aut libris emendis, plures eleemosynas accipere, & pro omnibus unico Sacrificio facere satis, ut ex Decreto Urbani VIII. declaratum est; ex quo & illud constat neque posse Sacerdotem partem valoris Sacrificii sibi debitam alteri applicare, & concedere, eleemosyna recepta, ut est apud Dianam *d.par.5.tract.44.resol.45.*

Tandem Sacerdos ad celebrandum eleemosyna electus, si alium pro se substituat, nequit eleemosynam diminuere, alias peccat, & ad restituendum obligatur; nisi forte pinguior eleemosina elargita fuerit priori Sacerdoti intuitu personae, ut si consanguineus sit vel amicus, aut ratione beneficii: aut si posterior Sacerdos sciens prudens id remiserit, Villalobos in *Summa par.1.tract.8.difficult.15.& seqq.*

De Extrema Unctione.
TIT. VII.

HActenus visum est de Sacramentis necessariis ad ingressum Ecclesiæ, uti est Baptismus, item de necessariis ad progressum, ut Confirmatio, Pœnitentia, & Eucharistia: reliquum est, ut dicamus de iis, quæ ad egressum ab Ecclesia sunt constituta, ut extrema Unctio, seu Oleum, quo fideles in extremo agone luctantes unguntur.

De tempore institutionis valde ambigitur. Suarez hic *disp.39.sect.1.* putat fuisse insinuatum *Marci 6.* cum de duodecim Christi discipulis dicitur: *Ungebant oleo multos ægros, & sanabant*. Meminit D.Jacob. *epist.canon.cap 5. Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum; ungentes eum oleo in nomine Domini, & Oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, dimittentur ei*, Trident. *sess.14.de hoc Sacramento, can.1.*

Definitur, ut sit Sacramentum Unctionis, quod certa verborum forma in certis corporis partibus infirmi, probabiliter de vita periclitantis applicatum, salutem animæ & corporis, sublatis impedimentis designans, & efficiens, Suarez *loc.cit.sect.1.& 2.* Maldonatus *de extrema unct. q.1.* Distat autem hæc unctio a reliquis; nam Baptizatus ungitur in vertice, in fronte, inter scapulas, & in pectore: Confirmatus in fronte: Sacerdos in manibus: Episcopus in capite, & manibus, *tot.tit.de Sacra Unctione.* At vero in hoc Sacramento unctio fit ad oculos ad aures, ad nares, ad os, ad manus, & ad pedes. In viris etiam ad lumbos.

Distat etiam in effectu, qui hic est sanitas, quæ duplex est. Una principalis, seu ab infirmitate spirituali, quæ contrahitur per peccata venialia, quibus anima debilis efficitur, insuperque per ipsum excitatur fiducia Divinæ Misericordiæ; alia secundaria quæ est corporis, quę ubi saluti animæ expedierit, consequitur, Trident. *sess 14. hoc tit.cap.2.*

Tandem distat, quod conferatur ægrotis pessime laborantibus, ita tamen, ut adhuc sint mentis compotes, ad hoc ut reverenter Sacramentum suscipere queant, & concipere fiduciam Misericordiæ Divinæ, D.Th. in 4. *dist.24.q.2.art.3.* Quare non datur amentibus, nisi lucida intervalla habeant, qui ut non sunt capaces Sacramenti pœnitentiæ, ita nec istius, quo pœnitentia veluti consummatur, & perficitur, quod idem est in pueris ante annos discretionis, Suarez *loc.cit. disp.42.sect.1.* Pariter non impartitur sanis, licet in periculo mortis, ut sunt capite damnati, navigantes bellatores, sed si miles letale vulnus acceperit, quia tum jam est æger, recte Sacramentum istud accipit, Navarr. in *summa, cap.22.n.13.* Suarez, *d.disp.42.sect.2.n.6.* Camerota hoc *tract.cap.5.dub.2.* Ceterum si quis cæcus a nativitate sit, vel surdus, poterit ungi, quia facile, saltem in quantum

tum

tum ad voluntatem; potuit per eos sensus peccare. Immo dari potest adulto in mortis discrimine baptizato, quia urgetur magnis certaminibus, indigetque hoc Sacramento, ut post Palud. Sylvest. & alios docet Camerota *loc.cit.dub.*3.

Materia Extremæ Unctione est Oleum Olivarum Benedictum *cap. ult. de Sacra Unctione*, Trident.*sess.*14.*cap.*1. itaut benedictio sit de substantia Sacramenti, juxta D.Th.in *additionib.ad* 3. *par. q.*29. *art.*6. etsi Cajetanus dixerit esse tantum de præcepto. Hæc benedictio impartitur ab Episcopo in die Cœnæ; sed probabile est a S.Pontifice posse benedicendi potestatem simplici Sacerdoti delegari, Scotus in 4. *dist.*7.*q.*1. Verum tamen est, in gravi necessitate posse huic oleo benedicto, aliud non benedictum immisceri, cujus tamen minor pars sit, ut minus dignum trahatur a majus digno, *argum.ex cap.quod in dubiis, de consecr.Eccles.* & *can.Præsbyteros*, *dist.*95.

Quod si inunctio fiat oleo anni præteriti, valida erit, sed non licita: peccatum vero erit veniale, Diana post alios hic *resol.*176.

Forma ex Ecclesiæ usu, & antiqua traditione est, *per istam Sanctam unctionem, & piissimam misericordiam; indulgeat tibi Deus quidquid per visum deliquisti: In nomine Patris, &c.* atque ita per singulus sensus. Ubi primo notandum, formam hanc ex omnibus Sacramentis solam esse institutam per modum deprecationis, juxta verba D. Jacobi jam recitata. II. Invocationem Divinæ Triadis non esse de Substantiam, ut nec unctio in speciem crucis, cum possit quocumque modo fieri. Ita Suarez, Filliucius, & alii cum Diana *par.*3 *tract.*4. *resol.*178. contra Sylvestrum, Nuñez, aliosque post Gloss. in *can.numquid, dist.*5.*de consecr.*

Minister ordinarius est Presbyter, ut in *epist. D. Jacobi* 5. ubi Presbyteri non sunt seniores populi, ut Seldenus de Synedriis cum hæreticis somniant, sed qui ordinem Sacerdotalem habent, Trident. *sess.*14.*cap.*3. & 4. & ratio est, quia Præsbyteri sunt instituti tanquam mediatores inter nos, & Deum, ut propterea recte ipsi soli, & non alii neque etiam necessitate urgente, ad hoc Sacramentum admittantur. Ceterum quoniam Parochis est cura animarum speciatim demandata, ideo ipsi præ ceteris ad hanc rem sunt electi; nisi de ipsorum licentia alter Sacerdos administret: & satis est, si hujusmodi licentia saltem sit interpretata, ut quia Parochus adesse non potest, vel injuste non vult, quibus casibus Sacerdos quicumque non solum licite administrabit, sed ex charitate tenebitur, Cajetan. *v.excommunicatio* 64. Enriquez, Laiman, & alii post Canonistas in *Clem.* 1. *de privilegiis*, quo in textu licet excommunicentur regulares extremam unctionem inscio Parocho administrantes, tamen id necessitate urgente non procedit, Camerota hic, *dub.penult.*

Durante eodem morbo nec variato statu infirmi, hoc Sacramentum

non

non iteratur; alias recte iteratur, Trident. *loc. cit.* Catechism. Rom. in hoc *tit.* D.Th. in *additionib. ad 3. par. q. 33. art. 1. & 2.*

Tandem hoc Sacramentum non obligat ex necessitate salutis, neque ex precepto Juris Divini, quod nusquam est expressum, sed ex præcepto Ecclesiæ, si facile haberi possit, Camerota *dub.* 10.imo quidam docent, posse sine contemtu omitti Petr. Sot. *hoc tit., sect.* 2. Villalobos *to.* 1. *tract.* 10. *diff.* 5. Diana *loc. cit. resol.* 170. Publicis pœnitentibus inter moriendum denegatur extrema unctio, ut patet ex *epist.* Innocentii I. ad *Decentium, cap.* 8.

De Ordine.

TIT. VIII.

HActenus de Sacramentis necessariis, nunc de spontaneis videndum est, inter quæ primum locum habet Ordo, de quo tamen multa explicata sunt libro I. ideo hic tantum de Ordinis substantia agendum est.

Est itaque Ordo Signaculum Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur Ordinato. Ita Lancellottus hic post Magistrum in 4. *dist.* 24. Dicitur Signaculum, quoniam Ordo est unum ex Sacramentis, quibus character in anima imprimitur, & signatur, ut supra in *tit. de Sacramentis in genere* diximus.

Dicitur, quo spiritualis potestas, hoc est potentia activa ad Christi Corpus conficiendum; ex quo Ordo distat a reliquis Sacramentis, in quibus tantum potentia passiva tribuitur. Unde a Soto 3. de *Just. & Jure* 24. clarius ita definitur, Ordo est Sacramentum, quo potestas spiritualis significatur, & traditur in ordine ad Christi Corpus conficiendum:

Hinc Theologi colligunt, primam tonsuram Ordinibus non accenseri, quia per eam nulla potestas Clerico confertur, sed solum capacitas, & dispositio ad Ordines. Verum Canonistæ primam tonsuram Ordinem faciunt; primo quia in *cap. cum contingat, de ætate, & qualitate*, vocatur ordo, ibi: *Per primam Tonsuram juxta formam Ecclesiæ datam a talibus* (Abbatibus) *Clericalis Ordo confertur*. Secundo, quia ipsa etiam irreiterabilis est.

Hinc Gloss. in *cap. eos, de temporib. ordinat. in* 6. docuit Episcopum qui primam tonsuram subdito non suo conferat, sine proprii Episcopi licentia, intelligi suspensum, juxta dispositionem *d. cap.* Quod sequuntur Barbosa, Bonacina, & alii contra Villalobos, Riccium, aliosque apud Dianam *par.* 3. *tract.* 4. *resol.* 194.

Ordo imprimit characterem, nec iterari potest, & declaratum est a Gregorio I. dum Ordines Baptismo comparat, 2. *epist.* 32. & habetur in *can.* 1. *dist.* 68.

Dubium

Dubium tamen eſt,utrum olim Eccleſia reordinationes probaverit. Et oritur dubium ex *epiſtola Synodica Concilii Nicœni*, ubi Presbyteros, & Epiſcopos a Meletio ordinatos iterum ordinari jubet in hæc verba: Eos vero, qui ab ipſo conſtituti ſunt, *Sanctiore ordinatione confirmatos ad communionem admitti*. Meletius hic Epiſcopus Xyſopolis in Thebaide fuerat, & cum multa contra leges Apoſtolicas feciſſet, adeoque diis Gentium ſacrificaſſe argueretur, collecta Synodo a Petro Alexandrino Epiſcopo eſſet depoſitus (viginti plus minus annis ante Concilium Nicœnum, ut ſcribit Athanaſius in *Apologia adverſus Arianos*) non deſtitit tamen Ægyptum perturbare, ac inter cetera Presbyteros, & Epiſcopos ordinare, Valeſius in *6. can.* Concilii Nicœni *cap. 6.* vide in *cap.*10.

Jam ſatis conſtat, Epiſcopum depoſitum valide, quamvis non licite ordinare, cum ordinem, & characterem non amittat, prorſus ut ſi reſtituendus ſit, iterum non conſecretur,ſed ſolum coram altare de manibus Epiſcoporum recipiat orarium, baculum, & annulum, *Can. Epiſcopus*, *Presbyter*.11.*qu*.3. Conſenſiunt Theologi cum D.Th.3.*par.q.*82. *art.*8. Cur ergo qui valide ordinati a Meletio fuerant, Concilium Nicœnum iterum ordinari jubet.

Maxima ſane difficultas eſt. Nam primum negari non poteſt χειροτονίαν, qua voce Concilium utitur, nihil aliud ſignificare, quam Ordinem. Deinde μυστικωτέραν cum addit, ſatis oſtendere videtur, Ordinis Sacramentum hic intelligi. A quibus nodis cum ſe explicare non poſſet H. Valeſius, qui Juſſu Cleri Gallicani Græcos hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores in latinum Sermonem vertit, eo adductus eſt, ut crederet Eccleſiam illis temporibus reordinationes non improbaſſe. Quod confirmat ex eo,quia Theodorus Catholicus Epiſcopus Urbis Oxyrinchi reordinavit Presbyteros, & Diaconos partis Meletii; ſecutus ſcilicet,ut Valeſius addit, Decretum Synodi Nicœnæ. Conſtat id ex libello precum, quem Marcellinus Presbyter obtulit Teodoſio Imperatori, *pag.*83.

Sed nefas eſt,hæc de doctiſſimis Sanctiſſimiſque Nicœni Concilii Patribus ſupponere.Nam ſi Valeſii interpretationem audimus, alterutrum fiat, neceſſe eſt:Concilium aut putaſſe Epiſcopum depoſitum valide ordines non conferre;aut putaſſe ab ordinis Sacramento characterem non imprimi. Quorum utrumque abſurdum eſt.

Quid ergo dicemus? Tota ſane difficultas pendet ex interpretatione verbi χειροτονίας, quod ordinationem Sacramentalem ſemper denotare Valeſius putat. Verius tamen eſt, aliquando pro ordinatione non Sacramentali, & benedictione poni, quamvis id Valeſius neget. Probatur hoc ex Concilio Chalcedonenſe *can.* 15. cum Diaconiſſam eſſe ordinandam poſt annum quadrageſimum ait. Non enim hic dici ullo modo poteſt, Diaco-

Diaconissæ aliquem Sacrum Ordinem impartiri: quippe iste Cataphrygum, quorum auctor Montanus, error fuit, qui ex eo, quod immediate post Diaconos agit D.Paulus 1.ad *Timotheum* 5.de Mulieribus,putarunt posse mulieres ita ordinari, ut Sacrum Diaconatus ordinem reciperent, ut refert D. Ambrosius ad recitatum Apostoli locum. Hinc fit ut *χειροτονία*, in Diaconissis ordinem Sacerdotalem denotare non possit,sed eam ordinationem, quæ benedictioni æquivalet.

Eo modo accipiemus Concilium in *Trullo can.*14. ubi ait: *Neque Diaconissa ante quadragesimum annum Ordinetur*.

Non est dissimile, quod disputant Canonistæ circa Manus impositionem, quam etiam in Diaconissis adhibitam fuisse constat ex eodem Chalcedonensi Concilio *d.can.*15. Quapropter, ne ullus hic scrupulus reliquus sit, breviter de ea dicere operæ pretium est. Consentimus enim Francisco Turriano, qui impositionem manus in Diaconissis pro benedictione accipit. Multiplex est enim manus impositio, ut accurate tradit Hincmarus Rhemensis Episcopus in *libro de variis capitulis Ecclesiasticis*, *cap.*16. vide apud Arcudium *de Confirmatione*, *cap.*1 *pag* 60.

Urgent etiam verba D.Augustini 3. *de Baptismo*, *contra Donatistas*, relata in *can.manus impositio* 1.q. 1. quæ habent: *Manus impositio non sicut Baptismus, repeti non potest. Quid enim est aliud, nisi oratio super hominem*? Dices enim ordines conferuntur per manus impositionem: quare ordinum collatio Græcis dicitur, *manus extensio*.sicut etiam *impositio manus*. Et contra Dominicum Sotum disputant Bellarminus *to.*2.*lib.de Sacram.ordin.cap.*9.& omnium latissime Petrus Arcudius vir de re Christiana optime meritus in *tract.de Concordia Ecclesiæ Occidentalis*, *& Orientalis*, *lib.*6. Ergo cum ex D.Augustino manus impositio iterari possit. poterunt & ordines reiterari.

Urgeant sane hæc,si manus impositio unius modi esset. At cum ea multiplex sit, videndum de qua potissimum D.Augustinus senserit.Hincmarus Rhemensis Episcopus in *in libro de variis Capitulis Ecclesiasticis*, *cap.*16. luculenter de hac re tractat.

Urgent etiam, quia Clerici, ubi erant ordine moti, & depositi, dicebantur in laicorum ordinem detrusi. Ita Theodorum Episcopum Oxyrinchi putasse habetur ex Marcellino, cujus verba vide apud Valesium, D.Basilius in *epistola ad Amphilochium can.* 3. Diaconus post diaconatum scortatus, a Diaconatu motus esto, hoc est in laicorum locum detrusus, a communione ne arceto. Apud Arcudium *pag.* 346.

Utrum vero omnes ordines Sacramenta sint non convenit inter omnes Et primo Episcoporum consecrationem esse Sacramentum, jam fere communis sententia est, ut ait Ægidius Coninch *de Sacramentis*, *disp.*10.*dub.*6.*num.*43. imo Petrus Sotus *lect.*4. *de Sacramento Ordinis*, negantes

negantes putat esse hæreticos; & moventur ex eo; quod qui docent Episcopatum non esse verum Sacramentum, fundantur in eo, quod volunt Episcopos a Presbyteris non distingui: quod falsissimum esse patet ex Trident. *sess.23.can.7. Si quis dixerit Episcopos non esse Præsbyteris superiores, Anathema sit.*

II. Subdiaconatum non esse Sacramentum habet Gratianus *dist.21. in fine*, 1.§. & Magister in 4. *dist.24.§.septimus, in fine.* Itaque volunt hanc ordinationem non esse Sacramentum, sed Sacramentale, disponens ad ordinem, & Sacerdotium; differentia est, quod Sacramentum est institutum a Christo; Sacramentale vero ab Ecclesia Alex.III. in *cap.miramur, de Servis non ordinandis*, ita de Subdiaconatu loquitur: *Nam licet Sacer Ordo non reputetur in Ecclesia primitiva: tamen a Constitutione Gregorii, atque Urbani, secundum moderna tempora. Sacer gradus esse minime dubitatur.* Ita quoque in *cap. a multis, de ætate, & qualitate.* Ubi notandum, cum dicitur, *Non reputatur Sacer*, cum Gloss. in *cap super eo, v.dispensare*, & *v.Sacros, de bigamis*, ita explicari, *Non erat Sacer*: at alii magis communiter dicunt fuisse sacrum, licet non reputaretur.

Concilium Trident. *sess.* 23. cum *can.2.* statuerit, præter Sacerdotium, dari alios Ordines, Majores, & Minores tum *can.* 3. subdit Ordinem esse Sacrum.

III. Communis opinio est, Diaconatum esse Sacramentum, cui opinioni non repugnant, nisi Durandus in 4. *dist.24. q.2. art.* 1. & Cajetan. *to.1.opusc.tract.*11. quorum rationes qui evidenter diluat, erit magnus Apollo; ut ait Caramuel in *Theolog. fundament. num.* 2057. qui tamen deinde a communi opinione non discedit.

IV. Primam Tonsuram non esse Sacramentum, imo nec Ordinem Minorem, docent communiter Theologi apud Coninch. *disp.20.num.3. & 9.* sed esse tantum dispositionem ad res Sacramentales.

De Sacramento Matrimonii.

TIT. IX.

Cum septem seqq.

QUandoquidem plurima de Matrimonio, deque iis, quæ ad ipsum pertinet, explanari hodie solent *lib. 1. Inst. Civil. tit. de Justis nuptiis*; ideo non est, cur hic longam moram trahamus repetendo, quæ ibi exposita sunt, præsertim temporis angustiis undique urgentibus.

De Sponſalibus.

MAtrimonium præcedunt Sponſalia, quæ ſunt futurarum nuptiarum conventio, & repromiſſio, *l.* 1. *ff. de ſponſalib.* dicta a ſpondeo; nam moris fuit veteribus ſtipulari, & ſpondere ſibi uxores futuras, *l.* 2. *cod.* licet autem etiam hodie ſtipulatio queat interponi, tamen neceſſaria non eſt. Poterit autem Judex non ſolum admonere, ſed etiam cenſuris cogere ad matrimonium contrahendum, quoties quis a ſponſalibus injuſte recedere tentat; modo coactio non ſit præciſa; propterea, ſi nihil cenſuris obſtantibus nolit ſponſus, vel ſponſa contrahere, nequit ulterius cogi, ne matrimonii libertas violetur, *argum. ex cap. requiſivit, de ſponſalibus*, Diana *par.* 3. *tract.* 4 *reſol.* 206. Vbi notandum, quod ſi quis ficte ſponſalia contrahat, non obligatur, ex communi Sanchez *to.* 1. *de matrimonio*, *lib.* 1. *diſp.* 9. *num.* 1. etſi teneri ſaltem ex fide doceat cum aliis Pontius *lib.* 2. *cap.* 7. & *lib.* 12. *cap* 2. Vlterius ſponſalia olim per concubitum, vel tranſductionem ſolemnem tranſibant in matrimoninm, *d. cap. is qui fide*, *cap. veniens*, & *cap. ult.* Quod hodie ſublatum eſt, Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1.

Contrahuntur ſponſalia pluribus modis. I. re, dando pro arrha annulum, vel quid aliud mulieri, *can. fœminæ* 30. *q.* 5. II. verbis mutuam repromiſſionem comprehendentibus, *cap. is qui fidem*, *cap. ſi inter*, *eod.* III. per Procuratorem, Nuncium, Literas, *cap. ult. de procuratorib. in* 6.

Ad ſponſalia ſatis eſt, ætas doli, capax, hoc eſt poſt ſeptennium, *cap. un. de deſponſat. impuberum in* 6. quod ſeptennium completum eſſe debet, Sanchez *loc. cit. diſp.* 16. Pontius *d. l.* 12. *cap.* 5. Verum quidam probabiliter docent, ſi doli capaces ſint, poſſe ſponſalia contrahi 3. vel 8. diebus ante complementum ſeptennii. Vide Dianam *ſupracitata reſolut.* 274. & Bonacinam hic *qu.* 1. *puncto* 4.

Quod ſi infantes ſint, recte parentes, imo & tutores pro ipſis contrahent, dummodo ipſi poſt infantiam re aut verbis id, quod ipſorum nomine geſtum eſt, comprobent, *d. cap. un.* & *can. ult.* 3. *q.* 2.

Tandem diſſolvuntur ſponſalia, I. ipſo Jure, contrahendo matrimonium cum altera, *d. cap. is qui fidem*, *cap. veniens*, *cap. ſi inter*, *cap. ſicut*, *de ſponſalibus*, per profeſſionem religionis, imo per ſolum ingreſſum. Vide Navarr. *cap.* 22. Tolet., *in.* 7. *cap.* 21. ut etiam eſt per ſuſceptionem Sacrorum Ordinum, Diana *reſol.* 208. III. per concubitum, vel actus impudicos a ſponſa cum alio habitos, Coninchus *de Sacramentis*, *diſp.* 23. *dub.* 7. *num.* 56. Vide Dianam *reſol.* 283. IV. ob gravem morbum lepræ, aut ſimilem, imo ſi alter fœde deformis evadat, vel pauper, Canoniſtæ in *cap quemadmodum*, *de Jurejur.*

Quamvis autem ſponſalia non diſſolvantur ſponſalibus: ſi tamen cum

cum secunda sponsa interveniat concubitus, hæc ad damnum resarciendum duci debet, Pontius *loc.cit.cap.*14. & communiter contra Sanchez, & alios ostendit Diana *resol.*210.

De Nuptiis.

NVptiæ, seu Matrimonium definitur: est Sacramentum conjunctionis viri, & mulieris individuam vitæ constitutionem continens. D. Th. & ceteri Theologi, definiendo scilicet matrimonium non in genere, quatenus omnibus convenit gentibus, tunc enim diceretur simpliciter conjunctio viri, & mulieris, &c. sed solum quatenus inter Christianos celebratur, inter quos nequit esse matrimonium, quin idem non sit Sacramentum: quippe Christus rationem contractus elevavit ad vim, & naturam Sacramenti, Matth.10. cum dixit, *Quos Deus conjunxit, homo non separet*; unde non opponentibus obicem Gratia Sanctificans confertur, ut in Trid. *n. sess.7. cap.*1. Advertas tamen, conjunctionem hic non intelligi corporum, sed animorum, & substantialiter solo consensu utriusque compleri; consensus enim facit nuptias, non concubitus, *l. nuptias, ff. de ritu nuptiarum*.

Quamvis ergo ex natura rei matrimonium tendat ad suscipiendam prolem, & ad remedium concupiscientiæ; tamen expressus consensus de concubitu non exigitur, ut qui non est per se substantialis matrimonio, licet per eum soleat perfici, & consummari. Sicuti e diverso non debet expressus a concubitu dissensus adesse: sed potest ita matrimonium contrahi, ut a consensu, & dissensu a concubitu præscindatur; quocirca Beata Virgo verum omnino contraxit matrimonium, nec propterea votum castitatis, quod fecerat, ulla ex parte violavit. Late Theologi post D.Th. in 4.*dist.*29.& 3.*par.qu.*28.*art.*4.Vasq.*to.*2.in 3.*par.disp.*123. *cap.*6.& 7. & contra hæreticos probat Valdensis *to.*2 *de Sacrameotis*.

Hic consensus præstari potest non modo per se, sed etiam per Procuratorem, quia Sacramentum retinet adhuc vim & rationem contractus: quare sicuti contractus cæteri, ita matrimonium potest per Procuratorem perfici. Nec interest, utrum Procurator sit masculus pro uxore, & fœmina pro viro, cum non repræsentent se ipsum, sed alium; proinde duo masculi Procuratores, aut duæ fœminæ recte pro aliis matrimonium celebrabunt, ut post multos Diana *par.*7.*tract.*4.*resol.*250.

Verum ad Procuratorem in hac re constituendum exigitur non modo speciale mandatum cum expressa mentione talis fœminæ, vel talis viri, cum quo matrimonium est ineundum; sed præterea ut non sit revocatum, antequam Procurator contrahat: nam si mandatum sit jam revocatum, & id Procurator ignoret, tamen matrimonium deinde contractum nullius erit momenti, licet aliud sit de ceteris contractibus, *cap.ult.de procur.in* 6. ubi Canonistæ monent, id speciatim receptum esse ob gravem matrimonii conditionem.

Duo hic quæri solent. I. Si Mandator, antequam suo nomine contrahatur, fiat furiosus, vel demens, an morbo eo durante valide constitutus Procurator recte matrimonium contrahat? Et licet Basilius Pontius in hoc *tract.lib.2.cap.12.n.14.* neget; tamen verior est contraria sententia, matrimonium valere; nam semper mandatum recte adimpletur, quoties non est revocatum, ut est in casu nostro. Ita cum Sanchez, Enriquez, & aliis, docet Bonac. hic *qu.2.pun.5.n.13.*

II. An matrimonium per Procuratorem contractum sit statim Sacramentum, ante ratihabitionem conjungum? Et magis communiter responsum est, utique esse; quia matrimonium sub eadem ratione contractus est Sacramentum: quare sicuti per Procuratorem gestum valet, uti contractus, ita quoque valere debet ut Sacramentum, Can. cum Jo: Andr. in *cap.ult.de Procuratorib.* Sotus, Covarr. aliique apud Pontium *loc.cit. cap.10.*

Circa materiam, & formam matrimonii, quinque DD. sententias recitat Diana *loc.cit.* ex Navarro *cap.22.num.10.* Majore in *4. dist.26.q.1.* Victoria in *summa, num.245.* & aliis, quibus addere possis sextam opinionem Parisiensis, qui formam esse Sacerdotis benedictionem, materiam vero contrahentes existimat. Illud magis receptum est, contrahentes esse materiam matrimoni, consensum vero sensibili signo expressum esse formam, quæ videtur esse sententia D. Th. in *addit. ad 5. partem quæst.14 art.5.*

Et probatur, quia, ut jam diximus, matrimonium in ratione contractus fuit elevatum ad naturam Sacramenti, prorsus, ut quæ est materia, & forma contractus, eadem sit etiam Sacramenti. Sed contractus, quicumque consensu celebrantur, pro materia habent res ipsas, pro forma consensum legitime expressum, ut patet: ergò ita quoque in matrimonio personæ, quæ loco rerum sunt, erunt materia, consensus Jure expressus erit forma.

Nec obstat id, quod Parisiensis objicit, a Sacerdote dici, *Ego vos conjungo*, *&c.* nam his verbis non matrimonium constituitur, sed jam contractum benedicitur, præcando a Deo conjunctionem juxta Dei ipsius mandata proinde Sacerdos non est minister hujus Sacramenti, sed ministri sunt ipsi contrahentes generatim assumti, juxta contractus naturam: Quippe si Sponsi coram Parocho consensum præstant, licet Parochus non benedicat, adhuc matrimonium est, ut contra Parisiensem, & alios notat Diana *ref.254.* & contra Toletum, Pontius *lib.1.cap.8.n.8.*

Quod ad consensum attinet, duo notanda sunt. I. Quamvis Ecclesia in matrimonio consensum verbis expressum requirat, ut de ipso in foro externo certius constet; tamen magis communis sententia docet, valere etiam matrimonium. si etiam qui loqui possunt, consensum non verbis,

verbis, sed alio signo sensibili exprimant, veluti nutu: propterea verum non est, quod quidam putant, in matrimonio verba esse de essentia, ut in stipulatione, cum certum sit mutos valide matrimonium posse contrahere, Canonistæ per textum in *cap. tuæ fraternitati*, *de sponsalib.* Illud magis dubium est, an qui loqui possunt, & tamen nutu contrahant, peccent; & licet Pontius benigne respondeat nullo modo peccare, quia nusquam in Jure nostro legitur præceptum, ut verbis contrahatur, nec in *d.cap.tuæ fraternitati*, nec in *cap.licet*, *de sponsa duorum*, nec in *Trid.seß.24.cap.*1. tamen tutior est eorum opinio, qui peccare eos putant, quia Ecclesia consuetudinem exprimendi consensum verbis approbavit, videatur saltem transisse in ritum: quippe in *dicto cap.licet*, dicitur, *Unus alterum in suo mutuo consensu, verbis consuetis expresse recipiat*; ita ut peccatum esse veniale putet cum multis Sanchez, ubi supra: sed mortale esse docent Rodriquez, Ledesma, & alii cum Sylvio in *3.par.q.44.art.2.*

II. Si conjuges taceant, & sinant suo nomine ab alii responderi Parocho, itaut non impediant, cum possint; tunc communis sententia tradit matrimonium valere, non solum in foro interno, si scilicet interne ipsi conjuges consenserint, sed etiam in externo, *Sylv.v.matrimonium*, *q.*7. Navar.*loc.cit.* aliique. Quod si interne repugnaverint, matrimonium in foro conscientiæ nullum est, quamvis in foro externo habeatur ut validum. Quo casu idem Nav.tradit a Pio V. declaratum, non opus esse iterum contrahere coram Parocho, sed satis esse ad validitatem matrimonii, si conjugum deinde consensus superveniat.

De Divortiis.

Nunc de Divortio. Olim de Jure Hebraico, propter duritiem cordis ipsis licebat matrimonium etiam inquantum ad vinculum dissolvere: quod pariter de Jure naturali receptum fuit; tamen hodie nullo modo matrimonii vinculum dissolvitur, nec etiam per adulterium, ex verbis Christi Matth. 19. *Dico autem vobis*, *quia quicumque dimiserit uxorem suam*, *nisi ob fornicationem*, *& aliam duxerit*, *mœchatur*, *& qui dimissam duxerit*, *mœchatur*, Trid.*seß.24.can.*7. Excipe in matrimonio rato, non consummato, quod per solemnem Religionis professionem alterius conjugis dirimitur, ut in *cit.Trid.can.6.*

Itaque matrimonium solummodo solvi potest inquantum ad torum, seu cohabitationem, ex justis causis.

I. Ob sævitiam viri, qui uxorem in grave vitæ discrimen adducat; viro enim modica tantum coercitio licet, *cap. literis*, *de restit. spoliat.* Itaque in nimia sævitia dos & jura dotalia uxori restituenda sunt, ut inde extra domum viri se alere possit. Quod si uxor ipsa nimis sæva sit, non nisi

nisi alimenta consequitur, Riccius in *praxi matrimoniali, dec.*235. Idem prorsus est, si vir se inebriando, pessime uxorem accipiat, aut contra, Molfesius ad *Consf. Neap. to.1. par 6. q.5.* Item si unus conjugum alteri insidias tendat, Sanchez *de matrim. lib.* 10. *disp.* 18. ubi ait, quod si periculum sit in mora, potest alter conjux propria auctoritate, etiam sine permissu Judicis discedere, Reginald. *lib.* 31. *num.* 316. Tandem idipsum est ob odium capitale etiam ex conjugis culpa, Cavalcan. *dec.* 18. Riccius *loc. cit. dec.* 335.

II. Ob conjugis morbum, puta si fuerit tabidus, seu phthisicus, aut oris graveolentia laboret, Borgninus *dec.* 18. Riccius *dec.* 236. qui id ad morbum gallicum, & ad maleficium, ob quod concubitus impediatur, extendit.

III. Ob viri lenocinium erga uxorem, aut si viros procaces in domum inducat, qui solicitent uxorem, & rogatus idem facere perseveret, Reginald. *loc. cit. num.* 318. Molfesius *d. par.* 6. *q.* 5. Idipsum est, si a viro ad nefariam turpidinem sollicitetur. Vide Gratian. *decis.* 28. Farinacc. *dec.* 178.

IV. Fit tori separatio ob adulterium tam uxoris, quam viri, *cap. significasti, cap. ex literis, cap. gaudemus, de divortiis*; tamen in foro externo non fit isthæc separatio ab adulterium viri, nisi hic secum adulteram, veluti concubinam retineat, Molfes. *d. q.* 5. ubi & illud generatim advertit; quod si divortium fiat culpa viri, filii educandi sunt apud uxorem innocentem (cui præterea restituitur dos) impensis viri, seu de viri bonis: contra, sunt educandi filii apud virum, expensis uxoris, cum divortium accidit culpa uxoris.

De Rebus Sacris, Sanctis, & Religiosis.

T I T. XVII.

EXplicatis jam Sacramentis, quæ sunt potissima pars rerum Ecclesiasticarum, proximum est, ut cæteras Ecclesiæ res prosequamur. Et primo res Sacra dicitur quidquid est, quod Deorum habetur, ut ait Trebatius 1. *de religionib.* Id vero generatim accipi debet; nam pressius apud nos, Sacrum dicitur, quod publico & solemni ritu Deo dicatum est, Peguera *dec.* 24. Decian. *lib.* 6. *crimin. Rubrica de sacrilegio*, *cap* 6. uti sunt Templa, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Calices. Olim apud Romanos hæc dedicatio fiebat etiam per Principes, *l. sacra*, §. 1. *ff. de acq. rer. dom.* hodie vero potestas non est, nisi apud Pontifices, seu Episcopos, & Abbates nonnullos regulares, Hostiens. in *rubr. de crimine sacrilegii*, *n.* 1. Decian. *loc. cit. cap.* 24. *num.* 22. Hinc est, Sacella privata, quæ domi Magnates habent, proprie Sacra non esse, neque gaudere immunitate, neque immunitate, neque ibi delinquere, vere Sacrilegium est, *can Oratorium*, *dist.* 42.

dist.42.etsi Justinianus in *novella* 58.& 131.Sacella in Ædibus privatis inhibuerit, ut etiam Plato in 10.*de legib.*

Patet etiam vestes, quibus sacrificium celebratur, dona seu tabellas votivas, & cætera hujusmodi rebus Sacris non accenseri. Etsi autem Gl.in §.*item lex Julia peculatus*, *Instit.de public.judiciis* dixerit, Thuribulum rem esse sacram; id tamen large accipiendum est juxta Trebatii definitionem:nam stricte non est publico & solemni ritu Deo dicatum: quare nec Sacrum est, Decian.*cit.cap.*30.*num.*19.

Sanctum dicitur, quidquid est inviolabile, a verbo sancire,quod est irrogatione pœnæ ab injuria defendere,quod innuit Ulp.in *l.*9.§.*proprie, ff.de acq.rer.dom.* etsi Marcian. sub *eod.tit.* in *l. sanctum*, dici putaverit a Sanguinibus herbis, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret, sicuti legati Græcorum ferebant caduceum. Sagmen vero est verberaca, quæ & herba Sacra nuncupatur. Quocirca leges sunt Sanctæ, item viri Deo cari, quos violare nefas est: item mœnia urbis & portæ, *l* 2.*ff.ne quid in loco sacro*: sed de portis negat Plut.in *vit. Rom.*& in *quæst.Roman.*

Religiosa loca de Jure civili sunt, ubi corpus humanum sepultum est, ut in *titulis de religiosis*, & *sumtibus funerum*, dicta a religione, quæ aliquando metum ac horrorem denotat, quo animus veluti religatur, & constringitur, Heraldus in *lib.*4. Arnobii *adversus gentes*. Sed de Jure canonico sepulchra religiosa non fiunt, nisi ab Episcopo benedictionem acceperint,ut in *tit.de sepulturis*. Hodie religiosæ domus dicuntur Monasteria, Templa, Hospitalia, Oratoria, ut *in tit.decretalium de religiosis domibus*, ut etiam Sacella Magnatum privata, *d. can. Oratorium,dist.*42. Et religiosi viri dicuntur,qui vitam regularem professi sunt per tria vota obedientiæ, castitatis, & paupertatis, *can.non dicatis* 12.*q.* 1.*can.qui ingredientibus* 19.*q.*3.*cap.cum ad Monasterium, de statu Monachorum*, de quibus omnibus speciatim est agendum.

De Construendis, Consecrandis. & Reparandis Ecclesiis, & Altaribus.

TIT. XVIII.

ECclesiæ nomen hic non usurpatur pro cœtu fidelium, qui præconio Evangelii ad vitam æternam vocati sunt; nam ἐκκαλῶν græce ab ἐκκλησία, seu convocando dicitur. Sed metonymicæ accipitur pro Templis, seu Basilicis Christianorum, quæ Domus Orationis sunt, erectæ speciatim ad Missæ Sacrificium celebrandum, quæ extra locum Sacrum celebrari non debet, *can.sicut*, *can.missarum*, *dist.*1.*de consecr.* Unde summa Ecclesiis veneratio debetur, & confabulantes in Ecclesia acriter

acriter reprehendit D. Ambrosius *lib.3.de Virginibus*; præsertim; *cum Gentiles Idolis suis reverentiam tacendo referant*, ut ipse ait: quod hodie est de Mahhometanis. Præterea D. Paulus 1. *ad Corinth* 2. de mulieribus statuit, ut nonnisi velato capite Ecclesiam ingrederentur, sicuti e contrario viros operto capite orare jussit. De mulieribus idem statuit Linus S. Pontifex ex D. Petri præcepto, ut in Pontificiali Damasi habetur. Tertullianus *de velandis virg. cap.* 17. hæc habet: *Judicabunt nos Arabiæ fœminæ Ethnicæ, quæ non caput tantum, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentæ sint dimidia frui luce, quam totam faciem prostituere*. Vide *Baronium ad annum Christi* 57. *num*.84. & *seqq*. Olim oblationes domi fiebant. Id vetuit Concilium Laodicenum etiam Episcopis, *can.* 58. *Non oportere in domibus fieri oblationes ab Episcopis, vel Præsbyteris*.

Excipe I. in Episcopis itinerantibus, qui ex privilegio celebrare, vel audire missam possunt in loco quovis honesto etiam extra Ecclesiam, si modo id fiat in altari portatili consecrato, *cap.fin.de privileg.in* 6. Id hodie verum est, si Episcopus in Diœcesi iter habeat, non extra, ut ex Trid. notat hic Riccius.

II. Excipe in iis, qui ex privilegio habent Sacella in Ædibus privatis. Quod privilegium olim impertiabatur ab Episcopis, *can.missarum, can.Clericos, dist.*1.*de consecr.cap.in his, de priv.* tamen hodie post Concilium Tridentinum id solius S. Pontificis est, ut Sacra Congregatio ad idem Concilium declaravit. Vide Navarr. in *Manuali cap.*25.

Tandem excipe in navigantibus nomine Regis, quibus etiam solet hoc privilegium tribui, ut in ara portatili celebrent.

De Erectione Ecclesiarum.

AD excitandam Ecclesiam vel Altare exigitur primo Auctoritas, & licentia Episcopi, *cap.pastoralis de priv.* qui si injuste renuat, potest adiri Superior, *argum. ex cap. nullus, de Jurepat.* Si id faciendum sit in loco exemto, adeundus est S. Pontifex, *cap.auctoritate, de priv. in* 6. Abb. *cons.*89. *lib.*2. Item ut ipseidem ad locum accedat, Crucem figat, & aream designet, §.*illud, auth. de Monachis*, §.*si quis autem voluerit, auth.de Ecclesiasticis titulis*. III. Ut Ecclesia erecta ab Episcopo consecretur per unctionem Chrismatis, *cap.*1.§ *ungitur, de sacra unctione*: verum quia Ecclesiæ sæpe polluebantur, & difficile erat per eosdem Episcopos reconciliari; ideo ne rerum divinarum celebratio impediretur, introductum est, ut Ecclesiæ, ut plurimum non consecrentur, sed tantum benedicantur per aspersionem aquæ exorcizatæ, scilicet ut deinde possint per simplicem Sacerdotem jussu Episcopi reconciliari, si polluantur, Sotus in 4. *tit.*3. *col.*7. Tandem Episcopus per-

mittere

mittere non debet Ecclesiam ædificari, nisi prius dotem habeat, ut supra in *tit. de Iure patr.* expositum est.

Ecclesiæ vero erigi debent causa cognita, hoc est ob necessitatem, vel utilitatem plebis, cum consensu Ecclesiæ propinquæ, si Parochialis, sit; debet enim inter unam Ecclesiam, & alteram certum spatium patere, de quibus vide Abbatem, & alios in *cap. ad audientiam, eod.* in *cap. ad auctoritatem, de priv. in 6.* & in *can. præcipimus, dist. 99.* Altare etiam cum consecratur Chrismate perungitur, exemplo Beati Silvestri: & patet *Exodi* 30. Ita quoque cum benedicitur Calix, *d. cap. 1. §. ungitur*. Sed si altare amotum fuerit, vel amotus lapis, ubi sigillum consecrationis est, vel contractus, hoc est enormiter fractus vel etiam diminutus, Altare denuo consecrabitur, non etiam Ecclesia, *cap. 1. & 3. de consecr. Eccl.*

De Pollutione Ecclesiarum.

I. Dicitur pollui Ecclesia, cum intra Ecclesiam humanus sanguis injuriose effunditur, *can. Ecclesiis dist. 58. can. Ecclesiis, dist. 1. de consecr. cap. proposuisti, de consecr.* Unde fit, quod si sanguis effundatur in Sacristia, non propterea Ecclesia pollueretur, cum non sit destinata directe cultui Divino, sed solum ad vestium, & sacrorum vasorum custodiam, Sanchez *de matr. to. 3. lib. 9. disp. 15.* Ita quoque non pollueretur, si brutorum sanguis effundatur, Gloss. in *cap. 1. v. sanguinis, de consecr.* Fit etiam, quia effusio debet esse injuriosa, ut non polluatur, si sanguis sponte sua e naribus effluat, vel menstrua mulieris in terram decurrat, aut si lapis decidens, adstantem vulneret: item cum sanguis effunditur ab ictu pueri, aut mentecapti, aut si quis cum moderamine inculpatæ tutelæ se ipsum defendendo, alterum in Ecclesia vulneret, Gloss. in *cap. 1. de consecr. in 6.* Armilla *v. consecr.* Navarrus late *cap. 27.*

II. Polluitur Ecclesia per voluntariam humani seminis effusionem, Gl. in *d. cap. 1. v. humanum*, Sotus in *4 dist. 13. q. 2. art. 11.* Unde est, quod si semen in somnio emittatur, pollutio Ecclesiæ non fiat, Navarr. *loc. cit. n. 257.* Ex concubitu vero inter conjuges neque etiam pollui docent Ledesma *par. 2. q. 66. art. 1. in fin.* Albert. *par. 2.* quam opinionem communem dicit Navar. *d. n. 257.* Illud notandum est, tunc ex semine effuso vero pollui Ecclesiam, & Sacrificia impediri, cum id non occulte accidit, Can. in *cap. proposuisti*, & *cap. Ecclesiæ, de consecr.* & *cap. un. eod. in 6.*

III. Ecclesia polluitur, si in ea excommunicatus sepeliatur, *cap. consulisti, de consecr.* Navar. *d. cap. 27. n. 57.* Idem est, si sepeliatur infidelis, *can. Ecclesiam 2. & 3. dist. 1. de consecr.*

Tandem si Ecclesia consacretur, vel benedicatur ab Episcopo publice excommunicato, *d. cap. consuluisti*, ubi Abb. & Hostiens.

Reconciliatur Ecclesia consecrata ab Episcopo per aspersionem aquæ

V solem-

ſolemniter ab eodem benedicta cum vino, & cinere, *cap. propoſuiſti in fine*, *cap. aqua, de conſecr.* At vero ſi Eccleſia ſolum benedicta fuerit, poteſt a ſimplici Sacerdote ex licentia Epiſcopi lavari aqua ab eodem Sacerdote exorcizata, *cap. fin. cit. tit.* ubi Gl. *v. lavetur*. Cœmeterium vero pollutum ſequitur naturam ſui principalis, hoc eſt, Eccleſiæ, itaut ſi pollutum ſequitur naturam ſui principalis, hoc eſt, Eccleſiæ, itaut ſi Eccleſia fuerit conſecrata, Cœmeterium reconciliandum erit aqua ſolemniter benedicta, *cap. conſuluiſti tit. cit.*

De Reparatione Eccleſia.

Eccleſiæ Parochiales collapſæ, vel ruentes refici & inſtaurari debent, procurante & adnitente Epiſcopo, primo ex fructibus, & proventibus ad eaſdem Eccleſias quocumque modo pertinentibus. II. Si hi non ſint ſatis, onus devolvitur ad patronos, & beneficiatos. III. In horum defecto, Parochiani omnibus remediis opportunis ad id cogendi ſunt, omni quacumque appellatione, exemtione, & contradictione remota. Tandem his omnibus egeſtate laborantibus, ad Matrices ſeu vicini res Eccleſias fit translatio, erecta Cruce in area Eccleſiæ dirutæ. Ita ex Trid. *ſeſſ. 21. cap. 7.* In reliquis Eccleſiis onus reparandi eſt Rectoris, *cap. 1. cap. de his*, *de Eccleſiis ædificandis*, *can. decernimus* 16. *q.* 1. Vide late Coſtam *de remediis ſubſidiariis*, *remedio* 106. Quod vero diximus Eccleſias Parochiales refici primo debere de bonis, quæ ſunt ipſius Eccleſiæ, id intelligendum, ſi eis ſuperſint, ut dicitur in *cap. de his*, *de Eccleſiis ædif. vel reparandis*: hoc eſt, deductis 100. pro Parocho.

De Unionibus Eccleſiarum.

TIT. XIX.

Unio hic eſt duarum pluriumve Eccleſiarum in unam connexio: quod accidit ob neceſſitatem, vel utilitatem. Neceſſitas eſſet, ſi duæ Eccleſiæ adeo ſit egenæ, ut ſubſtentari ullo modo nequeant, vel ſi ipſarum altera ob hoſtium incurſum careat Clericis, & deſolata ſit, *cap. expoſuiſti*, *de præbendis*, *cap. 1. ne ſede vacante.* Utilitas dicetur, ſi alicubi Chriſtianorum numerus ſit imminutus, vel ex fructuum tenuitate non poſſit decenter adminiſtrari, *can. unio* 10. *q.* 3. *Clem.* 1. §. *ad hæc*, *de ſtatu Monachorum*. His ergo caſibus licet Epiſcopo Eccleſias unire, citatis quorum intereſt, capitulo, patronis, aut ſimilibus, & impetrato S. Pontificis aſſenſu, cui iuſtrumenta ſuper his rebus confecta, debent tranſmitti, ut in Trident. 24. *cap.* 13. Et ratio eſt, quoniam unio ſpecies eſt alienationis, DD. in *Extrav. ambitioſæ, de reb. Eccleſiæ.* Si vero uniendi ſint Epiſcopatus, id ad ſolum S. Pontificem pertinet, *cap. ſicut unire*, *de exceſſib. Prælatorum*.

Hæc

Hæc unio dupliciter fieri poteſt, I. per incorporationem, cum Eccleſia unita aſſumit titulum, & utitur Jure Eccleſiæ, cui unitur, ut omnino ſe habeant, ut unum: veluti ſi Eccleſia ſecularis uniatur Eccleſiæ regulari, & efficiatur regularis ejuſdem ordinis, *cap.cum dilectus*, *de his quæ vi, metuve cauſa*. Quod ca ſi duæ beneficia incorporentur, non exigitur diſpenſatio, ut poſſideri ab eodem queant, Caſſiodor.*dec.*12.*de præbend.*Menoch.2.*de arbitr.cap.*22.

II. Fit unio ſine incorporatione, itaut fiat tantum translatio ad Clericos & Rectorem alterius Eccleſiæ: quo caſu prior Eccleſia retinet ſuum titulum, & jura, Rector vero reſidebit, ubi cum majore utilitate & dignitate reſidere poteſt, *can.exemtiones* 16.*q.*1.

De Immunitate Eccleſiarum.
TIT. XX.

IMmunitas generatim eſt a muneribus & oneribus exemtio, *l.*1.*ff.de Jure immunit.* Sed hoc loco immunitatem large accipimus pro quolibet Eccleſiarum favore, indulgentia, rigoris remiſſione, & privilegio, ut Lancellottus hic *in princ.* Et hæc triplex eſt, localis, perſonalis, & realis. Perſonalis eſt, ut perſonæ Eccleſiaſticæ omnes, quæ non niſi altari, & ſacrificiis deſervire debent, ut in *tit. ne Clerici, vel Monachi*, per totum ſint ipſo Jure ab onere tutelæ, vel curæ immunes, *can. generaliter* 16.*q.*1.*can.fin.diſt.*88. niſi forte Clericus in Sacris conſtitutus velit viduarum, aut orphanorum tutelam ſuſcipere, *can.*1.*d.diſt.*88. *can fin.diſt.*86.de qua tamen re latius agemus in *lib.*3.*tit.de judiciis* Excipe, niſi agatur de murorum Urbis cuſtodia, a qua imminente neceſſitate hoſtium nemo excuſari poteſt,*can.omni timore,can.ſi nulla* 23.*q.*8.

Realis eſt, per quam res Eccleſiaſticæ a cenſu vel collectis; quibus laici ſubjacent, ſunt immunes, itaut ſi quis eas ad hæc cogere velit, excommunicatione innodetur homo, & interdicto Civitas, facta prius monitione, *cap.Romana*, §.*in univerſitatem*, *de ſententia excommunicationis in* 6. Abbas in *cap.non minus*, *eod.* Trid. *ſeſſ.*25. *cap.*20. Excipe ſi prædia a Clerico poſſeſſa eſſent perpetuo obnoxia certo tributo, antequam ad eum pervenirent, *can.ſi tributum* 11.*q.*1. Calderin. *conſ.*2. *de cenſib.*Item excipe in collectis pro cauſa pia,ut ſi agatur de mercede Medici popularis,Bellam.*conſ.*47.*n.*1. Natta *conſ.*311. *n.*14. vel ſi agatur pro liberanda urbe a contagio, Burſat. *conſ.*16. *lib.*1. Sed his caſibus debet prius conſuli S.Pontifex, qui ſi annuat, poterunt Clerici ſponte aliquid conferre,*cap.non minus,cap.adverſus,eod.*

Localis immunitas duplex eſt. Una quæ in Eccleſia, utpote domo Orationis, nequeunt judicia ſecularia exerceri, *cap. cum Eccleſia*, *eod.* etſi judicia Eccleſiaſtica recte celebrentur, *cap.qua fronte,de appellationib.*

nib. Sic neque nundinæ, negotiationes, & convivia, nisi ad reficiendos peregrinantes, qui alibi commode degere nequeant, *can.ex multis* 1.*q*.1. *can.ejiciens, dist.*88.*cap.immunitatem*, *eod.cap.qualiter*, *eod.in* 6. Altera est, qua confugientes ad Ecclesiam pro causa sive civili, sive criminali extrahi non possunt sub pœna excommunicationis, a qua absolvi non possunt, nisi extractum restituant, *can.sicut antiquitus, v.excommunicetur*, 17. *q*.4. Immo ipso facto hodie intelliguntur excommunicati ex Bulla Gregor.XIV. *de immunitate*: & excommunicatio est S. Pontifici reservata ex decreto Clementis VIII: apud Quarantam in *Summa*, & confirmatum a Paolo V. refert hic Riccius.

Sed vero ex justis causis quandoque hæc immunitas delinquentibus denegatur, præsertim ex Bulla Greg. XIV. incipiente *cum alias*, cui concordat textus in *cap.inter alia*, & *cap.immunitatem, eod.* de quibus est videndum.

I. Publici latrones si in Ecclesiam se receperint in tutum, Jure asyli non gaudent. Latro est, qui prædæ causa vias obsidet, sed spoliis non contentus, hominem necat, vel animo necandi aggreditur, *l. capitalium*, §.*famosos*, *ff.de pœnis*. Horatius, *Ut jugulent homines surgunt de nocte latrones*; qui latro dicitur publicus seu famosus, cum bis saltem tale delictum admiserit; nam nec mulier ex unico actu fornicationis dicitur publica meretrix, nec unica usura quis dicitur publicus usurarius, *l. quis sit fugitivus*, §. *errorem*, *l.sciendum*, §. *illud*, *ff. de edil. edicto* Abb. in *cap.* 1. *num.* 24. *de judiciis*, Novarius in *summa Bullar.de immunit.num.*45.

II. Grassatores viarum: hi sunt, qui prædæ causa vias obsident; sive cum ferro aggrediantur, sive sine ferro, & proximi latronibus habentur, sed non occidunt *d.l.capitalium*, §.*grassatores*, Afflict. in *cap.*1.§.*si quis quandoque*, *num.*18. *de pace tenenda*, de communi Farinac.*loc cit.num.*26.

III. Depopulatores agrorum, qui segetes, vinearum fructus destruunt, surripiendo, devastando incendendo, *l.* 1. *C. quando liceat sine Iudice*, Oldrad. *cons.*154. Quamvis autem in *cap. inter alia, de immunit.* nocturno tanto depopulatori immunitas denegaretur, non etiam diurno; tamen ex Bulla Gregorii denegatur absolute depopulatori, & propterea etiam diurno, Farinac. *de immunit. cap.*11.*num.*161. Barbos. 2. *de Iure Eccl.*3. *num.*87.

IV. Qui homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmeteriis committere non verentur. Ex quibus patet eos, qui alia delicta in Ecclesia committunt, licet sint puniendi a Judice Ecclesiastico ratione loci, in quo delictum commiserunt, immunitate tamen non privari, ut de furante in Ecclesia a Sac. Congr. Immunitatis deci-

sum

sum Barb. in *collect. Bullarum, v. immunitas*; nam in pœnalibus non fit extensio ex pari, vel majori ratione. Et hanc opinionem probabiliorem putat del Bene *cap.16.de immun.dub.19 sect.1.num.10.*

Qui vero delinquit in una Ecclesia, privatur immunitate inquantum ad omnes; nam qui unam Ecclesiam offendit, omnes offendit, de communi Covar.2.*var.20.num.15.* Sanchez *to.2.consil.moral. lib.6. cap. 1. dub.7.n.6* Bonac.*disp.3.q.7.de immun.* §.4.*n.7.*

Excipe tamen, ut immunitate gaudeat, qui ob tutelam sui ipsius occidit cum moderamine legitimo: item si ex subita ira provocatus; quandoquidem is privatur immunitate, qui sub spe immunitatis, & consulto occidit, & mutilat, & ita Romæ decisum refert Diana *par.6.tract. 1. resol.7.*

E contrario privatur immunitate, qui in Ecclesia existens, alterum extra Ecclesiam manentem occidit, vel mutilat, de communi Navarr. *cap. 25. num. 21.* Suarez 3. *de relig. 11. num. 6.* Farinac. *de carcer. q. 28. num.61.* quamvis contrarium doceat Bonac. *d. q.7. punct.4. n.8.*& Diana *par.1.tract.1.resol.9.*

E diverso extra Ecclesiam existens, si alium in Ecclesia manentem occidat, quia consummatur actus in Ecclesia, etiam immunitate caret, Novar.*cap.25.num.71.*Decian.*lib.6.cap.28.*

V. Qui proditorie proximum suum occiderint; idque patet 3.*Reg.2.* ubi Salomon Joabum ad altare confugientem non reliquit impune, quia per insidias Abnerum occiderat. & proditor est, qui alium incautum sub colore amicitiæ per insidias & industriam occidit, *l. propter insidias, C. qui accusare non possunt, l.fiu.C.de delatoribus, lib.10.l.4.ff.ad l.Juliam Majest.can.Clericus, dist.46.can.si cupis* 16.*q.1.* Quod verum est,etiamsi veneno occidat, ut declaratum a Sac.Congr. Concilii refert del Bene hic *dubit.20.sect.2.n.2*

Idem est de eo, qui occidit inimicum fidejussione præstita de non offendendo, quia ita sublata f it inimico omnis causa sibi præcavendi, ut post alios Peguer *de immun.cap.7.n.10.*Farinac.*consf.168.n.75.*quod est contra Dianam *par.4.tract.1.resol.33.*& Marin.*resol.174.*qui nituntur eo præcepto, *Inimico tuo ne credas in æternum.*

Verum hic non est satis vulnerasse, cum in Bulla Gregoriana dicatur, *Qui proditorie occiderint*; quare ex vi verborum exigitur actu consummatus, & mors sequuta, ex *l.1.§.hæc verba, ff.quod quisque Juris*; & *l.1.ff.de extr.crimin.*Farinac.*in appendice de immun.cap.9.*

VI. Assassini, de quibus infra *lib.4.tit.de homicidio.*

VII. Hæresis rei.

VIII. Læsæ Majestatis in personam ipsius Principis rei; cum enim crimen Majestatis in primo capite tribus modis incurratur, scilicet contra

tra Remp.Principem, & Principis Ministrum, is tantum Jure immunitatis privatur, qui contra Principem ipsum quidpiam hostili animo machinatur. Unde perperam id extendunt ad eos, qui in Cardinales & Episcopos violentas manus inferunt. Marius Italia hoc *tit.lib.*1. *cap* 5. & §. 7.*n.*52. producit, ut immunitate etiam careant, qui sciunt machinari contra Principem, & non revelant.

Plura hic notanda sunt. I. hi quidem hactenus enumerati possunt extrahi ab Ecclesia, sed cum expressa licentia Episcopi, vel ejus Officialis, & cum interventu personæ Ecclesiasticæ ab eo auctoritatie habentis. Cum vero locus est exemtus, & nullius Diœcesis, tunc ad Episcopum viciniorem devolvitur hæc cognitio, & non ad alios, ut *ibidem* §.4.

II. Ita extracti ad carceres Curiæ Ecclesiasticæ deponuntur, nec Curiæ sæculari traduntur, nisi cognito prius per Episcopum, seu ab eo deputatum, vere crimina jam recitata commisisse. Traduntur vero quacumque appellatione postposita, *ibid* §.5

III. Gaudet immunitate confugiens ad Sacerdotem Sanctissimam Eucharistiam circumferentem vel per plateas, vel in cubiculo ægroti; Tusch.*v.Eccl.*, *concl.*8.Marius Italia *lib.*1. *cap.*4. §.4. contra Bonac.*disp.* 7.*de legib.q.*7.*par.*4. Quod verum est etiamsi hastam umbellæ non tangeret, Peregrinus hoc *tit.cap.*4.*num.*19. Quod si reliquiæ, vel imagines Sanctorum pompa per plateas circumferantur, qui ad eas confugit, Jus immunitatis habet, Ludovicus Correa in *cap.inter alia*, *par.*2. *num.*24. *de immunitate* Diana *par.*.4. *eod. res.* 48. Quare extractus ab hac pompa, seu processione habetur ut ab Ecclesia extractus, Michael Ferro Manriquez *par.*1.*resol.moral.*32.

IV. Eadem immunitate fruitur confugiens ad palatium Episcopi, *can.id constituimus* 17.*q.*4. ubi Gl. Dian. *resol.*27.Bonac.*de censur. disp.* 2.*q.*3.*puncto* 16.§.4. Idem est de Palatiis Cardinalium, nisi tamen Romæ existant, Peregrin.*loc.cit.cap.*4.Barbosa.*de Jure Ecclesiastico* 3.*n.*71.

V. Qui ponit manus ad anulum Ecclesiæ immunitate gaudet, Consalv. de Pace in *praxi Can.to.*1.*par.*1.*cap.*3.§.3.

VI. Olim Ecclesiæ immunitas extendebatur per 40. passus in circultu, si Ecclesia erat Matrix, si inferior, per 30. *can.sicut,can.minor* 17.*q.*4. Quod tamen hodie sublatum est, Farinac hoc *tit.num.*284.&294.

VII. Qui delinquit sub spe immunitatis, eadem privatur, veluti si quis prope Ecclesiam delinquens, a delicto in Ecclesiam eandem confugiat, Navar.in *manual.cap.*25.*n.*22.aut si quis in Ecclesia existens alterum inde extra Ecclesiam interficiat, vel vulneret, Abbas in *cap.fin.n.*11.*col.* Excipe si delictum fuerit leve, Angel.in *summa*, *v.Immunitas,n.*17. Sylvester in *eod. v. n* 10. Quod diximus de eo, qui prope Ecclesiam delinquit, intelligendum est, quoties consulto id facit, non etiam si casu, & ex

rixa,

rixa, tunc enim iu proximam Ecclesiam confugiens, immunitate non privatur, Hostiens. *d.cap.fin.n.2.v.qui nisi*.

Tandem qui est in manu & potestate Curiæ; licet ad Ecclesiam confugiat, invitus extrahi potest: secus esset, si discissis compedibus, aut manicis, in Ecclesiam se recipiat; videretur enim pristinam libertatē recuperasse. Atque ita discurrendum est de damnatis ad remum, si aufugerint, ut *cit.DD.* in praxi servatum notant. Quod si servus in Ecclesiam recipiat, tunc Dominus præstito juramento de indemnitate, servum suum etiam invitum accipiet, ne quis religionis obtentu suo Jure fraudetur, *l. fin.eodem.*, *can metuentes*, *can.id constituimus* 17.*quæst*.4.

In Republica Hebræorum sex omnino erant Urbes Sacerdotales, quo si quis se recepisset in unum, extrahi aut lædi non poterat, dummodo se innocentes coram senioribus Urbis, qui omnes erant ordinis Levitici probassent, nam rei homicidii voluntarii asylo non gaudebant. Josue *cap.* 20. At si mœnia egrediabantur, poterant a cognatis defuncti occidi, *Num. cap.*35. Poterat etiam confugi ad Tabernaculum, vel ad Altare Holocausti, quod etiam de homicidio involuntario nonnulli intelligunt, Exod. *cap.*21. *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur*. Sed verius est hic loqui de proditorio, ut etiam 3.*Reg*.2. ubi Joab, qui occiderat Abnerum proditorie, Jussu Salomonis necatur, etiamsi ad aram Domini confugerit.

De subjectione Ecclesiarum curis Episcopi jam dictum est supra *libro* 1.*tit.de Episcopis, & S.Pontifice*.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.

TIT. XXI.

Episcopi potestas ad tria præcipue capita reducitur: quædam enim ad ipsum spectant Jure Ordinis, ut Clericorum ordinatio, Virginum benedictio, Altarium & Ecclesiarum consecratio: quædam ratione Jurisdictionis, ut corrigendi, excommunicandi, instituendi potestas: quædam lege Diœcesana, ut census, decimæ, & alia id genus, §.*ult.tit.antecedenti*; propterea cum de duobus prioribus in primo, & in quarto libro agatur, hic de ultimo capite videamus.

Census, ut hic sumitur, est pensio quæcunque Prælato ex Ecclesiasticis proventibus, in singulos annos ob subjectionem, vel Jus aliud solvitur, ut in principio.

Hujusmodi I. est Cathedraticum, sive Synodaticum, *can.*1.10.*qu.* 1.*cap.conquerente*, *de offic.ordinarii*; & est census duorum aureorum, plus, minusve juxta loci consuetudinem, qui penditur Episcopo a qualibet Ecclesia, Abb.in *d.cap.conquerente*: vocatur Cathedraticum, quod ob onorem Cathedræ persolvatur; habent enim Episcopi Cathedras, ut

Cathe-

Cathedra Petri, Cathedra Jacobi, qui primus Hierosolymorum Episcopus fuit, de qua Eusebius 7. *hist.Eccl.*18

II. Est exactio, quæ aut tempore fundationis, aut consecrationis, aut donationis, aut immunitatis indultæ constituitur. Semel vero posita nequit augeri, non obstante in contrarium consuetudine, aut jurata promissione, vel fidejussione, nisi manifesta Episcopalis Ecclesiæ paupertas id exigat, accedente Superioris auctoritate, *cap.avaritiæ, de præbendis, cap.significavit, cop.gravis, de censibus*.

III. Est Procuratio, quæ debetur Prælatis Diœcesim visitantibus, pro alimentis, & laboribus; nam ut 1. ad *Corinth*.9. dicitur, congruum est, ut a quibus spiritualia recipimus, iisdem temporalia nostra communicemus, Trid.*sess*.24.*cap*.13. Hæc Procuratio, quo minus graventur Ecclesiæ, præstari solet in nummis. In nostra urbe servatur, ut procuratio exigatur solum cum visitantur Ecclesiæ extra urbem positæ, ut late Riccius in *praxi de visitatione*.

De Capellis Monachorum.

TIT. XXII.

MOnasteria Episcopo subjiciuntur, cujus auctoritate fuerunt erecta, *can.Basilicæ* 16.*q*.7. ut propterea possit in ipsis Episcopus benedictiones impartiri, Ordines conferre, & Chrisma, Missas solemnes celebrare, & alia ejusmodi, nisi privilegio S. Pontificis sint exemta, *cap.cum personæ,de priv.in 6.cap.conquerente*, *de offic.Ordinarii*, ubi Canonistæ docent, id etiam esse, si præscriptione longissimi temporis alio Jure utantur. Ceterum super Regulares Episcopus Jurisdictionem non habet, nisi in certis casibus, de quibus *lib.1.tit.de Episcopis* actum est. In Synodo Calched.*can*.4. visum est nullum usquam ædificare, nec construere posse Monasterium, vel Oratorium, præter sententiam ipsius Civitatis Episcopi: Monachos autem, qui sunt in unaquaque Regione & Civitate, Episcopo subjectos esse, Michael Roussel in *historia Jurisdictionis Pontificiæ lib*. 4. *cap*. 7. Tanta in res Monasticas Episcopi auctoritas fuit, ut ejus consensus intervenire deberet in Abbatis electione, aut depositione, in rerum Monasticarum electione, & præcipue ut conveniretur apud eum, *can.si quis Abbas* 18.*q*.2.*can.Abbatis* 12. *q*.2. *Novell*.5. *cap*.9. *Novel*.79. *cap.fin.Novel*.137.*cap*.5. Itaque Gregorius M. solebat Episcopos excitare, ut eam Jurisdictionem exercerent in Monachos suæ Diœcesis, *lib*.3. *ep*.22.*lib*.6.*ep*.32. & alibi. Denique quoniam teste D. Paulo ad *Romanos* tributum subjectionis est symbolum, Abbates & Monasteria cœperunt quandam pensionem, vel quædam onera Episcopis pensitare, seu ratione eulogiæ, seu visitationis, *can.pen.& fin.*18.*q*.2.*cap.fin.*cum Gl.*de causa possessionis, & proprietatis*.

Quæ

Quæ singula ideo concessa fuisse Episcopis ait Petrus Cluniacensis Abbas *ep.28.lib.3.* quod olim in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis fuere Monachi, seu Canonici Regulares in communi viventes, a quibus assumti Episcopi Monastico instituto vivebant, & ideo visitandis suæ Diœcesis Monasteriis, Monacorumque excessibus considerandis, & corgendis, nec non quæ ad sancti rigoris augumentum conducunt, sanciendis, idonei esse poterant. Hodie vero, inquit, cum sint fere omnes seculares, a regulari vita prorsus alieni, qua fronte Monasteria visitare, ac de rebus, quas nesciunt, definire debeant, non video: scilicet docebunt, quod non didicerunt: milites erunt, priusquam tyrones: Magistri antequam discipuli. Hæc ille. Hac enim de causa cœperunt Monasteria exemtionibus plurimi sæpe conquesti. Non ignota sunt Ivonis Carnotensis, D. Petri Blesensis, ac D. Bernardi licet Monachi, & Abbatis, in eas exemptionem impetrare a S. Pontifici. De quibus tamen exemtiones scripta, qui voluit subjectionem Monachorum Episcopis esse de Jure Divino. In Concilio Tridentino Episcopi proponere voluerunt de revocandis exemtionibus, at obtinuerunt, quod replicaretur, minime permittendum esse, ut Monasteriorum inspectionem deposcant, priusquam ad eam formam se composuerint, ad quam necessarium est, institutos esse Rectores vitæ Regularis. In *hist. Concilii lib. fin. pag.* 614.

De Religiosis Domibus. TIT. XXIII.

HOspitalia, quæ hic Religiosæ domus vocantur, etiam ad Episcopi curam, in cujus Diœcesi sunt, pertinent. Dividuntur autem hospitalia in plures species, de quibus in *l. illud*, *C. de Sacros. Ecclesiis*; alia enim ab accipiendis peregrinis denominantur: alia, ubi ægroti curantur, quæ omnium prima instituit Fabiola nobilis vidua, de qua D. Hieronymus *ep.*30. In his deserviebant, qui dicebantur Parabolani, hoc est, qui sua sponte ægrorum servitio toti se dabant, erantque præsertim Clerici, quorum parabolanorum magnus numerus erat Alexandriæ Ægypti; quos, cum adhærentes Episcopo, molestiam sæpe Præfecto ejus urbis inferrent, ad 500. redegit Theodosius Imperator, *l.* 40. *de Episcopis, & Clericis, in C. Theod.* Vide *Baron. ad annum Christi* 416. Hi neque ad publicum spectaculum, neque ad Curiæ locum, nec ad judicium ut Procuratores accedere poterant, *l. placet*, *§. præterea*, *C. de Episcopis, & Clericis*, ubi perperam Accurs. Medicos interpretatur, dictos quod multas habeant parabolas, Cujacius ad *Novellam* 3. observat παράβολον Græce significari temerarium, quod nomen datum iis, cui curandis ægrorum corporibus deputantur, quod periculis se non parvis objiciant, frequenti ægrorum contractu. De his in Concil. Calchedon. *act.* 1. Vide *Annibalem Fabrotum ad Balsamonem in constitut. Ecclesiarum collect.*

lect.lib.1.tit.3.l.18. Sunt etiam Hoſpitalia, in quibus curantur ſenes, & alia in quibus aluntur pueri, pupilli, infantes, quorum reſpectu varia nomina ſortiuntur.

Olim parentes filios recens natos exponebant, vel in viis, vel in ſilvis; idque duplicem ob cauſam, primo ob pauperiem, teſte D.Ambroſio in *5. Hexameron cap.18. Pauperiores objiciunt parvulos,& exponunt & deprehenſos abnegant.* Secundo, quia mutili, aut monſtroſi, quos etiam ſtatim occidere Jus erat, ut ex lege Romuli refert Dionyſ.Halic. *1. hiſt.Roman.* Romæ in Foro Olitorio columna erat, nomine *Lactaria*, in quam infantes exponebantur ceſſuri in ſervos colligentibus, dicebanturque *Altelli*, de quibus ita in Concilio Vaſenſi *can. 9. Juxta vetera ſtatuta Auguſtorum, & Principum, ut quiſque expoſitum collegit, Eccleſiam conteſtetur, & niſi intra decem dies repetatur, ſit ejus; qui collegit.* Bartolus noſter cum eſſet nothus; fuit a parentibus expoſitus, ut ipſe de ſe teſtatur in *l.quidam cum filium, ff.de verb.oblig.*

Jam hoſpitalia tanquam loca pia fori electionem habent, juxta textum in *l.unic. C. quando Imperator inter pupillos, & viduas*, etiamſi ſine Epiſcopi auctoritate excitata fuerint; quia eo non obſtante, ſemper verum eſt loca eſſe pia, & charitatis officiis deſtinata, Baldus *conſ. 465. vol.1.& conſ.3.vol.3.* aliique apud Novarium *de elect.& variat.fori,q.91.*

Præterea Epiſcopali Juriſdictioni ſubjiciuntur, quoties ipſius Epiſcopi auctoritate fuerint erecta, & conſtituta, *cap. quia Monaſterium, eod.* Quod ſi hoſpitale ſine auctoritate Epiſcopi ſit erectum, DD communiter diſtinguunt, ſcilicet, ut patrono, hoc eſt, fundatore vivo, Epiſcopus viſitare non poſſit, arbitrio en toto ipſi patrono relicto, ne ſcilicet eum pœniteat, & pium opus revocet, Innocent. & alii in *cap.inter dilectos, de donationib.* At mortuo jam patrono, tunc viſitari per Epiſcopum poteſt, ut qui dicitur omnium piarum diſpoſitionum exequutor, ut in *§. ſi quis autem per redemtionem, auth.de Eccleſiaſticis titulis*, Trident. *ſeſſ.22.cap.8.* Ita Ab.in *cap.de Xenodochiis,eod.* Anchar.in *clem.quia contingit, de relig. domib.* Quocirca ſi hoſpitalium Rectores, & Adminiſtratores male ſe gerant, nec recte adminiſtrent, poſſunt ab Epiſcopo ſuo munere privari, ſubſtitutis aliis, Trid. *ſeſſ. 25. cap.* 8. Gambarus *de auctorit.legati, tit de poteſtate circa hoſpitalia.*

Illud tamen notandum eſt, Epiſcopo viſitanti hoc caſu Procurationes, ſeu neceſſarios ſumtus non præberi, propterea quod talium locorum bona pro pauperibus tantum erogari debent, & ad opera pietatis, Lapus *de hoſpit. num.98.* Cardinalis, Imolà, aliique in *d.clemen. quia contingit.*

Ita quoque hoſpitalia Clericis in beneficium conferri non poſſunt, niſi in illorum erectione aliter Patrono viſum fuerit, ut in Concilio Vien-

nenſi

nensi statutum est, etsi auctoritate Episcopi erecta sint, & habeant Ecclesiam, & Campanile, ibique Missæ per singulos dies celebrentur, Rota *diversorum par.1. dec.725. num.2.* Diceretur autem aliter visum Patrono, non solum si expresse in beneficium concedi posse jusserit; sed etiam si voluerit ejus administrationem dari quoad quisque vivat, ita etiam si voluerit Rectorem per electionem constitui, *d.clem.quia contingit*, §. *ut autem*, Rebuff.in *prax.tit.de devolutione, num.73.* & in *tract.de nominatione, qu.15. num.13.*

Demum hospitalium Administratores habentur tanquam tutores. Itaque jurabunt, se utilia prosequuturos, & inutilia prætermissuros: conficient inventarium, & singulis annis rationem administrationis suæ reddent, ut in *l.de creationibus*, *C. de Episcopali audient.* & in *clem.2.* §.1 *eod.* ubi notatur, non obligari satisdare rem salvam forem, quia hæc cautio cessat, quoties Tutor ex inquisitione datur, & ex inquisitione dantur etiam hospitalium Rectores; nisi forte ob uxorem, & filios redderentur suspecti, *can.de Syracusanæ*, *dist.28.*

De Sepulturis.

TIT. XXIV.

OLim vetitum erat cadavera in sepulchris intra Ecclesiam condere, ut in Concilio Braccarensi 1.*can.36.* in hæc verba: *Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepelliantur.* Quod etiam statuitur a legibus civilibus in *l.2.C.de Sacros.Eccl.* & in *l.ult.C.Theod.cit.tit.* Verum deinde pie contrarium receptum fuit, ob tres potissimum causas, primo quod ibi a spiritibus immundis vexari non possunt cadavera, *can.aurum.12.q.2.* deinde, quia muniuntur patrocinio Sancti, cui Ecclesia dicata est; *can.non æstimemus, in fin.13.q.2.* tandem ut fideles Ecclesias frequentantes, facilius mortuorum recordentur, & pro illis preces Deo fundant, *can.gravia 13.qu.2.*

Hinc est, quod inter graves pœnas est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ. I. is, qui sibi ipsi manus intulit, tanquam in manifesto peccato mortuus, in Ecclesia non humatur, nisi constet id in furore egisse, *can.placuit 23.q.5.* Covarr.*2.var.1.num.11.*

II. Ob eadem rationem usurarius manifestus, imo sepultus exhumatur, si ossa possunt a reliquorum ossibus distingui. Excipe, nisi ante mortem eum pœnituerit, præstita cautione de usuris restituendis, *cap.quamquam, de usur.in 6.*

III. Omnes in notorio peccato mortui, nullo dato contritionis signo & ipsi quoque sepulti in Ecclesia exumantur, Sylv.*v.sepultura, qu.101.* Abbas *cons.81.num.4.*

IV. Qui præceptum annuæ confessionis, & communionis in diebus

Paschatis non implevit, *cap.omnis utriusque sexus, de pœnitentiis*.

V. Excommunicatus majori excommunicatione, dummodo per edictum foribus affixum fuerit publice denunciatus, *cap.is cui, de sententia excomm.in 6.*Tusch.*conf.*188.*num.*8.

VI. Hæretici, Apostatæ, Judæi, & reliqui infideles, *cap.sacris, eod.& 24.q.1.per totum*; itaut si mulier prægnans obierit, infante, qui in utero est, non baptizato, nequit in Ecclesia sepelliri, antequam cæso ventre puer extrahatur, qui extra locum Sacrum sepelliri debet. Quod si secus fiat, non exhumatur, sed Ecclesia benedicitur. Verum in Cœmeterio mater cum puero recte humatur, Lapus *alleg.*84 *n.*3.*&* 6.

VII. Mortui in ipso Duelli conflictu, Trident.*sess.*25.*cap.*19.*cap.*1.*& 2.de torneamentis* Ex Bulla Pii V. *de salute gregis*, qui in amphitheatro cum tauris pugnando obeunt, in Ecclesia non sepelliuntur; ubi etiam excommunicantur Principes, qui os ludos permittunt, ut etiam Sacerdotes, & Clerici beneficiati, qui intersunt.

Præter hos, quilibet Christifidelis liberam habet potestatem eligendi sibi sepulturam, in qua Ecclesia voluerit, itaut nec juramento, aut alio modo sibi hanc potestatem auferre possit, *cap.*1.*eod.in* 6. Quare filiusfamilias, dummodo pubes sit, potest sine patris assensu, sibi sepulturam eligere, *cap.licet, eod.in* 6. Quod si fuerit impubes sub potestate patris, pater pro eo eliget ex consuetudine: secus autem cum suis Majoribus, aut in Parochiali Ecclesia humabitur, ut hic in §.*de filiofamilias*.

Quod si quis moriens sepulturam non elegerit, apud nos electa intelligitur D. Restitutæ Ecclesia.

Tandem Clericis interdicitur, ne terram pro sepultura vendant, aut pro aliquo sepelliendo munera quoquo modo exigant; quod si aliter faciant; in simoniam incident, *cap.ad Apostolicam de simonia*; tamen consuetudo contrarium obtinuit, vide Tusch.*conc.*192.*num.*12.

De Canonica portione. TIT. XXV.

HÆc duplex est, Parochialis, & Episcopalis, & dicitur Canonica a *κανών*, qui aliquando pensionem denotat quæ stata lege solvitur ut patet ex Woleuino Abb. *homilia de zizania*: Est namque *canon vitæ, & est canon pecuniæ: videlicet alicujus pensionis certæ: unde solet dici, solve mihi canonem meum. idest pensionem meam*. Hactenus ipse.

Parochialis portio est, quæ debetur Ecclesiæ Parochiali de omnibus, quæ pro funere & sepultura impenduntur, cum quis extra Parochiam sepellitur, Bald.*conf.*236.*lib.*2.nam si Parochus nobis viventibus onera fert, justum videtur, ut morientibus aliquod commodum percipiat. Unde festive Abbas in *cap.*1.*eod.*dixit *Vita laicorum est clericis passio, mors consolatio*. Ceterum hæc portio vel est medietas impensorum, vel tertia,

vel

vel quarta pars,& demum loci consuetudo attenditur, *cap.cum super*,juncto textu in *cap.certificari de sepulturis* Bald. *consf.*270.*lib*.4. Sed si quis in duabus Parochiis duo habeat domicilia, & neutram pro sepultura eligat, ipsæ unicam canonicam portionem inter se dispertientur; Andr. in *in vostro, cit.tit.*Perusius in *cap.2.cod.in6.*

Episcopalis est quarta, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima ab Episcopo deducitur pro pastorali munere, quod nobis viventibus gerit, *cap*.1.*de sepulturis*. Hæc a testatore prohiberi non potest, lege speciatim resistente, *can.Pontifices* 12.*q*.3.*cap.requisivisti de testamentis*, ut intelligitur textus in *l.pacta quæ contra*,*C.de pactis*. Verum tunc non deducetur, cum Episcopo quadragenaria obstat præscriptio,*cap. de quarta de præscriptionib.*

I. Hæc portio non detrahitur ex iis, quæ personis relicta sunt, *cap.ex parte* 3.*de verb.signif.* veluti si quid relictum sit pro maritandis,aut monachandis puellis, aut pro alendis pauperibus, Glos.in *cap.2.v.decernit,de sepult.*ubi Innocentius, & Abbas; nisi forte legatum factum sit pauperibus certi loci,quo casu censeretur factum ipsius loci intuitui,ut post Andr. notat.Abb.*loc.cit.n.*3.

II. Non detrahitur, si relictum quid sit loco pio, qui Episcopo subjectus non sit, ut Riccius hic notat post Tusch. *v.quarta, concl.*21.Azor. *cap.* 12. & 13.

III. Si relictum locis piis subjectis,sit ad usus privilegiatos; ut si legatum fiat pro ædificatione, vel restauratione Ecclesiæ, aut alterius loci pii pro celebratione Missarum, *Clem.dudum*, §.*verum*, *de sepultur. cap.fin de testam.d.cap.ex.parte* 3. ubi notatur, quod si usus sit indeterminatus quarta debetur, *cap.requisivisti de testamentis*. Quod superius diximus verum est, etiamsi Ecclesia in præsens restauratione non indigeat, ut est communis opinio post Covarr.in *cap. officiis de testamentis*, ex textu in *can.nobis* 2.*q*.2.Vide Tusch & Azor.*locis citatis*.

Ceterum, si testator aliquid Parochis,vel Episcopo reliquerit, relictum censetur animo compensandi; itaut si legatum ad legitimam portionem ipsis debitam non sit satis, agent ad supplementum,Covarr. *loc. cit.num.*6.Tusch.*d.v.quarta concl.*30. Excipe, nisi appareat Episcopo,vel Parocho relictum legatum ratione personæ,ut si sit consanguineus, amicus, & simiiiter *d.cap.requisivisti*.

De Decimis.

TIT. XXVI.

DEcima est Jus decimæ partis omnium, quæ juste quæruntur,Parochis constitutum ad onera Ecclesiæ sustinenda,*cap.non est*,§.2.*cod.* nam de iis,quæ ex usuris,ambitu,aut alia nefaria via quæruntur,nec solvitur

vitur decima, nec recipi poteſt, ne per Miniſtros Dei peccatum approbari videatur, *cap. ex tranſmiſſa, eod.* Suarez 1. *de relig.* 6. Ceterum hic ſub nomine Parochiæ, ſeu Paræciæ intelligitur territorium, ubi Epiſcopus Juriſdictionem habet, ut in *tit. de Parochiis*.

Dividuntur in perſonales, & prædiales. Perſonales ſunt, quæ ex iis proventibus deducuntur, qui ex propria utique ſolertia, & induſtria obveniunt, utputa de negotiatione, artificio militia, *cap. paſtoralis, eod. can.* 10. 16. *qu.* 1. Prædiales ſunt, quæ ex frugibus prædiorum ſolvuntur, ut vino, tritico, oleo, *cap. fin. de Parochiis*. Sunt qui præterea aſſignent decimas miſtas, quæ debentur ex animalibus; ſed rectius putat Gloſ. in *d. cap. ad Apoſtolicæ*, quæ prædialibus accenſet, cum alicubi animalia continuo paſcantur; nam ibi ex his decimæ perſolvi debent *argumen. ex cap. commiſſum*, *eod.* & *l. pecoris*, *ff. de ſerv. ruſt. l.* 2. *C. de verb. ſignif.* quod mox clarius intelligetur.

Hæc decimæ differunt. I. quod perſonales illi ſolum Parochiæ debentur, in qua quis Eccleſiaſtica Sacramenta recipit, & Divina audit, tametſi lucrum alibi contigerit, *d. cap. ad Apoſtolicæ*, ubi Abbas. Prædiales vero, ſi ex prædiis in aliena Parochia conſtitutis fructus collecti fuerit ei debentur Eccleſiæ, in cujus territorio prædia ſunt, *d. cap. fin. de Parochiis*, & *d. cap. ad Apoſtolicæ*.

III. Quia fideles ad omnes decimas præſtandas indiſtincte obligantur, Judæi vero ad prædiales tantum, *cap. de terris*, *eod.* Illud tamen verum eſt, hodiæ Judæos apud nos bona ſtabilia non habere per *Extrav. Pauli III. & Pii V.*

III. Quia decimæ perſonales debentur ex præcepto Eccleſiæ, prædiales ex Jure divino; nam apud Hebræos decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat: rurſus ex his Levitæ inferiores decimas dabant Sacerdotibus, Suarez 1. *de Relig.* 10. Vaſquez *cap.* 1. *de beneficiis*, §. *un. dub.* 1.

Et hæc de decimis ſint ſatis, cum amplius hodie apud nos in uſu non ſint, quia in ipſarum locum beneficia ſubrogata ſunt.

De Rebus Eccleſiæ alienandis, vel non.

TIT. XXVII.

Explicatis rebus Eccleſiæ ſpiritualibus, & miſtis, illud proximum eſt, ut de temporalibus videamus; ſimulque de ipſarum adminiſtratione, & de alienatione: hæc autem alia ſunt Eccleſiæ, alia Eccleſiaſticorum, de quibus poſtremis in *tit. ſeq.* nunc de primis dicemus.

Eccleſiæ Romanæ mos erat, ut omnes immobilium rerum poſſeſſiones reſpueret; & ſi cuipiam contingerent, ſtatim venderentur, & in tres partes pecunia divideretur, itaut Eccleſiæ una, Epiſcopo altera, tertia

Clero

Clero divideretur, quod ait Theodorus Lector in *Collect. hist. Ecclesiastica*, *lib.* 2. ubi vide Valesium sub *finem*. Qui locus de primis temporibus, quibus fervebat persecutio, intelligendus est: cum aulicorum rapacitas in prædam irruebat, & tenues Sacerdotum redditus una cum Sanguine exorbebat, propterea Ecclesia Romana res immobiles vendebat. Sed si posteriora tempora respicias, certe Ecclesia Romana immobilia habuit.

Pecuniam ex illis venditionibus conflatam Ecclesia Romana non sibi tantum reservabat, sed aliis quoque Ecclesiis impertiebatur; prout eas noverat gravius premi. Ita apud Eusebium *lib.* 4. *cap.* 23. legimus epistolam Dionysii, in qua commendat Ecclesiæ Romanæ charitatem, quæ cæteris largissime succurrere solita erat, & pecunias in solatia pauperum toto orbe languentium erogare, Nicolaus le Maistre in *illustratione sacri patrimonii*, *lib.* 1. *cap.* 13.

Alienatio autem est dominii, vel Juris translatio, aut desitio. Nam alienatio non solum est, cum dominium transferitur, ut in venditione, donatione, mutui datione; sed etiam cum dominium amittitur, sine translatione, ut cum quis rem pro derelicto habet, cujus dominium amittit, licet ab alio non acquiratur, ut ex Sabinianorum sententia receptum est in *l. pro derelicto*, *l. falsus creditor*, §. *qui alienum*, *ff. de furtis*. Insuper alienatio præter dominium, respicit etiam Juris cujuscumque translationem, aut desitionem; nam de desitione patet ex *l. alienationis*, *ff. de verb. signif.* ubi, qui servitutem non utendo amittit, dicitur alienare: de translatione habetur in *l. sancimus*, *C. de rebus alienis*, ubi sive lex alienationem inhibeat, sive testator, sive pactio contrahentium; intelligitur prohibita etiam ususfructus datio, hypotheca, pignoris nexus, servitutis impositio, & emphyteusis, de quibus nos late diximus ad *l.* 1. *C. de bonis maternis*.

Res ergo Ecclesiasticæ alienari inconsulto S. Pontifice non possunt, ut in *Extrav. ambitiosæ*, & in *Bulla Pauli V.* apud Quarantam *v. alienatio*, nimirum. Prælatus una cum capitulo, vel alio cœtu Ecclesiastico legitime congregato, perspecta necessitate, vel utilitate alienationis, ex majori parte de alienanda re consentiat: de qua re deinde instrumentum fiat cum singulorum subscriptione. Tum supplicatur S. Pontifici, justis enarratis causis, qui alienandi potestatem concedit. Ob quam rem Ordinariis locorum, aliisve in dignitate constitutis committere solet, ut juris ordine servato de causa cognoscant, & licentiam tandem concedant.

Verum si Commissarii legitimam formam negligant, sunt excommunicati, exceptis Episcopis, qui per annum intelliguntur suspensi ab officio, in quo si intra annum administrent, contrahunt irregularitatem a qua solus S. Pontifex dispensare potest: præterea intelliguntur excommunicati quotquot decretum sine forma legitima judicii procurarunt, & extorserunt: quæ excommunicatio est etiam S. Pontifici servata ex Bulla

Pauli

Pauli IV. incipiente, *cum in omnibus*. Vide Afflict. *dec.* 316. Rotam *diversorum decis.* 65. *par.* 2. & *decis.* 672. *par.* 3. Menochium 2. *præsumpt.* 72.

Sunt etiam aliæ pœnæ. I. nullitas alienationis. II. excommunicatio contra eos, qui alienationem recipiunt, & contra ipsos alienantes, quæ tamen excommunicatio non est reservata. III. Superiores alienantes sunt ipso Jure interdicti ab ingressu Ecclesiæ, & post sex menses sunt suspensi a regimine: beneficiati vero intelliguntur privati statim beneficio, cujus bona male alienarunt. Tandem Prælatus graviter peccat, maxime Episcopus, & Abbas, qui jurant, se res Ecclesiæ inconsulto Summo Pontifice non distracturos. Ceterum pœna interdictionis ab ingressu Ecclesiæ non videtur usu recepta, ut notant Canonistæ in *d. Extrav. ambitiosæ* Vide Quarantam in *summa Bullarum, d. v. alienatio*, Navar. *cons.* 18, hoc *tit.* & Riccium in *Praxi de alienatione rerum Ecclesiæ*.

Quinque ex justis causis receptum est, posse res Ecclesiæ sine illis solemnibus distrahi. I. si ante rei traditionem Prælatus protestetur, se impetraturum Sedis Apostolicæ consensum; quæ tamen protestatio post traditionem facta non relevat, ut contraria facto, Quaranta *loc. cit.*

II. Si alienatio fieret ex causa pietatis, pro alendis pauperibus, aut redimendis captivis, Canonistæ in *can. sacrorum*, & *can. aurum* 12. *qu.* 2.

III. Si alienentur terrulæ, seu res, quæ decem solidos non excedant; vel juxta arbitrium prudentis viri, *can. terrulas* 12. *qu.* 2.

IV. Si Princeps indigeat prædio Ecclesiæ pro Regia amplianda, aut castro excitando, similive causa, licite ei prædium a Prælato conceditur, facta permutatione rei saltem æqualis, *cap.* 1. *de rerum permutatione*.

V. Cum prædium alteri legitime in emphyteusim, vel feudum datum, devolvitur ad Ecclesiam, potest iterum dari sub iisdem conditionibus, ut apud prædictum Quarantam, Gramm. *dec.* 69. Affl. *dec.* 105. Franch. *dec.* 295.

Porro hic duo notanda sunt. I. In rebus Ecclesiæ alienandis semper est servandus ordo, ut prius distrahantur res mobiles minus necessariæ, postea aliæ, tum res soli, tandem Jura & actiones, uti observatur in alienandis rebus minorum, quorum Jure utitur Ecclesia, *argumento ex l. a Divo Pio, §. in venditione, ff. de re judicata*. II. Si quis bona sua Ecclesiæ concedat sub ea conditione, ut Ecclesia libere possit ea distrahere, etiam injussu S. Pontificis, talis conditio ut de Jure impossibilis reprobatur, & concessio valebit, etiamsi per contractum fiat, Canonistæ cum Covar. in *cap. tua, num.* 6. *de testamentis*, Capycius *decis.* 113 Quod tamen non obstet in minore, qui eo casu posset res ita sibi datas sine decreto Judicis alienare Doctores in *l.* 1. & *l.* 3. *C. quando decreto opus non est*. Capycius *loc. cit.*

D-

De Peculio Clericorum, Relictis, & Successionibus eorum.

TIT. XXVIII. ET ULT.

CLerici ex privilegio Justiniani, res quocumque modo ad ipsorum dominium devolutas sub potestate sua habent, ad instar castrensis peculii, ut & donare eas possint, & de his testari, tametsi sub potestate parentum sint. Ita tamen, ut horum filii, aut his non existentibus, parentes eorum legitimam portionem ferant. Ita Justin. *Nov.* 123. ubi cum dicat, *Quocumque modo*, videtur idipsum intelligere etiam de iis, quæ filiofamilias Clerico ex legatis, hereditatibus, vel donationibus obvenere, ut scilicet omnia ad instar castrensium habeantur, non etiam ut adventitia.

Id tamen negat Balsamon ad *Nomoc. Photii, tit.* 1. *c.* 31. & illud, *Quocumque modo*, intelligendum ait de iis omnibus, quæ ipsi occasione Clericatus accessere: *Nam*, addit; *a præsenti lege leges de peculio non evertuntur*.

Etsi ea, quæ Prælatus nomine proprio ex rebus sui patrimonii acquirit, sibi, ut cui voluerit, non etiam Ecclesiæ acquirat, tamen secus est, si res emta, ex. gr sit ex bonis, quæ ab Ecclesia obvenerunt, quo casu Ecclesiæ omnino quæsivisse diceretur, Baldus *cons.* 80. & 298. *lib.* 1. Quod si ambigatur ex quibusnam bonis rem emerit, idem Bald. ita distinguit, ut censeatur ex pecunia patrimoniali quæsivisse, si res emtam heres Prælati possideat: si vero Ecclesia, ex ejusdem Ecclesiæ bonis emta præsumatur; nam in dubio in possessorio statur pro possessore: quod si res penes ipsum Prælatum sit, favorabilior est Ecclesiæ causa, & ex ipsius bonis dicitur comparata, ut latius in *d. cons.* 298. habetur.

Verum si Prælatus tempore promotionis nihil in bonis habebat, veluti si Monachus in Episcopum assumatur, tum sive heres possideat, sive non, semper res ut de peculio Ecclesiæ quæsita habetur: quæ tamen præsumtio est Juris tantum, non etiam de Jure, cum possit heres probare rem aliunde Episcopo, quam e bonis Ecclesiæ, obvenisse. Vide Redoanum *de spoliis*, *qu.* 9.

Earum rerum, quæ Prælatus ratione Ecclesiæ acquirit, partem tenetur pro suis necessitatibus erogare, partem vero Ecclesiæ & pauperibus dare, hoc est, si quid ei a suis necessitatibus superest, *can. ult.* 16. *qu.* 1. *Quidquid habent Clerici, pauperum est.* Ubi duo notanda sunt. I. partem superfluam deberi pauperibus non solum lege charitatis, sed etiam lege Justitiæ, prorsus ut si Clericus eam sibi usurpet, restituere teneantur: II. partem sibi dicatam obligari Clericum vinculo charitatis, non etiam lege Justitiæ in honestos usus impendere, itaut si secus faciat, non obligetur ad restitutionem. Utrumque post D. Th. docet Sotus *de justitia*, *lib.* 10. *qu.* 4. *art.* 3.

Covar.in *c.cum in officiis, n.3.de testam.*Zabar.in *Clem.gratiæ, de rescriptis, n.12.*Toletus in *summa lib.5.c.4.n.26.*Azor.2.*moral.lib.7.c.8.* & Sarmiento in libello de hac re edito. Non desunt tamen, qui contendunt ex lege etiam Justitiæ Clericum teneri impendere proventus Ecclesiasticos in usus honestos, itaut qui secus fecerit, tantundem de suo restituere obligetur, late post alios Novar.in *tract.de reditib.Ecclesiastic.par.1.q.4.*& in *Apologia*, cui adhæret Cæsar. Costa 1. *ambig. Juris* 40. Concilium Antiochenum *can.24.Est enim justum, & apud Deum, & homines acceptum, ut Episcopus propria, quibus velit, relinquat. Quæ sunt autem Ecclesiæ, ipsi serventur*. Extat etiam de hac re *Canon Apostolorum*.

Notandum etiam, licere Prælato etiam diviti, de fructibus præbendæ vivere, tanquam de re sua propria, in qua dominium habeat, ut explicandum est Concilium Agathense in *can.Clerici 1.q.2.*& docet D.Th. 2.2.*q.158. art.7.* Molina 2.*de Justitia, disp.142.* Quod si de suis bonis vitam tolleret, adhuc de parte præbendæ sibi definita libere disponit, *can. quicuuque* 12.*qu.3.* quod si non disponat, hæres ab intestato accipiet, Navar. *de spoliis,* §.1.*num.*4. Quod mox clarius patebit.

Ceterum, cum Prælatus moritur, Jure inspecto, testamentum de rebus ab Ecclesia obventis conficere nequit: nihilominus moribus receptum est, ut pauperibus, piis locis, & famulis benemerentibus possit aliqua, juxta servitii meritum, conferre velut eleemosinæ nomine, Abbas, & alii communiter in *cap.relatum* 2.& in *cap.ad hæc, de testamentis*: ita quoque legatum substinebitur, si quis, quantum de Ecclesiasticis bonis legaverit, tantum de suis Ecclesiæ contulerit, *can.si quis qualibet* 12.*q.*2.*can.si Episcopus* 12.*q.5.* Cetera vero per spolium ad Sedem Apostolicam, vel Episcopum devolventur, ut latissime Novar. *de spoliis Cler.*57.*per totum*.

Secus est de bonis patrimonialibus, in quibus Clericus liberam testandi potestatem habet: quod si ab intestato decesserit, agnati & cognati vocantur, quibus deficientibus admittetur non fiscus Principis, sed Ecclesia, vel Episcopus; ita tamen, ut si Clericus fuerit Beneficiatus, tum in ipsius bona succedat ea Ecclesia, vel Altare, cujus est beneficialis, exclusa Camera, vel Episcopo, *cap.excommunicamus,* §.*damnatis, de hæreticis*, Covar.2.*var.*9.Excipe bona in feudum, vel in emphyteusim accepta, quæ ad dominos directos devolventur, Covar. *d.c.9. n.11.* Berous *cons.114.n. 56. vol.* 1. Excipe etiam in Clerico hæretico, cui in nostro Regno fiscus Sanctissimæ Inquisitionis succedit, ut Riccius hic notat. Hæc habuimus dicere, aut potius pro temporis angustia, indicare intento veluti digito, de rebus Ecclesiæ, earumque speciebus, ad majorem D. O. M. honorem & gloriam.

Finis Libri II.

DO-

DOMINICI AULISII J. C. CLARISSIMI,

Ad Librum III. Institutionum Canonicarum.

COMMENTARII.

De Judiciis, atque illorum divisione.

TIT. I.

SIcut omne Jus Civile circa tria versatur, Personas, Res, atque Actiones, ita etiam facit Jus Canonicum; hoc tantum excepto, quod pro Actionibus substituit Judicia, quia subtilitates nimias Juris Civilis circa Actiones respuit, & satis habet, si Rei gestæ veritatem simplicem, juxta Canones, & SS.PP. præscripta cognoscat, *cap.6.eod.* & notat Lancellottus in § *ult.supra de Eccles. Constitutionib.* Propterea, cum in primo libro actum de personis sit, secundo autem de Rebus, in quantum Ecclesiasticum statum respiciunt; illud in præsens superest, ut de ipsis Judiciis dicamus, & primo de Civilibus, seu Pecuniariis, quorum materia non solum ampla est, atque diffusa, verum etiam præstantissima, cum sit veluti finis Jurisprudentiæ. Ac præterea totus ordo Judiciorum, qui ubique gentium in Orbe Christiano observatur, solo pœne Jure Canonico nititur, Cujac.In *Præfat.ad lib.4.Decretalium*. Sit ergo.

De Substantia Judicii.

NOn una est Judicii definitio: vulgo tamen receptum est, ut sit Actus legitimus trium personarum contendentium, Judicis Actoris, & Rei, Gloss. in *cap.forum, de verbor.signif.* Quæ definitio reprobatur ex pluribus: I.quia Judex non contendit, sed Actorem, & Reum contendentes audit, quo ipsis Jus dicere possit, *l.rem non novam, C.eod.* II.quia Judicium quandoque fit sine vero Actore, veluti cum Judex ex officio per inquisitionem Judicium exercet, ubi quamvis Fiscus actoris vicem sustineat, & denunciet, ut loquitur textus in *cap.qualiter 2.de accusationib.* tamen verus actor non est, cum non inscribat, & nequeat lege talionis teneri, aut adstringi ad id, quod interest, ut infra suo loco trademus. III.quia isthæc definitio nihil habet de sententia diffinitiva, in qua non contenditur, sed contentio terminatur: & tamen sententia potissima Judicii pars

est, & a qua Judicium nomen habet; quippe in eo Jus dicitur, hoc est sententia profertus, *l.Jus pluribus, ff.de justitia*. IV. quia Actus legitimi, certi, & definiti in nostro Jure sunt, inter quos Judicium non computatur; sunt enim emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, adoptio, & datio tutoris, *l.actus legitimi, ff.de reg.juris*.

Judicium itaque est legitima discussio, & definitio causæ coram Judice facta. Ita fere ex Lancellotto, & Abbate hic. Quæ definitio omnes Judicii partes substantiales comprehendit; cum enim dicitur legitima causæ discussio, denotatur ipsa litis contestatio, ex qua Judicium orditur, cum iis omnibus, quæ post contestationem accidunt, ut sunt exceptiones, probationes, sequestrum, & his cognata. Cum vero additur, & definitio, innuitur sententia diffinitiva, quæ a Judice Jurisdictionem habente prolata Judicium finit: atque ideo dicendum est, coram Judice, ut Judicium a discussione, & decisione extrajudiciali sejungatur, ut quæ fit ab arbitriis.

De Divisione Judicii.

Variæ traduntur Judiciorum divisiones, de quibus agit Lancellottus hic in §. *summa*. I. Judicium alterum est Ecclesiasticum, alterum Seculare. Prius est, quod a Judice Ecclesiastico, posterius, quod a Seculari exercetur, *Clem.dispendiosam, de Judiciis*. Nam sicut duæ sunt dignitates, quibus Orbis Christianus regitur, hoc est Pontificalis auctoritas, & Regalis potestas, quarum prior comparatur Soli, posterior Lunæ in *cap. solitæ*, §. *præterea*, *de majoritate*; ita rerum, & personarum Ecclesiæ custos est Ecclesiasticus Judex, Civilium vero Secularis.

Ecclesiasticum Judicium dividitur etiam, ut alterum sit ratione personæ, quæ in Jus vocatur, hoc est Rei: qui ubi Ecclesiasticus est, coram Ecclesiastico Judice conveniendus est, etiamsi res, de qua agitur, omnino pecuniaria, & Secularis sit, *cap.ult.eod.* idque ex regula, quod actor sequitur forum rei, *cap.5. & 8.de foro competenti, l.2.C.de Jurisdictione*. Quod adeo verum est, ut si quis sciens prudens Clericum coram laico Judice sive pro causa criminali, sive civili vocaverit, Jure suo cadat, sententia nulla sit, & Judex potestate submoveatur, *auth.statuimus, C. de Episc. & Cleric.* quin Auctor & Judex ipso facto excommunicati censentur, *cap.sciens, de elect.in 6.cap.2.de foro competenti*.

Alterum vero est Ecclesiasticarum ratione rerum; nam quandoque fit, ut Reus sit laicus, & nihilominus Judicium debeat esse Ecclesiasticum, eo quod de re Ecclesiastica, seu Spirituali agatur. Ita est de Jure patronatus, cujus cognitio ad Ecclesiam pertinet, etiamsi inter laicos lis & controversia orta sit, *cap.de Jure*, *de Jurepatr.cap.4.de judiciis*.

Hinc patet, Seculare Judicium e diverso esse, cum neque res ad Ecclesiam

clesiam pertinet,neque Reus in ordine Ecclesiastico recensetur,DD.hic.

Addunt alii Judicium misti fori,cum eadem rei notio ad utrumque Judicem spectare potest,inter quos locus præventioni datur.Sed hoc inepte faciunt,nam eo casu,cum vel solus Ecclesiasticus Judex,vel Secularis solus procedat,nequit hoc Judicium misti fori dici,quod sane tunc esset, cum ad utrumque Judicem simul notio spectaret. Quare rectius ab aliis hæc dicuntur causæ, seu delicta misti fori, & ad Judiciorum divisionem non pertinent. Ita est de blasphemia non hæreticali, quæ ab Judice tam laico,quam Ecclesiastico plecti potest, itaut ille præferatur, qui alterum prævenerit,ut patet ex *cap.statuimus,de maledicis*,juncta *constitut. blasphemantib.* Idipsum est de sortilegio,cum hæresim non sapit, Clar. in §. *hæresis*;ut etiam in natura violatoribus,qui excommunicari possunt,*cap. Clerici,de excessib.Prælator.* Hæc,inquam, omnia delicta misti fori sunt, non item Judicia.

Illud notandum,Bonac. *de legib. disp.*10. *quæst.*2.*puncto* 1.§.1. Guttierez 1.*Canonicar.quæst. cap.* 12. Laymanum *lib.* 4. *Theolog. moralis tract.*9. *cap.*2.*num.*6.putare Reum in delicto misti fori,semel punitum in uno,remanere puniendum in altero, ex *cap. fœlicis*, §.*pro hoc, de pœnis in* 6. Contra quos merito pugnat Christophorus de Angulano 3.*de legibus,contr.*32.*num.*7. & P.Diana *de immun. Eccles.resol.*107. qui volunt, quem non esse bis pro eodem delicto puniendum,cui opinioni favet textus in *cap.non afferamas* 24.*quæst.*1.

II. Judicium dividitur,ut unum sit ordinarium, alterum extraordinarium.Ordinarium Judicium licet varias habeat acceptiones, tamen hic a Lancellotto in §.*est & alia* dicitur,quod a Judice ordinario fit.Ordinarius Judex est,qui suo Jure,vel Superioris beneficio universalem Jurisdictionem exercere potest,ut hic,& DD.in *l.*5.*ff.de Jurisdictione*, ut sunt Episcopus, Archiepiscopus, Legatus Sedis Apostolicæ, & apud nos Regii Consiliarii.Judices M.C.Gubernatores Urbium sive Regis,sive Dynastarum.Extraordinarium vero, quod ab Judice delegato fit, idest ab eo,qui Jurisdictione utitur, tanquam ab alio sibi pro tempore, vel pro aliquibus tantum causis mandata, *l.*1.*cum seq.*§.*qui mandata,ff.de offic. ejus*. Jus autem delegandi est Pontificis, vel Principis, vel alterius cujuscumque, qui vel a lege, vel a superiore Jurisdictionem obtineat, ut notat Lancellot. *loc. cit.*

Quoniam vero magni interest scire, utrum quis ordinariam, an delegatam Jurisdictionem habeat,ut dicemus,ideo hæc in dubio regula traditur,ut si omnium causarum cognitio alicui concedatur, in dubio dicatur ordinarius Judex, *l.*1.§.*cum Urbem,C.de officio Præfecti Urbi*, *l.ult. C.ubi,& apud quem*,Alex.in *l.solet,n.*7.*ff.de Jurisdictione*.Quod si unius, vel plurium causarum,non vero omnium concedatur cognitio,habebitur

pro

pro delegato, eodem Alexandro teste. Ita ergo Vicarius foraneus (qui scilicet certo pago praefixus est) vel qui ad certas causas cognoscendas constituitur ab Episcopo, delegatus erit. Vicarius vero generalis, qui ad omnes causas praepositus est, ordinarius dicetur, Maranta *par.4.dist.5.n.*10.*&* 14.

III. Judicium dividitur in Summarium, & Ordinarium, [illegible]*sus*. Ordinarium seu solemne est, in quo Juris ordine servato proce[illegible], hoc est porrecto libello, lite contestata, publicatione facta, & conclusione, cum aliis, de quibus in *l.un.C.de litis contestatione*, & infra nos latius.

Summarium ita dicitur a summa. Est autem summa, quae omnes rei partes breviter explicat, *l.in summa*, ubi Gl. *ff.de condict.indebiti*: propterea Judicium summarium vere illud est, in quo omnia, & singula acta sed summatim, hoc est breviter, comprehenduntur, ut accidit in actione ad exhibendum, *l.*3.*§.sciendum, ff.ad exhibendum*, ex quo textu docemur in eo Judicio libellum exigi, ut & decisionem diffinitivam: exigitur etiam litis contestatio, *l.*9 *§.si quis rem, ff. cit.tit*. Idipsum est in causa alimentorum, vel in integrum restitutionis, in quibus ex justa ratione judiciales termini restringuntur, *l.*2. *ff.de re judicata*. Ita recte Bart. in *Extrav.ad reprimendum, verbo, summarium*.

Verum apud Lancellottum hic summarium Judicium est, in quo de plano, sine strepitu, & figura Judiciali, proceditur, *Clem.*2.*de verbor.signif*. Dicitur de plano, nam cum in ordinario Judicio Judex sedendo pro Tribunali in sella sublimi sententiam proferat, *cap.ult. de sententia in* 6. tamen hic potest de plano, hoc est, ex aequo loco litem diffinire, ut in *cit. Clem.* habetur. Dicitur sine figura Judicii, hoc est omissis iis, quae sunt Juris positivi, non item quae naturalis Juris sunt. Quare exceptiones, & defensiones admitti debent, cum defensio Juris naturalis sit, DD. in *Clem. pastoralis, de re judicata*, & in *l.ut vim, ff.de Justitia*. Verum e diverso potest libellus negligi, cum sit satis quaevis petitio oretenus facta, quae tamen actis continuo est inferenda: ita nec conclusio exposcitur, quae etsi fiat, poterit tamen adhuc Judex, vel ex officio, vel colligatore instante, adversarium interrogare de iis, quae ad causam pertinent, ut in *d. Clem.* 2. latius habetur. Sic etiam omitti potest litis contestatio, cujus vicem implebit datio termini ad probandum, Bart. in *Extrav.ad reprimendum v.& figura, num.*10. quod & in Regno nostro observatur, Carav. ad *ritum* 279 *sub finem*. Tandem nec publicatio exigitur, qua & petita, & denegata, valide sententia profertur, etsi ab ea possit appellari, Maranta *par.4.dist.9.num.*22.

Exempla hujus summarii Judicii plura in Sacris Bibliis occurrunt. Tale est illud, factum a Deo in foro delitiarum: tale etiam est, cum Salomon infantis vivi matrem deprehendit, cui & restituit, *cap.*2.*de praesumtionib.& lib.*3.*Reg.*3. Idipsum observatur in causis electionum, usura-

rum,

rum,matrimonii,& similium, *d.§. rurus.* Et hoc sane in usu est apud Turcas, Persas, Indas,ceterasque nationes omnes, quæ Jure Romano non vivunt, & jactant in hac re vetus distichon Persicum, longe melior est brevis injustitia,quam longa justitia.

De iis, qui Fori privilegio gaudent.

I. NOn solum Clericus, qui minores, vel majores ordines habet,a Jurisdictione Seculari eximitur,verum etiam qui primam tonsuram accipit,etsi Covar.3.*pract.quæst.*31. & alii in contrarium nitantur. Ratio est ex Canonistis, quia tonsura est verus ordo conferens characterem,ut *lib.*1. dicitur. Ex Theologis vero, quia tonsura,etsi characterem non conferat, nec sit ordo, tamen est ad ordines proxima dispositio, per quam quis in limine status Ecclesiastici constitutus censetur, ut proximus ad accingendum pro accincto habeatur, Trident.*sess.*23.*cap.*3. Unde est, quod in re favorabili nomine Clericorum veniant etiam qui primam tonsuram habent, *can. Cleros, dist.*21. *cap. cum contingat, de ætate, & qualitate*, ubi Hostiens. *num.*6.

Verum ut Clerici in minoribus constituti,& tonsurati privilegio fori gaudeant,tria observare tenentur,tonsuram deferre, & vestes Clericales, & Ecclesiæ alicui in Divinis de Episcopi mandato inservire, vel in Seminario Clericorum,aut in aliqua Schola, vel Universitate de licentia Episcopi:aut saltem beneficium Ecclesiasticum habere,Trident.*d.sess.*23.*cap.*6.Quod intelligas de beneficio quocumque,etsi fuerit,ut dicitur,Fratantia,ut docet Riccius *resol.*151.*&* 172. argumento eorum,quæ notant Canonistæ in *cap.ex insinuatione, de Procuratoribus, & cap. cum adeo, de rescriptis*. Quæ explicanda sunt.

Itaque cum *Trid. cit.* in Beneficiatis disjunctive loquatur,ibi: *Nisi Beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum & tonsuram deferens, &c.* ideo communis sententia est,Clericum Beneficiatum, etsi ut Clericus non incedat, tamen fori privilegio frui,ut decisum refert Torus *tom.*1.*dec.v.Clericus.*Et quamvis Beneficiatus sine habitu incedens ex Bulla Sixti V. statim beneficium amittat, quod tanquam vacuum ad S.Pontificem devolvitur;tamen hæc Bulla per Clem.VIII.revocata fuit, Genuens. in *praxi, cap.*7.Diana *par.*1.*resol.*28. Marin.1.*resol.*56.

Quod verum est,etsi beneficium sit minimi redditus,imo satis est titulum possidere,etiam sine reddditu; quia redditus non est de substantia beneficii. Riccius *par.*4. *dec.* 128. Sub nomine Beneficii venit etiam Cappellania, si in perpetuum titulum conferatur, quam habens Clericus in minoribus, fori privilegio gaudet, quamvis sine habitu, & tonsura incedat, Barb. *alleg.*12. *num.* 10. Venit etiam Fratantia pro comitandis cadaveribus defunctorum,Riccius *resol.*151.*&* 172. argumento eorum,quæ

notant

notant Canonistæ in *cap.ex insinuatione*, *de Procuratorib.& cap.cum ad eo*, *de rescriptis*.

Pensionarios vero non deferentes habitum & tonsuram, fori privilegio non gaudere, docent Genuens. *loc.cit.* & Bonac. *disput.*10. *de legib.qu.*2.*pun.*1.§.4.*num.*11. Sed contrarium asserit Diana *par.*1.*tract.*2.*resol.*30. & Rota apud Crescentium *decis.*14.*de sententia, & re judic.* quod verius, quia Pensionarius hodie pro Beneficiato habetur, ut libro primo dictum est. Nihilominus alii distinguunt, itaut si pensio excedat aureos Camerales 60. ut in Bulla Sixti V. incipiente *Pastoralis*, tunc gaudeat: secus non, Barb. *d.alleg.*12.*num.*8. Riccius *d.par.*4.*decis.*154.

Sed si Clerici sint in minoribus, & beneficio careant, debent ut fori privilegio gaudeant, habitum simul & tonsuram deferre, itaut si alterutro careant, eo privilegio priventur, Riccius *d.decis.*154. Bellectus in *disp. Cleric.par.*1.*tit.*3.§.8.*num.*7. qui referunt ita Sac. Congr. declarasse, propterea quod Concilium loquitur copulative, ibi: *Clericalem habitum & tonsuram*; cum e diverso in Beneficiato loquatur disjunctive per particulam aut. Unde recipi facile non potest, in hoc textu particulam conjunctivam resolvi in disjunctivam, ut voluit Marius Antonius Maceratenensis Vicarius Generalis Cardinalis Borromæi 3.*var.resolut.*48. & Capiblanc. *de Baronib.fragm.*8.*cap.*3.*n.*28.

Itaque si quis habitum dimiserit, privilegium fori amittit, etsi ab Episcopo admonitus non sit, ut habitum reassumat; quod verum est, cum continuo incedit sine habitu, itaut publice existimetur Laicus, Bonac. *de ll.disp.*10. *qu.*2. *puncto* 1.§.4.*num.*15. Ricc. *d. dec.*154. Verum qui dimisit habitum, iterum illum assumere potest, non obstante irregularitate, quæ superveniat, vel Episcopi prohibitione, Sacra Congregatio apud Barbos. *de Jure Ecclesiast.lib.*1.*cap.*39.§.2. *num.*27. Præterea si Clericus capiatur sine habitu, quem tamen gestabat tempore delicti, adhuc fori privilegio gaudere debet, ut eadem Sacra Congregatio declaravit, teste Maceratense *loc.cit.* & Sanchez *lib.*7.*de matr.disp.*46.*num.*10.

I. Clericus in minoribus cum habitu, & tonsura incedens, si Ecclesiæ non deserviat, fori privilegium non habet, quia etiam hic Concilium Trid conjunctive loquitur, Menochius *tom.*10. *consf.*912. Ambrosinus *de immun.cap.*17. *num.*13. Quamvis autem Trid. videatur actu exigere ut Clericus Ecclesiæ inserviat, cum delictum committit, ut fori privilegio gaudeat, nam ait, *serviant*, *vel ministrent*; tamen id non de præsenti physico, sed morali intelligitur, itaut si Clericus ante mensem in servitium præstiterit, idem adhuc privilegium habeat; sed id verum est, si non bis, terve, sed pro majori saltem anni parte servierit, S. Congregatio apud Riccium *par.*4.*decis.*154. Gratianus *cap.*440. Præterea servitium est ei Ecclesiæ præstandum, cui Episcopus jussit de Grassis *de effect.lib. Cleric.*

*Cleric.cap.1.n.*1177. Barb.*d. alleg.* 12.*num.*14.idem tamen Barbosa 1. *de Jure Eccl.*39.§.2.*num.*35. semel, iterumque a Sacra Congregatione declaratum refert,satis esse servitium cuicunque Ecclesiæ præstitum etiam sine mandato Episcopi.

II. Clericus conjugatus fori privilegium habet in causis criminalibus,non etiam in mere civilibus, ut probatur ex *cap. un. de Clericis conjugatis in* 6.ubi S.Pontifex Clericis conjugatis immunitatem concedit,cũ ex delicto conveniantur,sive criminaliter,sive civiliter,hoc est pecuniarie; tum subdit,jn ceteris causis Judicem secularem eum cognoscere posse:uti etiam,si delinquat sine habitu & tonsura:quo circa in causis mere civilibus hi Clerici immunitatem non habent,&,ut Glossa ibi ait,a tribunis exemti non sunt,Covar.31.*pract.*Guttierez 1 *pract.*5.de Marinis *cap.*58.

Patet hinc,Clericum con iugatum fori privilegio uti, cum tonsuram & habitum Clericalem defert :neque hoc satis, sed ulterius exigitur, ut unicam & virginem duxerit,ut ex Tridentino constat;quare si violatam, etiam a se ipso ante matrimonium duxerit, ob bigamiam dicto privilegio non gaudet,ut ex Glossa in *d.cap.un.* deci sum refert Guid. Papa *q.* 138. Quin Tridentinum *sess.*23.*cap.*6.præter allata,requirit,ut hi Clerici alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio destinati,eidem Ecclesiæ serviant, vel ministrent,nullo obstante privilegio,vel consuetudine in contrarium etiam immemorabili.

Sacra autem Congregatio anno 1630.declaravit, Clericos coniugatos etiam in civilibus gaudere debere fori privilegio,ubi talis adesset consuetudo;quam in Regno nostro adesse multi testantur, ut Riccius *par.* 3. *dec.*170.& *par.*4.*dec.*320.Duardus in *Bulla Cœnæ,lib.*2.*can.*15.*q.*4.*concl.* 3.*num.*12.Diana *par.*1.*tra.*2.*res.*50.Squillante *de priv.Cleric.cap.*7.*n.*27.

Dubium tamen est,an uxor Clerici eodẽ fori privilegio utatur,ac vir? Multi negant ex eo, quod hoc privilegium fori inductum est ratione status Ecclesiastici:quare communicari nequit ei,qui status Ecclesiastici non est,argumento ex textu in *l.in omnib.causis 69.ff.de reg.Juris.*In omnibus causis id observatur,ut ibi personæ conditio locum facit beneficio,ibi deficiente ea,beneficium quoque deficiat. Ita Suarez 8.*de legib.*11.*num.*13. Sanchez & Bobadilla apud Rovitum in *pragm.* 1.*de Clericis conjug n.*2. ubi hoc in Regno receptũ notat. Barb.1.*de Jure Ecclesiast.c.*39.§.2.*a n.*62

Objicitur ex *l.*2.*C.de Episc.& Cleric.*ubi ab extraordinariis muneribus & a perangariis eximuntur Clerici,& eorum substantiæ,itaut his privilegiis,& prærogativa gaudeant etiam conjugia Clericorum, filii,ac liberi,& eorum quoque ministeria.

Sed respondetur,exhoc privilegio,seu prærogativa,ut textus loquitur, esse introductum,& propterea non posse ad exemplum trahi,§.*sed & quod Principi,Instit.de Jure naturali.*Cum ergo textus loquitur de munere

Z personali

perſonali,vel reali,nequit trahi ad lites, & delicta.

Objicies etiam:Ratio,cur uxor foro viri ſui utatur,eſt,quia vir caput uxoris eſt; ſed hæc ratio in uxore etiam Clerici conjugati viget: ergo, eadem legis diſpoſitio locum debet habere. Sed reſpondeo virum haberi, ut caput uxoris, non in omnibus,ſed in iis dumtaxat,quæ uxori communicare poteſt. Ita non communicat Jura perſonalia,inter quæ Jus fori Eccleſiaſtici eſt:in quibus non habetur tanquā caput uxoris; licet verum ſit; ex hac ratione fori civilis communicationem,& participationē pendere. Sed ſi dicas,id factum,quia vir, & uxor ſunt duo in carne una, eodem modo reſpondeo,hæc non in omnibus locum habere, ſed ſolum in aliquibus;nā falſum eſt,quod putat Novarius *dec.165.num.3.& 6.*virum,& uxorem pro uno teſte haberi, quia in una carne ſunt:id enim eſt contra textū in *§.pater,de teſtamentis ordinandis*;alioqui etiam verum eſſet patrem,& filiū familias pro unico teſte habendos eſſe,quia & ipſi unam perſonam faciunt de Jure civili;quod eſt falſiſſimum,ut ex *d.§.pater* manifeſtum eſt.

Objicies ex *l.fœminæ,ff.de Senatorib.*ex *l.2.ad municipalem*, & ex *l.13.C.de dignitatib.lib.12.* in quibus uxor forum viri ſortitur:ergo uxor Clerici privilegio fori gaudebit;præſertim cum a Modeſtino dicantur vir & uxor ſocii divini,& humani Juris,*l.2.ff.de ritu nuptiar.*

Sed facilis reſponſio eſt, ſcilicet uxorem ſortiri forum viri, quoties nulla ſpecialis ratio obſtat,quæ quidem obſtat in noſtro caſu, cum id vir habeat ratione ordinis Eccleſiaſtici,qui nullo prorſus modo in uxorē Clerici cadere poteſt,ut diximus.Pauci vero ſunt,qui recte Modeſtinū intelligunt,cum ait,inter conjuges participari divinum, atque humanum Jus; olim enim apud Romanos non ſolum erant Sacra publica totius populi, ſed etiam privata, & propria alicujus gentis,ut notat Feſtus *v.ſacer*, hoc eſt,quæ anniverſaria a gente aliqua certo in loco fierent.Sic ſacra Herculis erant propria Potitiæ,& Pinariæ gentis,ita Veneris Juliæ,Palladis Nautiæ,Solis Aureliæ,Ditis patris Valeriæ. Hinc T. Livius *lib.5.* ait,Fabiam gentem in colle Quirinali Gabino cinctu ſacra feciſſe ſtatuta. Hæc ergo ſacra communia erant filiis in poteſtate conſtitutis,qui propterea ab Imperatoribus dicuntur eſſe in ſacris paternis,*l.filiæ,C.de collationibus*,*l.3. C.de bonis maternis,cum concordantib.* Quandoque fiebant etiam participes heredes: unde hereditates cum ſacris, & ſine ſacris legimus apud Plautum, & Ciceronem.Eodem ergo modo particeps erat uxor: & hinc ſocia divinæ domus dicitur in *cit.l.1.ff. de ritu nuptiar.* Hæc vero ſacra privata amplius in uſu non ſunt;proinde textus in *d.l.1.*ad noſtros mores non pertinet,& nequit noſtro caſui adaptari.

III. Multi putant Eccleſiaſticorum famulos fori privilegio gaudere. Id non modo in famulis Epiſcopi locum habere volunt,ut Abbas,& alii in *cap.2.de foro competenti.* Fulcus *v. forum,*& *v.familiares*, Genuenſis

cap.

cap.9.ad finem. sed etiam in famulis aliorum Clericorum, Gloss. in *can. eos, dist.32.* & in *can. Ecclesiar. 12..q.2.*

Contrarium tamen verius videtur, ut scilicet Clerici famulus delinquens forum Judicis laici declinare non possit. Et ratione, quia forum declinatur solum vel ratione causæ & rei, ut in iis, quæ ad Religionem pertinent, vel ratione personæ: & tunc Clerici tantum, & Religiosi, quoniam Deo dicati, fori privilegio gaudent, *c.2. de foro competenti, cap. un. de Cleric. conjug. in 6.* Del Bene *de immunit. to. 1. cap. 4. dub. 1.*

Certum est Ecclesiam, antequam servitutes Christianorum sublatæ fuissent, habuisse servos, colonos adscriptitios, originarios, libertos. Nam qui prædia sua Ecclesiæ tradebant, solebant etiam una cum agris servos agrorum, & colonos in Ecclesiæ familiam, ac patrimonium transcribere. Aliunde vero advocati Ecclesiarum nonnunquam servos, & ancillas emebant. Vide late Nicolaum le Maistre in *Illustratione sacri Patrimonii, lib. 3. cap. 4.*

Neque obstat esse famulos. Nam in Jure tam civili, quam canonico in *can. Ecclesias 12.q.2.* id solum invenitur sancitum, ut servi, hoc est mancipia Ecclesiarum, & Clericorum a novis collectionibus, & hospitibus suscipiendis, atque ab angariis, sordidisque muneribus exemti, & immunes sint. Ea ratione, quia servi sunt sub dominio, & quidquid Dominis acquirunt: unde merito tam a muneribus personalibus, quam realibus immunes sunt, ne in Dominorum damnum, & gravamen vergat. Quæ ratio, ut patet, non est in famulis. In *l.2. C. de Episcop. & Cleric.* etiam ministeria Clericorum ab oneribus realibus, & personalibus eximuntur. In *cap. 1. de pœnis in 6.* dicitur familiares Episcopi ab Episcopo cognoscendos esse; sed sermo de injuria ipsis illata: notū vero est per familiares injuriā inferri Domino.

Hinc ergo multi ex Canonistis docent, familiares Clericorum privilegio fori Dominis concessi non uti, Innocentius in *cap. significasti, de officio delegati*, Abbas, & alii apud Farinac. *qu.8. num. 46.* Carolus de Grassis *de effectibus Clericatus, eff. 2. num. 127.* Qui tamen aliud Juris esse volunt in familiaribus Episcoporum, & probat ex *cap. fin. de officio Archidiaconi.*

Quæ opinio satis probabilis est: tamen contrarium apud nos decisum refert Sansel. *decis. 1.* & tuetur Ansald. *de Jurisd. par. 2 tit. 11.* ex rationibus jam dictis. Neque moventur ex *d. cap. fin.* cujus species ita se habet. Coram Delegatis Honorii III. egerat Archidiaconus Senonensis, qui Jurisdictionem propriam habebat, ut Abbas & Monachi Monasterii S. Petri Senonensis (quod intra terminos, & jurisdictionem Archidiaconatus erat situm) antiquam consuetudinem tenerent, ut eos omnes, qui sub Episcopi Jurisdictione essent, non convenirent: neque amplius illos, qui erant de Senonensi ballivia, coram Officiali Episcopi Senonensis convenirent: spiritualibus ipsius Archiepiscopi, & hominum, & familiæ suæ ca-

 usis

usis exceptis.Ita enim consuetudo erat.In hac specie utraque Jurisdictio erat Ecclesiastica:& familia Episcopi ideo est excepta a Jurisdictione Archidiaconi,quia Jure non Archidiaconus Episcopi,sed hic illius est Judex *can.de persona* 11.*qu.*1.Gl. in *cap. pastoralis* 11. Agitur præterea de Jure consuetudinario, quod non ubique viget, ut Jus commune, sed solum in eo loco, ubi introductum est. Itaque Gonzalez ibidem notat, hunc textum nihil ad rem facere, qui *num.* 6. notat de responsis Sac. Congregationis, quæ super hac re afferuntur a Diana, non constare; addique cum Episcopo Villoroel *par.*1.*qu.*2.*art.*3.*ex n.*38.non multum his fidendum, quoties non sunt extracta in forma autentica, juxta dispositionem Urbani VIII.qui de hoc cavit, ne apocrypha, & incerta evulgarentur ab auctoribus,vel nimis credulis,vel nimis sententiæ adhærentibus.

Idipsum confirmatur ex eo, quod Tridentinum a privilegio fori excludit etiam ipsos Clericos in minoribus constitutos, nisi beneficium obtineant,vel incedant in habitu,& tonsura,& Ecclesiæ de Episcopi mandato deserviant.

Verum tamen est, familiares Episcopi,uti Episcopi,hoc est,qui ei in munere,& exercitio Jurisdictionis Episcopalis inserviunt,utActuarii,Scribæ, Fiscales, carcerum Custodes, & similes, consuetudine forum Judicis laici declinare posse; quod non est de mercenariis,& conductitiis, ut ex multis probat Thomas del Bene *cap.*4.*dub.*15.*num.*27.& ita intelligendus est textus in *cap.*1.*de pœnis in* 6.

Notandum hic, filios Clericorum ante patris Clericatum legitime susceptos,fori privilegio gaudere, vivo tamen patre, Graffis *de effectu* 1. *num.*130. Decianus 4. *criminalium* 9.*num.* 49. & ita Sac. Congregationem censuisse refert Barb.1.*de Jure Ecclesiastico* 39.§.2.*num* 62. *in fine*, & colligitur ex *l.*2.*C de Episcopis*, *& Clericis*.

IV. Clericus,si post admissum delictum fiat laicus,adhuc ab Judice Ecclesiastico puniendus est,Gramm.*dec.*10.*num.*3. Giurba *decis.*15. Ulp in *l.cum.quidam*, *ff.de Jurisdict.*docet, mutationem fori, post latam sententiam,vel post susceptam a Judice cognitionem, Judicis Jurisdictioni nihil obesse. Quod verum puto,cum ante rejectum Clericatum fuit ab Ecclesiastico Judice citatus,itaut hæc citatio nequeat fieri post assumtum laicalem statum,ut aperte distingunt Ulp.in *l.si quis posteaquam*,*ff.de judiciis*,ubi:*Si quis*, inquit,*posteaquam in Jus vocatus est,miles, vel alterius fori esse cœperit, in ea causa Jus revocandi forum non habebit*, *quasi præventus*.Ergo ubi non adest præventio, hoc est, citatio, reus priori Judici non subjacet.

Alii tamen volunt, non posse plecti,nisi a Judice laico. Moventur ex Arrio Menandro in *l.qui cum uno*,§.*reus*,*de re militari*,ubi reus capitalis criminis,si fiat miles,nõ remittitur,sed a Judice militiæ judicandus est

Verum

Verum respondeo, ibi reum non fuisse præventum per citationem a priori Judice, cum solum fuerit coram eo reus postulatus, ut ibi dicitur. Novo enim Jure reus dicitur postulari, cum accusatur: quæ accusatio præcedit citationem, seu vocationem in Jus. Nos autem ultro concedimus, Clericum, si post solam accusationem coram Ecceſiastico, fiat laicus, non posse ab Ecclesiastico puniri, cum præventus non sit.

In contrarium alii contendunt, semper plecti debere ab Ecclesiastico, quia ad dignoscendum, cui foro quis subjiciatur, tempus delicti, & status, in quo tunc delinquens erat, attendi debet, *l.* 1. *ff. de pœnis*, *l. injuriarum*, *ff. de injuriis*.

Neque tamen hæc obstant; nam prædictæ leges non loquuntur de foro, sed de pœna; cum in illis solum dicatur, in pœnis infligendis non attendi tempus, quo quis punitur, sed tempus, quo deliquit: veluti si quis servus crimen commisit, & deinde cum damnatur, reperiatur factus liber, eam pœnam substinere debet, quam substineret, si tunc sententiam passus fuisset, cum deliquisset, ut in *d. l.* 1. *ff. de pœnis*. Idem si quis privatum hominem injuria affecit, & sit deinde condemnandus, postquam læsus Magistratum iniit, injuriarum æstimatio non ad id tempus, quo judicatur sed ad id, quo facta est, referri debet. *d. l. injuriarum*, *ff. de injuriis*. Nos autem nō quærimus de hoc, sed de foro, quo quis post status mutationē conveniendus sit. Quæ duo longe invicem distant, ut facile consideranti patet.

Hinc fit, Clericum relegatum a Judice Ecclesiastico, si fiat laicus, & relagationem violet, non posse ab Ecclesiastico, puniri, ut decisum refert De Franchis *dec.* 395. quamvis contrarium dicat Genuens. *cap.* 8. *num.* 3.

Fit etiam, ut qui patrato delicto habitum Clericalem assumsit, tunc solum possit a laico Judice puniri, cum fuit per citationem præventus: quæ citatio satis est, nec exigitur præterea cōjectio in carcerem, ut voluit Joan. Andr. in *cap.* 1. *de obligatis ad ratiocinia*. Id tamen verum est, ut laicus ita ordinatus nequeat a laico pœna corporali puniri, sed solum pecuniarie, ut post alios docet Bellettus in *disq. Clericali*, *par.* 1. *tit.* 3. §. 4. *n.* 3. & Petrus Genedo in *collect. Juris Canonici*, *par.* 1. *coll.* 3. *num.* 13.

Si Clericus, & Laicus simul delinquant, quidam docet, ambos a Judice Ecclesiastico esse cognoscendos, quia magis dignum trahit ad se minus dignum: *cap.* 4. *de Judiciis*. In foro tamen observatur, ut quisque a suo Judice puniatur, Covar. 1. *tract.* 3. Guttierez *lib.* 1. *q.* 6. Amendolia ad Franchis *dec.* 189. *num.* 7. Bonac. in *B.C. disp.* 1. *q.* 16. *punct.* 5.

Quoniam vero judicium ut plurimum ex tribus personis constat, propterea de Judice, & Reo nonnulla videamus, de Assessore suo loco,

De Judice

De Judice.

I. ETsi ad Magistratus admitti possint, qui licet literarum imperiti sint, tamen negotiorum expertes sunt, ut primo est de Magistratu, qui assessorem habet, tunc enim ipse Judex solum de dolo tenetur: assessor vero de imprudentia, sive igorantia, si ejus culpa Jus aliter dictum sit, quam oportuit, *l. hoc edicto, ff. quod quisque Juris*, & ibi Gl. *v. assessori*. II. In militaribus Magistratibus, ad quos queunt assumi, qui per usum quotidianum peritiam judicandi acquisiverit, & in his usus peritiæ comparatur *l. certi Juris, C. de Judiciis*. III. Judex a Principe delegatus, arg. ex *l. quidam, ff. de re judic.* Menoch. *de arbitr Judicum*; *q.* 23, Jo Paulus Xamar *de officio Judicum, & Advocatorum, par.* 1. *q.* 12. Tamen regulariter in Magistratibus, & Judicibus exigitur Juris scientia, quo suo muneri facere satis possit, *l. si Judex, ff. de variis cognitionib.* adeout Judex perperam Jus dicens, faciat litem suam, hoc est Parti, quam læsit, teneatur de suo damnum illatum, & litis expensas resarcire, DD. in *tit. de obligationib. quæ ex delicto nascuntur*. Imo talis Judex non debet absolvi, nisi Magistratu se abdicet, & renunciet, cum non possit munus retinere, cujus onera ferre non potest, D. Th. 2. 2. *q.* 67. *art* 1. Farin. in *praxi crim. par.* 3. *q.* 111. *art.* 16

II. Nequit Judex munera accipere, nec etiam ea, quæ paucis diebus consumuntur, in quibus tamen est consideranda qualitas dantis, quantitas rei, & tempus donationis, ut considerat Menoch. *casu* 342. & 517. Xamar *d. par.* 1. *q.* 20. *in fine*. Quod vero accipit Judex, ut sententiam injuste pro datore ferat, delicto jam commisso, non obligatur in conscientia ad restitutionem; licet Parti contrariæ teneatur resarcire damnum, Silv. *v. concussio, qu.* 3. & *v. Judex* 1. *qu.* 12. Cov. in *regula peccatum, par.* 2. §. 2. *n.* 7. Tolet. in *Summa, lib.* 5. *c.* 59. *num* 6. In foro tamen externo est restituendum fisco, *l. multa, C. de modo multarum*, *l. Lucius, ff. de Jure fisci*.

III. Communiter opinio est, Judicem tam in civilibus, quam in criminalibus obligari sententiam ferre secundum allegata, & probata, itaut si noverit aliquem esse innocentem, sed tamen ex probationibus appareat esse reum, teneatur illum condemnare; quia Judices judicando repræsentant personam publicam, non privatam, hoc est seipsos; ergo debet judicare juxta ea, quæ ipsis constant, ut publicis personis ex actis Judicialibus, non etiam secundum ea, quæ sibi constant, ut privatis personis. Præterea, quia populus scandalum pateretur, si videret eum, quem scit reum apparere, absolvi. Neque obstat textus in *cap.* 3. *de reg. Juris* ubi dicitur, *Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur*; nam respondetur ex doctrina Gl. ibidem, veritatem triplicem esse. Prima est bonæ vitæ, quæ nunquam ob scandalum deserenda est. Secunda justitiæ,

quæ

quæ ad Judicem pertinet. Tertia disciplinæ, quæ est Prælati; in his duabus quandoque aliquid fit, aut permittitur, ne populus scandalum patiatur, D. Augustinus in *can. ut constitueretur, dist. 50.* Unde versus:

Est verum vitæ, doctrinæ, justitiæque:
Primum semper habe: duo propter scandalum linque.

Cum ergo veritas, de qua in nostro casu agitur, sit veritas Justitiæ, recte ne populus scandalum sentiat, derelinqui potest. Quod adeo verum est, ut non obligetur se Magistratu abdicare, quia leges charitatis non obligant sub tali, & tanta jactura; licet si commode possit, queat reo commoditatem præbere, ut fugiat, D. Th. 2. 2. *qu.* 67. *art.* 2. Covar. 1. *var.* 1. *num.* 4. Sotus 5. *de Justitia, quæst.* 4. *tit.* 3. Toletus *lib.* 5. *cap.* 36. Valentia *to.* 3. *disp.* 5. *q.* 11. quamvis contrarium sentiant Host. & Abbas in *cap. pastoralis, de offic. deleg.* Petr. Navarr. *de restit. cap.* 3. *num.* 161. Lessius 2. *de just. cap.* 29. *dub.* 10. *num.* 78. Gordon. *lib.* 4. *Moralium q.* 12. *cap.* 1.

IV. Magistratus pœnas a Jure statutas, nec intendere, nec minuere possunt; quare qui pœnam Juris auget, tenetur non secus ac si injuste punisset, *l. lex Julia, §. 1. ff. ad l. Jul. repetund. l. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar.* qui vero innocentes absolvunt, tam grande facinus committunt, quam Rei ipsi, & fiunt infames, *l. servos, in fine, C. de vi publ.*

At vero Judices ex causa possunt reis pœnas augere, vel minuere, hoc est, vel ex ætate Rei deliquentis, *l. auxilium, §. in delictis, ff. de minorib. can. tanta, dist.* 88. vel ex circumstantiis delicti, ut si dolus adfuerit, vel ex rusticitate peccatum sit, *d. can. tanta,* & *l. absentem, §. fin. ff. de pœnis.* Ita ob paupertatem pœna pecuniaria aut minui, aut remitti potest, *l. illicitas, §. ult. ff. de officio præsidis,* Tiraqu. *de pœnis temperandis, causa* 32. Clarus in §. *fin. qu.* 60.

De Reo.

I. Reus legitime a Judice interrogatus, sive causa civilis sit, sive criminalis, tenetur veritatem fateri, aliter mortaliter peccat, D. Th. 2. 2. *qu.* 69. *art* 1. Aliud tamen est, cum Judex legitime non interrogat, veluti est, cum interrogat de occulto crimine, seu non deducto, ut oportet, at publicam notitiam per famam contra reum, nec per semiplenam probationem; quando enim nihil horum pugnat contra reum, potest se probabiliter tueri: & esset contra Jus naturæ imponere illi obligationem aperiendi factum in suam perniciem, & fama sine justa causa læderetur, Gordonius *lib.* 4. *q.* 12. *cap.* 8. *n.* 1. Lessius 2. *de justitia, cap.* 4. *dub.* 3. *n.* 10.

Verum si reus mentiatur in re levi, peccatum probabiliter censeretur veniale; nam etiam furtum, licet simpliciter in suo genere peccatum mortale sit, tamen furari rem levem est veniale. Ita Sotus 5. *de Justitia,*

q. 6.

pro delegato,eodem Alexandro teste.Ita ergo Vicarius foraneus (qui scilicet certo pago prefixus est) vel qui ad certas causas cognoscendas constituitur ab Episcopo,delegatus erit.Vicarius vero generalis,qui ad omnes causas præpositus est,ordinarius dicetur,Maranta *par.4.dist.5.n.*10.*&* 14.

III. Judicium dividitur in Summarium,& Ordinarium,[illegible]sus.Ordinarium seu solemne est, in quo Juris ordine servato proce[illegible],hoc est porrecto libello, lite contestata, publicatione facta, & conclusione, cum aliis,de quibus in *l.un.C.de litis contestatione*,& infra nos latius.

Summarium ita dicitur a summa. Est autem summa,quæ omnes rei partes breviter explicat, *l.in summa*, ubi Gl. *ff.de condict.indebiti:* propterea Judicium summarium vere illud est,in quo omnia,& singula acta sed summatim,hoc est breviter, comprehenduntur, ut accidit in actione ad exhibendum, *l.*3.§.*sciendum*, *ff.ad exhibendum*, ex quo textu docemur in eo Judicio libellum exigi,ut & decisionem diffinitivam : exigitur etiam litis contestatio , *l.*9 §.*si quis rem* , *ff. cit.tit.* Idipsum est in causa alimentorum,vel in integrum restitutionis, in quibus ex justa ratione judiciales termini restringuntur, *l.*2. *ff.de re judicata* . Ita recte Bart. in *Extrav.ad reprimendum, verbo, summarium* .

Verum apud Lancellottum hic summarium Judicium est,in quo de plano,sine strepitu,& figura Judiciali,proceditur,*Clem.*2.*de verbor.signif.* Dicitur de plano,nam cum in ordinario Judicio Judex sedendo pro Tribunali in sella sublimi sententiam proferat , *cap.ult. de sententia in* 6. tamen hic potest de plano, hoc est,ex æquo loco litem diffinire, ut in *cit. Clem.* habetur. Dicitur sine figura Judicii , hoc est omissis iis , quæ sunt Juris positivi , non item quæ naturalis Juris sunt . Quare exceptiones,& defensiones admitti debent,cum defensio Juris naturalis sit,DD.in *Clem. pastoralis,de re judicata*, & in *l.ut vim, ff.de Justitia* . Verum e diverso potest libellus negligi , cum sit satis quævis petitio oretenus facta , quæ tamen actis continuo est inferenda: ita nec conclusio exposcitur,quæ etsi fiat,poterit tamen adhuc Judex, vel ex officio , vel collitigatore instante , adversarium interrogare de iis, quæ ad causam pertinent,ut in *d. Clem.* 2. latius habetur . Sic etiam omitti potest litis contestatio , cujus vicem implebit datio termini ad probandum,Bart.in *Extrav.ad reprimendum v.& figura, num.*10. quod & in Regno nostro observatur , Carav. ad *ritum* 279 *sub finem* . Tandem nec publicatio exigitur , qua & petita , & denegata, valide sententia profertur,etsi ab ea possit appellari , Maranta *par.4.dist.9.num.*22.

Exempla hujus summarii Judicii plura in Sacris Bibliis occurrunt . Tale est illud,factum a Deo in foro delitiarum: tale etiam est, cum Salomon infantis vivi matrem deprehendit,cui & restituit , *cap.*2.*de præsumtionib.& lib.*3.*Reg.*3. Idipsum observatur in causis electionum , usurarum,

rum,matrimonii,& similium, *d.§. rurus*. Et hoc sane in usu est apud Turcas, Persas, Indas,ceterasque nationes omnes, quæ Jure Romano non vivunt, & jactant in hac re vetus distichon Persicum, longe melior est brevis injustitia,quam longa justitia.

De iis, qui Fori privilegio gaudent.

I. Non solum Clericus, qui minores, vel majores ordines habet,a Jurisdictione Seculari eximitur,verum etiam qui primam tonsuram accipit,etsi Covar.3.*pract.quæst*.31. & alii in contrarium nitantur. Ratio est ex Canonistis, quia tonsura est verus ordo conferens characterem,ut *lib*.1. dicitur. Ex Theologis vero, quia tonsura,etsi characterem non conferat, nec sit ordo, tamen est ad ordines proxima dispositio, per quam quis in limine status Ecclesiastici constitutus censetur, ut proximus ad accingendum pro accincto habeatur, Trident.*sess*23.*cap*.3. Unde est, quod in re favorabili nomine Clericorum veniant etiam qui primam tonsuram habent, *can. Cleros, dist*.21. *cap. cum contingat, de ætate, & qualitate*, ubi Hostiens. *num.6*.

Verum ut Clerici in minoribus constituti,& tonsurati privilegio fori gaudeant,tria observare tenentur,tonsuram deferre, & vestes Clericales, & Ecclesiæ alicui in Divinis de Episcopi mandato inservire, vel in Seminario Clericorum,aut in aliqua Schola, vel Universitate de licentia Episcopi:aut saltem beneficium Ecclesiasticum habere,Trident.*d.sess*.23.*cap*.6.Quod intelligas de beneficio quocumque,etsi fuerit,ut dicitur,Fratantia,ut docet Riccius *resol*.151.& 172. argumento eorum,quæ notant Canonistæ in *cap.ex insinuatione, de Procuratoribus, & cap. cum adeo, de rescriptis*. Quæ explicanda sunt.

Itaque cum *Trid. cit*. in Beneficiatis disjunctive loquatur,ibi: *Nisi Beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum & tonsuram deferens, &c.* ideo communis sententia est,Clericum Beneficiatum, etsi ut Clericus non incedat, tamen fori privilegio frui,ut decisum refert Torus *tom.1.dec.v.Clericus*.Et quamvis Beneficiatus sine habitu incedens ex Bulla Sixti V. statim beneficium amittat, quod tanquam vacuum ad S.Pontificem devolvitur;tamen hæc Bulla per Clem.VIII.revocata fuit, Genuens. in *praxi, cap*.7.Diana *par*.1.*resol*.28. Marin.1.*resol*.56.

Quod verum est,etsi beneficium sit minimi redditus,imo satis est titulum possidere,etiam sine redditu; quia redditus non est de substantia beneficii. Riccius *par*.4. *dec*. 128. Sub nomine Beneficii venit etiam Cappellania, si in perpetuum titulum conferatur, quam habens Clericus in minoribus, fori privilegio gaudet, quamvis sine habitu, & tonsura incedat, Barb. *alleg*.12. *num*. 10. Venit etiam Fratantia pro comitandis cadaveribus defunctorum,Riccius *resol*.151.& 172. argumento eorum,quæ notant

notant Canonistæ in *cap.ex insinuatione*, *de Procuratorib.& cap.cum ad eo*, *de rescriptis*.

Pensionarios vero non deferentes habitum & tonsuram, fori privilegio non gaudere, docent Genuens.*loc.cit.* & Bonac.*disput.*10. *de legib.qu.*2.*pun.*1.§.4.*num.*11. Sed contrarium asserit Diana *par.*1.*tract.*2.*resol.*30. & Rota apud Crescentium *decis.*14.*de sententia, & re judic.* quod verius, quia Pensionarius hodie pro Beneficiato habetur, ut libro primo dictum est. Nihilominus alii distinguunt, itaut si pensio excedat aureos Camerales 60. ut in Bulla Sixti V. incipiente *Pastoralis*, tunc gaudeat: secus non, Barb. *d.alleg.*12.*num.*8. Riccius *d.par.*4.*decis.*154.

Sed si Clerici sint in minoribus, & beneficio careant, debent ut fori privilegio gaudeant, habitum simul & tonsuram deferre, itaut si alterutro careant, eo privilegio priventur, Riccius *d.decis.*154. Bellectus in *disp. Cleric.par.*1.*tit.*3.§.8.*num.*7. qui referunt ita Sac. Congr. declarasse, propterea quod Concilium loquitur copulative, ibi: *Clericalem habitum & tonsuram*; cum e diverso in Beneficiato loquatur disjunctive per particulam aut. Unde recipi facile non potest, in hoc textu particulam conjunctivam resolvi in disjunctivam, ut voluit Marius Antonius Maceratenensis Vicarius Generalis Cardinalis Borromæi 3.*var.resolut.*48. & Capiblanc. *de Baronib.pragm.*8.*cap.*3.*n.*28.

Itaque si quis habitum dimiserit, privilegium fori amittit, etsi ab Episcopo admonitus non sit, ut habitum reassumat; quod verum est, cum continuo incedit sine habitu, itaut publice existimetur Laicus, Bonac. *de ll.disp.*10. *qu.*2. *puncto* 1.§.4.*num.*15. Ricc. *d. dec.*154. Verum qui dimisit habitum, iterum illum assumere potest, non obstante irregularitate, quæ superveniat, vel Episcopi prohibitione, Sacra Congregatio apud Barbos. *de Jure Ecclesiast.lib.*1.*cap.*39.§.2. *num.*27. Præterea si Clericus capiatur sine habitu, quem tamen gestabat tempore delicti, adhuc fori privilegio gaudere debet, ut eadem Sacra Congregatio declaravit, teste Maceratense *loc.cit.* & Sanchez *lib.*7.*de matr.disp.*46.*num.*10.

I. Clericus in minoribus cum habitu, & tonsura incedens, si Ecclesiæ non deserviat, fori privilegium non habet, quia etiam hic Concilium Trid conjunctive loquitur, Menochius *tom.*10. *cons.*912. Ambrosinus *de immun.cap.*17. *num.*13. Quamvis autem Trid. videatur actu exigere ut Clericus Ecclesiæ inserviat, cum delictum committit, ut fori privilegio gaudeat, nam ait, *serviant, vel ministrent*; tamen id non de præsenti physico, sed morali intelligitur, itaut si Clericus ante mensem in servitium præstiterit, idem adhuc privilegium habeat; sed id verum est, si non bis, terve, sed pro majori saltem anni parte servierit, S. Congr gatio apud Riccium *par.*4.*decis.*154. Gratianus *cap.*440. Præterea servitium est ei Ecclesiæ præstandum, cui Episcopus jussit de Grassis *de effectib.*

Cleric.

*Cleric.cap.*1.*n.*1177. Barb.*d. alleg.* 12. *num.*14.idem tamen Barbosa 1. *de Jure Eccl.*39.§.2.*num.*35. semel, iterumque a Sacra Congregatione declaratum refert,satis esse servitium cuicunque Ecclesiæ præstitum etiam sine mandato Episcopi.

II. Clericus conjugatus fori privilegium habet in causis criminalibus,non etiam in mere civilibus, ut probatur ex *cap. un. de Clericis conjugatis in* 6.ubi S.Pontifex Clericis conjugatis immunitatem concedit,cũ ex delicto conveniantur,sive criminaliter,sive civiliter,hoc est pecuniarie; tum subdit,in ceteris causis Judicem secularem eum cognoscere posse:uti etiam,si delinquat sine habitu & tonsura:quo circa in causis mere civilibus hi Clerici immunitatem non habent,&,ut Glossa ibi ait,a tribunis exemti non sunt,Covar.31.*pract.*Guttierez 1 *pract.*5.de Marinis *cap.*58.

Patet hinc,Clericum con iugatum fori privilegio uti, cum tonsuram & habitum Clericalem defert :neque hoc satis, sed ulterius exigitur, ut unicam & virginem duxerit,ut ex Tridentino constat;quare si violatam, etiam a se ipso ante matrimonium duxerit, ob bigamiam dicto privilegio non gaudet,ut ex Glossa in *d.cap.un.* decisum refert Guid. Papa *q.* 138. Quin Tridentinum *sess.*23.*cap.*6.præter allata,requirit,ut hi Clerici alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio destinati,eidem Ecclesiæ serviant, vel ministrent,nullo obstante privilegio,vel consuetudine in contrarium etiam immemorabili.

Sacra autem Congregatio anno 1630.declaravit, Clericos coniugatos etiam in civilibus gaudere debere fori privilegio,ubi talis adesset consuetudo;quam in Regno nostro adesse multi testantur, ut Riccius *par.* 3. *dec.*170.& *par.*4.*dec.*320.Duardus in *Bulla Cœnæ,lib.*2.*can.*15.*q.*4.*concl.* 3.*num.*12.Diana *par.*1.*tra.*2.*res.*50.Squillante *de priv.Cleric.cap.*7.*n.*27.

Dubium tamen est,an uxor Clerici eodẽ fori privilegio utatur,ac vir? Multi negant ex eo, quod hoc privilegium fori inductum est ratione status Ecclesiastici:quare communicari nequit ei,qui status Ecclesiastici non est,argumento ex textu in *l.in omnib.causis* 69.*ff.de reg.Juris.*In omnibus causis id observatur,ut ibi personæ conditio locum facit beneficio,ibi deficiente ea,beneficium quoque deficiat. Ita Suarez 8.*de legib.*11.*num.*13. Sanchez & Bobadilla apud Rovitum in *pragm.* 1.*de Clericis conjug. n.*2. ubi hoc in Regno receptũ notat. Barb.1.*de Jure Ecclesiast.c.*39.§.2.*a n.*62

Objicitur ex *l.*2.*C.de Episc.& Cleric.*ubi ab extraordinariis muneribus & a perangariis eximuntur Clerici,& eorum substantiæ,itaut his privilegiis,& prærogativa gaudeant etiam conjugia Clericorum, filii,ac liberi,& eorum quoque ministeria.

Sed respondetur,ex hoc privilegio,seu prærogativa,ut textus loquitur, esse introductum,& propterea non posse ad exemplum trahi,§.*sed & quod Principi,Instit.de Jure naturali.*Cum ergo textus loquitur de munere

Z personali

personali,vel reali,nequit trahi ad lites, & delicta.

Objicies etiam:Ratio,cur uxor foro viri sui utatur,est,quia vir caput uxoris est; sed hæc ratio in uxore etiam Clerici conjugati viget: ergo, eadem legis dispositio locum debet habere.Sed respondeo virum haberi, ut caput uxoris, non in omnibus,sed in iis dumtaxat,quæ uxori communicare potest.Ita non communicat Jura personalia,inter quæ Jus fori Ecclesiastici est:in quibus non habetur tanquã caput uxoris; licet verum sit; ex hac ratione fori civilis communicationem,& participationẽ pendere. Sed si dicas,id factum,quia vir, & uxor sunt duo in carne una, eodem modo respondeo,hæc non in omnibus locum habere, sed solum in aliquibus;nã falsum est,quod putat Novarius *dec.165.num.3.& 6.*virum,& uxorem pro uno teste haberi, quia in una carne sunt:id enim est contra textũ in *§.pater,de testamentis ordinandis*;alioqui etiam verum esset patrem,& filiũ familias pro unico teste habendos esse,quia & ipsi unam personam faciunt de Jure civili;quod est falsissimum,ut ex *d.§.pater* manifestum est.

Objicies ex *l.fœminæ,ff.de Senatorib.*ex *l.2.ad municipalem*, & ex *l.13.C.de dignitatib.lib.12.* in quibus uxor forum viri sortitur:ergo uxor Clerici privilegio fori gaudebit;præsertim cum a Modestino dicantur vir & uxor socii divini,& humani Juris,*l.2.ff.de ritu nuptiar.*

Sed facilis responsio est, scilicet uxorem sortiri forum viri, quoties nulla specialis ratio obstat,quæ quidem obstat in nostro casu, cum id vir habeat ratione ordinis Ecclesiastici,qui nullo prorsus modo in uxorẽ Clerici cadere potest,ut diximus.Pauci vero sunt,qui recteModestinũ intelligunt,cum ait,inter conjuges participari divinum, atque humanum Jus; olim enim apud Romanos non solum erant Sacra publica totius populi, sed etiam privata, & propria alicujus gentis,ut notat Festus *v.sacer*, hoc est,quæ anniversaria a gente aliqua certo in loco fierent.Sic sacra Herculis erant propria Potitiæ,& Pinariæ gentis,ita Veneris Juliæ,Palladis Nautiæ,Solis Aureliæ,Ditis patris Valeriæ. Hinc T. Livius *lib.5.* ait,Fabiam gentem in colle Quirinali Gabino cinctu sacra fecisse statuta. Hæc ergo sacra communia erant filiis in potestate constitutis,qui propterea ab Imperatoribus dicuntur esse in sacris paternis,*l.filiæ,C.de collationibus,l.3. C.de bonis maternis,cum concordantib.* Quandoque fiebant etiam participes heredes: unde hereditates cum sacris, & sine sacris legimus apud Plautum, & Ciceronem.Eodem ergo modo particeps erat uxor: & hinc socia divinæ domus dicitur in *cit.l.1.ff. de ritu nuptiar.* Hæc vero sacra privata amplius in usu non sunt;proinde textus in *d.l.1.*ad nostros mores non pertinet,& nequit nostro casui adaptari.

III. Multi putant Ecclesiasticorum famulos fori privilegio gaudere. Id non modo in famulis Episcopi locum habere volunt,ut Abbas,& alii in *cap.2.de foro competenti*. Fulcus *v.forum*,& *v.familiares*, Genuensis

cap.

*cap.9.ad finem.*sed etiam in famulis aliorum Clericorum,Gloss.in *can.eos, dist.*32.& in *can.Ecclesiar.*12.*q*.2.

Contrarium tamen verius videtur,ut scilicet Clerici famulus delinquens forum Judicis laici declinare non possit. Et ratione,quia forum decinatur solum vel ratione causæ & rei,ut in iis,quæ ad Religionem pertinent,vel ratione personæ: & tunc Clerici tantum, & Religiosi, quoniam Deo dicati,fori privilegio gaudent, *c.2.de foro competenti,cap.un.de Cleric.conjug.in* 6.Del Bene *de immunit.to.* 1.*cap.*4.*dub.*1.

Certum est Ecclesiam, antequam servitutes Christianorum sublatæ fuissent,habuisse servos,colonos adscriptitios,originarios,libertos.Nam qui prædia sua Ecclesiæ tradebant, solebant etiam una cum agris servos agrorum, & colonos in Ecclesiæ familiam, ac patrimonium transcribere. Aliunde vero advocati Ecclesiarum nonnunquam servos,& ancillas emebant. Vide late Nicolaum le Maistre in *Illustratione sacri Patrimonii, lib.* 3. *cap.* 4.

Neque obstat esse famulos. Nam in Jure tam civili,quam canonico in *can.Ecclesias* 12.*q*.2.id solum invenitur sancitum,ut servi,hoc est mancipia Ecclesiarum,&Clericorum a novis collectionibus,& hospitibus suscipiendis,atque ab angariis,sordidisque muneribus exemti,&immunes sint. Ea ratione,quia servi sunt sub dominio, & quidquid Dominis acquirunt: unde merito tam a muneribus personalibus, quam realibus immunes sunt,ne in Dominorum damnum,& gravamen vergat.Quæ ratio, ut patet,non est in famulis.In *l* 2.*C.de Episcop.& Cleric.*etiam ministeria Clericorum ab oneribus realibus,& personalibus eximuntur.In *cap.*1.*de pœnis in* 6.dicitur familiares Episcopi ab Episcopo cognoscendos esse;sed sermo de injuria ipsis illata: notũ vero est per familiares injuriã inferri Domino.

Hinc ergo multi ex Canonistis docent,familiares Clericorum privilegio fori Dominis concessi non uti, Innocentius in *cap.significasti*, *de officio delegati*,Abbas,& alii apud Farinac. *qu.*8.*num.* 46. Carolus de Grassis *de effectibus Clericatus,eff.*2 *num.*127.Qui tamen aliud Juris esse volunt in familiaribus Episcoporum,& probat ex *cap.fin.de officio Archidiaconi.*

Quæ opinio satis probabilis est: tamen contrarium apud nos decisum refert Sanfel.*decis.*1.& tuetur Ansald.*de Jurisd.par.*2 *tit.*11.ex rationibus jam dictis.Neque moventur ex *d.cap.fin.*cujus species ita se habet. Coram Delegatis Honorii III.egerat Archidiaconus Senonensis,qui Jurisdictionem propriam habebat, ut Abbas & Monachi Monasterii S.Petri Senonensis (quod intra terminos, & jurisdictionem Archidiaconatus erat situm) antiquam consuetudinem tenerent,ut eos omnes, qui sub Episcopi Jurisdictione essent,non convenirent: neque amplius illos, qui erant de Senonensi ballivia, coram Officiali Episcopi Senonensis convenirent: spiritualibus ipsius Archiepiscopi, & hominum, & familiæ suæ ca-

usis exceptis. Ita enim consuetudo erat. In hac specie utraque Jurisdictio erat Ecclesiastica: & familia Episcopi ideo est excepta a Jurisdictione Archidiaconi, quia Jure non Archidiaconus Episcopi, sed hic illius est Judex *can. de persona* 11. *qu.* 1. Gl. in *cap. pastoralis* 11. Agitur præterea de Jure consuetudinario, quod non ubique viget, ut Jus commune, sed solum in eo loco, ubi introductum est. Itaque Gonzalez ibidem notat, hunc textum nihil ad rem facere, qui *num.* 6. notat de responsis Sac. Congregationis, quæ super hac re afferuntur a Diana, non constare; addique cum Episcopo Villoroel *par.* 1. *qu.* 2. *art.* 3. *ex n.* 38. non multum his fidendum, quoties non sunt extracta in forma autentica, juxta dispositionem Urbani VIII. qui de hoc cavit, ne apocrypha, & incerta evulgarentur ab auctoribus, vel nimis credulis, vel nimis sententiæ adhærentibus.

Idipsum confirmatur ex eo, quod Tridentinum a privilegio fori excludit etiam ipsos Clericos in minoribus constitutos, nisi beneficium obtineant, vel incedant in habitu, & tonsura, & Ecclesiæ de Episcopi mandato deserviant.

Verum tamen est, familiares Episcopi, uti Episcopi, hoc est, qui ei in munere, & exercitio Jurisdictionis Episcopalis inserviunt, ut Actuarii, Scribæ, Fiscales, carcerum Custodes, & similes, consuetudine forum Judicis laici declinare posse; quod non est de mercenariis, & conductitiis, ut ex multis probat Thomas del Bene *cap.* 4. *dub.* 15. *num.* 27. & ita intelligendus est textus in *cap.* 1. *de pœnis in* 6.

Notandum hic, filios Clericorum ante patris Clericatum legitime susceptos, fori privilegio gaudere, vivo tamen patre, Graffis *de effectu* 1. *num.* 130. Decianus 4. *criminalium* 9. *num.* 49. & ita Sac. Congregationem censuisse refert Barb. 1. *de Jure Ecclesiastico* 39. §. 2. *num* 62. *in fine*, & colligitur ex *l.* 2. *C. de Episcopis, & Clericis.*

IV. Clericus, si post admissum delictum fiat laicus, adhuc ab Judice Ecclesiastico puniendus est, Gramm. *dec.* 10. *num.* 3. Giurba *decis.* 15. Ulp in *l. cum quidam, ff. de Jurisdict.* docet, mutationem fori, post latam sententiam, vel post susceptam a Judice cognitionem, Judicis Jurisdictioni nihil obesse. Quod verum puto, cum ante rejectum Clericatum fuit ab Ecclesiastico Judice citatus, itaut hæc citatio nequeat fieri post assumtum laicalem statum, ut aperte distingunt Ulp. in *l. si quis posteaquam, ff. de judiciis*, ubi: *Si quis*, inquit, *posteaquam in Jus vocatus est, miles, vel alterius fori esse cœperit, in ea causa Jus revocandi forum non habebit, quasi præventus*. Ergo ubi non adest præventio, hoc est, citatio, reus priori Judici non subjacet.

Alii tamen volunt, non posse plecti, nisi a Judice laico. Moventur ex Arrio Menandro in *l. qui cum ano*, §. *reus*, *de re militari*, ubi reus capitalis criminis, si fiat miles, nõ remittitur, sed a Judice militiæ judicandus est

Verum

Verum respondeo, ibi reum non fuisse præventum per citationem a priori Judice, cum solum fuerit coram eo reus postulatus, ut ibi dicitur. Novo enim Jure reus dicitur postulari, cum accusatur: quæ accusatio præcedit citationem, seu vocationem in Jus. Nos autem ultro concedimus, Clericum, si post solam accusationem coram Eccesiastico, fiat laicus, non posse ab Ecclesiastico puniri, cum præventus non sit.

In contrarium alii contendunt, semper plecti debere ab Ecclesiastico, quia ad dignoscendum, cui foro quis subjiciatur, tempus delicti, & status, in quo tunc delinquens erat, attendi debet, *l. 1. ff. de pœnis, l. injuriarum, ff. de injuriis*.

Neque tamen hæc obstant; nam prædictæ leges non loquuntur de foro, sed de pœna; cum in illis solum dicatur, in pœnis infligendis non attendi tempus, quo quis punitur, sed tempus, quo deliquit: veluti si quis servus crimen commisit, & deinde cum damnatur, reperiatur factus liber, eam pœnam substinere debet, quam substineret, si tunc sententiam passus fuisset, cum deliquisset, ut in *d. l. 1. ff. de pœnit.* Idem si quis privatum hominem injuria affecit, & sit deinde condemnandus, postquam læsus Magistratum iniit, injuriarum æstimatio non ad id tempus, quo judicatur sed ad id, quo facta est, referri debet. *d l. injuriarum, ff. de injuriis.* Nos autem nõ quærimus de hoc, sed de foro, quo quis post status mutationẽ conveniendus sit. Quæ duo longe invicem distant, ut facile consideranti patet.

Hinc fit, Clericum relegatum a Judice Ecclesiastico, si fiat laicus, & relagationem violet, non posse ab Ecclesiastico, puniri, ut decisum refert De Franchis *dec. 395.* quamvis contrarium dicat Genuens. *cap. 8. num. 3.*

Fit etiam, ut qui patrato delicto habitum Clericalem assumsit, tunc solum possit a laico Judice puniri, cum fuit per citationem præventus: quæ citatio satis est, nec exigitur præterea cõjectio in carcerem, ut voluit Joan. Andr. in *cap. 1. de obligatis ad ratiocinia.* Id tamen verum est, ut laicus ita ordinatus nequeat a laico pœna corporali puniri, sed solum pecuniarie, ut post alios docet Bellettus in *disq. Clericali, par. 1. tit. 3. §. 4. n. 3.* & Petrus Genedo in *collect. Juris Canonici, par. 1. coll. 3. num. 13.*

Si Clericus, & Laicus simul delinquant, quidam docet, ambos a Judice Ecclesiastico esse cognoscendos, quia magis dignum trahit ad se minus dignum: *cap. 4. de Judiciis.* In foro tamen observatur, ut quisque a suo Judice puniatur, Covar. 1. *tract. 3.* Guttierez *lib. 1. q. 6.* Amendolia ad Franchis *dec. 189. num. 7.* Bonac. in *B. C. disp. 1. q. 16. punct. 5.*

Quoniam vero judicium ut plurimum ex tribus personis constat, propterea de Judice, & Reo nonnulla videamus, de Assessore suo loco,

De Judice

quæ ad Judicem pertinet. Tertia disciplinæ, quæ est Prælati; in his duabus quandoque aliquid fit, aut permittitur, ne populus scandalum patiatur, D. Augustinus in *can. ut constitueretur*, *dist.* 50. Unde versus:

Est verum vitæ, doctrinæ, justitiæque:
Primum semper habe: duo propter scandalum linque.

Cum ergo veritas, de qua in nostro casu agitur, sit veritas Justitiæ, recte ne populus scandalum sentiat, derelinqui potest. Quod adeo verum est, ut non obligetur se Magistratu abdicare, quia leges charitatis non obligant sub tali, & tanta jactura; licet si commode possit, queat reo commoditatem præbere, ut fugiat, D. Th. 2. 2. *qu.* 67. *art.* 2. Covar. 1. *var.* 1. *num.* 4. Sotus 5. *de Justitia*, *quæst.* 4. *tit.* 3. Toletus *lib.* 5. *cap.* 36. Valentia *to.* 3. *disp.* 5. *q.* 11. quamvis contrarium sentiant Host. & Abbas in *cap. pastoralis*, *de offic. deleg.* Petr. Navarr. *de restit. cap.* 3. *num.* 161. Lessius 2. *de just. cap.* 29. *dub.* 10. *num.* 78. Gordon. *lib.* 4. *Moralium q.* 12. *cap.* 1.

IV. Magistratus pœnas a Jure statutas, nec intendere, nec minuere possunt; quare qui pœnam Juris auget, tenetur non secus ac si injuste punisset, *l. lex Julia*, §. 1. *ff. ad l. Jul. repetund. l.* 1. *ff. ad l. Cornel. de sicar.* qui vero innocentes absolvunt, tam grande facinus committunt, quam Rei ipsi, & fiunt infames, *l. servos, in fine*, *C. de vi publ.*

At vero Judices ex causa possunt reis pœnas augere, vel minuere, hoc est, vel ex ætate Rei deliquentis, *l. auxilium*, §. *in delictis*, *ff. de minorib. can. tanta*, *dist.* 88. vel ex circumstantiis delicti, ut si dolus adfuerit, vel ex rusticitate peccatum sit, *d. can. tanta*, & *l. absentem*, §. *fin. ff. de pœnis.* Ita ob paupertatem pœna pecuniaria aut minui, aut remitti potest, *l. illicitas*, §. *ult. ff. de officio præsidis*, Tiraqu. *de pœnis temperandis*, *causa* 32. Clarus in §. *fin. qu.* 60.

De Reo.

I. Reus legitime a Judice interrogatus, sive causa civilis sit, sive criminalis, tenetur veritatem fateri, aliter mortaliter peccat, D. Th. 2. 2. *qu.* 69. *art* 1 Aliud tamen est, cum Judex legitime non interrogat, veluti est, cum interrogat de occulto crimine, seu non deducto, ut oportet, at publicam notitiam per famam contra reum, nec per semiplenam probationem; quando enim nihil horum pugnat contra reum, potest se probabiliter tueri: & esset contra Jus naturæ imponere illi obligationem aperiendi factum in suam perniciem, & fama sine justa causa læderetur, Gordonius *lib.* 4. *q.* 12. *cap.* 8. *n.* 1. Lessius 2. *de justitia*, *cap.* 4. *dub.* 3. *n.* 10.

Verum si reus mentiatur in re levi, peccatum probabiliter censeretur veniale; nam etiam furtum, licet simpliciter in suo genere peccatum mortale sit, tamen furari rem levem est veniale. Ita Sotus 5. *de Justitia*, *q.* 6.

*q.6.art.*1.Valentia.*to.3.disp.5.q.*13.*pun.*1.Alii tamen omne mendacium,excepto jocoso,mortale peccatũ putãt,Cajet.2.2.*q.*69.*a.*1.Sylv.*v. mendaciũ.*

Quod si agatur da pœna capitis, tunc quidam putant non obligari Reum ad confessionem,si agatur de pœna temporali: at vero obligari, si de pœna spirituali agatur, veluti de excommunicatione,Sylv.& Angel.*v. confessio*,Panorm.in *cap.cum super,de confessis*. Comtraria tamen opinio verior censetur,teneri semper ad veritatis confessionem,quia Judex legitime,& Juris ordine interrogat; præsertim, quia in hoc bonum publicum versatur,D.Th.*loc.cit.*Sotus *de secreto,num.*2.*q.*7.Navar.*cap.* 25.*num.*53. Covar.*pract.qu.*23.Palud.&Gabriel apud Gord.*loc.cit.*

Ita e diverso si Reus ob tormentorum impotentiam falsum crimen sibi imponat, etiam mortaliter peccat. I. quia si illud alteri imponeret, peccaret mortaliter:ergo etiam si sibi imponit. II. quia licet de bonis, imo etiam de fama sua possit quis disponere,non tamen potest de vita; propterea potest restitutionem bonorum, vel famæ remittere, vitam tamen pretio vendere non potest,aut pecunia membrorum amputationem commutare,*l.liber homo.ff.ad l.aquiliam*,Felin.in *cap.*1.*de testib.cogendis* Archid.in *cap.ex parte,de sepultur.*Cajet.2.2.*q.*73.*art.*2.

II. Videamus de fuga Reorum a carcere. Et communior opinio ex Cajet. 2.2.*qu.*69.*art.*4.*dub.*3.Valentia *to.* 3.*disp.*5.*q.*13. *puncto* 4.*concl.*3. Toleto *lib.*5.*num.*58.& Gordonio *lib.*4.*q.*12.*cap.*9.*num.*2.distinquit;nam si quis sit damnatus ad carcerem in pœnam,inde aufugendo peccat; quia lex pœnalis justa, & moderata obligat in conscientia ad statutam pœnam ex justitia distribuitiva:unde Navarr.4.*de regular.n.*65. docuit,damnatos ad triremes obligari ad sponte ibi permanendum:quod tamen non probatur à Fragosio *disp.* 12.*lib.*5.*num.*377.

Sed reus carcere ad custodiam conclusus, potest fugere, sicut etiam licite fugere potest;dum in carcerem trahitur, dummodo ministros nec verberet,nec vulneret; propterea quod ad custodiam non tenetur, licet teneatur ad pœnam: ita tamen, ut juste damnatus ad mortem, possit fugere,sed non teneatur:injuste vero damnatus,etiam teneatur. Quod verum est etsi custodi carceris damnum ex ea fuga immineat; nam fugiendo utitur Jure suo,& id damnum nonnisi per accidens subsequitur, nec est reo imputandum, Sanchez in *sum lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 15. Lessius *dub.*50.*n.*13. Cajetanus citatus, aliique. Verum etiam est, quamvis per viam,qua ille evasit, fugiant etiam alii; quia & hæc ceterorum fuga est per accidens illi, qui sibi tantum suo Jure utens, viam aperuit, Salonius 2.2.*qu.*69.*art.*4.quem sequuntur Lessius,&Gordonus.

Hinc fit,ut reus possit custodes dicipere,carceres effringere,ut fugiat,quia ubi licitus est finis,sunt licita media ad finem,Fragosius,Valentia *& alii apud* Sayr. *in clavi regia lib.* 12.*c.* 18. *n.*22.contra Covar.1.var.2.

Qui-

Quibus casibus Clericus privilegio fori non gaudeat.

I. Clericus in Minoribus Ordinibus constitutus fori privilegium amittit, cum annum absque tonsura, & habitu Clericali incesserit, ut compluries in S. C. decisum refert Tapia in *constitut. Regni de personis, n.24.* Ratio est, quia Tridentinum in istis ad privilegium fori habitum, & tonsuram exigit, quin etiam Ecclesiæ servitium, *sess.23. cap.3.* Excipe, nisi fuerit beneficiatus, ut ibidem.

II. Clericus in sacris ut laicus relicto habitu, & tonsura incedens, nequit a Judice laico cognosci, etsi arma militaria gestet, vel alia secularia negotia tractet; nisi tertio ab Episcopo monitus, declaretur incorrigibilis; tunc enim frustra legis auxilium invocat, qui committit in illam, & a laico recte plectetur, *cap. in audientia,* & *cap. contingit 45. de sententia excommunicat.*

III. Clericus in sacris in crimine perduellionis deprehensus, fori privilegio caret. Ita DD. ex *cap. perpendimus, cit. tit.* ubi Sacerdos, qui se filium Regis simulans seditione concitarat, occisus est: & occisores non coguntur ad obtinendam absolutionem, Sedem Apostolicam adire, hoc est, non sunt excommunicati, ut Gloss. ibidem explicat: sed solum competentem pœnitentiã pro meritis personarũ ab Episcopo accipiunt. Verũ quia prædictus textus non loquitur de privilegio fori, sed tantum de privilegio canonis, & quia Clericus non potest vere dici rebellis respectu Principis Laici, cui non est subjectus, *clem. pastoralis, §. rursus* ubi Gloss., *de re judic.* ideo ita delinquentem a Judice Ecclesiastico esse plectendum refert decisum de Franchis *dec. 691.* & determinatum per Clementem VIII. docet Genuensis in *praxi cap.72.* cum quidam Monachus Regnum Neapolitanum Turcis tradere laborabat.

IV. Si Clerici in sacris habitum & tonsuram dimittant, ut ita facilius delinquere possint, tum vero ad effugiendam debitam pro delictis ultionem habitum cum tonsura resumant: si in hac fraude sæpius fuerint deprehensi, fori immunitate non gaudent, ut ex originali Barbosa declarat textum in *cap. ex parte 27. de privileg.*

V. Clericus ob delictum exauctoratus, seu degradatus, recte a Judice laico, cui solet committi plectetur ut pro crimine hæresis, *cap. ad abolendam de hæreticis*; pro crimine assassinii, *cap.1. de homicidio in 6.* pro crimine falsi in literis Apostolici, *cap. ad falsariorum, de crimine falsi.* Idipsum accidit in aliis criminibus enormibus, de quibus Covar. *2. var. 20.* Fach. *9. controv. 29.* Farinac. *de inquis. q.8.*

Hæc de causis criminalibus dixisse, sit satis: nunc de solis civilibus nonnulla subjiciamus.

I. Clericus recte coram Judice laico reconvenitur: ut si forte Cleri-

cus Laicum convenerit pro causa civili; e.g. mutui, potest laicus coram eodem seculari Judice eundem Clericum reconvenire pro alio debito, puta ex causa emtionis. Ita communiter Abbas, & alii in *cap. ex literis, de mutuis petitionib.* Et ratio est, quia Justinianus in *l. cum Papinianus, C. de sententiis, & interlocutionib.* statuit, in judicio reconventionis actorem non posse excipere, quod Judex sibi competens non sit; cujus enim in agendo observat arbitrium, eum habere & contra se Judicem in eodem negotio non dedignetur.

Sed hoc non placet Fabro 20. *conject.* 5. qui docet, Justiniani legem capi oportere, cum Judex incompetens potest, prorogata Jurisdictione, competens fieri, de qua prorogatione habetur in *l. 1. ff. de judiciis*, & in *l. 1. C. de Jurisdictione*; tunc enim actor agendo ex legis dispositione videtur in se Judicis Jurisdictionem prorogare, ut reconveniri queat. Ergo lex Justiniani locum in Clerico non habet, qui Jus prorogandi Jurisdictionem Judicis laici non habet, *cap. significasti, cap. si diligenti, de foro competenti*. Quamvis vero hæc Fabri opinio verior sit, tamen apud nos contrarium receptum est ex Ritu M. C. 67. ubi in civilibus, & non spiritualibus recte Clericus coram laico Judice reconvenitur, Franch. *dec.* 133. itaut Clericus reconventus nequeat actioni institutæ, vel Judicis officio implorato renunciare, quo judicium reconventionis effugiat; Afflict. *dec.* 173. Ricc. *coll.* 112. ex vulgata regula, quod lite contestata, cogitur instante Reo judicio stare.

II. In Regno Clericus, qui turbat in possessione Laicum, vel expoliat, potest per Judicem secularem impediri ne turbet, vel cogi ut restituat; per modum tamen extrajudicialem, ex tribus capitulis Regni, *ad regale fastigium finis præcepti charitas, & omnis prædicatio* Affl. *dec.* 2. & 24. Quæ capitula per quandam œconomiam introducta sunt adversus Ecclesiasticas personas, ne scilicet Laicos insultent, ut latius explicamus in *Institutionib. civilib. lib. 4. tit. de interdictis*.

III. Clericus heres Laici potest a legatariis, & creditoribus defuncti coram Judice seculari conveniri, ex *l. heres absens, ff. de judiciis*, ubi heres pro defuncti debito conveniendus est in loco defuncti, hoc est in defuncti foro, ut recte Barbosa ibidem explicat. Ratio est, quia heres adita hereditate, per Juris fictionem non amplius se ipsum, sed defuncti personam repræsentat, *auth. de Jurejur. a moriente præstito*, initio: quare hoc casu Clericus convenietur, non uti clericus, sed tanquam laicus. Ita Gl. in *can. clericum* 4. *q.* 1. & post alius Fernandus Vasquius *de succession. creat.* §. 22. *n.* 70. etsi nonnulli distinguant inter litem cœptam cum defuncto, & non cœptam, itaut illo casu conveniendus heres clericus sit coram Judice laico, illo autem coram clerico, ut habet Covar. 8. *pract.* Gaillus 1. *obs.* 37.

IV. Cle-

IV. Clericus suscipiens tutelam vel curam Laici, sicut eam a manu Judicis laici sumit, finita administratione coram eodem Judice rationem reddere tenetur. Vide Marin. *2. resol.* 177. qui varias in hac re opiniones refert. Pro cujus intelligentia, sciendum est, olim prohibitum fuisse laicis, ne Clericos, aliosque Dei Ministros tutores, vel curatores testamento suo constituerunt. Quod in Concilio Episcoporum statutum refert D. Cyprianus *ep.66.* ea ratione, quia altari, & sacrificiis deservire, & precibus, atque orationibus vacare debent. Quæ prohibitio, ut apparet, ideo ad ipsos testatores erat conversa, quia cum erant clerici, & religiosi tutores, vel curatores relicti, cogebantur per Judices seculares administrationem suscipere; quia hæc sunt munera publica, a quibus nemo se nisi ex justa causa excusare debet, DD. in *tit. de excusat. tutor. vel curator.* Hinc est, quod Concilium Calcedonense *can.* 3. eximit clericos ab omni onere seculari, excepta pupillorum tutela, ad quam, ait, per legem omnino compelli possunt, hoc est per legem civilem, quia id onus publicum declaravit. Neque enim tunc ulla extabat super hac re lex canonica. Sed tamen, quia indecens videbatur, ut clerici, & religiosi per Judices laicos compellerentur, ad hæc onera subeunda; ideo Justinianus huic rei per duas leges providit. Prior est in *l. generaliter, C. de Episc. & Cler.* ubi eos ab omni onere tutelæ, dativæ, testamentariæ, & legitimæ exolvit, uti etiam ab omni curatione: quæ lex refertur a Gratiano in *can. generaliter* 8. *q.* 1. ubi perperam Leoni Augusto adscribitur, ut notat Jacobus Pamelius ad *citat. Cypriani epist.* Altera est in *auth. Presbyteros, C. cit. tit.* in qua venia Clericis conceditur suscipiendi tutelam, vel curatelam, modo apud Judicem competentem in scriptis declarent intra quatuor menses se sponte talem administrationem suscipere. Itaque Justinianus in hoc Jus antiquum correxit, ut sicut olim coacti curam, vel tutelam Clerici accipiebant ab Judice laico, ita in posterum coram eodem non nisi sponte eam accepissent. Quod est admissum de Jure canonico, *d. can. generaliter.* Ergo deinde finita administratione tenentur Clerici coram eodem Judice laico rationem reddere. Quod probatur ex *cap. nimis, de Jurejur.* ubi Ecclesiasticis, qui aliquid temporale e.g. feudum a Laico habent, compelli ad præstandum illi juramentum fidelitatis possunt. Ergo a pari Ecclesiasticus, qui a Judice laico tutelam, vel curam suscipit, potest coram eodem compelli ad rationem reddendam. Verum tamen contraria opinio pia est, & tutior, ut citatus Marinis notat, & eam tuetur Ambrosinus *de immun. cap.* 20. *n.* 54. Duardus in *B. C. can.* 15. *q.* 11. *n.* 26. & ita in Collaterali Consilio decisum refert Rovit. *dec.* 20.

De exemptione Clericorum in Judiciis.

UBi Clericus in crimen Ecclesiasticum incidit, de hoc seorsum judicabat Episcopus. Nec Provinciæ Præses ad ejus cognitionem aditum habere poterat;qui tamen Præses cognitionem habebat, ubi crimen civile erat. Reo autem deprehenso Clerico, prius habitu spoliabatur ab Episcopo, tum a Præside puniebatur, Justin. *Novella* 83. *Ut Clerici apud proprios Episcopos*, anno Christi 539.

Hanc distinctionem sustulit Heraclius Imperator anno Imperii sui 19. Christi 640. statuitque generatim, ut circa criminales quæstiones, Clericus apud eum Episcopum reus peragatur, sub quo constitutus est & pro iis, quæ deliquisse videretur, pœna ei juxta Sacros Canones inferretur. Quod si Episcopus putaverit eum, qui judicatur, esse dignum acriori exequutione;tunc ejusmodi homo ab Episcopo nudatus eo,quem gerebat, habitu, ac Magistratibus civilibus traditus, statutas legibus civilibus pœnas ferebat. Extat hæc novella apud Theod. Balsamonem in *collectione Ecclesiasticar. constitutionum lib.* 3. & directa est Sergio Patriarchæ C. P.

Cum pecuniaria erat causa, voluit Justinianus ne Clerici interpellarentur, nisi apud suum quisque Episcopum,paucis quibusdam causis exceptis, quas Præsides examinarent. Idque privilegium Justinianus Clericis indulsit, suggerente Menna Patriarcha C. P. idest, ut breviter ab auditorio Episcopi expediti, sacris possent Ministeriis vacare, Justin. *d. Novella* 83.

Hæc tamen inquantum ad Urbem Regiam, intelligere oportet de Clericis Diœcesum, quæ sub Patriarcha Constantinopolitano erant,& in Urbe C. P. morarentur. Nam si quis alterius Diœcesis ad Urbem Regiam profectus, illic de re pecuniaria lis oriebatur, ex lege Leonis Thracis, qui regnum iniit ante Justinianum, idest A. C. 457. apud Præfectum Prætoriorum Orientis conveniendus erat. Nam ita accipio, quæ habet Theodorus Lector *lib.*1.*H. Eccl.Constituit etiam Leo, ut Clerici apud solum Præfectum Prætorio convenirentur*. Silicet; cum causa pecuniaria erat, & cum Clericus alterius, Diœcesis, in Urbe Regia commorans, illic conveniretur:

Interpretem Theodori dabo ipsum Heraclium Imperatorem,cujus fere verba sunt ad Sergium Patriarcham directa: *Si vero*, inquit, *quidam alterius Diœcesis sanctissimi Presides aut religiosi Clerici,aut vitæ solitariæ sectatores, ad hanc fœlicissimam Urbem nostram profecti, a quovis omnium civiliter conveniantur, sancimus, ut hi quoque,siquidem ita velint, apud solam beatitudinem consimili modo respondeant, nec amplius in posterum(hoc enim in prisca legislatione corrigimus)* (hoc est

est in lege Leonis) *apud gloriosissimos sacris Orientalibus Prætoriis Præfectos inviti causa suas agant. Si vero, quemadmodum facere par est, ad tuæ beatitudinis audientiam minime confugerint: tunc secundum id, quod legibus olim statutum fuit*, (scilicet legibus Leonis) *apud gloriosissimos sacris Orientalibus Prætoriis Præfectos, aut apud quem alium nos jusserimus, compareant, & adversus accusatores sese defendant.*

An exemtio Clericorum a Jurisdictione Seculari sit de Jure humano, an potius divino.

HÆc difficultas magni momenti, est & sursum, atque deorsum versata, non modo ab Jurisconsultis, sed etiam a Thelogis. Nam multi contendunt Clericos privilegio fori uti de Jure humano. Innocentius in *cap. 2. de major. & obed.* Alciatus in *cap. cum non ab homine, de Judiciis*, & alii apud Peregrinum *de immunit. Eccles. in princ.* quos ex Thologis sequitur Medina in *tit. de restitutione, q. 15.* E diverso alii in contrarium nituntur, id esse de Jure divino, ita Gl. in *can. Imperator, dist.99.*&in *cap quanquam, de censibus in 6.* Abbas, Felinus, & alii apud Paulum Comitolũ *1.resp.93.& in Apologia de Ecclesiastica immunitate.*

Nobis tamen placet opinio Covar. 3. *pract.* 31. qui distinguit, ut si agatur de rebus spiritualibus Clerici de Jure divino sint a Laicorum Jurisdictione immunes: si vero de rebus temporalibus de Jure humano sint exemti ex legibus, maxime Constantini M. in *C. de Episcop. & Clericis.* Hanc opinionem communiorem, ac veriorem dicit Carlevalius *de Judiciis, par.1. tit.1. disp.2. quæst.6. sect.1. num.297.*

Probatur prima pars; quia S. Pontifex de Jure Divino ex Christi institutione est positus ad regimen spirituale Ecclesiæ, cum ei dedit potestatem pascendi oves suas, solvendi, & ligandi deditque claves Regni cœlestis, & voluit ut aliquando conversus confirmaret Fratres suos. Ex quibus Pontifex factus est caput in spiritualibus totius orbis Christiani, & in specie Clericorum, qui sunt partes magis connexæ Ecclesiæ militantis. Ergo isti ex eodem Jure Divino facti sunt subditi in spiritualibus S. Pontificis, per quem regi ac judicari debent. Nam ex quo Jure est potestas capitis, ex eodem est subjectio subditorum, ut patet. Hinc est, quod Christus dixit, Regnum suum non esse de hoc mundo.

Altera pars patet tum ex dictis, tum etiam, quia Clerici etiam in sacris sæpe a Summo Pontifice permittuntur Judici laico, ut eosdem puniat; quod constat ex *cap. in audientia, cap. contingit 45. cap. perpendimus, de sententia excomm. cap. ex parte 27. de privilegiis, cap. ad abolendam, de hæreticis*, cum aliis jam supra citatis. Ergo exemtio fori Clericorum in temporalibus est Juris humani. Nam, ut cum Suarez, & reliquis Theologis docuimus in primo libro, lex Christi non solum a

Sum-

Summo Pontifice immutari non poteſt, verum, nec etiam ab eo ob cauſam aliquam licet juſtam diſpenſari poteſt. Ratio eſt, quia minor non habet Jus diſpenſandi in lege majoris, niſi ab eo ſpeciale mandatum obtineat. Hac de cauſa in lege Hebraica nulla diſpenſatio permittebatur, quia Deus legis lator nulli hanc poteſtate tribuerat: quare Summus Hebræorum Sacerdos non dicebatur dominus legis, ſed cuſtos, *Deuter.*4. Ergo cum S.Pontifex nec immutare legem Chriſti, nec in ea diſpenſare poſſit, inde fit exemtionem Clericorum non eſſe de Jure Divino; nam ſi eſſet, utique numquam idem S.Pontifex potuiſſet Clericos poteſtati ſeculari facere obnoxios, ut facit in dictis capitulis.

Objicies *ex can.ſi Imperator*, *diſt.* 99. ubi Jo: Pontifex ait: *Clerici ex divina inſtitutione a S. Pontifice ſunt judicandi*, quod etiam habetur in *cap.quanquam, de cenſib. in* 6. Sed reſpondet Covar. ibi Jus divinum, uſurpari pro canonico, argum. ex *cap cum de diverſis*, *de priv.* quod in Divino fundatur: veluti Jus gentium, quia naturali ratione nititur, quandoque Jus naturale vocatur DD.in *Inſtitutionib.de obligationib. quæ ex delicto naſcuntur*.

Hinc patet, quid dicendum ſit de Juſtiniano in *l.ſi quis in conſcribendo*, *C. de pactis*, ubi ſangit, Sacerdotem, qui in inſtrumento promiſerit ſe non uſurum præſcriptione, ſeu exceptione fori Eccleſiaſtici, teneri ſtare promiſſis, itaut poſſit dein coram Laico conveniri: ea ratione, quia quiſque poteſt Juri ſuo renunciare. In quo textu explicando varie ſe torquent DD.quorum plurimi reprehendunt Juſtinianum,quod legem fecerit Eccleſiaſtico ſtatui contrariam. Sed fortaſse non male diſtingueretur, inter poteſtatem, & juſtitiam. Juſtinianum ſcilicet potuiſſe id facere, cum fori privilegium, quod Clerici in temporalibus habent, ſit Juris humani, ut jam diximus: ſed non juſte feciſſe, quia ratio qua Juſtinianus in dicta lege utitur, non convincit; nam regula, quæ ait quemque poſſe ſuo Juri renunciare, intelligitur cum Jus eſt perſonale; quod utique non accidit in Clericis, quorum exemtio inducta eſt in gratiam totius Collegii Eccleſiaſtici. Hinc in *cap.ſi diligenti*, *de foro competenti* corrigitur lex Juſtiniani, & ſtatuitur, ut ne Juramento quidem poſſit Clericus ſuo foro renunciare, quia, ut ait ibi S. Pontifex, beneficium hoc non eſt perſonale (ut putabat Juſtinanus) ſed potius toti Collegio Eccleſiaſtico publice indultum. Ex quibus verbis etiam conſtat, Clericorum immunitatem in temporali non eſſe de Jure divino: aliter S.Pontifex non ita eſſet locutus, ut facile conſideranti patet.

Non negaverim tamen Juſtiniano ſæpe libuiſſe Chriſtianorum ſanctiones pervertere, ut ait Procopius in *hiſt.arcana*, *pag.*123. Sæpius tamen non tam pervertit, quàm præſcripſit: nam quidquid inſigne in Eccleſiaſticis canonibus erat, id ſua auctoritate ſtabilitum, declaratum,ac

pœnis

pœnis vindicatum voluit. Hinc factum est, ut Orientales Episcopi ex legibus Justinianæis sibi eas regulas concinnarent, quas Nomocanonem vocant. Nomocanonem enim scripsit Jo: Scholasticus, qui Eutychio C.P. Patriarchæ in exilium pulso, suffectus est a Justiniano. Alium deinde concinnavit Photius Patriarcha etiam C. P. quem suis notis illustravit Theodorus Balsamon.

Sed tamen Clerici in Judicem non suum tunc consentire possunt; cum is Ecclesiasticus est, & consensus Episcopi Diœcesani accesserit: quod non est in laicis, qui sui Judicis forum declinare possunt, absque illius consensu, *cap.1. cap. significasti, de for. compet. can. non liceat* 3. *q.6.* Sic nec Clerici possunt, sine Episcopi sui licentia, peregrinari, *can. non oportet, dist.5.* Quod intelligendum, etiamsi ob aliquam honestam causam id facere velint, *cap. magnæ, de voto, cap. licet, de regularib.* quare nec studiorum causa possunt hodie sine Episcopi consensu abesse, ut ex Bulla Pii IV. docet Riccius *resol.*223. Ratio est, quia ut inter Episcopos sunt distributæ Diœceses, ita pariter distributi sunt subditi, nempe Clerici, itaut Episcoporum quisque suos certos subditos habet, qui ab eo dependent præ necessitate ordinis argumento *ex cap. cum Episcopus, de off. ordinar. in 6.* Ne ergo aliqua oriatur in hac distributione confusio, vel fraus, in declinando foro coram extraneo Episcopo, sui Episcopi consensus exigitur

De Officio, & Potestate Judicis Delegati.

HIc titulus in *ff.* ita concipitur, *de officio ejus, cui mandata est Jurisdictio*; nondum enim vox Delegati in linguam latinam erat recepta, quam sequentia tempora induxerunt. Illud magis turbat, quod in Decretalibus perperam videtur dici, *de officio, & potestate Judicis delegati*; quia verbum *potestatis*, ad Judicem relatum significat imperium, seu jus gladii, *l. potestatis*, ubi Alciat. *ff. de verb. signif.* quod imperium ad delegatum non pertinet, *l.1.§. qui mandata, ff. eod.* Varie respondent Decius in hac *rubr. Decretalium*, & Bolognettus in hac *rub. fff.* & præterea Cæsar Costa 2. *ambiguit.6.* Illud verius mihi videtur in hoc titulo verbum *potestatis* significare quidem imperium, sed non plenum, quod alioqui Jus gladii dicitur: sed diminutum, inquantum modicam coercitionem denotat, quæ cum delegata Jurisdictione semper in Judicem datum transit, ut mox dicemus.

Vel distinguendum est inter civile Jus, ex quo in delegatum non transit, nisi modica coercitio, & inter canonicum, ex quo potest Princeps delegare etiam imperium, & Jus gladii. Quod etiam videtur apud nos receptum, cum M. C. V. tanquam ex delegatione Principis delinquentes ultimo supplicio afficit.

Jus

Jus delegandi non ſolum habet Princeps, aut S. Pontifex, ſed alii etiam Ordinarii, ut Epiſcopi, Legati, & ſimiles; ita tamen, ut inter hos omnes Delegatos ſint differentiæ. Prima differentia eſt, quia Delegatus a Principe Jus habeat ſubdelegandi, quod Jus illi a lege conceſſum intelligitur, *cap. quamvis, de off. delegati*; quæ ſubdelegandi facultas non eſt in iis, qui delegantur ab inferioribus, *l. a Judice, C. de Judiciis*. Verum in ſubdelegando tria cuſtodienda ſunt. I. ut ſubdeleget ex cauſa, ideſt ob infirmitatem, aliudve impedimentum, & non quia doloſe velit ſe ab onere eximere, *cap. ſi pro debilitate*, *cap. paſtoralis*, *cit. tit.* II. niſi fuerit electa induſtria perſonæ, quo caſu ſubdelegatio non permittitur, *cap. fin. eod. l. inter artifices*, *ff. de ſolutionibus*. III. ut ſubdelegando ſuas vices committat viis in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutis, aut Canonicis Eccleſiaſticarum Cathedralium, aut perſonatum habentibus, ut hodie Parochi ſunt, *cap. ſtatutum*, *de reſcript. in 6.* & hic in §. *ſed nec.*

I. Differentia eſt, quia delegatus a Principe Jus coercendi acquirit: nam Juriſdictio ſine modicá coercitione nullius eſt momenti, *d. cap. paſtoralis*, & hic §. *plane*: hinc poteſt renitentem ſub delegatum compellere ad ſubdelegationem recipiendam, ut in *d. cap.* Poteſt ſuam ſententiam exequi: poteſt etiam ordinario Judici, ſi ita expedit, precipere, veluti ut teſtes in vinculis detentos ſibi tranſmittat, *cap. ſignificaſti de officio delegati*. Quæ in aliis delegatis locum non obtinent, §. *poſſunt*.

Ultima differentia eſt, quod delegatus Sedis Apoſtolicæ, & ab eodem ſubdelegatus, poſſunt curatorem impuberibus dare, vel iiſdem curatoris conſtituendi auctoritatem præſtare, pro iis tantum cauſis, quæ coram ipſis aguntur, argumento ex *cap. præterea*, *de officio delegati*. Quod in aliis delegatis non procedit, Gl. in §. *quin etiam*, *tit. ſeq. de procuratorib.* ibique Ant. Timotheus.

II. Poteſt una cauſa pluribus delegari, e. g. tribus, quo caſu duo abſque tertio abſente, nihil facere, aut ſtatuere poſſunt, *cap. cauſam matrimonii*, *de officio delegati*: poterunt tamen ſententiam ferre, ſi tertius adſit, neque repugnet, *l. ex tribus*. *ff. de re judicata*, *l. ſi in tres*, *cum ſeq. ff. de receptis arbitris*. Si vero delegatio facta ſit cum clauſula, Quod ſi omnes intereſſe nequiverint, vel noluerint, reliqui exequantur, eo caſu duo tantum recte procedent, tertio prius requiſito, & conſtito de ejus impedimento, vel diſſenſu, *cap. pendentia*, *de officio delegati*, *cap. ſciſcitatur*, *de reſcriptis*.

III. Delegata Juriſdictio erit quæſita, cum qualitercunque inchoatum eſt negotium, puta per citationem, etiamſi lis adhuc conteſtata non ſit; *cap. licet*, *cap. quamvis*, *de officio delegati*, *cap. ſi a ſubdelegata*, *tit. eod. in 6.* Quare ſi pluribus commiſſa lis fuerit, & plurum, e.g. unus citare fecerit, reliqui amplius intervenire nequeunt, niſi eo caſu, quo

Judex

Judex citans nequeat, vel noliti in posterum procedere, ut notat Lancellottus, §. *porro*.

IV. Delegatus justas exceptiones admittet, etsi id in mandato expressum non sit. Nisi forte causa committatur adjecta clausula, ut procedatur nullis exceptionibus admissis, quo casu non admittentur, nisi peremtoriæ, & necessariæ, ut solutionis, compensationis, & similium, quæ litem finiunt, DD. in *cap. ex parte, hoc tit.* & *cap. audita, de restitut. spoliat.*

V. Quamvis regula sit, quod delegatus nequeat excedere fines mandati, tamen delegatus obtinet Jurisdictionem etiam in eum, in quem facta est alienatio judicii mutandi causa. Quod utroque Jure procedit, hac distinctione, quod de Jure civili satis est dolus ex parte alienantis, ut Judex possit cognoscere contra eum, in quem facta est alienatio, *l. 1. cum seqq. C. de alienatione judicii mutandi*; at vero de Jure canonico exigitur utriusque dolus, Abbas in *cap. 1. cit. tit.* ut notat Gloss. hic, §. *sed etsi*. Ita quoque, si delegatus, ob potentiam, vel malitiam ejus, contra quem agendum est, vel ob aliam justam causam, nequeat mandatum Apostolicum exequi in loco statuto, poterit exequi alio loco, *cap. statuimus, de officio delegati in 6.*

VI. Delegatio solvitur multis modis, revocatione jurisdictionis re integra: morte delegantis, vel delegati: impedimento delegati, tam de jure, quam de facto: executione sententiæ: insuper, si delegatus se incompetentem pronunciet: fluxu temporis in mandato statuti: tandem recusatione, ut late Lancellottus hic a §. *sequitur, cum pluribus seqq.* & nos mox de procuratoribus dicemus. Hic solum notandum est, delegatum suspectum in totum removeri, uti etiam est de Judice ordinario, si Jus canonicum attendamus, *cap. 4. de foro competenti*, quo Jure nos in Regno utimur; etsi de Jure civili ordinarius suspectus non omnino removetur, sed datur adjunctus, qui simul cum eo de causa cognoscat, ut suspicio evanescat, *l. apertissimi, C. de judiciis*. Casus vero suspicionis explicamus *lib. 4. Inst. civilium*, ubi de exceptione non æqui Judicis agimus.

De Procuratoribus.

T I T. II.

ETsi olim non fuerit concessum judicia exercere, nisi per se ipsum; tamen postea utilitatis causa admissi sunt Procuratores, ex regula, qui per alium facit, per se ipsum facere videtur, Justinianus in *tit. Inst. per quos agere possumus in princ.* Porro variæ sunt procuratorum species, qui pro vario munere varia etiam nomina sortiuntur. I. sunt Apocrisarii, qui in Imperatoris palatio Ecclesiastica negotia procurabant, constituti ad id vel a Patriarchis, vel a S. Pontifice, vel a majorum Ec-

 clesia-

clesiarum Episcopis. Quod a tempore Constantini M. usurpatum fuisse scribit Hincmarus in *ep.14.ad Proceres Regni*. Habebant & Monasteria suos Apocrisarios in Urbe Regia, qui eodem officio fungebantur, ut patet ex Jo: Moscho in *Limonario cap.* 88. Horum mentio fit in *auth. quomodo oporteat Episcopos*, §.*non autem aliter*, & in *cap. significasti*, *de elect.*& *can. convenientibus* 1.*q.*7. Vide Pithæum in *Glossario ad Novellas Juliani*. II. sunt Syndici, qui Universitatis causas tuentur, & procurant: ita etiam quandoque vocantur Procuratores Monasteriorum, *l.* 1. §.*quibus*, *ff. quod cujusque Universitatis*, *l. ult* §. *defensores*, *ff. de munerib. & honor*. III. tandem sunt proprie dicti Procuratores, qui a singulis Civibus ad negotia administranda proponuntur. Et de his agendum jam est.

De Definitione, & Divisione Procuratorum.

PRocurator est, qui aliena negotia mandato domini administrat, *l.* 1. *ff.de procuratorib.l.*3 §.*negotia*, *ff.de negot.gestis*, *l.*2. §.*quod ait*, *ff.de vi bonor. raptor*. Explicabitur definitio.

Dicitur aliena negotia, quia nullus in causa sua est procurator idoneus; & licet quandoque quis in rem propriam sit procurator, tamen eo etiam casu alienum negotium gerit, veluti cum venditor defendit emtorem in actione evictionis; venditor enim agit rem suam, sed gerit negotium emtoris, qui est conventus. DD. in *l. Plautius*, *ff. eod.* Idem est, si sim procurator ad proponendas actiones mihi cessas, *l. illam*, *C. de donationib.*

Dicitur mandato, ut procurator secernatur a negotiorum gestore, qui aliena negotia sine mandato universaliter gerit. Mandatum autem intellige, sive expressum, sive tacitum, & præsumtum, de quo late Christoph. Mattius *exam.* 35. Hoc etiam mandati verbo separatur procurator a curatore, tutore, institore, & similibus, qui licet aliena negotia gerant, tamen mandatum non recepere. Quoniam vero mandatum gratuito exequeretur, §.*ult. Inst.de mandato*; ideo & procuratio, quæ ex mandato fit gratuito agi debet, Riccius hic. Si enim convenit de certa mercede, erit locatio operarum, & conductio: si de incerta, erit contractus innominatus, e.g. do ut facias.

Quamvis autem merces recipi nequeat, tamen hodie receptum est dari honorarium, hoc est, quod mandator gratuito remunerandi gratia procuratori solvit: quia gratitudo non vitiat actum gratuitum, *l.*6. *ff. mandati*. Hoc tamen honorarium nonnullis vera merces videtur, ut considerandi patet.

Dicitur domini, quo nomine hic venit omnis, cujus interest negotium geri, hoc est, non solum propietarius, sed etiam fructuarius, usuarius,

rius, prælatus, & alii, qui & ipsi veri domini Jurium sunt: tamen vulgo quasi dominos appellant, ut etiam facit Lancellottus hic.

Procurator duplex est, unus ad judicia, alter ad negotia extra judicium explicanda, §.*porro*. Quorum cum multæ sint differentiæ, tum duæ præcipuæ sunt. I. quod ad judicia non admittitur, nisi qui major sit 25. annis, cum debeat ex mandato obligari: ad negotia vero extra judicium accipitur quis post 17. annum, *cap. qui generaliter, in fine, de procuratorib. in 6.* Etsi autem de Jure Regni nostri quis dicatur major post 18. annum, id tamen in Clericis locum non habet, Afflict. in *constit. Regni, Minorum jura*.

II. Quia procurator ad negotia constituere potest libere alium procuratorem quemcumque vult, *cap. 1. §. 1. de procuratorib. in 6.* Judiclarius tamen alium statuere nequit, nisi post litem contestatam, cum jam est dominus litis. Sunt vero duo casus, in quibus ante litem constituere potest, scilicet si procurator sit in rem suam, vel a domino substituendi facultatem habuerit, quo casu ipse dominus substituere videtur, ut hic, §.*sed & illud*.

In præsens videndum est de procuratore Judiciario; nam de eo, qui datur ad negotia extrajudicialia, agitur *lib. 3. Institut. civil. tit. de mandato*. Sit ergo.

De iis, qui in Judicio Procuratores esse possunt.

I. NOn solum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias absque patris consensu procurator in Judicio constitui potest, *cap. juste, eod. l. filiusfam. §. ipse, ff. eod.* quoniam procuratio hæc pro munere publico habetur, & in publico munere filiifamilias tanquam sui Juris habentur, *l. filiusf. ff. de his, qui sunt sui*. Quod intelligendum, modo legitimam ætatem 25. annorum compleverit.

Sed hic nonnulla notabimus de principali agente, quoties in Judicium itur pro causis beneficialibus, aliisque spiritualibus, ut matrimonii, necnon ab eisdem dependentibus. Nam licet quis sit pubes tantum, tamen in his causis potest per se in Judicium venire sine consensu patris; quamvis alioqui filiusfamilias sine consensu patris, per se in Judicio stare non possit, *l. ult. C. de bonis, quæ liber. l. 6. C. de bonis maternis*. Etsi velit procuratorem constituere, non est prohibendus. Ita Lancellottus hic ex *cap. indemnitatib. de elect. in 6. cap. ex parte de restit. spoliatorum, cap. ult. de judiciis*. Sed si quis sit pubertati proximus, in his causis nequit per se in Judicium venire; verum ab Episcopo, vel ejus Officiali procuratorem accipiet: proximus vero infantiæ, cum auctoritate eorumdem procuratorem constituet, hic §. *quod si quartum decimum*.

II. Non solum laicus, verum etiam Clericus procurator constitui

potest §. *constitui*. Verum hic plura ex Lancellotto distinguenda sunt: Episcopus enim, & universi Sacerdotes a procuratione arcentur, §. *Deo autem auth.de Sanctiss. Episc.* ita tamen, ut si Sacerdos ab Ecclesia beneficium non habeat, quo vitam commode toleret, possit eo casu pro alimentis sibi quaerendis procuratorem gerere, ut docent Hostiens. & Abbas ex eo, quod Sacerdos ob inopiam opus rurale exercere potest, *cap.1.de celebrat.missar.* it etiam sculturam, & alia artificia mechanica facere, Canonistae in *can. canonum* 14.q.4. ergo multo decentius poterit postulare, & procuratorem gerere, quod dignius est, *l.advocati*, *C. de advoc.* Idipsum est de Clericis, qui, nisi beneficio Ecclesiastico substententur, ad procurationem admittuntur etiam coram laico pro secularibus negotiis: quoties tamen beneficium habent, poterunt id agere solum ob propriam causam, vel suorum, aut Ecclesiae, aut miserabilium personarum: quibus casibus gratuito facient, Hostiens. & Abbas in *cap. 1.ne Clerici*, *vel Monachi*.

Sed vero Monachi nec pro Monasterio procurare possunt: itaut per alios lites exercere teneantur, *cap.un. de Syndico*. Ratio est, quia Monachi, cum solitariam vitam degere teneantur, a forensi strepitu submoveri debent. Id tamen Canonistae in *d. cap.un.* intelligunt, quoties utilitas, vel necessitas Monasterii non urgent, quibus casibus cum Superioris licentia recte procurabat, §. *idem quoque*. Hinc est, ut vetitum fuerit religiosis sive ad Jus civile, sive ad medicinam ediscendam, e Monasteriis egredi, *cap.3.& ult.ne Clerici*, *vel Monachi*, *cap.1.& 2.cit.tit.in 6.cap.super specula*, *de privilegiis*, *cap.ult.de Magistris*.

III. Excommunicati a procuratoris officio repellentur; nam cum sint traditi Satanae, eorum convictus, & congressus est fugiendus. D. Paulus 1. ad *Corinth.5.cap.intelleximus*, *de Judiciis*, *cap.excommunicamus*, §. *credentes*, *de haereticis*. Ubi etiam si ipse principalis actor sit excommunicatus, nequit per se in Judicio stare: quod intellige & si causa privilegiaria sit, ut si mulier pro dotium restitutione Judicium instituat, nisi periculum sit in mora, hoc est instans, & clare patens, Bart. in *l.si constante*, *ff.sol.matr.* ita quoque in causa alimentorum, modo necessaria non sint, ut idem Bart. aliique apud Ugolinum *de censuris tit. de excommunicatione*, *cap.15.§.7.* Immo nec per procuratorem in Judicium venire potest, ne quod una via tollitur, altera concedatur, §. *hi vero*.

Verum reus conventus, si fuerit excommunicatus, cogitur respondere, ne scilicet sua ipsius malitia illi prosit, ut dicitur in *cap. intelleximus*, *de judiciis*; ita tamen, ut nequeat per se ipsum respondere, sed omnino debeat pro se procuratorem statuere, ut clare in dicto capitulo decernitur. Nec audienda est Glossa asserens, eum excommunicatum, si nolit procuratorem statuere, posse per se respondere: quod palam est contra dictum

con-

constitutionem Alexandri III. Neque I. obstat, quod nemo invitus procuratorem constituere cogitur, *cap. quærelam, de procuratoribus*; nam hæc regula in odium excommunicati restringitur. Neque II. obstat, quod reus de calumnia debet jurare: quia hoc juramentum non ita personale est, ut per procuratorem speciale mandatum habentem impleri non possit, *cap. ult. de juram. calumn. in 6.* Sed vero reus conventus, nequit per reconventionem aliam actionem instituere, quia eo casu pro actore habetur; *cap. decernimus, de sententiam excomm. in 6.*

Porro si Rectores Universitatis sint excommunicatione innodati; neque possun pro ipsa Universitate procuratorem statuere. Itaque opus est, ut ii ex Rectorum numero, qui forte excommunicati non sunt, procuratorem constituant: & in literis mandati non exprimantur excommunicatorum nomina, *cap. ult. hoc tit.* ubi Hostiens. & Abb.

De Causis, ubi Procurator non admittitur.

IN Causis criminalibus Procurator constitui prohibetur non minus ab accusatore, quam a reo, qui ipsi per se debent Judicio stare, *cap. veniens, de accusatorib. cap. tua, hoc tit. l. pen. §. fin. ff. de pub. Judiciis.* Ne scilicet alteruter eorum debitam sibi pœnam effugiat; nam actor, nisi objectum crimen probet, talionis pœna tenetur: reus, si vinci contingat, condemnationem subire debet: quapropter etiam sæpe custodiæ traditur. Præterea in criminibus actoris, & rei præsentia exigitur, ut Judex ex vultu, constantia, aut non trepidatione possit de veritate objecti criminis cognoscere: ob quam etiam causam testes coram Judice debent examinari, *§. illud quoque, infra de procuratorib.* Unde Ovidius:

Heu! quam difficile est crimen no prodere vultu.

Cujus regulæ quinque exceptiones numerat hic Lancell., *§. sed & illud.*

I. Viri illustres, & qui super eis sunt, ex privilegio Zenonis, cum injuriarum agunt criminaliter, vel criminaliter ab aliis conveniuntur, procuratores recte constituunt, *can. absens. §. nisi, 3. qu. 9. l. fin. C. de injuriis.* II. ad excusandam Rei contumaciam: quare si quis citatus in Jus non veniat, ne tãquam contumax condemnetur, potest per procuratorem se excusare. *d. cap. veniens, can. reos 23. qu 5. cap. cum dilecti, de dolo, & contumacia.* Excommunicationum causa apud nos tria sunt, absentia, valetudo, captivitas. *Ritu* 269. ubi Caravita *num.* 13. addit idem esse, si quis in vinculis habeatur, ex textu in *l. 2. §. simili ff. si quis cautionib.* III. si contra accusatorem sit excipiendum, veluti, quod sit excommunicatus, *cap. super his, de accusatoribus.* IV. si de levi crimine agatur, *l. levia, ff. de accusatorib.* hoc est, si pœna irroganda relegationem minime excedat, argumento ex *text. in l. 1. ff. an per alium causa appellationis.* Quod in Regno est correctum per *Rit.* 369. Tandem si de delicto civiliter agatur,

d. cap.

d cap. super his, cap. tuæ, hoc tit. Unde tutor in crimine suspecti, & donatarius in crimine ingrati, potest procuratorem constituere, si solum agatur ad restituendam rem donatam, vel ad damnum resarciendum, *l. non solum. §. fin. ff. hoc tit. l. sed hæ personæ, §. 1. ff. eod.*

His vero exceptionibus adhuc alia posset addi, ut scilicet actor post conclusionem causæ, cum jam de rei delicto constat, queat procuratorem statuere, *l. quamvis indubitati, C. ad l. Jul. de adulter.* Ant. Corsettus in *Singul. v. Procurator.*

De Mandato generali, & speciali.

PRocurator verus is tantum videtur, qui speciale mandatum habet, *l. 1. §. quoties*, ubi Gloss. *ff. de vi, & vi arm.* Cum plurimæ sint causæ, in quibus speciale mandatum exigitur, nos tamen hic seligemus eas, quæ in textu nostro recensentur.

Itaque cum Jusjurandum defertur, vel delatum refertur, speciale mandatum exigitur, nec satis est generale agendi, excipiendi, litem contestandi, ceterosque actus Judiciarios exercendi: eo quod Jusjurandum istud vim rei judicatæ obtinet, ut patet ex Justiniano in *tit. de act. §. item si quis*. Idem dictum esto de Juramento calumniæ, *cap. ult. de Jur. cal. in 6.*

Sic etiam, cum defectus opponendi sunt contra electum, eligendumve, aut contra eum, cui provisum est, vel providendum: quibus casibus speciale mandatum exigitur, ita tamen, ut opus non sit in eo crimina, vel defectus in specie exprimi. Quod intellige, cum procurator excipit, vel opponit: nam si appellet, crimina in literis mandati omnino exprimi debent, *cap. procurator, de elect. in 6.* DD. in *clem. non potest, eod.*

Exposcitur speciale mandatum in transactione, in petenda feudi investitura, in donatione, cessione jurium, & similibus, ubi quid procurator perdit, vel remittit; cum enim illæ causæ magni momenti sint, ad eas generale mandatum non se extendit, Canonistæ in *cap. qui ad agendum, tit. eod. in 6.*

Præcipue vero in matrimonio contrahendo speciale mandatum exigitur sic, ut in eo certa etiam persona, cum qua contrahendum sit, exprimi oporteat, *l. generali, ff. de ritu nuptiarum*. Ubi illud notandum est, quod licet in aliis causis, cum procurator mandati revocationē ignorat, recte adhuc, & utiliter mandatum exequatur, *cap. mandato, eod.* tamen secus sese res habet in matrimonio; nam revocato mandato per dominum, ex hac sola voluntatis mutatione, matrimonium, quod deinceps a procuratore contrahetur, nullius est momenti, etsi revocatio mandati ignoretur; ut notat Lancellottus hic in § *non sic tamen.*

Ceterum Syndicus Universitatis sine speciali mandato omnia, quæ spe-

ſpeciale mandatum exigunt,facere poteſt;licet ſecus ſit in Syndico Monaſterii,aut Collegii, Cynus, & Bald. in *l. per procuratorem*, *C. eod.* ubi etiam docent tutorem, & curatorem ex legis poteſtate, omnia ſine ſpeciali mandato recte exercere.

De cauſis,& modis,quibus mandatum expirat,agitur *lib. 3. Inſtit. civil.tit.de mandato.*

De Pactis, & Tranſactionibus.

TIT. III.

QUoniam ſæpe homines ad evitandas impenſas, & dubium litis evẽtum,ſolent controverſiam, per pacta,& tranſactiones determinare vel eam coram arbitris proponere;ideo præſens ſubnectitur titulus cum ſequenti,qui erit de Arbitris.Sit ergo.

De Pacti Definitione, & Diviſione,

PActum eſt duorum,pluriumve in idem placitum,& conſenſus,Ulpianus in *l.1.ff.de pactis.* Per quæ verba pactum diſtat a pollicitatione quæ eſt ſolius offerentis promiſſio, *l.3.ff.de pollicitationib.*Nam ſi in aliqua ſcriptura TitiusCajo abſenti,& ignoranti centum promittat,ſola pollicitatio eſt,quæ non obligat,niſi facta Deo,vel Reipublicæ ſit; ſed ſi Caji conſenſus acceſſerit,jam erit pactum.Ceterum per hæc ipſa verba pactũ ſejungitur a contractibus, qui præter placitum, & conſenſum, exigunt etiam legitimam Juris formam,ex qua naſcatur obligatio,Theoph.3.*Inſtit.tit.de obligationib.*quod ſecus eſt in pactis,quæ ſolo fidei robore nituntur,ut mox clarius patebit.

Pactum dividitur in nudum,& legitimum. Nudum eſt, cum adeſt conventio hominum, ſed non legis approbatio; quare inde nulla naſcitur obligatio, ſeu actio, ſed tantum exceptio,*l.Jurisgent.* *§.ſed cum, ff. hoc tit.* Quare ſi tibi decem ex mutuo debeam, & ipſe pacto ea decem non petere promittas, adhuc mutuum manet, ſed cum adverſus me ages,actionem tuam elidam pacti exceptione,quaſi dolo malo agas, petendo id,quod pactus es non petere.*l.ſi unus,§.pactus ne peteret, ff. eod.*

Legitimum pactum eſt,quod aliqua lege confirmatur,quo caſu ex pacto actio naſcitur,vel tollitur,*l.legitima, ff. cit. tit.* Itaque licet olim donatio per pactum facta non valeret, cum eſſet nudum; hodie tamen, quia confirmatum eſt ex lege Juſtiniani,ideo jam legitimum eſt,& actionem producit,*l.ſi quis argentum, C. de donationib.* idipſum eſt de pactis dotalibus,quæ & ipſa a Jure communi approbantur, *l.1. C. de dotis promiſſione,& toto tit.de pact.dotalib.* Hoc eſt de Jure civili: nam de Jure prætorio pacta omnia,quæ neque vi, neque dolo fiunt, omnia, inquam, vim habent,& prætoriam actionem producunt,ex illis verbis edicti, pa-

cta

cta servabo, *l.1.ff.eod.* Ita ergo Pauliana, & Serviana, de constit uta pecunia, prætoriæ actiones sunt ex pactis Jure civili nudis descen dentes, ut patet ex *lib.4. Instit. civil. tit. de act.* Idipsum est de Jure canonico, nempe ut pacta nuda efficacem obligationem pariant, DD.in *cap. 1. & 2.de pactis*,& hic in §.*quidem*, juxta dictum Davidis, *Quæ procedent ex labiis meis, non faciam irrita.*

Vulgo pactum legitimum inepte vocant vestitum. Sed ineptius facit Corasius 1.*miscell.*1. & Forcatulus *dial.* 10. cum ex eo negant pacta hæc vestita dari, quia nunquam in toto Jure hoc nomen legitur; nam etsi non legatur pactum vestitum, legitur tamen pactum legitimum: quod idem cum illo, licet appellatione differat. Quare de nomine non erat tantopere litigandum, cum de re constet.

Notandum tamen, quod pactum alias nudum, si in ipso contractu adhibeatur, jam contractus cohærentia intelligitur vestitum: & propterea pars quædam contractus existimatur, & est efficax ad agendum, *l. lecta, ff.de reb.cred.* Fab.*dec.22.er.4.num.7.*

Pacta hæc legitima vocantur etiam contractus, cum pariant obligationem, *l.omnem, ff. de judiciis*; quæ est propria natura contractus, quia Theophilo supracitato definitur: Est duorum, pluriumve in idem placitum, & consensus, ad constituendam obligationem, itaut alter alteri fiat obnoxius. Ex quo & illud constat, recitatam pacti definitionem ab Ulpiano traditam, solum aptari pacto nudo, quod licet exceptionem doli producat, tamen actionem, & obligationem non gignit.

De vi, quam habet Jusjurandum pacto additum.

DE Jure civili pactum a legibus improbatum Juramento non confirmatur, *l.Jurisg* §.*pen.ff.eod.l.non dubium, C.de legib. Novella 51.* Cum enim legibus justum & æquum decernatur, si eas interposito Jurejurando violare liceret, jam fieret Jusjurandum vinculum iniquitatis. Sed hæc dispositio per SS. Pontifices correcta est, qui eam vim Jurijurando sine vi, & dolo facto tribuerunt, ut & contra auctoritatem legis publicæ interpositum valeat, *cap.quamvis pactum.tit.eod.in 6. cap. cum contingat, de Jurejur.* eo quod tale Jusjurandum violaretur in salutis æternæ dispendium, cum non sit de re turpi, neque in alterius damnum vergat: neque sit contra Jus divinum, aut Ecclesiasticum; nam clericus pacto Ecclesiasticæ immunitati renunciare non potest, nec etiam Jurato, *cap.si diligenti, de foro competenti.*

Christophorus tamen Portius in §.*extraneis*, *Institutionib. de hæred.qualitate*, voluit de Jure canonico nunquam ex Jurejurando actum Jure invalidum confirmari, sed Jurantem ad Jusjurandi observantiam adstringi. Quod probat ex *d.cap.quamvis pactum*, ubi nunquam, ait ipse,

habe-

habetur pactum Jurejurando validum fieri, sed non debere paciscentes contra proprium Jusjurandum venire. Hæc autem duo multum inter se differunt; primo, quia licet Jurans non possit non stare pacto, hæres tamen ipsius contra venire potest, qui ex defuncti Juramento ad perjurium non obligatur, *cap. veritatis, de Jurejur.* II. Si Jurans pro sua fide implenda solvat, solutum repetet, tanquam traditum sine causa, *cap. debitores, cit. tit.* III. quia petens a Jurejurando absolvi, pacto amplius stare non tenetur. A qua opinione non recedit Fernandus Vasquius *de success. creat. lib. 3. §. 28. n. 14.* licet in effectibus discrepet, Corasius in *l. si inter a fratre, num. 73. ff. de condict. indebiti.*

Hæc opinio falsa est, ut aperte patet ex *d. cap. quamvis*, ubi dicitur pactum, adeo Jurejurando firmari, ut omnino servandum sit, licet contra Juris dispositionem interpositum. Idem habetur ex *d. cap. cum contingat*, illis verbis: *Mulieres ipsæ servare debent hujusmodi Juramenta.* Quare in *cap. etsi Christus, de Jurejur.* statuitur Jusjurandum semper obligare, quoties Justitiam Judicium & Veritatem comites habet. Quod adeo evidens est, ut Jas. in *auth. Sacramenta puberum, C. si adversus vendit. ...* licet prius adhæserit Portio; mox tamen *num.* 14. notat ex *d. cap. quamvis pactum*, Portii sententiam subverti. Sed pro majori decl... nostri textus fit.

De Pacto a filia, dum nubit, patri facto sub Jurejurando, ut dote congrua accepta non succedat.

ETsi pactum istud de Jure civili nullius momenti sit, tanquam contra Jus publicum interpositum, quod filiam ad patris hæreditatem ex testamento, & ab intestato vocat, *l. pactum quod dotali, C. de pactis, l. pactum quod dotali, C. de collat.* tamen si Jusjurandum accesserit, filia tenebitur Jusjurandum servare, ut statuit Bonifacius VIII. in *d. c. quamvis pactum.*

Id autem intelligitur, cum filia dotem accepit. Quod si nullam dotem habuerit, nec pactum, nec Jusjurandum nullius momenti est; nam S. Pontifex eatenus Juramentum approbat, quatenus fit cum causa, hoc est filia congruam dotem accepit: quare cum nullam accepit tanquam sine causa non obligat; est enim impia renunciatio, qua filiam omnino a paternis bonis excludit, Mastrill. *dec.* 186. Marin. 2. *resol.* 191. *num.* 16.

At vero si dos incongrua fuerit, tunc filia petita absolutione a Jurejurando, supplementum petet, ob enormem læsionem, quæ doli præsumptionem inducit, *l. 36. ff. de verb. oblig.* adeo ut Juramentum, tanquam injustum, rescindetur ex notatis a DD. in *d. cap. etsi Christus.* Ita post alios Fach. 8. *contr.* 73. & Covarr. 2. *var.* 40. *num.* 5.

Illud est hic notandum, renunciationis duplex genus dari, una est, quæ dicitur extinctiva, sive abdicativa, altera translativa. Extinctiva dicitur,

citur, cum sit in beneficium ejus, qui fœmina renunciante de medio sublata, est proxime successurus: ut si filia renunciet hæreditatem patris in beneficium fratrum: quo casu filia potius facit locum ceteris, quam transferat sua Jura. Idem est, si fiat in beneficium substituti, Marin. 2. *resol.* 289. Translativa vero est, cum hæreditas devolvenda renunciatur extraneo, vel agnato, cui, demto renunciante, non aperitur locus ut suo Jure succedere possit, ut notat Rovit. *dec.* 85. ubi translativam dicit eam etiam esse renunciationem, quæ collata fuit in beneficium unius fratris, ceteris fratribus exclusis. Et cum renunciatio resolvitur in donationem, adeout renuncians se obliget, ut cum hæreditas sibi deferretur, eam adeat, & transferat, Faber in *C. def.* 14. *de pactis*, Cutellus *de donationib. contempl. matrimonii, to.* 1. *tract.* 1. *discurs.* 2. *p.* 6.

De Transactione.

HÆc definitur, ut sit Jurium remissio in re dubia, ut quid recipiatur. E.G. Cajus petit a Titio domum, tanquam suam: Titius e diverso eam Caji esse negat, sic ut res dubia sit. Eo casu, si Titius, ut vitet litis impensas, & dubium eventum, det Cajo decem, ut iste sibi Jus, quod in domum forte habet, remittat, dicetur facta transactio. Itaque I. exigitur, ut res, de qua transigitur, dubia sit, itaut super ea lis moveri queat, vel mota jam sit; quia lis quandiu pendet rem dubiam facit; cum litis, & judiciorum incertus sit exitus, *l. quod debetur*, *ff. de peculio*. II. ut ex una parte fiat Jurium remissio, ex qua actio petit, & transit, unde transactionis nomen descendi. III. ut ex altera parte aliquid pro ea remissione Jurium detur, etsi modicum sit: nam si omnino gratuito fiat, amplius transactio non est, sed donatio.

Quoniam vero transactio litium finem pro publico bono respicit, ideo simul ac bona fide semel est facta, amplius rescindi non potest, etiamsi ex instrumentis de novo repertis rei veritas constet, & enormis læsio, *l. sub prætextu*, *C. de transactionibus*. Quod tamen verum est de transactionibus, quæ Juri contrariæ non sunt, §. *fin.* Hinc ergo transactio de re sacra non tenet, ut si duo Clerici litigent de beneficio, cappella, vel spirituali subjectione, & aliquo dato, & accepto transigant, transactio nulla est; nam id speciem Simoniæ habet; secus vero est, si gratis, & amice litem inter se componat, *cap. constitutus, cap. super eo, cap. præterea, de transactionibus*. Ita quoque transactio, quæ tendat ad matrimonium dissolvendum Jure improbatur; nam quos Deus conjunxit, homo non separat, *cap. fin. cit. tit.*

Ceterum transactio etiam bona fide inita rescinditur ob enormissimam læsionem, nimirum si in triplo, vel quadruplo læsus quis sit; quoniam ista læsio comparatur dolo, cui omnes leges adversantur. Ita Aloys.

Al-

Albritius apud Andreolum *contr*. 288. contra Merendam, qui contrarium tuetur *lib.6. cap.*21. Notandum tamen læsionem inspici non respectu rei, sed respectu ad dubium litis eventum, pro qua transigitur; ut si transigens acceperit decem, cum experti homines pro Jure, seu actione illa darent 30. Marin.2.*resol.*233.*a num.*7.*ad* 11.

DE ARBITRIS.

TIT. IV.

De Divisione, & Definitione Arbitrorum.

DUplex est Arbitrorum genus, teste Proculo in *l.societatem*, §. *arbitrorum, ff.pro socio*, quidquid repugnet Coras. 4. *miscell.* 18. Alii enim sunt, qui a discordantibus assumuntur, ut de Jure & de facto litem sine ordine Judiciario, sed amice tractent, & componant. Et istorum decisio, si fuerit iniqua, ad boni viri, ac Judicis arbitrium redigi debet, *d.§. arbitrorum* ubi Bart. *col.* 2. Bonus autem vir dicitur Judex, ad quem recurritur, *l. continuus, §. cum ita, ff.de verb.obligat.* Et de his in presens non loquimur. Vulgo barbare vocant arbitratores, & amicabiles compositores.

Alii sunt proprie arbitri, qui ex litigantium compromisso, seu consensu eliguntur, ut Juris ordine servato controversiam dirimant. Et horum arbitrio, sive æquum sit, sive iniquum, stare debent; sibi enim imputent, quod tales elegerint, si minus justa sententia sit, *d.§.arbitrorum*, & *l.diem proferre, §.stari, ff.de receptis arbitris*; itaut ne quidem ad arbitrium boni viri redigi queat. Quod tamen correctum est in Regno ex *pragmat.* 2. *hoc. tit.* ubi a cujuscumque arbitri sententia potest ad Judicem loci recurri, ut intra duos menses proximos causam expediat, Maranta *p.6.§.& quando appellatur, num.*273.*cum seq.*

Itaque litigatores prius compromissum faciunt, id est scripturam, ubi tres, e.g. arbitros eligunt, qui intra tot dies controversiam decidant: quorum sententiæ se, suosque hæredes, ac successores staturos promittunt, certa pœna contra eum statuta, qui repugnaverit. Additur etiam quandoque, ne appelletur; nam appellare non licet a sententia, si inter partes ita conventum sit, *l.*1.*§.*1 *ff.a quibus appellare non licet, l.fin. C. appellat.tempor.* Reverter. *dec.*504. Arbitri vero pro sententia obtinent trigesimam partem quantitatis, ad quam alteruter litigator damnatur. Hæc sententia vulgo dicitur laudum, latine vero arbitrium.

Etsi autem arbitri non nisi sponte eligantur, tamen in Regno aliter est inter consanguineos, & affines ad quartum usque gradum; nam si altera pars petat compromissum, altera cogitur idipsum velle; aliter in causa non proceditur, *pragmat.odia litium, eod.* Quæ dispositio I. locum habet in clerico contra laicum petente compromissum: secus vero e con-

contrario; quia clerici legibus laicorum non ligantur, nisi quatenus ipsis conducat, Novar. *ibid. num.* 9. Gramm. *dec.* 100.

II. Procedit etiam inter virum, & uxorem; licet enim inter se affines non sint; in re tamen favorabili veniunt nomine affinium, *l.* 5. ubi Gloss. *C. de hæred. instit.*

De iis, qui Arbitri esse possunt.

OMnes, qui specialiter Jure prohibiti non sunt, ad tractanda arbitria admittuntur, *§. ceteri*. Quare de iis, qui Jure prohibentur, videamus.

I. De Jure civili Judex ordinarius nequit esse arbiter in suos subditos, *l. sed etsi*, §. 1. *ff. eod.* In Regno, si quis Regius officialis ex dispositione Proregis in arbitrum eligatur, trigesimam non consequitur, *pragmat.* 3. *de trigesimis.* Verum de Jure canonico non solum Judex delegatus, sed etiam ordinarius in arbitrum eligi potest, teste Lancelotto hic ex *cap. cum olim*, & *cap. innotuit*, *eod.* de utroque tamen Jure Judices queunt esse amicabiles compositores, Riccius *collect.* 1003. & 1080.

II. Ab arbitrorum munere arcentur servi, *l. Pædius*, §. 1. *ff. eod.* Ita & monachi, & regulares (qui servis similes sunt, ut ait Lancelottus hic) quippe istos quies, & oratio decet, non causarum cognitio, *can. monachi*, *can. præsentium* 10. *quæst.* 1. Idem est de fœminis, *can. mulierum* 33. *q.* 5. *cap. dilecti*, *eod.*

III. Arcentur hæretici, apostatæ, schismatici, infideles, atque ob proprium delictum excommunicati, ut est communis opinio, de qua Perusin. *lib.* 4. *de arbitr. cap.* 6. & 9.

Tandem laicus, si de causa spirituali agatur, arbiter esse nequit, *cap.* 2. *de Judiciis*, *cap. cum contingit*, *eod.* ubi Abbas putat, neque etiam veluti arbitratorem in ea recipi posse, cum spirituales causæ ad solos Ecclesiasticos pertineant, a quibus etiam cognoscendæ, & conciliandæ sunt. Sed si laico, vel laicis adjungatur clericus, recte simul arbitrari possunt: quod est, quando auctoritate Archiepiscopi, S. Pontificis, vel alterius Ecclesiastici Superioris compromittatur in laicum, & clericum simul de rebus spiritualibus, ut aperte habetur in *cap. per tuas*, *eod.* ubi Glossa verbo, *auctoritate*; nam alioqui laicus actuum spiritualium capax esse non potest, *cap. Messana*, & *cap. Sacrosancta*, *de elect.* Sic ergo in hoc casu, quod laicus per se non haberet, consequitur per conjunctam personam: quod in Jure novum non est, *l. mulieri*, *ff. de conditionib. & demonstrationib. l. ult. ff. de lib. & posth.* DD. in *l. utrum*, *ff. de assignat. libertor.* Etsi aliter Lancelottus hic *§. sed nec* videatur sentire, in solum laicum ex Apostolica auctoritate posse de re spirituali compromissum fieri: quod non est facile admittendum, cum nullo Jure probetur: immo contra-

trarium ex citatis capitulis appareat,& constat ex supra disputatis, quia hæc spiritualium cognitio ad Ecclesiam de Jure divino pertinet.

De Causis, in quibus Arbitri non recipiuntur.

PLurimæ causæ sunt,quas per Judices majores, & qui Jurisdictionem habent,expedire omnino oportet. Ita sunt causæ liberales,ubi scilicet de libertate agitur,*l.1.C.de pedaneis Judicibus, cap.penult.eod.* Item causæ matrimoniorum, *cap.causa, in fine , de in integrum restitutione* : causæ monachorum, DD.in *l.non distinguemus,§.de liberali,ff.eod.*causæ restitutionem in integrum,*d.cap.causa, in princ. l. fin. C.ubi, & apud quem.*Insuper causæ criminales,*d.cap.causa, in fin.d.l.non distinguemus, §.Julianus,* Lancellottus addit causas filiationis, *argum. ex l. abdicatio. C.de patria potestate,*ubi tamen nihil extat,quod ad hanc rem faciat.

De modis, quibus Arbitrium finitur.

I. EXpirat prolata sententia,nempe,cum de omnibus,de quibus compromissum fuit,arbiter pronunciat;nam si de quibusdam tantum sententiam tulerit,compromissum non expirat. Id autem facere potest, cum in compromisso adest clausula , ut arbiter possit separatim plures causas diffinire,*l.quod tamen,*ubi Bart.*num.1.ff.eod.*Gl.in *cap.5. eod.verbo,causis expressis* : aliter enim sententia super quibusdam prolata nulla est,Franch *dec.354.num.4.* Ratio est,quia compromissum censetur individuum,uti etiam arbitrium, sive laudum,quod pro parte recipi non potest,Franch.idem *dec.173.num.6.*

II. Expirat lapsu temporis compromisso compræhensi; nisi litigatores terminum prorogaverint,*l.si cum dies,ff.eod.*ubi etiam habetur , arbitros teneri stare prorogationi , si per eos steterit , quo minus sententia prolata sit: secus, non item.

III. Compromissa finiuntur, sive arbitrorum , sive litigantium morte ; nisi compromissum factum sit cum clausula , ut hæredes etiam ipsi stare obligentur, *§.fin.*

Quæres,an quando compromissum finitur,acta pro eo tempore gesta etiam suam vim amittant?Respondet Glossa distinguendo inter acta litis,ut contestatio , satisdatio, & id genus alia : & ista una cum compromisso pereunt,Innoc.& Abbas in *cap.causam quæ, de testib.*Et inter acta causæ,puta attestationes, Partium confessiones, & cetera, quæ ad merita causæ pertinent,& ista cum compromisso non expirant , quia per se vim habent,vel ob publicam formam, qua constant, DD.in *l.pen. C.eod.* Canonistæ in *cap.fin.eod.* Ita quoque cum compromisso non perimuntur effectus ab eodem producti,veluti mala fides, ex qua usucapio , vel præscriptio interrumpitur,Bald.in *d.cap.causam,*Abbas in *d.cap.fin.eod.*

De

De in Jus vocando.

TIT. V.

JAm de Judicii ordine videndum est, quod a citatione exordium capit: quare de ea primo loco agendum est. Etsi autem citatio, stricte sumta, non eadem sit, atque in Jus vocatio: quandoquidem actor in Jus vocare dicitur: Præco vero, sive nuncius citare; quocirca rectissime Brissonius *de verb. signif.* ait, citare esse per præconem vocare. Hodie tamen distinctio confusa est. Vide Vultejum 2. *discept.*

De Definitione Citationis, ejusdemque Divisione.

CItatio est vocatio rei per præconem coram Magistratu, qui Jurisdictioni præest, ut de Jure suo possit experiri. Hoc est, ut vel juste cedat actori, vel juste se defendat; ex quo fit, ut citatio de Jure naturali dicatur inventa, ne scilicet reus indicta causa, seu indefensus, condemnetur *Clem. pastoralis*, *de re judicata*.

Hæc citatio multiplex est. Una dicitur verbalis, cum Præco oretenus Jussu Judicis Reum in Jus vocat, *l. pen. ff. de in integrum restitutione*. Verum Præco dein referre tenetur, quod citaverit, cujus fidei statur; nisi vir honestæ conditionis, & fide dignus Jurejurando affirmet, se non esse citatum: nam eo casu ipsi potius statur, quam præconi, Maranta *p. 6. de citatione*, Muscatellus *p. 2.* Gl. *intimatio*, *num.* 18.

II. Est Edictalis, quæ fit a præcone per scripturam a Magistratu emissam. Hanc plautus libello fieri dicit, Jurisconsulti autem edicto, *l. Senatus, §. Divus*, *l. Arianus*, *in fine*, *ff. de Jure fisci*. Quæ scriptura debet per præconem reo exhiberi: vel saltem affigi, ut accidit, quando debitores, vel delinquentes coram in Jus vocari non possunt, vel quia dolose latitant: vel eo locorum morantur, quo nuncius non est tutum accedere: vel quoties creditores hæreditatis sunt incerti, qui edictis generalibus propositis citantur. Sic in venditionibus, quæ ad creditorum instantiam fiunt sub hasta, hi, quorum interest, edicto citantur. Ita etiam per excommunicationem conscii ad revelandum vocantur. Hoc autem edictum prius recitari oportet: dein in valvis Curiæ, seu Ecclesiæ affigi.

III. Est Realis, quæ fit per capturam rei, duplici de causa. I. in criminalibus, ubi, ne Judicis sententia eludatur, incumbimus personæ. II. in civilibus, si suspicio sit, ne debitor solum vertat, vel in tutum se recipiat, confugiendo ad Ecclesiam, cum bona in urbe non habeat, Bart. in *l. consentaneum*, *C. quomodo*, *& quando Judex*.

IV. Est per signa, ut per sonitum tubæ, cum in M. C. instrumenta liquidantur: per tympanum, cum milites vocantur in aciem: per nolam, cum cives ad comitia adesse jubentur.

De iis, quæ ad Citationem exiguntur.

I. Attendendæ sunt personæ Judicis, & Rei. Opus itaque est, ut Judex Jurisdictionem habeat in eum, quem in Judicium vocat; alioqui reus, etsi teneatur coram Judice venire, ne majestatem judicantis spernere videatur, tamen opposita exceptione incompetentiæ, hoc est Judicis non sui, forum declinabit, *l.3. cum l.si quis, ff. de Judiciis*. Post citationem Jurisdictio Judicis in reum perpetua evadit, itaut si deinde reus alterius Jurisdictionis fiat, quasi præventus, Jus revocandi forum non habebit. Quod intellige tam de Judice ordinario, quam Delegato, *cap. proposuisti, de foro competenti, cap. ult. de officio delegati*. Nam ubi cœptum est Judicium, ibi finiatur oportet.

II. Attenditur locus, qui debet esse certus, citantis Jurisdictioni subjectus, honestus, & citato tutus; nam si quis vocetur in eum locum, ubi sine vitæ periculo degere nequit, non tenetur comparere: puta si locus sit intutus ob capitales inimicitias, etiam sua culpa contractas, Canonistæ in *cap. veniens, de accusationibus, cap. de cetero, de sententia excomm.* Idipsum est, si in loco, quo venire Jussus est, pestis sæviat, Abbas in *cap. cum dilecti, de dolo, & contumacia*, Bart. in *l. de ætate, §. nihil, ff. de interrogat. action.*

III. Tempus, nam diebus festivis a litibus, & jurgiis cessandum est, itaut sint, ut Plautus loquitur, alcedonia in foro. Cic. 2. *ll. Feriis jurgia amovento*. Itaque si quis citetur in die festivo, e.g. die solis, ut in Jus veniat, citatio nullius momenti est, cum eo tempore recedendum sit a contentionibus, & soli Deo vacare, Lancellottus, *§. sed etsi*. Quod tamen de Jure Regni est correctum, ubi citatio valet, & reus prima die non festiva in Judicium se sistet, Carav. ad *Ritum* 17. & 253. Itaque diebus festis nullo modo Judicia queunt exerceri, etsi de placito consensu litigantium fiant. Sed excipe, si necessitas urgeat, hoc est periculum sit in mora, & res tempore peritura sit, *l.1. cum duab. seqq. ff. de feriis*. Excipe etiam, si pietas suadeat, cum aliis causis, de quibus Abbas in *cap. fin. de feriis*, quæ his versibus concluduntur:

Hæc faciunt causas festis tractare diebus,
Pax, scelus admissum, manumissio, res peritura,
Terminus expirans, mora, testis abesse volentis,
Cumque potestatis Patriæ Jus filius exit.

Idipsum est in feriis ob dies Caniculares, ob vindemias, Principis nuptias inditas, & in quovis Justitio; ita tamen ut in his feriis queant litigatores Juri suo cedere, & citationem admittere, *l. sed etsi, §. feriæ, ff. ex quibus causis major*. DD. in *l. si feriatos, ff. de feriis cap. ult. de feriis*. Græci alios dies omnino feriatos habent, nisi si forte Imperator dispensando

ſando,vel ob occurrentem neceſſitatem in illis etiam Judicium exerceri velit:alios ex parte feriatos,a mane ad ipſum Miniſterii tempus de quibus Manuelis Conneni *Novell.apud Balſam.ad tit.7.Nomoc.Photii,cap.*1.Illi nefaſti,hi interciſi.Cultus Dominicæ ab Apoſtolis eſt inſtitutus , ut refert D.Auguſt.*ſerm.25.de tempore*, ut in quo Chriſtus natus eſt, ut in 6.*Synodo*, *cap.* 8. & in eodem a mortuis reſurrexit , quare in eo ſoli Deo vacandum,*Synodus Nicena*, *can.*20. Hinc Conſtantinus M. hunc diem, quam Solis vocat,feſtum eſſe ſanxit,& a Judiciis recedi, *l.*1. *C.Th. de feriis*, Euſebius in *vita lib.* 4. *cap.* 18. *& ſeqq.* ubi etiam notat , eundem Imperatorem a Judiciis , & negotiis juſſiſſe recedi feria ſexta in memoriam Paſſionis Chriſti , Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 8. Quod poſtremum hodie in uſu non eſt .

Per dies etiam feriatos abſtinemus a ſuppliciis reorum, *cap.*1.*de feriis*. Quod & leges civiles conſtituerunt , vel Seneca teſte in *5.controv.* qui diebus feſtis intercedentibus pœnam ex lege differri ait.

De Trina Citatione , & Peremtorio .

EA eſt legis manſuetudo , ut non modo ſemel reum in Judicium vocet, ſed & non comparente, id ipſum faciat iterum , & tertio. Idque facit,vel tertiis literis ad reum tranſmiſſis , vel tertiis edictis loco publico affixis, *l.conſentaneum*, *C.quo modo,& quando Judicis ſententia l.contumacia* , §.1. *ff. de Judiciis*. Ceterum ſi reus nec etiam ita reſpondeat, actor peremtorium impetrabit,ubi reo comminatur Judex , ſe etiam eo indefenſo,cogniturum de cauſa,& ſuper ea pronunciaturum,*l.in peremtorio* ,*ff.cit. tit*. Sic autem agetur ut non ſemper actor præſens vincat , ſed etiam quandoque reus , ſi apparuerit, ipſum bonam cauſam habere, *l.& poſt edictum,ff.cit.tit.*

Verum non ſemper citationes iſtæ ſucceſſivæ , & diverſis temporibus proponuntur : ſed quandoque ſimul , quod appellatur . Unum pro omnibus : aliquando vero peremtorium datur poſt unam citationem , aliquando poſt alteram.Hoc autem in arbitrio Judicis eſt,qui pro conditione cauſæ, vel perſonæ,vel temporis ordinem edictorum , & compendium moderabitur , *l.nonnunquam*, *ff. de judiciis* , *cap.reprehenſibilis, de appellationibus*,*cap.conſtitit*,*de officio delegati.*

Quibus cauſis citatus in Jus non veniens excuſetur.

CUm reus juſtam habeat excuſationis cauſam , & citatus In Jus non venerit,excuſatur:dummodo impedimento ceſſante,cum primum potuerit , ſui copiam faciat,*cap.cum dilecti*, *de dolo*, & inſuper Judicem de impedimento certum faciat , Abbas in *cap. querelam*, *de procuratorib.*Afflict.*dec.*29.ubi Urſilius.Juſta autem cauſa eſt,ſi quis culpa adverſarii detineatur,*cap.ex literis*,*de in integrum reſtitutione*: aut ad majus

Tri-

Tribunal vocatus sit, *l. contra pupillum*, §. 1. *ff. si quis cautionib.* vel quia in vinculis est, *l. succurritur*, *ff. ex quibus causis majores*: vel quia Jussu Principis in legatione est, *can. si Episcopus, dist.* 8.

De Dolo, & Contumacia, & in Possessionem Missione.

TIT. VI.

Reus legitime citatus, nec legitime impeditus, si in Jus non veniat, dicitur contumax, utpote qui Superioris Jurisdictionem sprevisse censetur, *l. 2. ff. si quis in Jus vocatus*: eoque variis pœnis coerceri queat, ut excommunicatione, communi flagello non obedientium Ecclesiæ Ecclesiasticisque præceptis: item mittendo actorem in possessionem rerum debitoris. Præsumtionem adversus se ipsum inducit reus, qui judicium & veritatis inquisitionem fugit, *cap. nullus*, *de præsumptionib.* §. *si vero, novella* 53. ubi dicitur: *Qui fugit, sui ipsius accusator est*. Unde vox illa Senecæ: *Fatetur facinus, qui Judicium fugit*. Quæ tamen pœnæ non omnes irrogantur adversus eundem; sed optio Judicis est, ut unam seligat, quæ magis timenda videtur; ad aliam processurus, si contumax ita sit meritus, *cap. ult. ut lite non contestata*, cum regula sit, ut unum delictum una etiam pœna coerceatur, DD. in *l. qui fidem. ff. de pactis*, *l. ubi pactum*, *C. de transactionib. cum concordantib.* Ubi illud observandum est, excommunicationem irrogari, cum nimia videtur superbia, & contumacia rei, velut in subsidium, ex regula Trident. *sess.* 25. *de refor. cap.* 3. *d. cap. ult.*

Frequens pœna in contumacem est missio in possessionem, quæ fit per primum, & secundum decretum, ex *l. Fulcinius*, *ff. ex quibus causis in possessionem eatur*, & *l. si infinita*, §. *Julianus*, *ff. de damno infecto*. In Regno per *pragmat. relationem*, post rei contumaciam, in actoris arbitrio est, an velit petere terminum ad probationes deducendas, quo lis finem habeat: an potius ex primo, & secundo decreto, velit in rerum possessionem mitti.

Ex primo decreto actor non consequitur veram rerum possessionem, quas pignoris, & custodiæ causa dicitur detinere; itaut si actio sit realis, totius rei detentio impertitur actori, *cap. contingit*, *eod. l. si quis emtionis*, §. *sed si quis*, *ff. de præscriptionib.* 30. *annorum*. Secus est in actione personali, ubi in ea rerum parte actori detentio conceditur, quam ratio debiti exigit, sic, ut prius incipiatur a mobilibus, quibus non sufficientibus, venitur ad res soli, DD. in *l. a Divo Pio*, *ff. de re judic.* & in *d. cap. quoniam frequenter*. Sed in Regno primum decretum in actione personali detentionem tribuit; in reali veram possessionem, *Const. reivindicatio*.

Si a die primi decreti reus per tres menses in contumacia persistat,

licet Judici secundum decretum facere, quo vera actori possessio concedatur, ex *d. pragmat. relationem*: sed vera de Jure canonico nonnisi post annum, potest ad secundum decretum transiri ut hic in §. *illud quoque*.

Itaque, ne actor per secundum decretum veram rerum possessionem adipiscatur, debet reus intra prædictum annum coram Judice ordinario comparere, ac præstare cautionem de parendo Juri; sic enim Judex ad secundum decretum non deveniet. Ceterum si copia Judicis non adsit, licitum sit reo hanc cautionem præstare coram viris publicis, & honestis, puta tabellione, & testibus: nam eo casu etsi Judex hanc cautionis præstationem ignorans, ad secundum decretum post annum deveniat, adhuc tamen ex eo vera in actorem possessio non transferetur, quam reus auctoritate Apostolica etiam post annum recuperabit, ut notatur hic ex *d. cap. quoniam frequenter*, §. *in aliis*, *can. potest. 16. q. 3. cap. pastoralis*, §. *præterea*, *de officio delegati*, *cum concordantib.*

Hæc locum habent in causis temporalibus: nam in spiritualibus, veluti in dignitate, vel beneficio Ecclesiastico, secus est; eo quod post contumaciam rei, actor in possessionem mittendus non est; cum omnino Judex debeat, diligenter examinato negotio per probationes, legitime causam determinare, absentiam contumacis divina replente præsentia. Et hoc fit ne ad Ecclesiam vitiosis pateat ingressus, *cap. 1. de eo, qui mittitur in possessionem in 6.* Hostiensis in *cap. majoribus, de præbendis*, & *cap. pen. de verb. signif.* Itaque si Episcopus ob fidei, vel morum causam a concilio citatus, copiam sui non faciat, licet ob contumaciam queat excommunicari, tamen nonnisi causa legitima discussa deponitur, *cap. de Quod vultdeo, de Judic.*

Si quis litem contestatam deserit, quod dicitur eremodicium, plectitur damno litis, *l. contumacia, ff. de re judicata*. Aliquando ipse actor est contumax, qui inchoavit. Et in eo indistincte, sive post litis contestationem, sive ante desistat, servatur quod est in *Novella* 112. & in *d. c. ult.* ut postquam fuerit tribus legitimis edictis evocatus, si Judici non obtemperaverit, habeat adhuc annum, intra quem contumaciam suam emendare possit, redditis ante omnia reo sumtibus, quos fecit in Judicio: post annum vero ut auditis rei allegationibus, & receptis testibus a reo productis, Judex actore absente, possit procedere ad sententiam diffinitivam. Quippe major, & fœdior est contumacia actoris, qui controversiam movit, quam contumacia rei, quem non ita dedecet Judicium fugere, vel subterfugere, Cujacius in *d. cap. ult. in fine*. Sed si neque reus venerit, contumaciæ invicem compensantur, *l. si duo, ff. de dolo, l. si ambo, ff. de compensationibus*. Est & alia pœna, ut actor semel contumax ad aliam citationem non admittatur, nisi idoneam cautionem per pignora, vel fidejussores dederit, in posterum comparendi, §. *idem quoque*.

De

De Libelli conceptione, & oblatione.

TIT. VII.

UBi reus in Judicium venit, actor libellum Judici offeret, quo ipsi actoris mens, & Jus innotescat: qui libellus dein a Judice offertur reo, ut notat Abbas in *cap. 1. eod.* Est autem libellus brevis scriptura, claram actoris intentionem continens, & contra adversarium necessario concludens, ut hic definitur. Erit vero clarus, si contineat nomen ejus, coram quo actor comparet, & nomen actoris, & rei, & quid petat, & qua de causa, seu quo Jure.

Quoniam vero libellus est fundamentum causæ, diligenter ab actore considerari oportet factum, seu res inter Partes gesta, eaque curiose exponi; nam minima facti immutatione immutatur Jus, & qui vincere debebat, causa cadit, & contra. Pariter exacta inspicienda est natura, & qualitas actoris, & Juris, ex quo quis aliquid sibi dari, vel fieri petit. Nam si una actio pro alia proponatur, reus absolvitur ab observatione Judicii, *l. properandum, C. de Judiciis*: veluti si contra tertium rei possessorem, pro reivindicatione, proponamus actionem personalem. Et hoc formula cadere dicitur a Latinis, teste Budæo in *l. 2. ff. de orig. Juris*; nam formula est libellus.

Duæ sunt libellorum species. Prior Conventionalis, quo in civilibus disceptationibus utimur, dum vel rem nostram petimus in actione reali vel sane rem nobis debitam in actione personali. In eo, si agat in rem, perspicue designata re, quam petit, *cap. 2. eod. l. 6. ff. de rei vind.* vel si agat in personam, expressa causa obligationis, causa debiti, *cap. 3. eod. l. an ead.* §. *actiones, ff. de except. rei Judicatæ*. Hæc nisi fiat, non ob eam rearguitur, vel culpatur libellus, *l. 3. C. de annuis exceptionibus, cap. 1. §. secus, de sententia, & re Judic.* Potest tamen reus conventus ab actore petere, ut sibi perspicue rem designet, vel causam debiti exprimat; itant, Judice reum ita excipientem non audiente, possit is appellare, ut ex dictis capitulis notat Cujacius ibidem. Posterior est accusatorius, quo quis alium apud Judicem criminis reum defert, *l. libellorum, ff. de accusatorib.* ubi Bart. Regula est, ut in Judicio sive civili, sive criminali, nemo sine scripto, & libelli oblatione recipiatur, *can. legum 2. q. 1. can. accusatorum 2. q. 8.* Sunt tamen casus, in quibus hæc oblatio minime est necessaria, ut in causis, ubi de plano, & sine strepitu, & figura Judicii procedendum est, de quibus jam supra egimus. Item cum proceditur via executiva vigore instrumenti, vel pro exigendis pensionibus domorum Neapoli: item in causis depositi, vel cum revocantur attentata lite pendente, vel quoties agitur actione in factum, e.g. cum maritus pro rebus sibi ab uxore furto sublatis agit non actione furti, se rerum amotarum, quæ

actio in factum dicitur;eo quod in honorem matrimonii turpis actio inter conjuges denegatur,*l.2. ff.rerum amotarum*. Tandem non exigitur libellus,si causæ modici momenti sint,*auth.nisi breviores,C.de sententiis ex breviculo recitandis*.Vide Riccium hic.

De Exceptionibus, & Replicationibus.

TIT. VIII.

POstquam libellus reo est ostensus, Jus iste habet proponendi adversus actorem exceptiones, quibus se tueatur, contra quas tamen actor replicare potest,ideo recte hic titulus adnectitur.Sit ego.

De Exceptionis definitione.

EXceptio est actionis exclusio, *l.1.ff.eod.* Quanquam Pauli definitionem quidam ex eo capite damnant,quod compluries per exceptiones,quæ dicuntur facti,non excluditur actio, hoc est Jus aliquid actoris, sed nuda ejusdem intentio: quoties scilicet quis actione jam perempta, veluti per solutionem debiti,tamen de facto agit,non de Jure.Quocirca Lancelottus hic exceptionem plenius definivisse videtur, dicendo, Exceptio est actionis,vel intentionis exclusio.

Sed respondetur,quod etsi actio stricte sumta exigat Jus aliquid verum, & existens, quod ope exceptionis excludi queat;tamen usuvenit quandoque ex intentione agentis,ut Jus,quod non adest, sed jam forte adfuit,inesse Judicetur:ideo ad hoc præsumtum, & putatum Jus excludendum opus est exceptione,ne aliter Judex,si nihil contra opponeretur, reum innocentem condemnet. Propterea omnis exceptio recte dicitur, quod sit actionis exclusio,scilicet sive veræ, sive præsumptæ.

De divisione Exceptionis.

PRæcipua exceptionum divisio est,ut aliæ sint dilatoriæ,aliæ peremtoriæ,*l.2.§.fin.l.3.ff.eod.*

Dilatoriæ sunt,quæ rem,& Judicium differunt, ut hic in principio. Nam ex his aliæ sunt dilatoriæ rei, seu solutionis, ut quæ opponi solent adversus eum,qui agunt ante tempus pactionis,hoc est, ante tempus pacto comprehensum:ut si qui promisit ante quinquennium non petere,ante quinquennium petat, exceptione dilatoria submovebitur, Abbas in *cap.exceptione, vers.secundæ, tit.eod.* Idem est, si quis petat ante diem, vel,conditionem contractui adjectam.Aliæ vero sunt dilatoriæ Judicii,ut illæ quæ speciali nomine fori declinatoriæ dicuntur: ut si quis forte corā Judice non suo citatus,petat litem,causamque ad Judicem suum remitti;quippe is non effugiet Judicium,quod a suo Judice finem accipiet.

Peremptoriæ exceptiones sunt, quæ actionem, cui opponuntur in per-

perpetuum tollunt. Et hæ quoque in duplici genere sunt. Nam quædam sunt simpliciter peremptoriæ, quæ scilicet non impediunt litis ingressum, & contestationem; nam etsi ante contestationem opponantur, licitum est tamen Judici litem contestari, & deinde probationes admittere, quibus exceptiones istæ probentur. Hujusmodi est exceptio pacti conventi de non petendo, quæ licet peremptoria sit, tamen litis contestationem non impedit, Bart. in *l. si tibi, §. pactus ne peteret, ff. de pactis*. Idem est de exceptionibus solutionis, compensationis, & reliquæ id genus, de quibus Canonistæ in *cap. 2. de litis contestatione, in 6.* Quædam sunt peremptoriæ litis finitæ, quæ litis ingressum remorantur, cujusmodi est exceptio transactionis, quæ ad hoc inventa est, ut lis finiatur: item Jusjurandi, rei Judicatæ: cum absurdum sit de rebus iisdem novum, atque novum Judicium fieri, & forensia Jurgia in infinitum protrahi, ut hic *§. harum.*

Sunt præterea exceptiones quædam annomalæ, hoc est, irregulares, quæ neque dilatoriis, neque peremptoriis facile accenseri possunt, ut notat Lancelottus in *§. sunt & aliæ.* Ita sunt, quæ ad versus productos, testes opponuntur, quod sint infames, excommunicati, aut aliter criminosi. Quandoquidem istæ differunt litis principalis cursum, ut est in dilatoriii neque causam perimunt. Quidquid tamen sit, ante sententiam propons debent, ut notatur in nostro textu. Pro cujus rei intelligentia, sit.

De tempore proponendarum Exceptionum.

HOc tempus varium est. Nam primo exceptiones dilatoriæ, quæ in specie declinatoriæ nuncupantur, opponendæ sunt non modo ante litem contestatam, verum etiam ante omnem aliam dilatoriam exceptionem in ipsa citatione; nam si quis patiatur Judicium quoquo modo coram non suo Judice incipere, amplius opponendo incompetentiam non audietur: videtur enim in illum Judicem consensisse, qui de incompetente factus est competens, *cap. pastoralis, eod. cap. inter monasterium, de re judic. l. apertissimi*, & *l. cum specialis, C. de Judiciis, l. fin. C. de exceptionibus.* Itaque si quis ante declinatoriam, aliam opponat exceptionem, veluti quod actor sit excommunicatus; jam declinatoriam amisit, de communi Felinus in *d. cap. inter monasterium*, Castrens. in *l. si convenerit, num. 3. ff. de Jurisdict. omnium Judicum.* Excipe, si declinatoria exceptio vim habeat peremptoriæ, quæ post litis contestationem non temere opponitur: unde clericus semper Judicem laicum sibi esse incompetentem objicere potest, *cap. si diligenti, de foro competenti.*

II. In exceptionibus reliquis simpliciter dilatariis regula est, ut ante litis contestationem debeant opponi, & probari, cum ea respiciant, quæ ad Judicium pertinent, *l. fin. C. de exptionib. l. filiusfam. ff. de procuratorib.* Quæ regula plures exceptiones patitur. I. si exceptio post litem contesta-

testatam emergat, veluti si in ipso litis cursu Judex fiat litigatori suspectus; nam quæ de novo emergunt, novo indigent auxilio, *l. de ætate*, §. *ex causa, ff. de ventre inspic.* Quod intellige, quando nova hæc exceptionis causa non superveniat facto ipsius opponentis, Maranta *p. 6. memb. 9. num. 9.* II. si quis declinatoriam exceptionem ante litem contestatam ignoret, nam post contestatam litem opponere non prohibetur, Gaill. *1. obs. 37. num. 11.* quod est etiamsi dubitando quis exceptionem antecedenter cognoverit; nam dubitans æquiparatur ignoranti. Id autem verum est, si opponens Jurejurando fidem faciat, se nescisse: quippe hoc casu Juramentum est legitima probatio, ut notat Gl. hic, §. *sed lite, v. Jurejurando.* III. si exceptio sit hujusmodi, quæ retroactum processum nullum reddat, ut exceptio falsi procuratoris, falsi tutoris, excommunicationis, quæ vim peremptoriarum habent, Felin. in *cap. cum Joann. de fide instrumentorum*, Gloss. & DD. in *l. 1. §. ult. ff. de feriis.*

III. Peremtoriæ, quia non agunt de Judicio constituendo, sed de jam constituto finiendo, ideo in quavis Judicii parte, ante tamen sententiam recte opponuntur, *l. 4. & 8. C. de exceptionib. l. 2. C. sententiam rescindi non posse.* Sunt tamen quædam exceptiones, quæ etiam post sententiam recipiuntur: ut exceptio falsi instrumenti, *cap. licet, de probationib.* item ea, quæ datur donatori, ut non teneatur, nisi deducto ære alieno, *l. Nesennius, §. ult. ff. de re judic. l. qui id, quod, ff. de donationib.* Idem est de exceptione Macedoniani, & Vellejani, *l. tamen, ff. ad Maced. l. Mulier, l. antiquæ, C. ad Vellejan.* ea quæ datur militi, si ea miles propter Juris ignorantiam usus non fuerit, *l. 1. C. de juris, & facti ignor.* Idipsum est de exceptione rei Judicatæ, inventarii, solutionis compensationis, & similium, de quibus DD. in *l. peremptorias, C. eod.* & in *l. peremptoria, C. sententiam rescindi non posse.*

De Exceptione Excommunicationis.

EXcommunicationis exceptio quandoque vim habet peremptoriæ, & ejus, cui opponitur, omnino perimit, ut si quis electus sit excommunicatus, vel ab excommunicatis electus, Gloss. 2. in *Clem. 1. eod.* Quandoque vim habet dilatoriæ, cum scilicet Judicium remoratur; hæc autem etsi dilatoria sit, illud tamen speciale habet, quod etiam post litem contestatam, quin etiam post sententiam valide opponitur, ne scilicet reus cum excommunicato versari compellatur in periculum animæ suæ, §. *his adnumeranda.*

Ceterum ex Innocentiana constitutione in *cap. pia, eod. in 6.* ad hanc exceptionem recte opponendam, tria exiguntur. I. ut in specie exprimatur excommunicationis causa, veluti ob publicam Clerici percussionem. II. ut apponatur nomen sive proprium, sive appellativum Judicis, qui excommunicationem fecit. III. ut intra dies 8. post oppositionem

pro-

probetur,quod nisi fiat,Judex ulterius progredi potest.

Sed hic notandum est I. reum, qui dolo excommunicationem opponere distulit,audiri quidem, cum eam tandem opponit, sed expensas legitimas actori reficere compelli. Secus vero si distulerit ex justa causa,veluti quia in promtu probationes non habebat, Abbas in *cap.exceptionum,eod.*per textum in *can.plerumque* 2 *q.7.*

II. Ut hæc procedant in excommunicatione majori publica,sive ob Clerici percussionem,sive ob denunciationem factam a Judice delegato,vel ordinario;hæc enim non modo a Sacramentorum perceptione,sed etiam a fidelium communione separat. Itaque aliter se res habet in excommunicatione minori,quæ solum passivam Sacramentorum communionem tollit, *cap.1.eod.in 6.*

III. Exceptionem hanc in prima tantum instantia locum habere: quod si actor succubens appellet,prætextu excommunicationis a prosequutione appellationis removeri non potest,ut hic in *§.hæc tamen.*Quod si objicias ex textu in *cap.per tuas, de sententia excommunicationis*,ubi excommunicatus appellans non auditur; tunc responde tur id non procedere, cum quis appellat ab ipsa sententia excommunicationis, quam dicit injustam;nos vero hic loqui de alio quovis gravamine, ut recte ait Abbas in *cap.significaverunt*,& *cap.fin.eod.*

IV. Reum excommunicatum non posse exceptione excommunicationis uti contra actorem,qui & ipse hoc vinculo innodatus sit;nam, ut dicitur,nil Judæus Judæo, nil Catelina Cethego. Quod est in exceptionibus reliquis,nec enim perjuris, nec plura beneficia possidens idem crimen alteri recte objiciet.Quod restringe, cum reus non excipit suo nomine,sed vel nomine Ecclesiæ, tanquam Syndicus, vel nomine pupilli & minoris, tanquam tutor,& curator; nam eo casu si has exceptiones opponat,audiendus est,*§.cavebit*, *cum seq.*

De Replicationibus.

Sicuti reo adversus actorem datur exceptio,ita actori pro tuitione sui Juris conceditur replicatio,quæ est quasi exceptionis exceptio; de qua re vide latius in *Institutionib.Cæsareis lib.4.tit.de replicationibus.*

De Mutuis Petitionibus.
TIT. IX.

Mutua petitio est,quam vulgo reconventionem dicimus ut si quis conventus coram Titio Judice ex causa mutui, reconveniat actorem ex causa venditi: quod ante litem contestatam fieri oportet, cum causa reconventionis ab eodem Judice cognoscatur simul cum causa conventionis,itaut termini utrique causæ sint communes; & quasi

nova

nova acta fiant, quæ etiam poterunt distincta fieri: & tandem unica sententia, vel duplici utrumque Judicium diffinietur: semper tamen primo Judicium conventionis præmittetur, *auth. de reconventione*. Ex quibus patet reconventionem esse vere novam actionem ad novum Judicium per nova acta constituendum: prorsus ut, si actor reconventus non respondeat, non solum fiat contumax, sed etiam non possit petere, ut in causa conventionis procedatur, eo quod ad lites celeriter terminandas, Justinianus utramque causam simul expediri voluit, Faber 20. *conject.* 5.

Hinc fit, Judicem, qui alioqui erat actori incompetens in causa reconventionis, competentem eidem fieri: cujus enim quis in agendo observatur arbitrium, eundem habere contra se Judicem dedignari non debet, *can.* 1. §. *cujus* 3. *q.* 6. *l. cum Papinianus, C. de sententiis*. Unde ex reconventione potest quis etiam in clericos Jurisdictionem habere, ut dictum est in *tit. de Judiciis*. Id vero procedit, tam si Judex sit ordinarius, quam delegatus, *cap.* 1. *eod. cap. prudentiam, de officio delegati*: non tamen coram arbitris, qui compromissi fines excedere non possunt. Vide Abb. post Specul. in *cap. cum dilectus, de arbitris*, & in *cap.* 1. *eod.*

Ex supradicta regula excipe I. si reus coram Judice laico conventus actorem super causa spirituali velit convenire, veluti Juspatronatus, *cap. quando, de Judiciis*, aut decimarum, *cap. tua* 1. & 2 *de decimis*, aut matrimonii, *cap.* 1. *de consanguin.* semper enim causa spiritualis coram Ecclesiastico proponatur, & examinetur oportet.

II. Si reus excommunicatione fuerit innodatus; quamvis enim hic possit se ipsum defendere opponendo exceptiones, non tamen potest offendere reconveniendo actorem, ut hic in §. *idem Juris*, Canonistæ in *cap.* 1. *de rescript in* 6.

III. In causis criminalibus, cum accusatus debeat prius seipsum a nota accusationis purgare, mox vero actorem reaccusare, *l. is, qui reus, ff. de publ. Judic. l.* 1. & *l. neganda, C. qui accusare non possunt*. Quæ tamen doctrina locum non habet, quoties reaccusatoris delictum est dependens ab accusatoris delicto, ut notat Bart. in *d. l. is qui reus*; veluti si de adulterio accusatus, actorem de lenocinio in eodem adulterio præstito reaccuset, *l.* 2. §. *extraneus. ff. ad l. Jul. de adulteriis.*

IV. In spolio reconventio locum non habet. Ideo sit.

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

TIT. X.

Quis dicatur Spoliator.

ACtio Spolii in Jure civili dicitur interdictum, Unde vi. Si quis ergo per vim de possessione sive rei, sive Juris dejecti est, dicitur spoliatus, & delictum ipsum, spolium. Id vero exosum est legibus, cum nemo

ipsi

sibi ipsi Jus dicere possit, spreta Magistratus Jurisdictione: quod spolium committi potest non solum à privatis personis, sed etiam ab Judice, qui aut incompetens de facto reum damnet: aut competens, sed Juris ordine non servato, aut nulliter prolata sententia, *cap. cum ad sedem*, *cap. conquerente, de restit. spol l. meminerint, C. unde vi, l. ult. C. si per vim.*

Is quoque spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliaverit, tamen alteri mandavit, ut spoliet, aut spolium suo patratum nomine ratum habuit, cum ratihabitio æquipararetur mandato, Accurs. in *l. 1. §. sed & cum quis, ff. de vi, & vi armata*, Ripa in *l. naturaliter, §. nihil, ff. de acq. poss.* Ita etiam, qui rem spolio occupatam sciens prudens donando, emendo, aut alia de causa recipiat: nam etsi vere spoliator non sit, tamen pro spoliatore habebitur, *cap. sæpe, eod.* Quod quidem verum est de Jure canonico, nam de Jure civili, cum a te dejectus sum, si quis eandem rem possidere cœperit, non possum cum alio, quam tecum interdicto experiri, seu de spolio agere, *l. cum à te, ff. de vi, & vi armata.* Nimirum quia interdictum Unde vi est scriptum in personam hoc modo, Unde tu illum vi dejecisti. Datur tamen in hæredem prædonis, *l. 1. §. ult. l. 2. ff. cit. tit.* quia hæres succedit in omne vitium defuncti, quod non est de successore singulari, *l. cum heres, ff. de diversis, & temporal. præscript. l. pen. C. de acq. poss.* Et ex his legibus deduxit D. Ambrosius, quod ait. Facto auctoris damnari successionem hæredis, *can. ait 1. q. 1.*

De Pœnis Spoliatoris.

HÆ plures computantur. I. spoliatus, sive dejectus agens interdicto unde vi, præ omnibus in possessione restituendus, nulla contra ipsum exceptione obstante, Fach. 8. *contr. 10.* sic, ut non sit satis pignora dare, vel fidejussores, cum omnino res ipsa debeat restitui, *cap. cum aliquibus, de sententia excomm. can. Episcopi, §. 1. 3. q. 1.* Quare si res ablata non extet, ejus æstimatio præstanda est, quam suo Jurejurando dejectus palam faciet. Sed si hic in immensum Juraverit, tunc partes Judicis erunt Juramentum ad modum redigere, attento eo, quod verisimilius est.

II. Spolians restituit non modo fructus, quos percepit, sed & quos vetus fundi possessor percipere potuisset, *cap. gravis, eodem*, ubi Abbas, Bart. in *l. si quis ad se fundum. C. ad l. Jul. de vi publ.*

III. Contra spoliatum non habet locum reconventio. Puta, si quis de beneficii possessione per vim dejectum queratur, & reus spolians eundem non canonice institutum dicat; tunc prius spoliatus restituendus est, & mox de canonica institutione cognoscetur, *cap. 1. eod. cap. fin. de ordin. cognit.*

IV. In spoliantis odium constitutum est; ut si spoliatus petitorium Judicium de proprietate moverit, nullam de illata sibi violentia mentio-

nem faciens,tamen ante causæ conclusionem, poterit de possessorio, tanquam spoliatus agere,petitorio interim suspenso.Sed si jam in causa conclusum sit, tunc ne lites litibus inculcentur, petitorium omnino expediendum est;nisi tamen aliter Judici videatur, veluti si spolium ex clarissimis Indiciis pateat, vel etiam si spoliato casu, vel dolo adversarii, dominium probandi facultas subtracta sit; his quippe casibus potest Judex etiam post conclusionem in causa petitorii,spoliato potestatem concedere, ut de possessione agat,ut hic in §.*ult.*

Quibus casibus Spoliatus ante omnia non est restituendus.

PRimus est,quando contra agentem de spolio reus de alio spolio exceptionem opponit,quo casu paria delicta mutua compensatione tolluntur,*cap.ult.de ordine cognit.*

II. Si spoliatus Judici consentiat, ut tam super proprietate, quam super spolio simul procedat, *cap. 1. eod.* Unde cautio datur spoliato, ut protestetur se non consentire, ut spolians suum dominium probet, Veronens. *caut.* 82.

III. Cum spoliatus prius instituto Judicio petitorio, succubuit, non debet deinde præ omnibus restitui, cum restitutionis postulationem instituit,DD.in *l.naturaliter*, §.*nihil commune*, *ff.de acq. poss.*

IV. Si contra agentem de spolio excipiamus eum minime possedisse, tamdiu substinenda erit restitutio,donec de exceptione cognoscatur; nam si quis beneficio spoliatum se dicat, & contra eum, quod sit laicus, opponatur, erit differenda restitutio,non obstante colorata possessione, ut contra Aretinum est commmunis opinio,Ripa in *d.l.naturaliter*,§.*nihil commune*,Lapus *alleg.*24.

V. Si spoliator ex justa causa, absque dolo, vel contumacia, sit absens,nequit interim Judex restitutionem spolii decernere, *cap. olim, eod. cap.causam,qui filii sint legitimi.*

VI. Si contra spoliatum obstet Juris præsumtio, quæ cum spoliatore faciat, ut si quis contra Parochiam agat pro restitutione decimarum, quas tamen intra Parochiæ limites possedisse ait, iste nequaquam restituendus est, nisi prius palam faciat se eorum possessionem legitime assecutum fuisse; nam Juris præsumtio est eas decimas ad ipsam Parochiam pertinere,Abbas,& alii ex *cap.ult.tit.eod.in 6.*

VII. Si spoliatus sit hæreticus, ei restitutio non fit, *can. quo Jure*; *dist.*8.& 13.*q.*1.*per totum.*

VIII. Idem est, si ex restitutione animæ periculum immineat, ut si viro petente uxoris restitutionem, hæc de consanguinitate in gradu prohibito exciperet,itaut per restitutionem de illicito concubitu timeri possit,

possit, *cap. literas, eod.* Hoc etiam procedit, si gravis scandali timore adsit, Butrius in *cap. ex parte, eod.* Felinus in *cap. nihil, de praescriptionib.*

De Litis contestatione.

TIT. XI.

UBi reus certum habet nolle actori cedere, sed in Judicio cum eo contendere, tunc negando ea, quae actor dixit, litem contestatur, ut ex forensi praxi notat Riccius hic. Quae negatio non modo fieri potest ab ipso reo, verum etiam a procuratore, tutore, aliisque similibus personis, *cap. cum ad sedem, tit. praecedenti.* Speculi §. *sequitur, hoc tit.* Apud nos lis contestata dicitur, cum Judex utrique parti terminum ad probanda sibi incumbentia tribuit, *pragm. 1. de ord. Judic.*

Effectus litis contestatae plures sunt; veluti, ut Judex, qui alioqui erat reo incompetens, fiat competens; ex quo sequitur, ut lite contestata, dilatoriis exceptionibus amplius locus non sit, maxime vero ei, quae fori declinatoria dicitur. *cap. inter Monasterium, de sententiis*, ut supra notatum est. Item actio, quae temporanea erat perpetuetur: quare licet actiones praetoriae anno concludantur, lite tamen contestata, etiam post annum durant, ut in *Institutionibus civilib. tit. de perpet. & tempor. action.* Sic etiam usurpatur usucapio, atque praescriptio, hoc est, interrumpitur, cum inde reus in capionem impedit *cap. ult. de praescriptionib.* Ita qui in mora non est, per litis contestationem in mora constituitur. & usurae deberi incipient, *l. lite contestata, ff. de judiciis, l. litigator, C. de fructibus, & litium expensis, l. 2. cum seqq. C. de usur. & fructib. legator.*

Ceterum etsi lite non contestata, testes recipi non possint a Judice; id tamen restringitur, si testium obitus immineat, vel diuturna absentia, sic, ut periculum sit in mora, tunc etiam lite non contestata, testes examinari possunt, citato adversario ad videnda ipsorum Juramenta, *cap. quoniam frequenter, ut lite contestata*, Mascard. *concl. 1366. num. 3.* Staiban. Jun. *cent. 2. resol. 132.* Sed si adversarius non sit contumax, & sine dolo sit absens, tunc satis erit, si ipse intra annum conveniatur, vel examen, jam factum intra annum ei denuncietur, qui annus a principio est utilis, licet in decursu evadat continuus, Abbas, & alii in *d. cap. quoniam frequenter*:

De Juramento calumniae:

TIT. XII.

OB publicam utilitatem, ne veritas per sycophantas opprimaretur; statutum est, ut post litem contestatam possit unus collitigator ab altero petere, ut Juret se non calumniose in Judicio versari, *cap. dudum*

2. *de elect. cap. fin. eod.* adeout si quis delatum sibi Jusjurandum præstare recusaverit, actor quidem ab instituta cadet actione, & reus pro confesso erit habendus. *d. cap. fin.* Sed si tacite, hoc est nullo potente, hoc Juramentum omittatur, non propterea Judicialis processus fit nullus, *§. fin.* Neque hic amplius immorandum est, cum hujusmodi Jurisjurandi hodie in Tribunalibus nullus usus sit, ut notat Maranta in *praxi v. Juretur:* posse tamen in usum revocari docet Menochius *de arbitr. casu* 20. Vivius *dec.* 109. Ursillus *ad Afflict. dec.* 265. *num.* 32. Gaill. 1. *observat.* 85.

Ut lite pendente nihil innovetur:
TIT. XIII.

CUm lis pendet, nihil circa rem, quæ in Judicium deducta est, innovari potest usque ad ejusdem litis diffinitionem, aliter tanquam attentatum revocandum erit, quidquid interim fiet. Dicitur autem lis pendere ex quo tempore citatio legitima facta est, ut patet ex *Clem.* 2. *eod.* ita tamen, ut citatio hæc ad partem adversam pervenerit, & sit in specie expressa res, & causa litis motæ, Canonistæ in *d. Clem.* 2. & in *Clem. non potest, de procuratorib.*

Itaque lite pendente non potest quis a Judice, vel ab adversario privari possessione Juris, vel servitutis, quam obtinet, Bertrandus *conf.* 51. Excipe tamen, cum fructus possessor dissipat, quo casu etiam lite pendente sub sequestrum mitti possunt, *cap. ult. de sequestratione possessionis*. Ita nec cogendus est solvere debitum, vel censum: imo nec instrumentũ via Ritus liquidari potest. Freccia *de liquid. instrum. p.* 9. *q.* 1. Ita quoque res in Judicium deducta, dicitur jam litigiosa, sic, ut nec alienari, nec obligari possit. De qua re vide Lancellottum *de attent. par. ult. tit. de pœnis attentatorum.*

Ceterum quandoque Judici integrum non est attentatum revocare: veluti si lite pendente inter conjuges de validitate matrimonii, vir de facto aliam uxorem ducat, posterius hoc matrimonium, tanquam attentatum, revocari non potest, sed prioris causæ exitus expectari debet, ex qua hujus posterioris decisio pendet, *cap. de his, eod. cap. cum in Apostolica, de sponsalib.* Et tamen qui temere ita contraxit, justa & competenti pœnitentia afficiendus est, & posterioris uxoris commercio interdicitur, Canonistæ in *d. cap. cum in Apostolica*. Idipsum extenditur in causis electionis, quæ se tanquam spirituale matrimonium habent, ex notatis in *cap. cum venissent, de restitutione in integrum*.

DE PROBATIONIBUS.

TIT. XIV.

De Probationis definitione, & partitione.

CUm variæ ſint probationis definitiones, tum ea præcipue ad rem noſtram facit, quæ traditur ab Azone ad hunc titulum, ut ſit rei dubiæ per argumenta oſtenſio. Cum dicitur rei dubiæ, id capiamus oportet, ſive res de ſe dubia ſit, ſive ex adverſarii inficiatione: nam etiam notorium, cum negatur, evadit res dubia, & probatione indiget, *cap. ult. eod.* Ceterum ſub nomine argumentorum intelligitur quidquid tale eſt, ut inde res vera ſit, an falſa, argui, & demonſtrari poſſit illud tamen in hac definitione videtur deſiderari, nempe Judicis mentio, coram quo niſi probationes fiant, nullum ferme in cauſis momentum habent: quapropter ita rectius ad præſentem materiam probatio definiretur, ut ſit rei dubiæ per argumenta coram legitimo Judice facta oſtenſio.

Ut plurimum autem probationis onus incumbit actori, qui affirmat, non etiam reo, qui negat, cum regula ſit, ut is probet, qui affirmat, *l. 2. ff. de probationib. can fin. 6. qu. 5.* Verum ſi reus excipiendo, aliquid ponat, & affirmet, veluti Debeo tibi centum, ſed pactum de non petendo feciſti, tum reus docere debet, vere pactum hoc interpoſitum fuiſſe, & vice actoris fungetur, *l. 19. ff. de probationib.*

Diviſio probationis eſt, ut fiat per octo capita. I. Confeſſione Collitigatoris. II. Per Teſtes. III. Per Scripturas. IV. Jurisjurandi Religione. V. Inſpectione Judicis, ſeu Acceſſu ſuper faciem loci. VI. Per notorium. VII. Suſpicione vehementi. Tandem fama, cum aliis præſumtionibus, ſeu adminiculis. De his omnibus ſuo ordine diſſeremus.

De Probatione per confeſſionem.

COllitigatoris confeſſio ita efficax eſt, ut confeſſus pro Judicato habeatur, *l. un. C. de Confeſſis*; eo quod nulla eſt major probatio, quam proprii oris confeſſio *cap. 1. cit. tit.* Hæc igitur fieri poteſt tam in cauſis civilibus, quam criminalibus, ſed diverſo modo.

In civilibus ita accidit. Reus, ſive Actor poſitiones quaſdam concinnat, in quibus brevis quædam facti narratio fit, hiſque exhibitis, Judex adverſario præcipit, ut dicat, eæ poſitiones ſint ne veræ, an potius falſæ? Itaque ſi adverſarius inſtante Judice, reſpondeat eas eſſe veras, jam qui poſuit, ab onere probandi per alia argumenta relevatur. Sed ſi reſpondere recuſat, pro confeſſo habetur; ita tamen, ut requiratur etiam citatio ad dicendam cauſam quare pro confeſſo haberi non debeat, Alex. *conſ. 212. n. 11.* Guido Papa *conſ. 7.* niſi vero prius ipſi comminatum fuerit,

ut

ut habeatur pro confeſſo, niſi reſponderit, Alex. *loc.cit. num.* 1.

Verum tamen eſt, & poſſe in hoc caſu moram purgari, maxime re integra, Oſaſc.*dec.5.&* 81.Natta *conſ.*364.*num.*20.

At ſi confeſſio per errorem facta ſit, per iracundiam, vel nimiam feſtinationem, poteſt confeſſio dummodo in continenti fiat, revocari, *cap. fin.de confeſſis*, ubi Abbas, & in *cap.cum venerabilis, de exceptionibus.*

Illud quæres, an quis cogi poſſit edere ſcripturas, quas apud ſe habet, & quibus nos contra illum uti velimus? Et licet videatur reſponderi debere affirmative ex eo, quod ſicuti factis poſitionibus poſſumus ab aliquo etiam invito extorquere confeſſionem contra ſe ipſum, ita poſſimus eundem adigere ad edendas ſcripturas, ex quibus aliquid damni pati queat, præſertim ne veritas in occulto ſit, tamen contrarium verum eſt, nempe cogi non poſſe, *l.1.C.de edendo*, *l.nimis*, *C.de teſtibus*, *cap.1.eodem*; nam non ſunt deſumenda arma de domo rei. Excipe, niſi hæ ſcripturæ ſint utrique litigatori communes, DD.in *d.l.1.*& *d.cap.1.*

In criminalibus confeſſio efficitur per tormenta, & quæſtiones: modo poſt tormenta ratificetur, non quidem ſtatim, ſed poſt aliquod temporis intervallum, ne tormentorum timore videatur extorta, DD.in *cap. 1.de confeſſis, in 6.* & in *l.1.& 7.ff.de quæſt.*Gomeſ.3 *variarum tit.de indiciis ad torturam.*

De probatione per teſtes.

I. UT teſtium depoſitio valida & firma ſit, opus eſt, ut ne veniant ſua ſponte, quo caſu pro ſuſpectis haberentur, ſed accedant rogati, vel etiam citati, cum teſtes ad teſtificandum teneantur, ac propterea cogi poſſint, ut Partes queant ſua Jura probare, ut Joan.Baptiſta hic notat. Opus eſt etiam, ut ipſi ſe ſuper omnibus, & ſingulis Jurent ſe veritatem dicturos; nam teſti non Jurato non creditur, cum in alterius præjudicium deponat; niſi forte ab adverſa Parte Jusjurandum remittatur, *cap.tuis, de teſtib.* ubi Abbas perperam tradidit, Jusjurandum iſtud eſſe de eſſentia proceſſus; quod ſi verum eſſet, utique S. Pontifex non dixiſſet, poſſe remitti; quin etiam Juramentum non eſt neceſſarium, cum teſtificatio in alterius damnum non cedit, ut ſi deponeretur, quem eſſe baptizatum, vel Eccleſiam conſecratam, *can.parvulis*, ubi Canoniſtæ, & *can.cum itaque, diſt.4.de conſec.* Idipſum eſt, ſi quis deponoret, tanquam peritus in arte, ut idem Abbas notat *cap.propoſuiſti, eod.* Opus eſt tandem, ut Pars adverſa citetur ad videnda ipſa teſtium Juramenta: ut jam diximus ex *cap.quoniam frequenter*, *ut lite conteſtata*.

II. Teſtes minimum duo eſſe debent, cum unus teſtis, etiamſi omni exceptione major, non admittatur, *l.Juriſdictioni, C.de teſtibus*, & de Jure divino in ore ſaltem duorum ſtet omne verbum. Excipe niſi agatur

tur de peccato impediendo, & alterius Jus non lædatur, quibus casibus satis est dictum unius, Abb.in *cap.super eod. de testib.* Canonistæ in *cap. veniens, eit. tit.* DD. in *l. admonendi, ff. de Jurejur.* Testis unicus de visu in criminibus facit Indicium ad torturam, DD. in *l.3.C.ad l.Jul. Majest.* & traditur per Bart.in *l.admonendi, num.37.ff. de Jurejur.* At in civilibus semiplenam probationem inducit, Gloss.in *d.l.3.* Marcianus *consf.50.in princ.vol.2.*

Hæc autem testium depositiones Judex per se recipiat oportet, ut advertat, quo vultu, qua constantia, quave animi trepidatione ipsi deponant, cum sæpe ex his indiciis rerum veritas elucescat, §.*illud quoque.* Sic etiam ita examinabit eos, ut reddant rationem sui dicti, hoc est de visu ne & scientia, an de auditu & fama deponant, quo casu præsertim in criminalibus non plene probarent, Canonistæ in *cap.per tuas de testib.*

Sed si quis testium sit valetudinarius, senex post 70. annum, vel nobilis paupertate depressus, mulier honesta, vel hujusmodi, quæ ad Judicem venire non possint, tunc Judex idoneum eliget, e.g. Scribam, qui eorum attestationes recipiet, DD.in *cap.si quis de testibus, cap.quoniam frequenter, ut lite non contestata.*

III. Ad testimonium ferendum admittuntur omnes, qui non sint speciatim a Jure prohibiti, *l.1.ff.de testibus.* Alii ergo prohibentur conditione status, ut servi, *can.ubi*, §. *item servi 4.q.3.auth.si dicatur, C. de testib.* Alii natura, ut fœminæ, quæ non admittuntur, nisi urgente necessitate, ut si alii idonei testes desint, *can.quanquā 14.q.2.* Alii vita, nam qui male vivit, fide caret, *cap.1.de accusationib.cap.testimonium, de testib.* Quidam vero prohibentur Jure, ut infames, excommunicati, qui in ea causa fuit advocatus, vel procurator: item domestici, & omnes, quorum interest, de quibus late Bartolus in *tract.de testib.* Illud notandum est, quod Christianorum testimonia contra Judæos, Paganos, Hæreticos, in omnibus causis recipiuntur, non e contrario istorum contra illos, §.*Christianorum.*

Quæritur, an Cives pro sua Civitate testimonium dicere possint? Et apud nos receptum est, ut distinguatur, quod si causa pertineat ad singulos, uti singulos, nequeant esse testes, quia testificarentur in causa sua, contra textum in *l.9.C.de testib.* Ita essent silvæ pascuæ, seu cæduæ, in quibus Civium quilibet Jus lignandi, & pascendi haberet. Secus vero Judicatur de causis, quæ spectant ad singulos, uti universos, veluti si fructibus silvæ uni alicui locatis, pensio inde percepta in commune civium commodum impenderetur, veluti pro reficiendis mœnibus, viis sternendis, aquis ad fontes ducendis; tunc enim Cives valide testimonium ferent, Afflict.*dec.*400.Franchis *dec.*301.Capicius *dec.*152.Hinc patet, Monachos, & Clericos pro suo Monasterio, & Ecclesia recte testificari posse,

maxi-

maxime aliis deficientibus, cum utilitas ad singulos uti universos pertinere videatur *cap.cum nuncius, cap.Insuper, de testib.* ubi tamen Baldus ait, se obtinuisse, ut Monachi examinarentur pro vestiario relicto ipsorum Monasterio, etsi id videatur respicere singulos, uti singulos, ex eo quod dicta Jura canonica generatim, & absque ulla distinctione Monachos, & Clericos ad testificandum pro sua Ecclesia, & Monasterio admittant. Vide Decium *consf.62.& 442.* Anna *sing.81.cum seq.*

De Probatione per Scripturas.

SCripturæ aliæ sunt publicæ, aliæ privatæ. Privatæ dicuntur, quæ neque manu publice personæ, hoc est tabellionis, scriptæ sunt, neque autentico sigillo, veluti Episcopi, seu Principis secularis, munitæ sunt, sed tantum privatim, & nulla solemnitate confectæ; & hæ regulariter solum contra scribentem probant, etsi scribens ipsas proferre cogi non possit, cum non sint arma desumenda de domo Rei, ut jam supra dictum est. Verum inter Mercatores rationum libri tam pro, quam contra fidem faciunt, & ipsi ad eorundem exhibitionem teneantur Felin. & alii in *cap. ex Christianis*, & *cap.ult.de fide instrumentor.* Escobardus *de ratiociniis*, & Genua *de scriptura privata*.

Publicæ scripturæ e diverso vim probandi obtinent ex auctoritate tabellionis, authoritate sigilli, & testium subscriptione: unde tantum probat instrumentum, quantum duo testes, *l.in exercendis, C.de fide instrumentorum, cap.cum Joann.cit.tit.* Hæc autem instrumenta opus est, ne sint expuncta, neque abolita, nec ulla sui parte vitiata, quibus casibus, tanquam de falsitate suspecta, vim probandi non obtinerent. Excipe tamen si exceptor literam aliquam imprudens omiserit, quæ addi potest, *cap.ex parte, de fide instrum.* Excipe etiam, si instrumentum in loco non suspecto rasum, aut interlitum sit, Canonistæ in *cap.sicut dilectus.* & *cap. ex literis, cit.tit.*

Quod dictum est de originalibus, idipsum locum habet in exemplis quæ probandi auctoritatem obtinebunt; si solemniter transcripta sint per publicam personam, quæ si non adsit, poterit instrumentum transcribi auctoritate Judicis per honestas personas, ut hic notat Glossa in *§. idem, argum.ex cap.quoniam contra, eod.* & in *cap.fin.de fide instrum.*

De Probatione per Jusjurandum.

SI cui probationes neque per testes, neque per scripturas suppetant, se alicui, e.g. mutuo centum dedisse, tunc si semiplene probaverit ex præsumtionibus, vel fama, poterit Reo Jusjurandum deferri sive a Judice sive ab Actore, scilicet ex eo, quod negat ea centum mutuo accepisse, Jurejurando affirmet ita esse. Eo casu si Reus conventus Jurare recuset,

set,pro confesso habebitur:sed si in id Juret, confestim actor causa cadet: & proinde non quæritur,an actori pecunia debeatur,necne,quia eam deberi satis Jurejurando probatum est: sed quæritur tantum,an Juraverit, ut in *Institutionib.civilib.tit.de exceptionib.§.item si quis*.

Ceterum si hoc Jusjurandum deferatur a Judice, necessarium dicitur,eo quod delatum litigatoribus,nequit ab iisdem, nisi ex justis causis, recusari, veluti si plene jam probatum fuerit, aut sibi non plene cognitam rem ipsam asserant, DD. in *l.manifeste,ff.de Jurejur.* & in *cap.fin. eod.* Sed si Juramentum ab uno litigatore alteri deferatur,dicitur voluntarium; nam ab eo, cui defertur, licite recusari poterit, dummodo referat, §. *volontarium*; quod tamen locum non habet in famosis actionibus,veluti furti, doli, ubi quoties Jusjurandum voluntarium delatum est reo,nequit is actori referre, cum non actor, sed ipse reus sibi sit conscius: ut etiam est in actione rerum amotarum, *l.Marcellus,§.fin.cum ll.seqq.ff.rerum amotarum*.

De Probatione per Judicis inspectionem.

NOnnunquam pro finiendis litibus Judex rem propriis oculis inspicit, ut veritatem cognoscat, ut accidit in actione finium regundorum, cum scilicet inter duos orta de confinibus prædiorum controversia est, *l.si irruptione,§.ad officium,ff.fin.regund.* qui ocularis aspectus firmum Judicium in Judicando operatur, & cuicumque probationi præfertur,Azo in *Summa.C.ad l.Aquil.* & admittitur, etiamsi exclusa sit omnis alia probatio, Alex. *cons.*145.*vol.*1.*cons.*75.*vol.*2.Afflict.ad *Const. Rubr.*21.*num.*17.*lib.*1. Idem est,cum Judex ex aspectu corporis ætatem colligit,Bart.in *l.de ætate,ff.de minorib.* in *l.tabularum,§.si dubitetur ff.quemadmodum testamenta*.

Aliquando vero Judex vicem suam aliis tribuit, veluti honestis, & prudentibus matronis, quæ inspiciant utrum mulier viro ferendo sit idonea, *cap.fraternitatis, de frig. & malef.* item, an sit virgo, *cap. causam*, & *cap. proposuisti, eod.* Ita etiam,an sit prægnans,ut in *tit. de ventre inspic.*

De Probatione per præsumtiones.

PRæsumtionum plures species sunt.Una dicitur Juris, & de Jure,cum scilicet Jus aliquid ita præsumit, ut non admittat probationem in contrarium,ut si quis accusetur de adulterio, qui apparet omnibus Eunuchus, *cap.is, qui fidem,de sponsalib.l.ult.C. arbitrium tutelæ, l.ult. ff.de re Judic.*

II. Est Juris tantum, quæ licet verisimilis sit, tamen admittit probationem in contrarium, *l.antiquæ,§.1.C.ad Villej.*

III. Est præsumtio hominis violenta, & concludens, ut patet ex *cap. afferte mihi gladium, de præsumpt.*

IV. Est hominis probabilis, ut scilicet qui talis timeatur futurus, qualis est, ex regula, semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, nisi contrarium probetur, vel nisi ex lapsu temporis aliud rationabiliter judicandum sit, *cap. ex studiis, cit. tit.*

V. Est præsumtio hominis vana, seu levis, quæ nisi aliis concurrentibus non probat; veluti si delictum alicui imputetur, quod occisi sanguinis coram eo ebulliit, vel quod cadaver ante ipsius fores repertum sit, Boceius *de homicidio, lib. 1. cap. 3. num. 90.*

De Probatione per notorium, & famam.

NOtoria proprie sunt informationes facinoris, quæ ab apparitoribus transmittuntur ad Magistratum, seu Præsidem, Budeus, & Gothofr. in *l. ea quidem, ff. de accusationib.* Hic tamen Notorium dicitur, quod ita se exhibet hominum conspectui, ut nulla possit tergiversatione celari, veluti si aliquod delictum accidat præsentibus Civibus omnibus, vel saltem pro bona parte; ita tamen, ut jam super eo a Judice pronunciatum sit, citata parte, Mascard. *concl.* 1101. Itaque in notorio non opus est procedere Juris ordine servato, Oldrad. *cons.* 18. & 195. item nec conceditur appellatio, *cap. pervenit, cap. consuluit, de appellation.*

Hinc Notoria non indigent probatione, *cap. evidentia, de accusationibus, can. de manifesta 29. qu. 1.* quare sufficit allegari, DD. cum Andrea Valensi in *rub. Dec. & de probat.* §. 1.

Notorium differt a fama, quæ etsi vulgo in Urbe de aliquo invaluerit, tamen non omnes, aut pro bona parte viderunt, ut est in notorio, sed alii ab aliis fando acceperunt. Propterea opus est, ut fama originem trahat a viris fide dignis, & quorum nihil intersit, *cap. primus, de electione, cap. præterea, de testibus*: insuper exigitur, ut aliis etiam adjuvetur præsumtionibus, & adminiculis, late Canonistæ in *cap. illud, de præsumtionibus*, & in *cap. super eo, de testib.*

Si post delictum commissum in aliquo loco, sit publica vox & fama inter omnes, vel majorem partem eorum in illo loco, quod talis reus commisit illud delictum, & talis fama probetur per duos testes facit indicium ad torturam, ex *cap. illud, de præsumt.* & *l. de minore*, §. *tormenta, ff. de quæstion. l. 2. l. cum quidam*, §. *quod dicitur, ff. de acq. hered. l. Labeo, ff de suppellectili legata.* Late Salic. in *l. ea quidem*, §. *quia propter, C. de accusat.* Gomez. 3. *var.* 13. *num.* 10.

DE

DE SENTENTIIS, ET RE JUDICATA

TIT. XV.

De Sententiis.

Sententia est declaratio Juridica a Judice facta, per quam unus ex litigatoribus absolvitur,& alter condemnatur; a qua definitione non large abit ea, quæ traditur a Lancellotto *hic,in princ.* quod sit controversiæ propositæ a Judice rite facta definitio. Dicitur itaque declaratio, ut nomen ipsum sententiæ docet:continet enim id,quod in re controversa sentit Judex. Dicitur Juridica,cum in sententia non attendatur nuda Judicis voluntas,sed voluntas,& dispositio legis, Abbas in *Rubr.hoc tit. ex can.Judicet 3.q.7.* Hinc sententia palam injusta,ipso Jure nulla est,nec in rem Judicatam transit, *l.si expressim , ff. de appellationib.* Afflict. in *constitut.de dilationib.num.15.* Dicitur ab Judice facta, ab eo nimirum qui Jurisdictionem habet , & profertur ab eo in scriptis,& pro Tribunali sedente,ut hic §. *vocatis* . Dicitur tandem , per quam unus absolvitur , &c.nam si neutrum fiat,sententia est nulla,veluti etiam accidit,si prolata fuerit,sine certa quantitate, dummodo quantitas non sit detecta a Judice,vel a lege,*l.1.cum seqq.C.de sententiis,quæ sine certa quantitate*,ubi Jas.Bart.& alii. Sic ergo hereditas , dos , legitima a patre debita habent quantitatem a lege assignatam.

Sententia in scriptis est proferenda, *l.fin.C.de sentent.& brevic.recitand.* quamvis enim Justinianus voluerit ab Episcopo in Clericum, cum causa pecuniaria est,sententiam ex non scripto pronunciari : ut scilicet causa breviter expedita , a Sacro Clericus non vacaret ministerio , *Novell.83.in princ.Ut Clerici apud proprios Episcopos.* Hodie tamen ex Lateranensi Concilio etiam in Clericum sententia ex scripto ferenda est,*cap.quoniam contra,de probationibus.*

Sententia duplex est. Prior dicitur interlocutoria , quæ non terminat litem ipsam , seu quæstionem summam , sed tantummodo aliquid emergens,& incidens in causa , ut esset sententia super testibus examinandis,scripturis recipiendis, circa fructus,sequestrum , & similiter . Posterior nuncupatur diffinitiva , quæ legitime prolata totam quæstionem finit,*l.1.ff.de re Judicata;*& post ipsam finitur officium,& Jurisdictio Judicis,*cap.non solum,de appellationib.in 6.*

Cum plures Judices in pari voto sunt,tam pro reo, quam pro actore,observatur,ut ea sententia obtineat, quæ pro reo fertur, *cap. fin. eod.* ubi tamen excipitur,si actor pro libertate agat, pro testamenti validitate,pro matrimonio,& demum pro dote ; unde versus apud Glossam in *cap.ex literis 3.probationibus* .

Stat testamentum, libertas, conjugium, dos,
Si sunt æquales, qui producuntur utrinque.

Quod etiam procedit de Jure civili, *l. inter pares, ff. de re judic.* Sed apud nos non obſervatur, nisi in Tribunali Regiæ Cameræ Summariæ. Excipe tamen, nisi actoris cauſa ſit favorabilis, veluti libertatis, dotis, matrimonii, ut notat Lancellottus hic §. *ex facto*. Id intellige in Judicibus ordinariis: nam in delegatis, recurrendum eſt ad delegantem, qui ex bono & æquo alteram ex ſententiis determinabit, *cap. ult. eod.* In Arbitris vero ſecus eſt, eo quod votum utrumque nullum erit, Gloſſ. hic.

In Antiocheno *can.* 14. ita habetur: Si quis Epiſcopus, de quibuſdam criminibus Judicetur, deinde contingat Epiſcopos Provinciæ de eo diſſidere, illis quidem eum, de quo fertur ſententia, innocentem pronunciantibus, his vero reum: pro tota componenda controverſia, placuit Sanctæ Synodo, ut Epiſcopus Metropolitanus e vicina Provincia Judices alios convocet, qui controverſiam tollant, & quod cum Provinciæ Epiſcopis probatum fuerit, confirmet.

De Re Judicata.

UBi lata ſententia eſt, poteſt litigator, qui ſe læſum ſentit, intra decem dies ab eadem appellare, vel reclamare: quo tempore tranſacto, videtur litigator tacite ſaltē approbaſſe ſententiam, quæ ea propter dicitur tranſire in rem Judicatam, & licet falſa, tamen pro vera habetur, ſic ut mutet nigrum in album, *l. res judicata, ff. de reg. Juris, l. 1. §. ult. ff. de liber. agnoſc.* Verum quandoque neque poſt dies decem ſententia in rem Judicatam tranſit, cum ſcilicet animæ periculum immineat, ut matrimonio non legitime per ſententiam diſſoluto, cum deinde error ſententiæ deprehenditur, conjuges iterum ſe jungere tenentur, *cap. lator, de re judicata*, Canoniſtæ in *cap. inter Monaſterium, eod.* Jaſ. in *l. admonendi, ff. de Jurejur.* Venuſin. in *Speculo, in princ. 3. partis principalis Judicii.* In quibus tamen caſibus poſt lapſos decem dies, ſententia non revocatur per viam appellationis, ſed ſolum per querelam, Abbas in *cap. conſanguinei*, & *cap. ex parte, de reſtitutione ſpoliat.*

Verum res Judicata iis tantum præjudicium infert, contra quos fuit lata; nam regula eſt, ut res inter alios acta aliis non præjudicet, *cap. quamvis, eod.*

De Exequutione rei Judicatæ.

TIT. XVI.

POſtquam ſententia in rem Judicatam tranſiit executioni mandanda eſt; quia parum eſt Jura eſſe in Civitate, niſi ſint Magiſtratus, per quos eadem exequantur, *l. 2. §. poſt originem, ff. de orig. Juris.*

Et

Et I. videamus, intra quod tempus executio facienda sit. In causa criminali sententiæ executio statim fit, *cap. præsenti, de officio delegati, l. pen. C. de custodia reorum*, nisi forte a Principe irato sententia sit lata, quo casu Jussi dies 30. reo damnato conceduntur, ut interim Princeps linitus maturius deliberet. Ita Theodosius Imperator in *l. si vindicari, C. de pœnis*; quæ lex auctore D. Ambrosio ob stragem Thessalonicorum facta fuit, Sozomenus 7. *hist. Eccl. 25*. Vide Cujac. 5. *obs. 9.* & 25. *obs. 32.* Id. ipsum est, si fœmina fuerit prægnans, ut in *can. cum apud* 11. *q. 3.*

Sed si Judicium sit reale, statim etiam executio fit, *d. cap. querenti*. Excipe si setentiæ nullitas statim probanda opponeretur, *Novell. reg.* 206. nam si nullitas altiorem indaginem requirat, executio non differtur, nisi damnum irreparabile afferat, Bald. in *l. ab executione, C. quorum appellationes, num. 7.* Minadous *cons. 20. num. 5.* Vide Menoch. 1. *de arbitr. concl.* 98. & Riccium hic.

Secus se res habet in actione personali, in qua non nisi post quatuor mensium spatium sententia executioni demandatur; nisi quis debitum confessus sit, DD. in *l. si debitori, ff. de Judiciis*; etsi contrarium videatur statutum in *l. certum, §. fin. ff. de confessis*. Idem est, si reus esset suspectus de fuga, vel suspicio sit, ne fiat non solvendo, Abbas in *c. quoad consultationem, eod.* Ita quoque si litigatores sponte se post sententiam statim solvere obligaverint, *§. licet.*

II. Videndum est a quo sit exequenda. Et quidem exequitur idem Judex, si sit ordinarius: sed si fuerit delegatus, cum iste post sententiam dicitur functus officio suo, *l. Judex, ff. de re judic.* ideo sententiæ executio ad ordinarium spectabit, Abb. in *cap. si quis contra Clericum, de foro competenti.*

Verum delegatus a S. Pontifice, vel a Principe plura singularia habet; nam potest mandare ordinario loci, ut suam sententiam exequatur; neque mirum, quia in causa sibi commissa delegatus major est omnibus post Principem, & Pontificem, *cap. studuisti*, & *cap. sane, de officio delegati*. Immo si ordinarius nequeat, vel nolit exequi, ipse idem delegatus intra annum illam executioni demandare potest, *cap. significasti, cit. cit.* qua de causa potest resistentes excommunicatione coercere, *d. cap. significasti*, & *cap. quæsitum*: sic etiam potest seculare brachium invocare, cum ipse nequeat ministros armatos secum habere, Abb. & Canonistæ in *citatis capitulis*.

III. Si sententiæ executio Judici committatur, & a victo objiciatur fraus, nempe in Judicio falsos fuisse testes, falsa instrumenta, tum super ea re non habet merus exequutor Jus cognoscendi, sed debet committenti deferre, *cap. de cetero, eod. l. sicut proponis, C. de executione rei judicatæ*. Sed si executio committatur cum aliqua cognitione, quo casu dicitur mistus

ilius executor, utique exceptiones graves, veluti nullitatis, admittere potest, *l. si non cognitio, l. si contra Jus, C. eit. tit.* Vide latius Ricclum hic.

DE APPELLATIONIBUS,

TIT. XVII.

De Appellationis Definitione.

ETsi variæ sint Appellationis significationes, tamen hic in specie accipitur, & est provocatio ad majorem Judicem ratione gravaminis illati, aut inferendi. Ita Lancellottus hic ex *can. placuit, & can. anteriorum 2. q. 6. l. 1. §. si quis, ff. eod. §. illo, auth. eod.* Alciatus ad hunc Decretalium titulum, & Cujacius ad eundem titulum Pandectarum. Ubi notandum quandoque etiam a gravamine inferendo appellari, ut ex *l. in multis, C. eod.* Maranta *par. 6. rubr. & quando appellatur, num.* 4. quod intellige sub conditione si Judex in voto fuerit gravaminis inferendi, Decius in *cap. dilecto, eod.* e.g. cum Judex comminatur se torturam irrogaturum, licet appellare, Caravita ad *Ritum 259. num. 4.*

Est remedium Juris, cujus auxilio is, cui sententia Judicis lata, aut ferenda non satisfacit, ex integro eandem causam agit apud majorem Judicem. Constat enim, non tantum a gravamine, vel injuria, quam quis patitur, sed etiam ab ea, quam prospicit, atque veretur, necdum sentit, & perfert, appellari posse, *cap. 2. & 18. de appellationibus, cap. 6. de dolo, & contumacia.* Idque primum constituit Concilium Melevitanum in *can. si quis Judicem 2. q. 6.*

Hinc patet a Concilii legitime congregati sententia, ut quod superiorem Judicem non habet, appellari non posse. Et cum Cyrillus Hierosolymorum Episcopus a Synodo Seleuciensi depositus ad majus Judicium provocasset, idest, opinor, ad Constantium Imperatorem, contra Canones fecisse dicitur a Socrate 2. *H. Eccl.* 40. qui tamen, cum addit, id solum ac omnium primum fecisse Cyrillum, utique non meminit, Donatistas multo ante a Concilio Arelatensi damnatos, ad Imperatorem Constantinum provocasse, D. Augustin. *epist.* 162. Valesius *de schismate Donatistarum, cap. 7. & 8.* Etsi Optatus Melevitanus Episcopus in libris adversus Parmenianum a Concilii Romani sententia appellationem interposuisse scribat. Illud constat, Constantinum de ea appellatione ita scripsisse ad Patres Concilii: *O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium solet, appellationem interposuerunt.* Priscillianus Synodo Burdegalensi damnatus, ad Maximum Tyrannum provocavit, Jussu tamen ejus gladio est damnatus, Sulpicius *lib. 1. hist.* Prosper in *Chronico.*

Verum quando Judex majorem non habet, tunc ad eundem appel-

pellatur, quod tamen in specie reclamatio nuncupatur: ut apud nos usu evenit in sententiis S. C. quæ Principis nomine fiunt: quæ tamen reclamatio in quantum ad sententiam suspendendam, vim appellationis habet, *l.2. ff. de sententiis Præfecti Prætorio*, Afflict. *dec.*132. & 231. Ita quoque relatio sententiam suspendit, Afflict. idem *dec.*28. & 47. Est autem relatio, cum Judex in causis dubiis, vel magni momenti, seu majoribus consulit, *cap. majores, de baptismo, cap.3. cum seqq. eod.*

De Appellationis divisione.

JUre Canonico appellationum duæ sunt species, Judicialis, & Extrajudicialis, etsi de Jure civili prior tantum illa sit cognita, *cap.5. & 12. eodem.*

Extrajudicialis est, quæ proponitur pro gravamine illato, vel inferendo ante litis ingressum, ut sæpe accidit in electionibus, postulationibus provisionibus, aliisque actibus extra Judicium factis, vel faciendis, unde gravamen inferatur: ut si quis sit ad dignitatem electus, quam ad nos spectare credimus. Ubi illud speciale est, quod gesta appellatione extrajudiciali pendente, non sunt nulla, tanquam attentata, Abbas in *cap. bonæ, eod.* Decius *notab. ult. hoc tit. num.*34. & *seq.* nisi vero quid gestum sit contra ipsam appellationem, quod utique attentatum diceretur, Francus in *cap.1. sub num.4. eod.*

Judicialis est, quæ post litis ingressum proponitur ab ipsius Judicii actibus. Et hæc iterum duplex est; nam alia fit a sententia diffinitiva, vel ab ea, quæ vim diffinitivæ habet: alia ab interlocutoria. Harum omnium differentiæ mox patebunt.

De Temporibus appellationum.

APpellationum tempora tria facit Gregorius Tolosanus in *syntag. Juris, hoc tit.* Primum est decem dierum a die notificatæ sententiæ, intra quos appellatio ad Judicem superiorem fieri debet, *auth. sed hodie, C. eod.* Quod verum est, etiamsi sententia fuerit conditionalis; licet enim pendente conditione nihil possit ex Judicato agi, valida tamen sententia est, sic, ut ab ea ante conditionis eventum appellari oporteat, *l.1. §. biduum*, ubi Gloss. *ff. quando appellandum sit.*

II. Est petendi apostolos. Sunt vero apostoli literæ dimissoriæ, quas Judex mittit ad superiorem, & in quibus testatur appellationi esse deferendum, & a sua Jurisdictione dimittere appellantem: quare appellans debet omnia acta ad Judicem superiorem deferre, *l. dimissoria, ff. de verb. signif. l. Judicib. C. eod* Hoc tempus est 30. dierum, qui computantur a die interpositæ appellationis secundum Hostiensem: sed Joan. Andreas eosdem numerat a die sententiæ denunciatæ, cum scilicet tempus ipsum

appel.

appellationis incipit, *l.1.C.de temporib.appellation.* Maranta *par.6. eod. num.220.* Quo tempore effluxo, gravatus censetur appellationi renunciasse, quæ eapropter dicetur deserta, *cap.ab eo,tit.eod.in 6.* Nisi tamen Judex inferior interpellatus, apostolos dare distulerit, ob quam causam arbitrarie mulctabitur, *l.Judicib.C.eod.Clem.2.§.quod si Judex, eod.* Appellatione deserta Judex superior cessat, non secus ac si appellatum non esset,& proinde inferior Judex suam sententiam exequetur, Riccius, *coll.* 666.Fach.1.*contr.*79.

In Regno gravatus debet intra 50.dies omnia ista peragere, nempe præsentare appellationem, processum,& apostolos Judici superiori, sive ad quem, & ab eo congruum responsum habere, *Const. appellationum tempora*, Caravita ad *Ritum* 260. Et currunt ab appellatione interposita, Maranta *loc.cit.art.2.*

III. Tempus est fatalium, intra quæ gravatus coram Superiore prosequi gravamen debet, ne sententia iterum dicatur deserta. Primum fatale est unius anni, qui initur a die interpositæ appellationis in gravamine illato: vel a die ipso gravaminis, si ab inferendo sit appellatum, *Clem. 3.eod.* Quod si justa impedimenti causa adfuerit, alter annus conceditur, qui secundum fatale dicitur, *can.ei qui 2.q.6. cap. cum sit, eod.* His annis dilapsis, tertium fatale non conceditur ad appellationem prosequendam nisi magna subsit causa, præstito etiam Jurejurando, quo dicat bono se animo ita fecisse, refectis insuper impensis, & damnis, Canon. in *cap. ex ratione, eod.* Thes. *dec.*244. Hæc fatalia apud nos locum habere, patet ex *pragm.1.eod.*& ex Franchis *dec.*646.

De Differentiis appellationum.

I. Appellatio a sententia diffinitiva statim atque fit, ita ligat manus Judicis a quo, ut nequeat amplius quidquam in causa innovare, aliter innovata omnia per Judicem ad quem revocabuntur, *cap. non solum eod. in 6. l.1. ff. nihil innovari*, quibus in locis DD. & Canonistæ nonnullas hujus regulæ restrictiones tradunt. At in appellatione a sententia interlocutoria fecus est, quoties gravamen illatum potest reparari per appellationem a diffinitiva, quo casu non ligatur manus Judicis inferioris, donec fuerit inhibitus per superiorem, *d.cap.non solum.*

Verum ex nova constitutione Tridentini *sess.13. cap. 1. de reform.* statutum est, ab interlocutoria tunc tantum posse appellari, cum continet gravamen irreparabile, quod per diffinitivam sententiam nequeat restaurari, vel non sine difficultate restauraretur vel in totum, vel ex aliqua parte. Item, quando interlocutoria vim habet diffinitivæ, ut accidit in causis præjudicialibus, injusta conjectione in vinculis, tortura excommunicatione, suspensione, interdicto: vel tandem ex decretis, quibus aut arti-

articulus injustus admittatur, vel denegetur copia actorum, ut ex Sacra Congregatione ad citatum Tridentinum, atque ex aliis docet Riccius *resol.*403.*cum duab.seqq.*

II. Appellatio a diffinitiva statim absque eo, quod gravaminis causa exprimatur, etiam oretenus fieri potest solo verbo appello, *l.*1. §.*ult. l.*2. *&* 6. §.*ult. ff. eod.* Gl. in *cap. quoad consultationem, v.non exprimens de sententiis*, Lancellottus in §. *multum interest*, *cum seqq.* Quod est verum, modo ab actuario in scriptum redigatur, & Judex sedem Tribunalis non reliquerit, aliter semper scriptum exigitur, quod actuario, absque Judicis præsentia, offerri potest, Marant.*loc.cit.a num.*134. Excipe, nisi appelletur a correctione ab Episcopo facta, vel ab executione sententiæ, vel cum appellatur in causa commissa cum clausula, appellatione remota, vel si appelletur a tertio, cujus interest, in quibus casibus injustitiæ causa exprimenda est, Francus in *d.cap.*1.*eod.in* 6. & in *cap. Romana* per illum textum. Ceterum in appellatione ab interlocutoria semper scriptura exigitur, addita gravaminis causa, coram ipso Judice a quo, *cap.ut debitus eod.d.cap.*1.*eod.* Muscatellus *par.*1.*gl.sententia*, *a num.*50.

Quamvis verum sit, appellationem ad proximum & immediatum Superiorem fieri debere, nec licitam esse eam, quæ fit, omisso medio, ut loquuntur; huic tamen regulæ præstantia S. P. qui caput Ecclesiæ est, derogat, ad quem oppressi omnes appellando recurrere possunt, neglecto proprio Episcopo, vel etiam Metropolita, quos fortasse pro non æquis sibi Judicibus habeat. Quod constituit Zephyrinus in *can.ad Romanam* 2. *q.* 6. Non dissimili Jure usi olim in Oriente sunt Episcopi Constantinopolitani ex *can.*9. *&* 17. Synodi Calchedonensis, ubi Clericus, qui controversiam habet cum Provinciæ Metropolitano, potest neglecto Exarcho Diœceseos, sedem Constantinopolitanam petere. Quos canones Nilus de appellatione intelligit: verius tamen videtur loqui de Judicis optione. Vide Sirmondum in 2.*propemptici* 3.

Si omnes Judices unam consentientem adversus aliquem sententiam tulerint, huic omnis provocatio denegatur: sed Judicum firma sententia manet. In Antiocheno *can.*15.

Superior, ad quem appellatur, potest causam remittere, & delegare, alii, non etiam eidem Judici, juxta morem Judiciorum, ut ad eum, a quo Jure appellatum est, causa non recurrat, *l. eos*, *C. de appellationib. cap.exhibita, cap.accepta, de Judiciis, cap.*2.*de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ, can.placuit* 2. *quæst.*6. In Africa tempore D. Cypriani quidam Synodorum Judicio damnati Romam ad Cornelium sedentem anno 251. ejusque successorem Stephanum, ut sententia retractaretur; porrexerunt.

Sed de hac re questus est D.Cyprian. *epist.* 55. *&* 68. statutum esse,

cens, ut causa illic Judicetur, ubi crimen est admissum.

Respondetur, hanc regulam ipsos Summos Pontifices statuisse, adjecta clausula, salvo Apostolicæ Sedis privilegio. Et recte; nam si S. Pontifex Jus pascendi, & curam habet ovium, ipse etiam providere debet, & efficere, ne opprimantur: quod utique efficere non potest, nisi auctoritate sit munitus eas recipiendi, quando ad eum confugiunt. Vide latius Joan. Roustel in *hist. Jurisd. Pontif. lib.* 4. *cap.* 8.

Item ait Socrates simpliciter, Cyrillum primum omnium a Concilii sententia appellasse, sed primum id fecisse contra Canones. Tempore enim Constantini M. sub quo Donatistæ a Concilio Arelatensi provocaverunt, non erat dum cusus Canoniste. Nam in Concilio Constantinopolitano sub Theodosio M. seniore statutum est in *can.* 6. a Concilio Diœceseos, quod scilicet a Patriarcha coadunatum est, non posse ad Imperatorem, vel Synodum Æcumenicam provocari.

Hinc factum deinde est, ne a sententia Patriarchæ, etsi extra Synodum prolata, liceat provocare, Justinian. *Nov.* 123. *cap.* 22. *l.* 29. *C. de Epi. sc. aud.* Impp. Leo, & Constantinus in *Eclog. legum, tit.* 10. *cap.* 6. Photius etiam in *Nomocanone, lib.* 9. *cap.* 5. *a Patriarcharum sententia non appellatur*, Justellus ad *C. Canonum Ecclesiæ Africanæ, can.* 18.

De Restitutione in integrum.

TIT. ULTIM.

SOlet quandoque evenire, ut quidam exclusi ab appellatione ob transactos jam dies justos, possint tamen obtinere causam retractari, petendo in integrum restitutionem, ex qua executio sententiæ impeditur, nisi petatur post tres conformes sententias, quo casu præstita ab adversario cautione de restituendo, fit executio. Vide Guidonem Papam *dec.* 142. 150. Capycium *dec.* 53. aliosque. Est autem restitutio in integrum Prioris status, vel Juris redintegratio, *l. quod si minor*, § *restitutio*, *ff. de minoribus*.

Hæc restitutio conceditur minoribus læsis, qui facile possunt adversarii dolo capi; & eorum exemplo impartitur etiam Ecclesiis, quæ tam in contractibus, quam Judiciis minoris Jure utitur, præsertim si ob negligentiam Procuratoris dicantur læsæ, *cap.* 1. & 3. *eod.* ubi Abbas, Bald. *cons.* 467. *vol.* 1. Joann. Andr. ad *cap.* 2. *eod. tit. in* 6. Gaudent etiam hoc Jure Civitates, *l.* 4. *C. ex quibus causis majores.*

Itaque Ecclesia non solum a sententia restituitur, sed etiam a contractu, vel confessione, vel probationis omissione, vel temporis fluxu, *d. cap.* 1. & 2. *eod. in* 6. Quod locum habet non modo adversus privatas personas, sed etiam contra aliam Ecclesiam, *cap. auditis, eod.* nam privilegia invicem destruuntur, *l. sed & milites, ff. de excusationib. tutorum.*

Verum

Verum hæc restitutio elapso quadriennii spatio amplius peti non potest, *l.fin.C.de tempore in integrum restit.petendæ,Clem.*1.*eod.* Et currit a die læsionis, completa tamen minori ætate. Bald.& DD. in *d. l.fin.* Quod verum est, modo minori, vel Ecclesiastico, aliisque similibus personis læsio innotuerit. Itaque tempus hoc a principio est utile, licet deinde fiat continuum, Girard. *sing.* 18. Sic ergo elapso hoc spatio Ecclesia non restituitur, nisi advocati prævaricatio probetur, qui colludens cum adversario victore, restitutionem non petiit, vel alia justa causa adducatur, veluti si frequentes Prælatorum mutationes passa sit, & inde restitutio non potuerit proponi, quod arbitrio Judicis remittendum est, ut ex Perusino docet hic Gloss. §. *sed sive.*

In una, eademque causa, restitutio non conceditur, nisi semel iterumque, *l.si post sententiam,C.si sæpe in integr. l.sed sine*, §. *restituitur, ff.de minorib.* Itaque apud nos dicitur primum, & secundum beneficium, quæ si Judex deneget, ubi de Jure competunt, locum habet appellatio, Bald. *d.l.si post*, Hern. in *constitut. obscuritatem*. Hæc beneficia cum conceduntur, non solum cedunt in utilitatem minoris, vel Ecclesiæ petentis, sed etiam adversarii: quare dicuntur communia; & licet in ipsis articulos facere, & proponere, qui sint de directo contrarii prioribus, Afflict. *dec.* 89.

Demum in integrum restitutio potest peti coram Judice ordinario, vel etiam delegato, cum id ei specialiter demandatum est, vel commisso ei negotio, hujusmodi quæstio incidenter contingat, ut hic notat Glossa. Atque hæc pro explanatione tertii Institutionum Canonicarum libri dixisse sit satis.

Finis Libri III.

DOMINICI AULISII
J. C. CLARISSIMI,
Ad Librum IV. Institutionum Canonicarum
COMMENTARII.
De Accusationibus, Denunciationibus, & Inquisitionibus.

TIT. I.

Udicia in duas omnino species dividuntur, cum alia sint civilia alia criminalia; & quoniam de illis hactenus visum est, illud superest, ut de istis agamus, & distant. I. ingressu, quia Criminalia instituuntur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem, quorum nihil locum habet in Civilibus, ubi tantum sit libelli oblatio. II. quod in civilibus actor solum petit quid sibi dari, vel fieri, ut privatæ personæ Jus resarciatur: secus atque in criminibus, ubi præter Jus læsum privatæ personæ, exigitur etiam, ut publicæ Justitiæ Jus resarciatur, D. Th. 2. 2. *qu.* 66. Inde fit, ut III. distent exitu, quia in civilibus sentẽtia tendit ad declarandum debitum: in criminalibus ad declarandam pœnam, puniendo reum, vel in anima per excommunicationem, vel in corpore, e.g. per mortem, vel tandem in ære, quod persolvatur non accusatori, sed fisco, vel Cameræ, vel Episcopo, Abbas & alii in *rubr. de Judiciis*, Glossa in *l. 2. in princ. v. centum*, *ff. de sepulchro violato*; nam si pœna pecuniaria deferretur actori, Judicium diceretur civile, Jas. in *§. actio, n. 14. Institution. civil. lib. de actionib.* His positis sit.

De Accusatione.

ACcusatio, quæ vulgo querela dicitur, est delatio rei de crimine in libello ad vindictam, Hostiens. & Azo in *Summa tit. eod.* aliique apud Clarum *5. sent. crim. §. ult. q. 12.*

Dicitur Delatio rei, ubi notandum, quod olim de Jure Romano Reus præ omnibus in Jus ab actore vocabatur, qui non proferebat rei nomen, sed tantum crimen, ut ex Plinii epistolis patet: tum postulabatur, utrum liceret, an non nomen deferre; & Judice assentiente, deferebatur nomen, ac deinde citabatur reus, quo comparente, accusator coram Judice dicebat, Ajo te reum criminis: itaut reo annuente, vel tacente, tan-

quam confessus inter reos innumerabatur:sed eo negante,Judex præ causæ meritis, vel demeritis, jubebat nomen scribi, vel non scribi inter reos: statuto etiam tempore, intra quod Judicio se sistere uterque deberet, ut notat Carolus Sigonius in *tract. de Judiciis Romanorum*. Quare distinguebatur inter reum delatum, postulatum, ac nominatum. Verum hodie mutata antiqua Judiciorum forma ex *l.libellorum, ff.de accusationibus*, idem est reus delatus, atque accusatus,accusare, & deferre,ut notat Gloss. in *l.mulier, ff.cit.tit.*& in *l.cum accusatorib.C de his, qui accusare*. Eapropter recte Accusatio definitur per delationem rei, ut hic fit ab Azone.

Dicitur in libello, eo quod accusatio in scriptis proponi debet, cum qualitatibus criminis, personarum, loci,& temporis, obligando se ad talionem, *can. qui crimen 2.qu.ult.* Quod tamen non est in omni crimine necessarium;nam in notoriis id non requiritur, sicuti nec accusatio, *cap. evidentia, de accusationib.* ita nec in crimine levi, *l.levia,ff.eod.*

Dicitur ad vindictam, nempe publicam; nam ex duplici capite delicta puniuntur.I.ut delictum sicut patratur cum voluptate,ita purgetur cum dolore: eo quod contraria contrariis purgantur. II. ad exemplum aliorum, ut scilicet alii territi delinquentis punitione, in posterum a delictis abstineant; quare Seneca in *libris de ira* recte dicebat: *Nemo sapiens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur*.

Itaque duplex ex quocumque delicto offensa oritur, Partis, & Reipublicæ:Et ideo adhuc Parte remittente Judex poterit vindicare. Quare cum dicitur, quod paria delicta mutua compensatione tolluntur, *l. viro 40. ff.sol.matr.* intelligitur,inquantum,ad ipsas Partes, secus inquantum ad Rempublicam,quia crimina non remissione,sed innocentia purgantur; *l.is qui rem, ff. de publ.judic.l.2.§.qui hoc dicit, l.si uxor, §.Judex, ff.ad l.Jul. de adult.* Inde ex crimine duplex oriri potest Judicium, Civile ad rem ipsam, sive æstimationem consequendam, & Criminale respiciens vindictam, *l.fin.ff.de privatis delictis, l.fin ff.de furtis, l.qui hoc nomine, ff.ad l.Cornel.de falsis,l.un.C.quando civilis actio,l.super his, de accusationib.* Asinius in *praxi in princ.cap.5.& 6.*

Pœna itaque talionis est inventa ad coercendam calumniam, ut si accusator objectum crimen non probaverit, obliget se ad subeundam eam pœnam,quam reus substinere debebat, *can.1. cum duob. seqq.2.q.3.* Concilium Constantinopolitanum *can. 6.* ubi tamen quis accusat ad Synodum Diœceseos ab Exarcho convocatum, & talio ibi, *par periculum* dicitur: statutum est a Deo 19. *Deuteronomii sub finem*, & observari in Regno Concincinæ tradit Boreus e Societate Jesu. Vide Covarr.*2.var.9* Alciatum *9.parerg.8.*

Verum quoniam sæpe accidit, ut accusatores retrahantur a criminis

nis accusatione ob talionis timorem, ideo ex generali consuetudine Tribunalium, id amplius in usu non est, ut testatur Gaudinus in *tract. de maleficiis*, *rubr. de filiofam.* Carav. ad *Ritum* 109. *n.*3. *cum seq.* & solum accusator, instante reo, cautionem præstare tenetur de expensis casu, quo succumbat, idem Carav. ad *Ritum* 194. & 200.

Cum in accusatione delictum est probatum semiplene, veluti per unum testem, tunc potest Judex examinare reum, eumque interrogare, & procedere ad torturam, Megala in *prax. crim. can. cap.* 10. ubi vero reus confessus est, dicitur crimen plene probatum, & proceditur ad condemnationem. Quod si crimen plene sit probatum per duos saltem testes majores, & fide dignos, non opus est, ut confessio exprimatur a reo per torturam: sed tanquam convictus potest condemnari. Quo tamen casu solet reus quæstionibus subjici, ut exprimat socios criminis, & fautores. Idem Megala *loc. cit.*

De Denunciatione.

DEnunciatio est quidem delatio criminis, sed non solemnis, cum in ea tantum exigatur inscriptio, ut Lancellottus hic notat Canonistæ in *cap. novit. de Judiciis*. Et duplex est, extrajudicialis, quæ fit ad solam denunciati correctionem, *cap. super his, eod.* & Judicialis, quæ non modo emendationem respicit, sed etiam denunciati pœnam, ad vindictam publicam, Canonistæ in *d. cap. novit*. Vide Bonac. *tom.* 2. *disp.* 10. *quæst.* 2. *puncto* 5.

Judicialis item dividitur in publicam, & privatam. Publica est, cum Episcopus in Synodo Provinciali Ministrum, seu Officialem constituit, ut crimina, quæ in Diœcesi fiunt, perscrutetur, eaque in sequentis anni Synodo denunciet, ut queant emendari, & puniri, *cap. sicut olim, eod. can. Episcopus* 35. *q.*6. Privata est, cum quis ob alterius peccatum læsus, veluti perjurium, vel violatam pacem, illum prius juxta Evangelii præceptum monet, ut a malo redeat ad virtutem, ac tandem, eo non desistente, Prælato denunciat, *d. cap novit.*

Ad accusandum non admittuntur omnes indistincte. Nam I. repelluntur infames, sicut etiam filius, qui patrem accusare nequit, *l. hi tamen, ff. de accusationib. l. fin. C. qui accusare non poss.* Sic etiam libertus accusare patronum prohibetur, *cap. cum Petro de accusat.* Verum si isti accusent, Judex licet eorum accusationem non recipiat, tam procedit per viam inquisitionis contra delinquentes, *l. non solum*, *§. necessitate*, *C. de bon. quæ lib.* Farinac. *de accus. qu.* 12.

Ita neque Clericus ad accusandum admittitur, nisi cum protestatione citra pœnam sanguinis, *cap.* 2. *cap. postulasti, de homic. can. Sacerdotem* 2. *qu.* 1.

Pari-

Pariter inimicus ad accusandum non admittitur, cum scilicet inimicitia capitalis est, *cap.cum oporteat.*ubi Barb. *hoc tit.l.si quis testium: C. eod.*Mascard.*concl.*857.*num.*55. *& seq.*Imo inimicus reconcilitatus ab accusando repellitur, *can accusator.*3.*q.*5.Rom.*sing.*319. Clarus in §.*fin. qu.*24. nisi forte causa inimicitiæ extincta sit, & amicitia longo tempore confirmata. Glos. in *cap.*32. *de simonia,v.inimicitias.* At Inimicus etiam præsumitur,qui cum inimico meo versatur,Menoch.5.*de præsumpt.q.*43.

Fœmina etiam accusare prohibetur,nisi suam,vel suorum injuriam prosequatur, DD in *l. qui accusare*, *ff.de accusat.* & in *l.de crimine*,*C. qui accusare non possunt.*Admittitur etiam in crimine sacrilegii,*l.si quis in hoc*,*C.de Ep.& Cler.can.in primis* 2.*q.*1.

Præterea accusatus de crimine, interim pendente accusatione alium accusare non potest, *argum.ex cap.fin.de testib.can.super prudentia* 12.*qu.*2. *l. qui cum mater*, §.1.*ff.de bonis libertor.* late Decianus in *tract criminali lib.*3.*c.*23.*par.*1.*a num.*1. Farinacius in *praxi*, *tit. de inquisit. q.* 12. *num.* 37. Statutum id est in Concilio Constantinopolitano, *can.*6.*Similiter autem & qui accusati sunt, ne prius ad Episcopi,aliorumve Clericorum accusationem admittantur,quam se objectorum sibi criminum insontes ostenderint.*

Extrajudicialis multiplex est. Evangelica,quoties quis alterum privatim monet,ut a malo deflectat ad bonum: & hæc solet judicialem denunciationem præcedere,ut jam diximus,*can. si peccaverit* 2.*quæst.*1.

Canonica seu Regularis est, cum quis excommunicationis metu, quid Ecclesiastico superiori revelat,uti est de impedimentis futuri matrimonii, ad quæ denuncianda quisque per publicationes Parochi citatur, *cap.ad dissolvendum,de desponsatione impuberum.* Canonica etiam dicitur, quæ a Religiosis fit, ut vel Religiosus alter,sive Abbas ipse corrigatur, *cap.causa quæ, de statu Monachorum,cap.ult.de regularibus*, *cap. reprehensibilis de accusationib.* Ita quoque est, cum Archipresbyteri, vel Archidiaconi Clericos ex officio monent, ut recte Ecclesiæ, & Divinis Ministeriis inserviant, Goffredus in *summa hujus tit.* Canonica etiam est, cum Confessarius sollicitans ad actus impudicos, tanquam de heresi suspectus,denunciandus est Tribunali S.Officii, ex Bullis Pii V. & Pauli V. & Gregor. XV. Quod verum est etiam, si confessarius oculis, tactu, aut aliis signis pœnitentem ad libidinem invitet; id enim etiam sollicitare est, Bonac.*disp.*5.*de denunciat.punct.*3.

De Inquisitione.

HÆc est Judicialis inquisitio criminum, Canonistæ in *cap. qualiter & quando*, & *cap. inquisitioni*, *eod.* Et triplex est, Generalis Specialis, & Mista, Bonac. *to.*1 *tit.de onere denunciat. quæst.*6.*propos.*1.Generalis

neralis est, cum Judex ex officio de delictis in genere inquirit, veluti si Præses, aut Episcopus, ut pacatam, & quietam Provinciam, seu Diœcesim habeat, generatim de latronibus, & sacrilegiis inquirit, *cap.1.de officio ordinarii,l.congruit, ff.de officio Præsidis*.

Specialis est, cum de particulari homine quæritur particulare delictum, ut si inquiratur, an Sejus neci Cajum tradiderit.

Mista ex utraque constat, & duplici modo fit. I. cum de persona in communi quæritur speciale crimen: ita est si ob repertum cadaver, inquiratur de occisore. II. cum de speciali persona quæruntur crimina in communi, veluti cum agitur de Titio ad dignitates promovendo inquiritur an flagitia aliqua commiserit, an e diverso sit homo annoxius, *cap. cum nobis. cap.per venerabilem, de elect.can.4.dist.28.*

Sed hic plura notanda sunt. I. generalem inquisitionem fieri ab Judice posse non solum sine accusatione, sed etiam sine præcedentibus; quo casu dicetur procedere ex officio nobili, seu independenti, ut Pacius vocat, Tiraqu.*de pœnis temperandis, caus.52.num.3* Illud verum est, quod si facta generali inquisitione reperta fuerint indicia criminum contra certam personam, licitum fiet Judici a generali ad specialem discendere.

II. Hinc fieri, ut generalis inquisitio sæpe viam struat, seu, ut dicitur, sit præparatoria ad specialem: quocirca testes in generali recepti, quicunque sint operari nequeunt, ut inquisitus, tanquam convictus, queat condemnari: nam opus deinde est, ut in speciali detur inquisito exemplar depositionum testium, cum eorumdem nominibus, qui etiam citata parte repeti debent, concesso insuper termino ad defendendum: &, ut verbo dicam, omnia quæcumque Judicii ordinarii sunt, serventur, Canonistæ cum Abbate in *d.cap.qualiter,& quando,de Judiciis*, Bartolus, & Alexander in *l.2.§.si publico ff.ad l Jul.de adulter.*

Secus est in speciali, in qua criminis diffamatio exigitur, vel indicia, aut semiplena probatio, *cap.qualiter,& quando,de Judiciis.cap.inquisitiones,eod.* Unde Joann.8. Dominus mulieri adulteræ dixit, *Ubi sunt, qui accusant*? Eaque respondente, *Nemo Domine*, Christus replicavit, *Neque ego te condemnabo*, Bonac. *loc.cit.* Afflict.in *constitut.hi, per inquisitionem, num.3.*

Sed mista vestigia generalis sequitur, cum absque diffamatione fiat, præsertim ubi agitur de quovis ad prælaturam promovendo, *cap. cum nobis,de elect.*

Hinc patet, quod accusatione abolita, hoc est accusatore amplius non instante Judex potest ex officio inquirere, Clarus in *praxi criminali,§.ult.qu.3.* Menoch.*cons.100.* Apud nos M.C. in accusantis locum supponit Scribam, vel Actuarium Fiscalem, qui de delicto informationes capiat. Nam licet accusator cesset inquantum ad resarciendum Jus priva-

tæ

tæ personæ, non tamen cessat præsumtio, & indicium; inquantum ad resarciendum Jus publicæ Justitiæ.

De Duplici purgatione.

TIT. II.

SÆpe accidit, ut accusatus, neque testibus, neque propria confessione convictus, nequeat condemnari, quia tamen delicti nota adhuc reliqua est ex indiciis, aut conjecturis, & præsumtionibus, ideo ipse debet ab ea nota se expurgare, suamque innocentiam palam ostendere. Hinc purgatio definitur a Lancellotto hic: Est demonstratio innocentiæ super objecto crimine: sed clarius, & plenius ita ab aliis definitur: Est innocentiæ ostensio propter crimen objectum, nec plene probatum. Canonistæ in *cap. 1. & 4. de purgatione Canonica*, ex *l. is, qui accuset, ff. de publ. Judiciis*, & *l. ult. ff. de acq. rer. dom.*

Hæc purgatio olim duplex erat, Vulgaris, & Canonica. Vulgaris fiebat, cum quis aliquo crimine notatus, duellum cum adversario inibat, sic ut, qui inde evasisset, pro innocente haberetur, *cap. 2. de purgatione vulgari*. Quandoque fiebat innoxia pertractatione ferri candentis, *Can. Mennam 2. q. 5.* Cujus purgationis ritum ita narrat Pachymeres in *Palæologo lib. 1. cap. 12.* Qui se ad illam offerebat, triduo prius Jejunio, & oratione se expiabat: custoditus interim, & manu velo obvoluta, cui sigillum regium esset impressum, ne quis eam unctionibus adversus ignis sensum, & vim muniret. Tum perductus in medium audacter arripiebat ferrum ignitum, idque nuda manu, & illud per tria conclavis spatia portabat. Quosdam integros, illæsosque Nicææ evasisse, se teste, refert idem Pachymeres. Apud Cantacuzenum *lib. 3.* Mulier adulterii rea, sed pœnitens, sic se innocentem viro probavit. Ceterum antequam ferrum vi arriperent, orationem quandam solemnem proferebant, quam vide in formulis Marculfi. Vide etiam Cujac. ad *lib. 1. feud. tit. 1. § si autem contra*. Sed cum per hanc purgationem videatur Deus tentari ad miracula facienda, quod plerumque non licet, ideo prohibita est legibus Canonicis in *tit. de purgationi vulgari*: immo etiam legibus Principium laicorum, ut est apud Petrum Possinum ad *cit. Pachymerem.* In lege veteri adulteræ deprehendebantur potione aquæ amarissimæ. Hæc erat aqua Sancta ex labro Templi, quod dicebatur mare, urceo hausta, sparsa pulvere tabernaculi, & in qua deradebantur maledictiones a Sacerdote contra adulteras in scheda scriptæ. Hujus aquæ potu adulteræ Dei Jussu putrescebat femur, & tumens uterus disrumpebatur, *Num. 5. vers. 14.* Hujus exemplo videtur introducta purgatio ferri candentis, quæ tamen cum a Deo introducta non sit, merito reprobatur.

Purgatio Canonica est, cum reus crimine notatus Sacrosanctis

Evangeliis tactis Jurat,se innocentem:quod etiam Jurant alii ab ipso reo producti,qui eapropter compurgatores nuncupantur, quorum numerus arbitrio Judicis remittitur,Gloss.in *cap.*1. & *cap.*10. *de purgatione Canonica*. Ita D.Gregorius purgationem indixit Leoni, Mennæ,& Maximo Episcopis,*can.habet,can.Mennam, cum seq.*2.*qu.*5. Ita Sixtus III. Pontifex injuste a Basso reprehensus,se ipsum sponte purgavit in Concilio per Valentinianum congregato, *can.mandastis* 2.*qu.*5. Leo etiam III.coram Carolo M. sponte objecta crimina Jurejurando diluit Anastasius in Leone III.& de eo accipiendus est *text.* in *can. auditum* 2. *q.*5. Id etiam servatur in laicis apud S.Officium inquisitis, Clarus *sent.crim.* §.*ult.qu.*63. In Regno apud Judices seculares non observatur: nam si indicia non adsint ad torturam, reus citatur solum ad deponendum cum Juramento,in quo si nihil contra eum reperiatur absolutus abit.

Verum quoniam inter purgationes vulgares recensetur duellum, ideo de illo hic nonnulla afferre,abs re non erit.Sit ergo.

De Duello.

Duellum definitur, ut sit singulare duorum certamen, ex condicto susceptum.Communiter DD. exigit itaque ut singulare certamen sit,ad discrimen belli publici,quod si justum fuerit,est legibus permissum: quocirca duellum græce dicitur Monomachia; cum sit unius solius cum altero certamen. Sed si plures ex una parte, totidemque ex altera pugnent ex condicto, adhuc duellum erit, præsertim cum hoc etiam casu singuli singulis congrediantur, Bonac.*de excommun.disp.*2. *qu.*6. *punct.*1. *ad finem.* Exigit adhuc,ut suspiciatur ex condicto, hoc est,statuto loco,& tempore ad excludendam rixam, in qua nunquam stricte adest temporis, & locus statutum.

Duellum severe legibus præcipue Canonicis plectitur;nam excommunicationi subjiciuntur non modo duellantes ipsi,verum etiam patrini nuncii data opera spectantes,qui campum concedunt,ac tandem quicumque cooperantur, vel favent. Vide Trident.*sess.*25. *cap.*19. Quæ pœnæ locum habent etiam in duellis minus solemnibus, ubi patrini non intercedunt,ex Gregorio XIII.in *Constitut.ad tollendum*,& Clemente VIII. in *Constitut.illius vices*.

Quæritur hic, an duellum quandoque sit licitum? Pro cujus rei intelligentia,recolendum est, Archelaum Socratis Magistrum fuisse opinatum justum,& turpe non natura constare,sed lege,ut Laertius refert; id tamen rejicitur passim a DD. qui duplex malum distinguunt. Unum lege,quod ideo est malum,quia prohibitum,veluti carnium esus in vigiliis Sanctorum; & hoc permittitur necessitate urgente. Quare David ob famen comedit panem propositionis laicis vetitum, nec tamen peccavit,

Mat-

Matthæi *cap.12.& seq.* Alterum est malum natura, de quo in *l.probrum, ff.de verbor.signif.* ubi adulterium, & furtum natura turpia esse dicuntur, uti est etiam intelligendum, cum furtum dicitur Jure naturæ prohibitum, ita quoque mendacium, usura: & hoc malum nunquam permitti potest, nec etiam vitæ periculo urgente, *cap.super eo, de usuris.* Sic Martyres potius mori voluerunt, quam idolis sacrificium offerre. Cum ergo quæritur, utrum duellum quandoque sit licitum, idem est, ac si petas, utrum id sit natura & intrinsece malum, an potius lege & prohibitione.

Plurium opinio est duellum esse malum, quia prohibitum, ac propterea aliquando licite permitti, Toletus in *summa cap.6.* Navarr. in *summa, cap.11.* Major in *4.sent.dist.15.q.16.* Cajetan. *2.2. quæst.65. cum seq.* Sanchez, Valentia, Filiucius, & Rodriquez cum Bonacina *loc. cit. propos. 2.* Emmanuel Sà in *Aphorism. Confessariorum, v. duellum*, Caramuel in *Theologia fundam. tit. de homicidio.* Horum rationem intelligemus, si antecedente notabimus, magnam esse difficultatem, cur bellum sit permissum, duellum non item; cum ex duello unius, alteriusve occisio tantum consequi possit: at vero ex bello nihil non mali nascatur, urbes devastantur, & agri, sacra, & profana omnia contaminantur, virginibus vis infertur, innocentes passim trucidantur, inter quos & ipsi milites sunt. Sane hujus discriminis non alia ratio est, nisi quia ipsi reges, e.g. qui belligerant, communem Judicem superiorem non habent, a quo ipsorum lis cognosci, & decidi queat: quare ad arma, necessitate urgente, venire oportet. Ex quo fit, bellum Justum Jure litium reputari. Non ita est de duellantibus, quorum controversia ab Judice, quem superiorem habent, facile diffiniri potest: ac propterea cum ipsi per se litem decidere per arma student, violant regimen politicum, ac sibi eam auctoritatem, quæ propria Judicis est usurpant. Hinc ergo duellum a legibus prohibetur, cum e diverso bellum permittatur, a quo majus malum imminet. Nec sane, ut omnia coneris, alia hujus discriminis ratio assignari potest.

Ex quibus plura colliguntur. I. duellum non esse malum per se, & ex sua natura, nam idem, & multo magis esset de bello: sed esse malum, quia inde regiminis politici ordo violatur, & quod est superioris, id sibi subjecti usurpant. Ex quo olim duellum permittebatur, cum scilicet superiores huic suo Juri sponte renunciabant, patientes populum subjectum per se suas lites armis determinare. Sic Jure Longobardorum duellum est permissum, *toto titulo qualiter quis defendere se debeat*, inter leges Longobardicas; sic etiam de Jure Regni nostri licitum erat, in certis præsertim casibus, *constitut. de pugnis sublatis*, & *constitut. in quibus casibus pugnare sit permissum.* Idem est de Franchis, aliisque Europæ nationibus.

Sed petes, cur ergo hodie tam severe duellum prohibitum est; & supe-

superiores amplius huic suo Juri non renunciant? Respondeo, quia ex duello sæpe innocentis occisio consequitur, quæ sine extrema necessitate permitti non potest: quæ necessitas utique in duello non adest, sicuti vere adest in bello, ob rationem jam recitatam. Hinc illud est prohibitum, hoc vero permissum.

II. Colligitur, duellum posse ob extremam necessitatem permitti. Et Doctores plures casus assignant. I. Si duo Reges de Regno contendentes, velint lites suas hoc modo finire; cum enim bellum, non nisi maxima humani generis calamitate fiat, quid justius excogitari potest, quam ut tanta noxa de medio sublata, hi potissimum soli armis decernant, ad quos ea res pertinet, victoremque res sequatur? expedit enim, ut unus moriatur, ne tota gens pereat. Ita est de Carolo I. Andegavensi, & Petro Tarraconensi, qui cum de Insula Sicilia bellum diu gessissent, Martini IV. Pontificis Romani auctoritate, Burdegalæ in Aquitanis duellum inire pacti sunt: Jureque jurando sanxere, uter victus esset, Insula decessurum, nec amplius de ea re controversiam facturum, itaut cum deinde Petrus statuta hora ad duellandum non venisset, ab ipso Martino excommunicatus dicatur. Ita hanc historiam narrant Villanus, Collenuccius, Alciatus, & alii: sed e contrario Martinum non in id non consensisse, sed acriter contradixisse refert Favinus in historia Navarræ *lib. 6.* & Henricus Spondanus in *Annalibus Ecclesiasticis ad annum Christi* 1282. II. Idem est, si totius belli summa ad pugnam duorum, pluriumve militum redigatur, quia expedit, ut pauci moriantur, ne tota gens pereat, Tolet. in *summa*, *cap.6. num.32.* III. Si agatur de tuendo exercitus honore, vel de enervandis hostium viribus, ut accidit inter Davidem, & Goliath, ut supracitati DD. cum Bonac. *d. propos. 2. num.* 17. IV. cum quis, ut presens mortis periculum effugiat, in duellum consentit; etsi deinde non teneatur in campum prodire, Navar. & Emmanuel Sà *locis citatis*.

Sed his non obstantibus alii in contrarium docent, duellum esse natura malum, & non posse ullo casu permitti, nisi cum est pars publici belli, quando stricte, & rigorose duellum non est; nam ratio totius transit etiam ad partem, *l.7 ff. de exc. rei judic.* atque ita est de Davide, qui cum Palæstinorum Gigante pugnavit. Ita sentit D.Th. 2.2. *q.* 97. Alexander de Ales *par. 4. q.* 11. *memb.* 2. aliique apud Comitolum 6. *responsorum moralium q.* 17. ut videtur probari ex Trident. *sess. 25. can.* 19. ubi generatim prohibetur Duellum, nullo excepto casu, his verbis: *Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur*. Quæ sane verba omnes a duello deterrere deberent; præsertim cum inde pervertatur ordo politicus, & sæpe innocentis mors accidat, ut latius supracitati DD. notant.

De

De Simonia.

TIT. III.

JAm tempus eſt, ut de ipſis delictis videamus, quæ in duplici differentia ſunt: quædam enim Divinæ Majeſtatis læſionem directe continent, ut hæreſis, ſimonia: quædam vero etiam hominibus damnum inferunt, ut homicidium, uſura, & ſimilia, de quibus ordine eſt agendum, & prius de ſimonia, quæ ita dicitur a Simone Mago, qui cum Samariæ vidiſſet per impoſitionem manus Apoſtolorum dari Spiritum Sanctum, voluit hanc poteſtatem pecunia emere, ut in *Actis Apoſtolorum, cap.* 8. Fuerunt autem & alii, qui ante dona Dei pecunia commutarint, ut Balaam, & Giezi. Sicuti Conſtantinus Arii gregales ob ſimilitudinem impietatis Porphyrianos nuncupari juſſit, ita Theodoſius particeps nefariæ ſectæ Neſtorii voluit appellari Simonianos, ut cujus Simonis Magi ſcelus ſunt imitati, ejus vocabulum ſortirentur, *l. damnato, C. de hæreticis*, quæ ita emendanda eſt ex Photio in *Nomocanone tit.* 12. *cap.* 3. Theodorus Balſamo in *Collect. Eccleſiarum Conſtitutionum*, in *lib.* 1. *Codicis Juſtinianæi, tit.* 5. *l.* 6. Qui vero pecunia ſibi Eccleſiaſticos ordines comparat, dicitur Simoniacus, occaſione nominis deſumta ex *Can. Apoſtolorum* 30. ubi de ita peccante dicitur: *Et ab Eccleſia omnino abſcindatur, ut Simon Magus a me Petro.*

De definitione Simoniæ.

HÆc eſt, rei ſpiritualis, vel ſpirituali adnexæ cum aliquo temporali commutatio. Ita Abbas in *cap. nemo eod.* Explicatur definitio.

Dicitur commutatio, ut comprehendantur, ſpecies univerſæ contractus oneroſi, cum poſſit ſimonia committi non ſolum emendo, & vendendo, ſed quamvis alia commutatione, ut infra patebit. Quare qui hoc delictum definiunt per voluntatem emendi, & vendendi, non poſſunt excuſari, niſi dicamus eos generali venditionis appellatione uſos, qua omnis contractus continetur, per quem dominium transfertur, *l. ſicut*, §. *venditionis, ff. quibus modis pignus*, & latius a nobis explicatum eſt in *tract. de donationibus.*

Dicitur rei ſpiritualis, vel ſpirituali adnexæ, ut eſt de Jure patronatus, quod licet mere ſpirituale non ſit, tamen quia rei ſpirituali adnectitur, vendi non poteſt, *cap. de Jure, tit. de Jurep.* Idem eſt de penſionibus, veluti de ea, quæ datur Parocho, Concionatori, vel Clerico cum onere recitandi Officium B. Virginis, quæ pro re temporali commutari non poteſt: ſecus vero eſt de penſionibus, quæ dantur laicis, vel clericis a S. Pontifice ſuper fructibus beneficii, non titulo ſpirituali, ſed ob ſervitium aliquod temporale, quæ propterea quæruntur tanquam res temporale

porale

rorale,de communi Bonac.hic *disp.1.qu.4.§:13.puncto 1.cum seq.*

Dicitur cum re temporali:nam in hoc consistit ratio Simoniæ,nempe ut res temporalis tradatur pro re sacra & spirituali, quæ æstimationem non recipit, *l.9: ad fin. ff. de rer. divis.* Ceterum res temporalis hic triplex est,linguæ,obsequii,& manus, *can.sunt nonnulli 1.qu.1. can.Salvatorem 1.q.3.* Linguæ,veluti si Episcopus conferat beneficium alteri ad hoc ut de eo laudetur, & commendetur apud S.Pontificem:quippe laus, & favor pretio æstimabilis est,& appellatur nummus,*d.can.sunt nonnulli.* Obsequii, ut negotium suum gerat, & promoveat, vel ut Episcopo serviat, *cap.cum esset,eod.* Tandem manus appellatione cetera temporalia comprehenduntur,sive mobilia sint,sive soli,*cap.tua nos,eod.*

Hæc simonia gravissimum delictum est,primo quia dona Dei,quæ gratis recipiuntur,turpissimum est pecunia dare; & cum Dominus sit liberalis, servum esse avarum contra præceptum Christi: deinde, quia sacræ res pretio æstimarentur. Quin tolerabilior videtur Macedoniani hæresis:hic enim Spiritum Sanctum servum Dei Patris, & Filii faciebat: at simoniacus Spiritum Sanctum suum servum efficit, cum vendunt.

De divisione Simoniæ.

PRima dicitur simonia esse Mentalis, cum nullum intersuit factum, sed solum prava dantis,aut accipientis mens: & quia nulla externa actio intercessit,ideo solum Deum scrutatorem cordium habet ultorem, *cap.tua nos,& cap.ult.eod.*

II. Est Conventionalis,cum, præter mentem, intercedit placitum & conventio commutandi rem spiritualem cum temporali. Quæ conventio fieri potest vel solo consensu,vel etiam literis,& nunciis,ex traditis in *l.1.& l.Jurisg.ff.de pactis.*

III. Est Realis,quæ super addit traditionem rei temporalis pro spirituali.Ubi Palaus *disp.3.par.2. hoc tit.* notat ad simoniam realem pro infligendis pœnis satis esse,si ex una tantum parte traditio fiat,licet ex altera sola intercedat promissio, veluti si pecunia tradatur Prælato, qui promittat se deinde beneficium,vel ordinem collaturum: atque ita Romæ servari ait.Sed vero Novar. *par.2. qq.forensium* 99.decisum refert, ultro citroque traditionem exposci,cum delicta regulariter non puniantur,nisi fuerint perfecta,& consummata,*l.1 § ult. ff.quod quisque Juris.*

IV. Est Confidentialis,quæ committitur,cum beneficium Ecclesiasticum resignatur,confertur,vel cum quis ad illud eligitur, seu præsentatur cum specie,& fiducia,ut idem beneficium, ejusque fructus omnes, vel eorundem pars restituantur,vel reserventur ipsimet resignanti, conferenti,eligenti,vel presentanti,sive etiam alteri ipsius arbitrio,quod privatim est prohibitum ex Bullis Pii IV.& V.apud Navarrum *c.23.n.120.*

V. Di-

V. Dicitur simonia ficta, cum quis recipit pecuniam promittendo beneficium, quod tamen præstare nolit, frustrando dantem: quæ in foro punitur, tanquam vera, ut post Suarez docet Bonacina *q. 2. proposf. un n.* 8.

Ex quibus Capitibus contrahatur Simonia.

ET sane contrahitur, cum quid pro personis Ecclesiasticis deducendis in sedem, vel Sacerdotibus instituendis accipitur *cap. non satis, cum seq. eod.* quod intellige, non solum de Episcopo, sed etiam de ipsius Ministro, & Tabellione, Notario, cui tamen salarium pro officio suo sit constitutum: aliter pro fingendis literis dimissoriis, aut testimonialibus drachmam unam, seu denarium accipere potest. Vide Trident. *sess.* 21. *cap.* 1. Sub hac tamen prohibitione non continentur candelæ, cum ex Concilio sublata tantum sit consuetudo recipiendi ab ordinaris forbices, pectines, & mappas, ut ex Sac. Cardinalium Congregatione declaratum notat Bonac. *disp.* 1. *q.* 4. §. 4. *proposit.* 2.

Ita neque pro Sacramentalibus quidpiam recipi potest; cum enim hæc inter sacra connumerentur, venalia esse nequeunt, *can. si quis objicerit*, 1. *q.* 3. Sunt sacramentalia ceremoniæ, & benedictiones ab Ecclesia institutæ, ut nubentium benedictio, aquæ, vel olei: functiones ordinum, ut est exorcismus, absolutio sacramentalis, collatio extremæ unctionis, & omnia denique, quæ ad ministerium Ecclesiasticum pertinent, citra simoniam vendi non possunt, *c. quod nostram, eod* Bonac. *q.* 4. §. *prop.* 1. *cum seq.*

Ita simonia etiam est, Ecclesiasticam sepulturam vendere, *cap. audimus, eod. cap. pen. de sepultur. can. quesita est* 13. *q.* 2. quod intelligas de loco ad sepulturam destinato, uti est cœmeterium: nam si locus adhuc ad id non fuerit destinatus, vendi potest. Ita Azorius, & Laiman apud *cit. Bonac.* §. 6. qui tamen advertit, cœmeterium, cappellas, calices, etsi vendi nequeant inquantum ad Ecclesiasticam constitutionem, tamen ratione materiæ, quæ est pretio æstimabilis, vendi non prohiberi, dummodo ad profanos usus non convertantur. Quod etsi receptum sit, palam tamen repugnat Paschali Summo Pontifici in *can. si quis objecerit*, 1. *q.* 3. ubi, cum in Ecclesia distinxisset consecrationem a materia, hæc addit: *Quisquis homo alterum vendit, sine quo nec alterum pervenit, neutrum invenditum derelinquat.* Quæ verba satis clara sunt, quidquid in contrarium nitantur Suarez, Bonacina, aliique.

Rerum sacrarum alienatio cum necessaria est, licite fit. Et quidem Eusebius Hierosolymorum Episcopus, & Acacius Amydæ Civitatis, res sacras nullo auctore distraxerunt, alter tempore famis, alter pro redemptione Persarum, etiam infidelium, *histor. tripart. lib.* 5. *cap.* 37. *lib.* 11. *cap.* 16. Sic Cassiodorus refert, *variar. epist.* 20. *lib.* 12. Agapitum Papam vasa sacra ob necessitatem Reipublicæ pignori dedisse, exemplo Ezechiæ

Re-

Regis, qui de rebus sacris tributum præstitit Regi Assyriorum, *Reg.* 4. *cap.*17. At Fortunatus Episcopus Favensis auctoritatem sibi necessariam putavit Romani Episcopi, ut tuto sacra vasa distraheret, licet in redemtionem captivorum, Gregor.M.*ep.*13.*&* 35.*lib.*6.

Illud verum est, posse pro benedictione nubentium, pro exequiis, ceterisque spiritualibus operibus, quid recipi, non ut pretium rei spiritualis, sed titulo alimentorum, ut inde Sacerdotes vitam tolerare possint: nam qui altari servit, de altari vivere debet, *cap.ad Apostolicam, eodem.*

Etiam simoniacus est, qui pecunias dederit, ut promoveatur in Æconomum, Defensorem, vel Mentionarium, Concilium Calched. *can.*2.

Tandem simoniam committit, qui pro electione pecuniam largitur cum per eam perveniatur ad rem, seu officium sacrum, 1. *q.*6. *in princ.* Quod verum est, etiamsi præmia data sint ignorante eo, qui eligi debet: qua in re factum alterius alteri obest, & licet non peccet ipse, vitiosa tamen electio est, *cap.nobis, eod.* ubi id extenditur, etiamsi uni tantum ex electoribus pecunia data, vel promissa sit. Quod Abbas mirabile dicit: nam alioqui interventus excommunicati admissi actum non vitiat, *cap. fin.de procuratorib.* Sed de hac re latius in *tit.de elect.*

Quibus casibus Simonia non committatur.

PRæter casus nuper enumeratos obiter, nempe cum venditur res sacra ratione materiæ, & cum quid accipitur titulo alimentorum, sunt alii nonnulli, in quibus simonia non committitur.

Et primo, si agatur de injusta vexatione redimenda. Quod dupliciter accidere potest. I. si quis Jus tantum ad rem habeat, veluti si dignitate, & beneficio dignus sit, quo casu pecuniam citra simoniam dare nequit pro vexatione redimenda, *cap.dilectus, c.sicut,* & *cap.Matthæus, eod.* II. si Jus sit in re, seu quæsitum, & pecuniam licite præbebit, ut si Episcopus electus, & confirmatus impediatur injuste ab obtinenda consecratione: item si quis Clericus injuste prohiberetur a possessione collati beneficii, Canonistæ in *cap.nemo,* & *cap.aures, eod.* Azorius 3.*par. lib.*12.*cap.*15. D. Th.2.2.*q.*100 *art.*2.

II. Si agatur de permutandis beneficiis, cum tamen adest S. Pontificis auctoritas, si pensio intercedat: vel assensus Episcopi, si nulla imponatur pensio: & insuper adest beneficiorum æqualitas, *c.cum olim, cap.quæsitum, de rerum permutatione.* Pro qua re notandum est, quod etsi Jure divino simonia solum sit, cum res spiritualis cum temporali permutatur; tamen de Jure humano Ecclesiastico etiam simonia dicitur, cum spiritualis res cum spirituali, hoc est beneficium cum beneficio commutatur. Illa simonia non est capax dispensationis Pontificiæ; hæc vero secus, Glos. in *cap.*4.*vers.illicitæ, de pactis,* & in *can.Salvator,* 1.*q.*3.

III. Si

III. Si pecunia exigatur pro labore in rebus sacris peragendis. Labor autem hic dupliciter considerari potest. Uno modo, inquantum ipsa sacra actio labor est, ut concionatio celebratio missæ; & pro tali labore nihil recipi potest, nisi titulo alimentorum, ut jam supra diximus. Altero modo labor non est ipsa actio sacra, sed eam antecedit, comitatur, vel subsequitur, & pro eo recte pecunia exigitur: ut si Sacerdos pro celebranda missa ad instantiam alterius, longum iter ingredi debeat: idem est, cum Clerici pro defunctis sepelliendis, quod circuitus faciendi sunt, majorem pecuniæ summam exigunt, Sotus 4. *sent. dist. 25. q. 3. art. 3.*

De pœnis, quibus Simoniaci coercentur.

ET primo de simonia reali. Si hæc intercessit in collatione ordinum; tum conferens, & recipiens ordinem, ut etiam mediator, sunt ipso facto excommunicati. Ad hæc ordinator suspensus intelligitur a conferendis in posterum ordinibus, etiam prima tonsura: privatur pontificali bus, & Ecclesiæ ingressu interdicitur: quod si secus fecerit, suspenditur ab administratione Ecclesiæ, & a percipiendis fructibus etiam beneficiorum. At vero ordinatus ab ordine simoniace recepto pari ratione est suspensus, & si in eo ministraverit, evadet irregularis. Quare uterque, nempe dans, & accipiens ordines a solo Summo Pontifice absolvi potest, etsi simonia fuerit occulta. Ita ex Bulla Sixti V. incipiente, *Sanctum*, & *Salvatore*, quæ expressim revocat omnem absolvendæ simoniæ potestatem antea concessam, etiam cruciatæ.

Sed si realis simonia commissa sit in beneficiis, tunc conferens, eligens, præsentans, instituens, confirmans, & mediator, sunt ipso facto excommunicati: insuper collatio est nulla, nec beneficiatus fructus, quos e beneficio percipit, suos facit, sed Ecclesiæ restituet, ut in *Extrav. cum detestabile.* Excipe in electione S. Pontificis, quam si Cardinales pecunia corrupti fecerint, valet electio, *cap. licet, de electione*, DD. in *can. si quis pecuniam*, *dist. 29.*

II. Sit de simonia confidentiali. In hac illico excommunicatione innodatur, qui beneficium recipit in confidentia; etiam antequam beneficium ipsum, ejusve fructus restituat juxta placitum ejus, qui sub hac confidentia beneficium resignavit, contulit, ipsum elegit, seu præsentavit: quia hoc simoniæ genus statim completur, ac confidentia contracta est, ut ex Bullis Pii IV. & V. patet, in quibus ipso Jure excommunicatur solum recipiens ita beneficium, non etiam conferens, eo quod plurimi olim erant faciles homines qui ita beneficium recipiebant, quo aliis gratificarentur: hinc ubi majus erat periculum, majus etiam remedium fuit adhibitum; *cap. ubi periculum de elect. in* 6. Ulterius recipiens privatur beneficio collato, & censetur incapax in posterum ad alia beneficia obtinenda, sed post latam sententiam. Ii III. Si-

III. Simonia ſimpliciter conventionalis nullam determinatam pœnam habet, Felinus in *cap.Rodulphus,de reſcriptis.*

DE HÆRETICIS, ET SCHISMATICIS, ET APOSTATIS.

TIT. IV.

De Hæreticis.

HÆreſis definitur, Eſt Chriſtiani intellectus error cum pertinacia contra aliquam fidei revelatam veritatem, ut communiter DD. hic.Explicatur definitio.

Dicitur error intellectus; nam cum actus fidei ſit aſſenſus humani intellectus in aliquam fidei veritatem,quod *credere* dicimus; inde fit hæreſim,quæ fidei adverſatur,eſſe actum ejuſdem intellectus, qui ab ea veritate recedat.Canoniſtæ poſt Gl.in *tit.Decret.de S.Trin.in princ.*Atque eo modo hæreſis eſt error,qui in intellectu propriam ſedem habet.

Dicitur Chriſtiani; etenim qui per Baptiſmum renatus non eſt, quantumvis a fide recedat,non vocatur hæreticus,ſed infidelis,*cap.3.eod.* quocirca Cathecumenus,qui Chriſtiana religione imbuitur, ut mox baptizetur,ſi quem fidei articulum neget, neque hæreticus eſt, neque hæreticorum pœnis plectetur,Cajet.ad *2.2.q.10.art.5.* Tolet.in*ſumma,lib.4.cap.3.num.5.*quidquid in contrarium Sotus nitatur.

Dicitur cum pertinacia: hoc reſpicit voluntatem, ut ſcilicet quis etſi ſciat fidei veritatem, tamen velit oppoſitum credere. Verum hic pertinacia non ſumitur pro temporis duratione, cum quis etiam in uno inſtanti,quo contra fidem ſentire velit,hæreticus conſtituatur, Cajet. in *ſumma,v.hæreticus.*Ita ad hæreſim exigitur error, qui eſt intellectus, & pertinacia, quæ eſt voluntatis:& per hoc eſt peccatum,& plectitur; nam omne peccatum eſt voluntarium. Hinc ſi abſque pertinacia quis credat, non erit hæreticus, ut cum D.Gregorius Nyſſenus, & Tertullianus credidere animam haberi ex traduce, & Lactantius Angelos Dei ex mulierum congreſſu filios genuiſſe, non ideo in numero hæreticorum habentur,quia in id non obſtinaſſent,ſi ſciſſent aliud de fide eſſe.

Dicitur contra aliquam fidei revelatam veritatem;nam ſi quis omnino a fide recedat,non amplius hæreticus eſt,ſed apoſtata, uti eſt de Juliano Romanorum Imperatore,*can.non obſervatis 26.q.7.* Id autem verum eſt,tam ſi res,quæ negatur,ad fidem ſpectet,quam ad aliam quamcumque rem:quare qui ait,terram circa Solem centro Univerſi inhærentem vectari,hæreticus eſt:nam terra in æternum ſtat:ita etiam,qui negaret canem Tobiæ caudam moviſſe, ut communiter Teologi docent.

Hæreticorum pœnæ plures ſunt. I. ſi quis ſuam hæreſim quoque modo

modo propalaverit, puta prædicando, vel alteri suadendo, ipso facto est excommunicatus. Immo a Curia deprehensi, nisi abjurent, traduntur Judici seculari, ut pro modo, & ratione facinoris puniantur: quod si fuerint Ecclesiastici, antecedenter deponantur, & privantur omni officio, beneficio, & prærogativis, *cap. ad abolendum, eod.* Verum tamen est, olim primis Ecclesiæ temporibus hæreticos divinæ ultioni fuisse remissos: sed deinde cœperunt ultimo supplicio plecti ex *l. Arriani*, *C. de hæreticis*, & *l. cum populus, C. de summa Trinit.* adeoque cogi ad subeundum vivi comburium ex Joan. XV. *Si quis in me non manserit, tanquam palmes mittetur foras, & arescet, & col igent eum, & in ignem mittent, & ardeat.*

Certe D. Augustinus fatetur antea se in hac fuisse sententia hæreticos a catholicis vexandos non esse, sed omni mansuetudine potius invitandos. Postea tamen mutavit sententiam, re ipsa doctus, leges Principum adversus hæreticos latas, ipsis hæreticis ad conversionem prodesse, Idque falsos esse ait ipsos Donatistas, qui postea ad Catholicam Ecclesiam rediissent, *ep. 48. ad Vincentium*, & *lib. 1. contra Gaudentium*, *cap.* 23. & notat Valesius *ad Socratem, lib. 7. cap. 4.* Utique verba illa Canticorum, *cap. 2. Capite nobis vulpes parvas, qui demoliuntur vineas*, a Gulielmo Esthio de hæreticis intelliguntur.

Itaque ab utitur auctoritate D. Augustini Jacobus Augustus Thuanus in *præfatione ad historiam*, cum ex eo docere nititur, neminem ad religionem Catholicam amplectendam esse cogendum; nec posse, nisi inique, in hæreticos lege agi. Pari fide D. Martini Turonensis preces Maximo Tiranno oblatas pro Priscillianistis commemorat; nam sanctissimus ille vir non hæreticis, sed catholicis consultum voluit, ut Baronius observat. Ut interim taceam Calvinum, qui contra se ipsum librum edidit, qui est de punitione hæreticorum.

II. Bona hæreticorum sibi, & filiis, si quos habent, ademta, fisco devolvuntur, vel Ecclesiæ, a qua acceperunt, si fuerint Clerici. Quod intellige post latam sententiam, ut ex *cap. excommunicatus, eod. in 6.* docet Sotus *1. de Justitia 6. concl. 3.* cui tamen videtur repugnare textus in *cap. ad secundum, cod. in 6.* ubi habetur: *Bona hæreticorum ipso Jure de fratrum nostrorum consilio decernimus confiscata.* Quæ verba satis demonstrant corrigi textum in *d. cap. excommunicatus*, ibique Gloss. & Afflict. in *consti t. de hæretic. rubr. 1. num. 29* Quæ pœna comprehendit etiam fautores, & defensores, Farinacius *de hæreticis, qu. 188. num. 51.* Dos autem, & reliqua uxoris bona fisco non subjacent, nisi ipsa sciens volens hæretico nupserit, *cap. decrevit. eod in 6.* ibique Gloss. Simancha *Can. Institut. tit. 9. rubr. de bonis hæreticorum num. 70.*

III. Hæretici Ecclesiæ sepulturæ tradi non possunt: quod si quis eos sepelliat, excommunicatur, nec prius absolvitur, quam suis manibus

exhumaverit,& projiciat,nempe cum ipsorum ossa ab aliis possunt secerni,*cap.sacris,de sepulturis*.Sunt & aliæ pœnæ de quibus, per DD.hic.

Itaque si quis hæreticus convictus,vel ut vehementer suspectus abjuraverit,veluti si fuerit sortilegus cum rerum sacrarum abusu,& deinde reincidat in eandem,vel aliam hæresim, tunc dicitur relapsus,& gravius punitur,*cap.accusatus, eod.in 6.* itaut seculari Judici omnino tradendus sit;quamvis manifeste pœnitenti Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ non denegentur, Lancellottus hic in §.*quod si qui.* Ubi illud notandum, ex Bulla Clem.VIII.incipiente *Dominici grecis*, quod pro elapso habetur, qui negat Deum trinum in personis, & unum in essentia, vel Christum non esse verum Deum,vel non conceptum de Spiritu Sancto, vel non esse passum pro nostra salute, vel ipsius Matrem non fuisse virginem:itemque qui Eucharistiæ Sacramento in sortilegiis fuerit abusus:ac tandem qui hæresim Principi suadere tentaverit; hi enim omnes comprehensi, omnino Judici seculari traduntur.

De Schismaticis.

Schisma Græce scissuram denotat,& Schismaticus est, qui se ab Ecclesia separat,constituens alterum Pontificem a vero, illique obedientiam præstat;quare schismatici per consequens hæretici sunt, tanquam negantes unam Sanctam Catholicã Ecclesiam,quod est articulus fidei:eoque tanquam hæretici plectuntur,Abbas in *cap.1.eod.* ubi etiam notat,ordinationes,beneficia,alienationes eorum Ecclesiarum,atque alia per ipsos gesta esse nulla. Primum in Ecclesia Dei schisma extitit ad annum Christi 251.post S.Cornelii Pontificis electionem;nam Novatianus S.R.E.Presbyter Pontificatum contra Cornelium Romæ assumpsit, Eusebius *lib.6.& 7.hist.Eccl.*& Damasus in *vitis Fabiani,& Cornelii*,Novatiani in Episcopatu successores Romæ,usque ad Cœlestini I.Pontificatum permanserunt,hoc est ad ann.423.Socrates *lib.7.&* 11.& notat Panvinius in *vita S. Cornelii.*

Sed non censetur schismaticus,cum orto in Ecclesia schismate inter duos de Pontificia dignitate certantes, qui neutri ex ipsis obtemperet, ignorando uternam sit antipapa,donec per generale Concilium id decidatur,*can.si duo*,ubi Gloss.verbo,*contra fas,dist.79.* idemque est, si quis bona fide alterutrum esse verum Pontificem existimet, qui tamen sit falsus,de communi Clarus *sententiar.crim.§.ult.qu.6.num.27.*

Quæri hic solet,an hæreticis fides servanda sit, sive ea sit privata, ut quæ datur in contractibus,sive publica,ut quæ datur per salvum conductum,qui impartitur,cum ad Concilium vocantur,

Et sunt, qui existimant, fidem nec etiam publicam hæreticis esse servandam, moti ex eo,quod Concilium Constansiense igne conbussit Hieronymus-

ronymum de Praga, & Joannem Hus, quamvis eis publicam fidem concesserat.

Communis tamen, & Catholica sententia est, fidem etiam hæreticis, sive privatam, sive publicam servari debere, ut late tuetur Joan. Echius in *Apologia*, & Joann. Nolanus in *libro de fide hæreticis servanda*.

Ratio evidens est, quia ex naturali principio habetur, toties fidem esse servandam, quoties promissio illicita non est, D.August.1. *de Civit. Dei* 15. & D.Th. *qu.40.per tot.* & habetur in *cap. 2. & 3. de pactis* & in *can. noli 23.q.1.* idemque esse de Jure civili in *l.5.§.captivus, ff. de captivis*, probat Covarr. *par.2. de sponsalib.cap.3.* Cum ergo in specie nostra promissio licita sit, quia publica fides hæreticis datur, ne indefensi condemnentur, inde fit, eam esse servandam.

Neque obstat, quod in contrarium objiciebatur. Nam Joan.Hus publicam fidẽ non a Concil.Constansiensi habuit, sed ab Imperatore Sigismundo: eapropter nihil ei profuit; & in dicto Concilio *sess.19.* statuitur, publicam fidem per Principes laicos hæreticis concessam, nihil obstare, quin ab Ecclesia cognosci, & merita pœna affici possint. Hieronymus de Praga obtinuit quidem a Concilio, at sub clausula *salva justitia*; per quam a vi, non etiam ab Justitia tutus esse poterat. Carolus V. in congressu Wormatiæ, cum ad eum Martinus Luterus sub publica fide venisset, exhortatibus quibusdam, ut in vincula conjiceret, tanquam hæreticum, respondit: *Si fides terris cesserit, erit tamen apud Imperatorem*. Non est ergo cur Concilium Constansiense reprehendat Zasius in *tract. de Judæis, qu. 3.*

De Apostatis.

Apostasia latine abscessionem, seu defectum significat, & duplex est. Prior est fidei, cum scilicet quis deserta fide Christiana, ad impiorum, & infidelium sectas transfugit, veluti Judæorum, Turcarum: & hic pœnis hæreticorum solet mulctari, *cap.1.de apostatis*, & late in Constitutione nostri Regni, quæ incipit, *Apostatantes*. Posterior est irregularitatis, cum Monachus professus citra justam causam, & superioris, hoc est S.Pontificis veniam, habitum dimittit, & ad seculum redit: nam si in aliam religionem transeat, non erit apostata, quamvis excommunicationis pœnam contrahat, nisi hæc alia Religio sit strictior, Bonac. *de excommunicat. q. 3. puncto 1. propos. un.* Itaque qui habitum omnino dimittit, in vincula conjicitur, donec habitum resumat, *cap.5.de apostatis*, & ordinem in apostasia susceptum, tanquam irregularis, nequit exercere, absque S. Pontificis dispensatione, *cap. 6. eodem*.

Dicitur etiam apostasia inobedientiæ, cum quis præceptum superioris sui sponte transgreditur, sive patrum regulis, vel constitutionibus

non obtemperat, ut Lancellottus hic in §. *Apostatæ*.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS.

Tit. V.

De Sortilegis.

Sortilegium late sumtum significat magiam, quæ dæmonum ministerio utitur, quos solvit, & ligat, *cap.* 1. & 2. *eod.* atque hi Ecclesiasticis censuris subjiciuntur, & propterea sunt S. Inquisitioni denunciandi, Genuens. in *praxi*, *cap.* 23. *num.* 14. & de Jure civili, tanquam diaboli asseclæ, & humani generis hostes capite plectuntur, *l. 6. cum seqq. C. de malef. & math.*

Stricte sortilegium est, cum arcanis quibusdam artibus occulta scire tentamus, sive futura sint, sive præsentia, sive etiam præterita. Id autem dupliciter accidit; primo rerum sacrarum abusu, seu verborum sacræ scripturæ, quo casu sortilegium sapit hæresim, & punitur ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, *cap. accusatus, de hæreticis*. Idem est, si invocatio, & præsidium dæmonis adsit, ut late refert Gratianus in 26.*q.*5.*per totam*. Hi ergo nisi resipiscant perpetuo anathemate feriuntur: & si Clerici sint degradantur, *can. aliquando*, *can. si quis ariolos* 26.*qu.*5.*can. admoneat*.26.*q.*1. Secundo simpliciter fit colligendo ex quibusdam signis varias hominis fortunas, ac futuros eventus; quo casu vanæ superstitionis, & præsumtionis peccatum est, cum homo scientiam Dei, qui solus futura novit, sibi arroget juxta illud, *Annunciate nobis futura, & dii eritis*, Ita est de Chiromantis, & Astrologis, qui omnes vanitatis arguuntur, *Deut.*18.*Ecclesiast.*1.& 20.*Isaiæ* 41. & 47. At vero contra Astrologos, Judiciarios scilicet, est Bulla Sixti V. qui eos per S. Officium cognosci præcipit, etsi affirment, se futuros eventus, quos ex sideribus, & planetarum positu, seu aspectibus venantur, non certo affirmare dicant.

Illud notandum est, cum quis ex signis, & characteribus ventura divinare conatur, etiamsi expresse protestetur, se dæmonem non invocare, adhuc tamen invocare intelligitur, & quod protestatio contraria facto nihil relevet, ut Bonac. *to.* 2. *de primo præcepto Decalogi*, *disp.*3. *qu.*5.*punct.*3. *proposit* 2. & Grillandus in hoc tractatu docent.

Inquantum ad Astrologiam, cum per eam prædicuntur ea, quæ dependent a libero hominis Judicio, & arbitrio, quo casu astrologia judiciaria dicitur, est prohibita per Sixtum V. in Bulla, *Cœli, & terræ Creator*, ubi Astrologus per S. Officium cognosci præcipit, etiamsi futuros eventus, quos ex sideribus, & planetarum positu, seu aspectibus venantur,

tur, non certe affirmare dicant. Quæ Bulla non solum in foro externo locum habet, sed etiam in interno, itaut qui contra faciant, mortaliter peccent, Salas 2. 2. *tract.* 50. *disp.* 2. *sect.* 3. *num.* 36. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *num.* 34.

Præterea ab Urbano VIII. lata est Bulla, *Inscrutabilis*, ubi Astrologi, qui de statu Reipublicæ Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, seu vita Romani Pontificis, aut consanguineorum ejus judicia ferunt vel facta apud se habent, vel alicui ostendunt, aut verbis tractant, præter sententiam excommunicationis, quam ipso Jure incurrunt, tanquam rei majestatis ultimo supplicio, publicatione bonorum, & si fuerint Clerici, privatione beneficii, & officii puniuntur; & hi sunt, qui in Jure civili, Mathematici appellantur, ut in *tit. C. de malef. & math.*

De Maledicis.

Maledici hic sunt blasphemi. Blasphemia autem est contumelia in Deum. Contumeliam intelligendo, sive ore fiat, sive corde, sive scripto; nam qui aliquid contra Deum facit contumeliose, non dicitur blasphemus, sed sacrilegus, ut statim exponemus. Contra Deum autem intelligendo, sive directe, sive indirecte, ut si quis maledictum proferat in Sanctos, aliasve creaturas, ut de Deo participant, blasphemus est; ut etiam si eodem modo maledicat Diabolo; secus est si maledicat, inquantum generi humano est noxius, vel maledicat creaturis, inquantum nobis infestæ, quibus casibus blasphemia non est: nam Job maledixit diei, in qua natus est, & nocti, in qua conceptus: ita David imprecatus est Montibus Gelbeo, in quibus ceciderunt fortes Israel, Cajet. 2. 2. *q.* 13. *art.* 1. Unde post Hurtadum docet Diana *par.* 5. *tract.* 13. *res.* 89. posse quem optare mortem inimico, ut sibi bonum, cum scilicet sibi ab eo timet. Imo alii volunt, posse aliquem sibi optare mortem, ut a magno malo temporali liberetur, scilicet exemplo Eliæ 3. *Reg.* 19. & Jonæ *cap.* 4. ibi. *Dixi animæ meæ, morere.* Ita Sotus in 4. *dist.* 50. *q. un. art.* 5. etsi Abulensis ad *cit. loc. libri Regum*, *q.* 4. id vitium pusillanimitatis esse dixerit.

Unde apparet, longe errare Jezidos, qui Christianos, quod diabolo maledicant, reprehendunt; nam moventur ex eo, quod Jus maledicendi creaturis sit tantummodo Creatoris. Quare se potius vivos a Turcis deglubi patiuntur, quam diabolo maledicere, quem plurimi ex ipsis, nec nominare audent, vocantque Angelum Pavonem. Vide latius in *Teatro Turciæ cap.* 30. *art.* 5 *sect.* 2.

Blasphemia duplex est, hæreticalis, & simplex. Hæreticalis ex D. Ambrosio *lib de Paradiso*, est, cum Deo tribuitur, quod ei non competit, vel aufertur, quod eidem competit; utputa *Corpo di Dio* Vivius *dec.* 388. vel *a dispetto di Dio*, Gramm. *dec.* 50. Quibus ex D. Augustino addendum

est,

est,cum quis sibi,vel creaturis aliis tribuit,quod Dei est proprium,veluti, cum poetæ,& amantes insanientes Jovem Deum vocant, vel suam amasiam Deam : quod tamen causa joci, vel amoris, vel poeseos excusari a peccato mortali potest, Sotus, & alii apud Lessium 2. *de justitia*, *cap.45. dub.5.* Simplex blasphemia est, quæ vel profertur contra creaturas, vel quæ Creatorem dehonestat,puta cum Christi pudenda nominatur.

Inter has illud discrimen est, quod hæreticalis blasphemia pertinet ad Inquisitionem S.Officii, & si ita blasphemans alii a Judice capiatur,ad Judicem Ecclesiasticum est remittendus, Barbosa *de potestate Episcopi, alleg.51. n.84.* At non hæreticalis est misti fori, & datur locus præventioni, itaut ille Judex plectat, qui capit. Verum in Regno nostro solum Judex laicus cognitionem in hac re debet ex *prag.3. de Jurisd.invicem non turbanda*.

Pœnæ adversus blasphemos statuuntur in *cap. 2. de maledicis*, quæ quia hodie amplius in usu non sunt,ideo Judicis arbitrio remittuntur,sic, ut quandoque hic possit linguam blasphemo pertundere, seu perforare; quin etiam capite plectere, Clarus in §.*blasphemia*.

De Sacrilegis.

Sacrilegium est rei sacræ violatio re ipsa seu facto, D.Th.2.2.*qu.99. art.3.* Ubi nomine rei comprehenditur etiam persona, & locus, juxta *l. 5. ff. de verbor. signif.* quippe in his omnibus sacrilegium committitur potest.

Nomine personarum intelliguntur Clerici,& Religiosi,quamvis non professi,quos percutiendo, vel ad forum seculare trahendo, sacrilegium committitur: itemque concubitus cum Clerico jam in sacris constituto, vel cum eo,qui castitatem vovit:nam & hic sacer voti ratione esse videtur.Verum concubitus cum Moniali non adhuc sacrata sacrilegium non est,ut compluries decisum testatur Riccius *coll.795.*

Nomine rerum intelliguntur, quæ sanctitatem efficiunt, ut Sacramenta:vel repræsentant, ut imagines Sanctarum:vel significant, ut sacra verba : vel sunt instrumenta Sacrificii, ut sacræ vestes, vasa sacra. Sic etiam sacrilegium est diebus festis servile opus facere,quod in Dei honorem,& cultum est prohibitum:secus vero est,si peccatum aliud diebus festis committatur, ut post D. Th. magis communiter docent Sanchez, & Bonacina in tertium Decalogi præceptum, contra Scotum, & Sotum, quorum ille peccatum quodcumque die festo admissum : hic homicidium die Parasceves Domini esse sacrilegium putabat : quæ nusquam probantur.

Nomine loci veniunt Templa, Hospitalia, ceteraque loca ab Episcopo consecrata, vel benedicta,*cap.4. de religiosis domibus*,quæ sacrilegio

gio violari dicuntur polluendo ſanguinis, vel ſeminis effuſione: quæ tamen ſi ſecreto fiat, publicæ orationes non remorantur; ſed adhuc ſacrilegium committitur, Suarez ubi ſupra, & Canoniſtæ in *cap. propoſuiſti de conſecr. Eccleſ.* & *cap. an. cit. tit. in* 6. Sic eſt, ſi quis reos ab Eccleſia extrahat, *cap. inter alia, de immunitate Eccleſiarum*, *l. 2. C. de crimine ſacrilegii*: vel obſcena ibi verba habendo, *cap. 2. eod. in* 6.

De Jure civili furtum duobus caſibus ſacrilegium eſſe dicitur, cum ſacrum ſurripitur de ſacro, & ſacrum de profano; nam ſi profanum de ſacro auferatur, tunc ſolum actio furti conceditur: non quidem Eccleſiæ, ſed ei, cujus res eſt, *l. Divi, ff. ad l. Jul. peculatus*. Cui tamen diſpoſitioni repugnat Jus Canonum in *can. quiſquis inventus* 17. *q.* 4. ubi ſtatuitur etiam ſacrilegium eſſe, cum profanum de ſacro tollitur quidam putant Jus civile a canonico corrigi: non enim negari poteſt textum in *d. can. quiſquis inventus*, velle contra diſpoſitionem Juris civilis ſacrilegium eſſe, ubi profanum de ſacro aufertur. Et ratio eſt. quia illo adhuc caſu gravis injuria Eccleſiæ irrogatur, & domus orationis fit ſpelunca latronum, ut Chriſtus loquitur. Ita Suarez *to. 1. de relig. tit. de reverentia debita locis ſacris, cap. 2. num. 6.* Petrus Gregorius 33. *ſyntagm.* 14. Gl. in *d. can. quiſquis*, & in *can. ſacrilegium, ead. q.* 4.

Placet tamen, ut diſtinguamus cum Leſſio 2. *de Juſtitia* 45. *q.* 4. ut in profano, ſi in Eccleſiæ cuſtodia ſit, ſacrilegium committatur: multi enim tempore tumultus, itineris, vel in cauſis aliis bona ſua Eccleſia concredunt. Et in his Jus Canonicum locum habet. Sed ſi profanum caſu in Eccleſia reperiatur, veluti ſi fur oranti alicui nummos e crumena ſubducat, & eo caſu non erit, niſi furtum, juxta declarationem Juris civilis. Hæc diſtinctio deſumpta eſt a Cicerone *de ll. lib. 2. Sacrilego pœna eſt, neque ei ſoli, qui Sacrum abſtulerit, ſed etiam ei, qui ſacro commendatum.* Quare & ibidem eam ipſe legem inter Pontificias retulit: *Sacrum, ſacrove commendatum, qui clepſerit, rapſeritque, parricida eſto.* Cum quis contra Deum, & Sanctos re injurius eſt, veluti ſacras imagines percutiendo, capite plectitur, Franch. *dec.* 504. *ex l. un. C. nemini licere.*

Pœna adverſus ſacrilegos de Jure civili arbitrariæ ſunt, quæ vel graviores, vel leviores erunt pro conditione perſonæ, rei, temporis, ætatis, & ſexus: adeout quandoque etiam ad beſtias damnentur, ſuſpendatur cruce, vel, ut hodie, furca, aut vivi comburium ſubire cogantur, *l. 6. ff. ad l. Jul. peculatus*, Clarus in §. *ſacrilegium, num.* 4. Verum ſi quis Eccleſiæ injuriam inferat, certam habet pœnam fuſtigationis, aut exilii; ita tamen, ut ſi ſacra miniſteria turbaverit, vel celebrari prohibuerit; etiam capite plectatur, *l. 10. cum auth. ſeq. C. de Epiſcopis, & Clericis.* At vero de Jure Canonico etiam pœna arbitraria eſt pecuniæ, infamiæ, exilii, deportationis, quin etiam excommunicationis, *d. can quiſquis*, & *d. can. ſacrilegium*.

 Verum

Verum in quatuor casibus excommunicatio ob sacrilegium est latæ sententiæ,seu ipso facto incurritur. I. Cum Clericus percutitur, *can.si quis suadente* 17. *q*.4. II. Si quis effractis Ecclesiæ portis, Calicem, Crucem, aliudve id genus surripiat,*cap.conquesti*, *de sententia excommunicationis*,quod est contra Navar. & Cajet. teste Bonac. *cit.n.*11. III. cum quis Ecclesiam incendit,*cap.tua nos*, *cit.tit*. IV. Si quis tributa a Clericis exigat,vel exigi curet,sine Summi Pastoris Auctoritate,Navarr.*cap.*27. Lessius 2.*de Justit*.45.*dub*.4.Trident.*sess*.22.*c.*11.

De Furtis.

T I T. VI.

FUrtum,in quantum peccatum,ita definitur a D.Th.2.2.*qu.66.art*.3. nempe,furtum est injusta rei alienæ occupatio. Quæ definitio generatim tradita est,& multa sub furti nomine comprehendit, quæ Jus civile a furto discludit.Nam quamvis Jus civile in re mobili furtum statuat, sicuti in re stabili invasionem:tamen de Jure Canonico utrumque peccatum furti appellatione continetur. Ita quoque Jure Romano ad furtum exigitur animus lucrifaciendi;itaut si quis segetes alterius collegerit,non ut lucrifaciat,sed ut eas perdat,contra ipsum nō agetur actione furti,sed injuriarum,vel damni dati, *l.cum qui injuriarum*, *ff. de furtis*.Sed Jure Canonico hic quoque furtum,ut peccatum est,committitur, ex quo oritur obligatio ad restitutionem,ut Jus læsū resarciatur,*cap.*1.*cum seqq.eod.* Sic etiam furtum de Jure civili est,cum res clam contrectatur,nam si palam & per vim auferatur, rapina erit: sed hæc omnia Jus Canonicum furtum appellat. Hinc est,quod civile Jus furtum strictius ita definit.Est contrectatio rei fraudolosa,lucrifaciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus,possessionisve, quod lege naturali prohibitum est admittere, §. *furtum,Institutionib.civilib.de obligationib.quæ ex delicto nascuntur*.

Verum si quis extrema necessitate urgeatur,vel ob nuditatem,non solum latenter,& clam furari potest,sed etiam aperte,& per vim rapere. Idque clare patet ex *dist.*42.*can.*1. ubi habetur: *Aliena rapere convincitur,qui ultra necessaria sibi retinere probatur*,D.Th.*loc.cit.art*.7.dummodo rei dominus æquali inopia non præmatur:nam in pari causa potior est conditio possidentis, *l.*8.*ff.de condict.ob turpem causam.* Hoc verum est de necessitate magna,non item de parva;tunc enim furtum fit, Gl.& DD.in *cap.si quis propter necessitatem,eod.* quem textum de necessitate etiam parva intelligit Covar.*de matr.p.*2.*cap.*6. §.9.*num.*4.

Quæritur hic,an qui subtraxit aliquid ob maximam necessitatem, teneatur illud restituere, si ad pinguiorem fortunam pervenerit? Et verior opinio est,debere restitui;quia in extrema necessitate non plus Juris pauper habet ad auferendum,quam habeat obligationem dives ad dandum

dū:sed dives non tenetur Jure naturali,succurrere pauperi donando,sed solum Jure charitatis mutuum dando,quia id satis est,ut præsenti necessitati subveniatur: ergo in paupere solum est Jus sibi providendi, tanquam mutuum, quocirca simul restituendi obligationem contrahit. Ita Adrianus,Lessius, aliique post Covar. in *regula peccatum*, *par.* 2. §.1. & Medina in *C.de restitut.qu.*3. Quin Salas *de contract.lib. lib.ult. de restitut.* opinatur teneri, non solum rem restituere,sed adhuc resarcire damnum emercens & lucrum cessans.Est in hac re quædam cum more Atheniensium similitudo,apud quos,quopiam facultatibus lapso,amici collata stipe ejus miseriam sublevabant.Hic vero si iterum ad eas divitias rediret,ut solvendo esset,tenebatur illud,quod ab amicis acceperat, unicuique eorum reddere, tanquam si mutuo, accepisset, ut ex Theophrasto docet Salmasius ad Jus *Attic & Rom.cap.*1.

Quod si objicias in extrema necessitate omnia fieri communia, ut de Jure nat .rali olim erant,eoque ad restitutionem non obligari,ut Scotus argumentatur;responde o id verum esse, si accipiatur non de absoluto rei dominio,sed solum ad hoc, ut interim sibi pauper succurrat.

Porro,si res,quæ a paupere aufertur,parvi momenti sit,talis scilicet, quæ solet a domino, cui surripitur, largiri; tum ex non oritur obligatio restituendi;præsumitur enim dominum fuisse donaturum,si pauperis necessitatem,tanquam extremam,considerasset.

Fures de Jure Canonico fiunt infames, ac propterea ad sacros ordines promoveri non possunt, & promoti deponuntur, *cap.cum non ab homine de judiciis*.Imo si Clericus in viis publicis latrocinetur, in carcerem detruditur,ut ibi pœnitentiam agat,*cap.tuæ de pœnis.* Ulterius si depositi non resipiscant, aut se corrigant, debent excommunicari, & demum potestati seculari tradi,ut hic in §.*fures*. Tandem si fur flagrante delicto occidatur,indignus est pro quo oretur, cum eum in peccato capitali decessisse constet,*can placuit* 23. *q* 3. si Sacramenta petat,nec Pœnitentia, nec Eucharistia ei denegatur,*can.pœnitentes, dist.*50. quo etiam casu sepultura Ecclesiastica impertietur,*can.fin.*13.*q.ult.*& notatur in *cap.*2.*cod.* Cetera,quæ huc pertinent,examinantur *lib.*4 *Instit.civilium tit.*1.

DE USURIS.

TIT. VII.

De definitione Usuræ.

Usura non est absimilis furto: nam usura dicitur contineri sub præcepto Decalogi,furtum non facies. Nam qui usuram accipit, rapinam facit,ait D.Ambros.*lib.de bono mortis*,*can.si quis* 14.*q.*4.immo olim usurarius in quadruplum plectebatur, tanquam fur manifestus, ut Cato

 refert.

refert. Et hac in re placet definitio Leotardi, nempe usura est accessio sortis debitæ,ex solo pecuniæ usu. Explicatur definitio.

Dicitur accessio sortis debitæ; est enim accessio quodcumque augumentum,quod ex re quaque percipitur, ut fœtus ovium,pensio domus, inter quas accessiones computantur usuræ, *l.frumenti,C.de Jure dotium.* Quocirca cum accessionis accessio non detur, *l.neque eorum, ff. eod. l. hæres,§ ult.ff.de petit.hæred.* ideo usurarum usuræ præstari non possunt, *l.si non sortem,§.1.ff.de condict.indeb.* nisi tamen usura vice sortis fungatur,quo casu de Jure civili recte præstatur, ut si tutor a debitore pupilli sortem cum usuris accepit, male administrando de utroque usuras debet, *l.tutor,§.si usuras,l.58.§.1.ff.de admin.tutor.* Idipsum est in procuratore,qui sortem cum usuris exegit; cum enim utrumq;in proprios usus convertit, tenetur de utroque usuras Domino persolvere, *l.10.§.si procurator,ff.mandati,* Fab.*de error.dec.20.er.1.num.7.*

Dicitur ex solo pecuniæ usu;nam hæc est ratio,cur usura reputetur iniqua, nempe quod non exigitur pro lucro cessante, vel damno emergente ipsius creditoris,sed solum ex eo,quod debitor utatur. Unde usura dicitur, quoniam ob usum pecuniæ petitur, Petronius:

Fœnoris illuvies, usufque exederat æris.

*Usus æris,*hoc est Usura.

De Divisione Usuræ.

Summa Usuræ divisio est, ut alia sit conventionalis,ex pacto,seu contractu debita,& hæc stricte fœnus dicitur,unde fœneratores,qui fœnus exercent,& fœnebris pecunia,quæ sub fœnore credita est, ut præsertim accidit in mutuo. Alia est legalis, quæ ex mora,& officio Judicis debetur,& generis nomen retinendo,simpliciter usura appellatur,Cujac.ad *tit. C. de usuris.* Et hæc principaliter non infligitur ob lucrum creditorum, uti est de fœnore, sed propter moram debitoris,quasi pœna sit, *l. cum quidam, §.si pupillo, ff.eod.* Et hoc non in omnibus negotiis,sed in contractibus bonæ fidei dumtaxat,ut passim Jure civili cautum est, *l.1,* ubi Cujac.*ad Papin.l.mora,d.l.cum quidam,§.ex locato,ff.eod.l.24.ff.depositi,l.2.C.eod.* Excipe tamen legata,& fideicommissa,& legatorum fructus:nam licet actiones, quibus ipsa petuntur, bonæ fidei non sint,tamen ex ipsis usuras post moram deberi cautum est, ut scilicet defunctorum voluntates melius conserventur,*l.1.& 2.C.eod.l.Titia Sejo,§.1. ff.de leg. 2.l.24.ff.de usufr.legat.* Ex quo etiam factum est, ut inquantum ad moram, legata & fideicommissa exæquentur contractibus bonæ fidei, *l.3.C. in quibus casib.in integr.restit.* Hæ usuræ legitimæ non sunt,sed ipsorum modus arbitrio Judicis ex more regionis constituendus est,*d l.1.ff.eod.*

De

De Prohibitione Usurarum,

QUidam putant, fœnus solum, seu usuras conventionales ex mutuo esse Jure Divino prohibitas, ex verbis Christi, *Mutuum dantes, nihil inde sperantes*. Ita Salmasius, Donellus, Molinæus, Petrus Gregorius, quos reprehendit Leotardus, *q.4.num.35.& seq.* qui cum communi opinione Canonistarum omnium docet, etiam usuras legales prohiberi: aliter enim repugnat justitiæ commutativæ, quæ in negotiis exigitur; nam cum hæc utatur proportione arithmetica, æqualitatem rei ad rem desiderat, hoc est, ut reddatur creditori, quantum illi abest, & ne ex contrahentibus unus sit in damno, alter in lucro: hoc enim inæquale est, ut Alexand. 4. *eth.* 4. Sed si ex sola mora usuræ præstarentur, creditor plus caperet, quam illi absit, ponimus enim nihil ejus interesse sibi moram factam esse. Ergo exactio usurarum ob mora injusta est, & justitiæ commutativæ contraria.

Verum licet usuræ omnes prohibitæ sint, illud tamen receptum est, ut si ex mutuo damnum creditori emergat, veluti quod fundus colere, domum reparare nequeat; ea ratione petere a debitore possit, ut damnũ illud resarciatur, exigendo ob id ipsum quod sua interest, Canonistæ *cap. conquestus*, & *cap. salubriter, eod.* Quod attinet ad lucrum cessans, multi ex antiquis Theologis, & Canonistis putarunt, nihil posse ex hoc capite peti, ut D.Th.Scotus, Abulensis, & alii apud Sotum 8. *de justitia, q.1.art.3.concl.4.* Sed vero jam receptum est, ratione lucri cessantis, posse quidpiam ex muto recipi, nam hoc est quodammodo damnum emergens, cum inde quis minus habeat, quam verisimiliter sperare poterat, si pecuniam mutuo non dedisset, sed negotiando impendisset, Cajet. Salas, aliique apud Covar.3.*var.*4.

Objicies I. ex *Deut.*23. ubi prohibentur Hebræi fœnerari pecuniam aut fruges fratribus suis, hoc est, Hebræis aliis, sed permittitur, ut fœnerentur extraneis, & gentilibus; ergo usuræ possunt esse licitæ. Sed respondemus, ibi loqui Deum non concessivæ, sed permissive, nempe permittitur Hebræis ob duritiem cordis, fœnerari gentilibus ad vitandum majus peccatum fœnerandi inter se; & prorsus modo, quo ipsis libellus repudii permittebatur, ob cordis duritiem, ut ait Chistus. Ita Hebræis permissa polygamia, quæ nobis prohibita. Ita D.Th.2.2.*q.*78.*art.*1.*ad* 2. cui adhærent Cornelius a Lapide, & Gulielmus Estius. Verum quia verbum, *Fœneraberis alieno* videntur omnino concessionem facere; propterea responderi etiam potest cum Boufrerio, licitum fuisse Hebræis fœnerari alienigenis, quia cum Deus sit Summus rerum Dominus, potest sine ullius injuria, dominium cujuscumque ab uno in alium transferre. Ita in exitu ab Ægypto, Israelitæ ab Ægyptiis vasa auri, & argenti, vestesque pretiosas acceperunt, deditque Deus gratiam populo coram Ægy-

Ægyptiis, ut commodarent eis, & spoliaverunt eos, *Exodi* 12. Quod spolium Jussu Dei factum, non fuit injustum, quia Deus ipse rerum omnium Dominus,

Objicies II. cum equum locamus; licitum est pro usu equi aliquid a conductore accipere: quare etiam cum pecuniam mutuamus, fiet licitum aliquid pro usu pecuniæ a mutuatario capere. Sed negatur paritas; nam dispar est ratio inter locationem, & mutuum; quia in mutuo transfertur dominium, eoque mutuatarius utitur pecunia, tanquam re sua: quocirca pro eo usu nihil alteri præstare debet, ut ipsa naturalis ratio suadet. Secus est in locatione, ubi dominium non transit in accipientem, qui propterea utitur re aliena, nec immerito pro eo usu quidpiam Domino præstat, & ex Stoicis notat Seneca 7. *de benef.* 4. *Nemo usuram pro pecunia sua pendit.*

A prædictis excipe cambia realia, in quibus usuræ conceduntur, eo quod non exiguntur ob solum pecuniæ usum, sed ob labores, pericula, & dispendia ejus, qui collybum, seu cambium facit, in pecunia transferenda, ut Theologi apud Leotardum in hoc *tract. q.*1.*num.*33.

Excipe etiam, si quis ex mutuo quidpiam speret ob gratum mutuarii animum. Quod verum est, si spes sit concomitans, ut Theologi loquuntur: hoc est, quod spes sit causa impulsiva, itaut quis etiam mutuasset, si tali spe careret. Verum est secundo si spes sit antecedens, hoc est, causa finalis, nempe cum quis aliter mutuo non dedisset, tali spe destitutus; nam eo quoque casu nihil accipit ex usu pecuniæ, sed ex solo grato accipientis animo: & gratitudo non vitiat actum gratuitum, Molina *disp.* 305. Ceterum in Bulla Innocentiana, *cap.* 42. prohibita est hæc propositio: Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigatur, tanquam ex justitia debitum.

Usurarius etiam est contractus, qui dicitur Mohatra, & est quando quis egens pecunia, emit pecunia credita a Mercatore summo pretio, & statim eidem pecunia numerata pretio infimo revendit. E.g. alicui viginti aurei opus sunt, pannos de Mercatore emit pretio 30. aureorum post annum solvendo: mox eidem numerata pecunia 20. aureis revendit. Quem contractum licitum putat Escobarius *tract.*3.*exam.*5. si pretium, quo venditur merces, non sit majus summo: & cum revenditur, non sit minus infimo. Ita etiam Lessius 2. *de justitia* 21. *dist.* 161. Eum tamen ut usurarium damnavit Alexand VII.

De Nautico Fœnore.

SPecies est: Quidam naviganti, vel ad nundinas eunti, pecuniam ea lege mutuo dat, ut si hæc a prædonibus, & piratis rapiatur, aut navis

vis naufragium faciat periculum sit ipsius mutuantis. Quippe ita conveniri solet; & sicut in communi mutuatitia periculo debitoris pecunia datur, ita ex lege Rhodia in trajectitia danda periculum suum facit creditor. Ea lex Rhodia est, qua nauticas omnes controversias decidi Imperatores Romani voluerunt jam inde ab Augusto, qui primus hanc illi auctoritatem dedit, & confirmavit Antoninus in *l. .... ff. ad l. Rodiam de jactu*. Quæritur ergo, utrum ob istud periculum, quod mutuans subit, queat ipse usuras exigere? Et quidem de Jure civili, non solum solitas, usuras, sed majores solitis petere ob eam rem licet, ut patet ex toto *tit. de nautico fœnore*; tamen aliud videtur statutum de Jure Canonico in *c. naviganti, eod.* ubi apertis verbis dicitur, qui ob eam rem aliquid ultra sortem recepit, usurarium esse.

Verum multi sunt, qui putant in eo cap. incuria amanuensium negativam particulam abesse. Ita enim habent vulgati libri: *Naviganti, vel eunti ad mundinas certam mutuans pecuniæ quantitate pro eo, quod suscipit in se periculum, accepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*. Ubi postremis verbis negationem addi debere contendunt, hoc est, *Usurarius non est censendus.* Quod duplici ratione probant; primo quia Jura Canonica expresse statuunt ob futurum periculum, seu ob dubium eventum posse quid ultra sortem recipi, *cap in civitate, vers. Nisi dubium, eod.* Immo id ipsum statuitur in eo ipso *cap. naviganti*, *vers. non debet*. Deinde, quia Gregorius IX. ibidem post verba jam recitata, statim ita subdit: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari.* Constat autem particula illa, Quoque, denotari speciem ibi decisam esse omnino similem speciei proxime diffinitæ, ut patet ex *l. 17. §. si tutor, cum seq. ff. de jurejur.* Ergo si in posteriori hac specie mutuans ratione futuri periculi, usurarius non reputatur, si quid ultra sortem exigit: ita nec usurarius censendus erit ille prior. Ita Gudelinus *de Jure novissimo*, *lib. 3. cap. 3.* Fach. *2. contr. 48.* Gibal. *de usur. cap. 3. art.* Joan. Bernacius *lib. 2. de utilitate legendi histor. cap. 15.* aliique apud Gonzalez ad hunc textum, *num. 7.* qui tamen aliam explanationem adducere nititur.

De Pœnis, quibus Usurarii plectuntur.

Plurimæ sunt pœnæ, quibus Usurarii plectuntur tam de Jure civili, quam canonico, tam vivi, quam mortui, quæ omnia intelliguntur de usurariis manifestis, *cap. ad audientiam*, *de accusatorib.* Porro Usurarius manifestus est, qui adeo publice usuras exercet, ut nulla possit tergiversatione celari, Clarus in *§. usura, num. 14.* Idem qui per Judicis sen-

sententiam est de hoc crimine damnatus, Gloss. in *cap.1.* verbo, *manifestos eod.in 6.* ubi etiam notat idipsum esse, si ipso in judicio suum crimen fuerit confessus. Idem, qui palam per testes fuerit convictus, Bonac.*hoc tit.q.3.punct.15.*

Primo itaque tenentur non solum usuras restituere, quod etiam in usurariis non manifestis locum habet, sed ulterius communione quodammodo fidelium privantur: nempe nullus eis domum locare, nec sub tecto recipere potest, ut olim erat de interdictione aqua, & igni, *can.miror.17.q.4.* Ita nec admittuntur ad offerenda munera altari, nec ad Pœnitentiæ Sacramentum, & multo minus ad Sacramentum altaris, *cap. 2. & 3. eod.in 6.*

II. Redduntur infames; quare Clericus usurarius manifestus repellitur ab officio, & beneficio: quod si jam habeat, intelligitur id esse in suspenso. Immo si iterum in usurariam pravitatem incidat, potest ab officio, & beneficio deponi, *cap.1.eod.* DD.apud Covar.3.*var.*4.

III. Sunt intestabiles, nisi prius usuras restituant, vel nisi per pignora, aut fidejussores de restituendo caveant, quam cautionem Sacerdos recipiet, qui non aliter eos in Sacramento Pœnitentiæ absolvet. Sed si ob temporis angustiam, nequeat id expleri, potest bona sua sub Jurejurando hypothecæ subjicere, teste Joann. Andrea in *cap. quamquam, de usur. in 6.* Hinc fit, nec legata ipsa quidquam valere, nisi dein satisfactum sit usuris, & ex eo, quod superest, legatis piis fiat satis, Clarus in §. *testamentum, qu.26.* Menoch. *de arbitr. casu* 368. Sic nec causa mortis donatio subsistit, ne aperiatur via fraudibus, Clarus idem in §. *donatio, q.7.* Si non sint, quibus usuræ ablatæ restituantur, pauperibus loci erogantur. Verum si usurarius pauper sit, a restituendo excusatur; cum nullus teneatur ad id, quod facere non potest. Quod intelliguntur ut procedat, donec ad pinguiorem fortunam pervenerit, ex *cap. Odoardus, de solut.* argumento ex *can. si quis de corpore 26.q.6.*

Tandem mortuus Ecclesiasticæ sepulturæ tradi non potest. Quod si eo non obstante Clerici sepeliant, ipso Jure excommunicantur, *d.c.2. & 3.*

DE ADULTERIIS, ET ALIIS CONJUNCTIONIBUS ILLICITIS.

TIT. VIII.

De Adulterio.

Istud est, cum matrimonii fides externa libidine frangitur. Et Jure canonico incurritur tam si vir nuptus cum altera concubat, quam si nupta mulier cum altero libidinetur, Canonistæ ex *can.1.dist.34.* Theologi post D.Th.2.2.*q.159.art.1.* Secus est de Jure civili, ex quo adulterium non fit, cum vir nuptus fœminam innuptam init, DD.in *l.1. C.eod.*

de

de qua tamen conjugum inæqualitate D. Augustinus conqueritur *serm. 4. de verbo Apostolico.* Ratio tamen Juris civilis est, quia uxor unius cum altero coeundo, non solum familiæ injuriam irrogat, verum etiam incertam prolem parit; & facile accideret, ut ipsius vir alienos pullos foveret in grave justorum filiorum præjudicium. Quæ non ita locum habent, cum maritus unius cum innupta fœmina se miscet. Cujus rationis meminit etiam D. Asterius Episcopus Amasæ *homil. 5.* ubi pariter memorat ita de Jure Romano esse receptum, ut propterea magnopere decipiatur Menochius, qui Jus civile hac in re Juri canonico consentire putavit, *cons. 420. n. 106.*

Adulterorum pœna de Jure Divino erat, ut ipsorum uterque lapidibus obrutus periret, ut *Levitici 20.* Sed de Jure Canonico, quod a sanguine abhorret, statutum est, ut tam masculus, quam fœmina pro adulterio excommunicatione innodetur, *cap. intelleximus, eod.* Clericus vero adulter deponitur, & in monasterium detruditur, *can. si quis Clericus, can. Romanus, dist. 81.* Quin etiam in foro, ut dicitur, pœnitentiali, Laicus pœnitentiam agit septennio, Clericus decennio, *can. Præsbyter, dist. 83. can. devotam 27. q. 1. can. hoc ipsum 33. q. 2.* Quæ tamen pœnæ hodie moribus videntur deletæ, prorsus ut sola multa irrogetur ab Judice, Franch. *dec. 240.* Illud tamen verum est, quod mulier in adulterio deprehensa a patref am. impune occiditur etiam cum adultero, qui si fuerit Clericus, non per hoc occisor in sententiam excommunicationis incidit; quia paterfam. licite occidit, DD. in *l. marito*, & *l. Gracchus, l. pater, ff. cit. tit.* Cassiodor. *1. var.* ubi ait: *Pro amore pudicitiæ ferrum porrigere maritis, non esse celare legem, sed condere*, Gellius in *noct. Att. de M. Catone.* Marito vero non licitum est, uxorem in adulterio deprehensam occidere, licet occidere possit adulterum, *l. nec in ea, §. sed qui,* juncta *l. marito, ff. ad l. Juliam, de adulteriis.* Verum de hac re latius ad *tit. de publ. Judiciis.*

Illud tamen notandum est, maritum necando uxorem adulteram, a peccato non excusari; nam etsi leges condonent viro pœnas ob justum dolorem, non tamen potestatem occidendi, tanquam publico Justitiæ Ministro concedunt, ut palam est ex *can. inter hæc 33.* D. Th. *qu. 2. dist. 37.* Canonistæ post Covarr. *de sponsalib. par. 2. cap. 7. n. 8.* Demum. Alex. VII. in Bulla anni 1665. hanc propositionem damnavit: *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.*

De Stupro.

Stuprum proprie est, cum quis virginem illicite deflorat. Et Jure Canonico observatur, quod olim cautum fuit apud Athenienses, nempe ut stuprator dotata puella, eandem in uxorem ducat, modo in id puellæ pater consenserit, *cap. 1. eod.* Hostiensis in *summa de adulteriis,*

riis num. 11. Sed si pater repugnet, tum reus solum in dote multatur, æstimanda juxta rei facultates, & dignitatem puellæ: idemque est, si stupratoream uxorem habere legibus impediatur, §. *quod si quis*, ita tamen, ut si Clericus fuerit, deponatur, ex *can. Presbyter*, *dist.* 87.

Verum si consentiente patre in nuptias stuprator ipse puellam a se corruptam nolit uxorem habere, tum præter dotem, quam dat, etiam arbitrio Judicis punitur in corpore, & excommunicatur quousque visum fuerit Episcopo, ac tandem in monasterium detruditur ad pœnitentiam agendam, a quo sine Judicis venia egredi nequerit, *c.* 2. *eod.* ubi Canonistæ.

Stuprum etiam dicitur, cum quis viduæ honeste viventi vitium infert, §. *item lex Julia*, *Instit. civil. eod.* & pœna est pecuniaria, Judicis arbitrio, juxta conditionem facti, & personarum. Sed Stuprum cum vidua punire nunquam se vidisse testatur Clarus, cum Judicetur potius simplex fornicatio, §. *stuprum*, *num.* 4.

De Raptu.

RAptus est, cum virgo, sive mulier, de cujus nuptiis nihil actum fuerit ante, per vim abducitur. Ita Lancellottus hic ex *can. lex illa* 36. *qu.* 1. & *cap. pen. de raptorib.* Quare si fœmina in abductionem consentiat, raptus non erit. Sed quæsitum est, utrum raptus sit, cum fœmina quidem consentit, sed pater, in cujus potestate est, dissentiat? Et dicimus, de Jure civili certum esse, raptum constitui, ex *l. un. C. de raptorib. virginum*, ubi diserte Justinianus statuit, cum patrefam. contradicente abductio fit, semper raptum constitui, sive velint, sive nolint virgines ipsæ. Et ratio est, quia hoc casu filia non dicitur juste & recte consensiens, cum paterfam. repugnet.

Hoc autem non reperitur correctum de Jure Canonico, & propterea in utroque foro servandum est. Fallitur enim Mascard. *de probat. conclus.* 1259. cum opinatur id corrigi per textum in *cap. cum causa*, *de raptorib.* nam ibi longe diversus casus est; siquidem erant jam cum virgine contracta sponsalia, a quibus sine causa pater discedere volebat: ac propterea consesiente virgine, recte sponsus eam abducit, nec raptum committit. Quod etiam est, si non fuerit desponsata, sed solummodo, jam de matrimonio contrahendo inter ipsos actum fuerit, ut ibidem notat Abas. Jus autem civile in *d. l. un.* loquitur, cum nec sponsalia, nec ulla de matrimonio verba habita fuerint.

Jure Canonico raptores, & quotquot eis auxilium præstaverint, sunt ipso Jure excommunicati, efficiuntur infames, ex quo ad honores assumi in posterum nequeunt, Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. ubi præterea statutum est, matrimonium cum rapta, dum est in raptoris manu, etiam consentiente contrahi non posse, sed debere prius apud tutum seque-
strem

ſtrem poni,& tum ſi libere ipſa conſenſiat, recte nuptiæ celebrantur. Verum ſi id criminis per Clericum fuerit admiſſum, deponi poteſt, *can.raptor cum ſeqq.27.q.2.can.eos, cun raptores 36.q.2.*

De Crimine Falſi.

TIT. IX.

FAlſum in ſuo genere eſt quæcumque doloſa veri imitatio,*l.quid ſit, ff.ad l.Corneliam de falſis*; itaut falſi ſint qui nummos adulterant, pondera & menſuras minuunt, aut falſum teſtimonium dicunt, aut falſis ſcripturis, aut falſo nomine doloſe utuntur, de quibus DD. in *C. de falſa moneta*,& *C.de mutatione nominis*,& in *tit. ad l.Corneliam de falſis.* Hic tamen falſum intelligitur de eo, qui literas Apoſtolicas, ſeu Bullas S.Pontificis adulterat.Quod delictum adeo grave reputatur, ut falſarii laici, una cum fautoribus excommunicatione feriantur:at ſi fuerint Clerici, non ſolum beneficiis, & officiis Eccleſiaſticis ſpoliantur, ſed etiam per Judicem Eccleſiaſticum exauctorantur, ſeu degradantur, & ſecu.ari Judici puniendi traduntur, *cap.ad falſariorum, eod.*cum ibi notatis. Quæ pœnæ extenduntur etiam in eos, qui Regi aut Pontificis ſigillum falſum cudunt, Salzed. in *Pract. Can.cap.*117.Boer.*dec.*82. *num.*3.imo etiam,ſi plumbum tantum ex literis Apoſtolicis abſtulerint, Felin. in *cap.cum olim,de officio delegati*,Menoch.*conſ.*27.

Excipe tamen, cum quis adulterat licentias audiendi confeſſiones, prædicandi verbum Dei, vel ingrediendi clauſtra monialium. quoniam hæ non dicuntur bullæ, aut literæ Apoſtolicæ: & leges pœnales non ſunt extendendæ,Navarr. *conſ.* 34. *de ſententia excommunicationis*. Excipe adhuc in eo, qui literas Apoſtolicas lacerat; etſi enim hic magnam injuriam Sedi Apoſtolicæ inferat,tamen falſarius dici nequit,Bald in *l. ſed & ſi quis,ff.de in Jus vocando*,Felin.in *c.ex literis,initio,de officio delegati.*

Verum,ut id criminis incurratur, exigitur non ſolum veritatis immutatio, ſed dolus, & jactura, ut Hoſtienſ. & alii apud Navarr. in *manuali cap.*27. *num.*26.

Ceterum nominis mutatio citra crimen falſi fit, cum dolus malus abeſt,ut in *l.1.C.de mutatione nominis*; etſi non ſemper omni culpa vacet,veluti cum Hebræorum Pontifex nomine Jeſus, ſeu Joſue,ut græcos æmularetur dici voluit Jaſon, de quo 2. *Machab.* 4. Aliquando vero cum laude fit, & ita Religioſi viri, ut oſtendant ſe rebus omnibus ſeculi vale dicere,nomen ſibi mutant, quaſi tum renaſcantur. Quod etiam faciunt S.Pontifices maxime exemplo Chriſti, qui Simonem vocavit Cepham,ſeu Petrum,& Jacobum, & Joannem filios Zebedæi dixit Boanerges,ſeu Filios tonitrui; & Saul ſe Paulum vocavit,in gratiam Proconſulis Sergii Pauli, quem in Cypro ad Chriſtum convertit, ut tradunt D.

August.8.*confess.*3.D.Hieronymus in *epist.ad Philomenonem.* Vide latius Petrum Gregor.36.*syntagm.Juris* 4.Serrarium in Josue *lib.*1.*c.*2.*q.*4.

DE HOMICIDIO.

TIT. X.

De definitione Homicidii.

HOmicidium, prout hic sumitur, est hominis cædes injusta. Cum dicitur, Hominis, intelligitur corpus humanum animatum: nam si quis cadaver feriat, eique caput, vel manum amputet, de homicidio non tenetur, Covar.ad *Clem.furiosus*, *eod.par.*2.*num.*1.tenetur tamen actione injuriarum, *l.*1.§.*quoties*, *ff.de injuriis*; nam falsum est, quod vulgo dicitur, mortuo & absenti non fieri injuriam. Dicitur Cœdes, quo nomine venit, non ea solum occisio, quæ armis fit, sed etiam, quæ fit veneno, *cap.si aliquis*, *eod.l.ejusdem*, §.*adjectio*, *ff.ad l.Corn.de Sicar.* Quin etiam cædis appellatione signamus adhuc percussionem, quæ occidendi animo fit, *l.*1.*in princ.ff.cit.tit.* Tandem dicitur injusta, ut distinguatur a cæde justa, quæ lege jubente fit, ut est in capite damnatis, & in his, qui sacri sunt, seu forjudicati, de quibus est prima tribunitia lex, qua ita cavebatur: *Si quis eum, qui eo plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit*, hoc est, homicidii crimine non teneatur, Brissonius 2. *de form. pag.* 154. Rævard.ad *ll.*12.*tab.cap.*3. Sed quæsitum est, an homicidium sit, si quis hominum, nondum editum, in utero matris interficiat, abortionis poculo, vel quo alio modo, puta si mulier ipsa saltet, vel quis pregnantis ventrem percutiat. Et sunt, qui negant ex eo, quod qui adhuc in utero matris geritur, animal non est, sed spes animantis, *l.*2.*ff.de mortuo inferendo*, *l.*1.§.*si quis proximior*, *ff.unde cognati*. Unde partus non dum editus homo non recte fuisse dicitur, ut verba sunt Papiniani in *l. Falcidia* 9. *ff.ad l.Falcidiam.* Ita Bald.Alexand.& alii in *l.quo dicitur*, *ff.de liber. & posth.* Ludov.Carrerius in *prax.crim.hoc tit.cap.*1.*num.*23. Cujac.*lib.*19. *qq. Papinian.*

Sed verius est, homicidium esse, cum occiditur fœtus jam omnibus suis membris, articulisque in utero matris formatus, & delineatus; scilicet, quia tunc jam est animatus. Et patet *Exodi cap.*21. ubi habetur: *Si quis percussit mulierem in utero habentem, & abortionem fecerit, si formatum fuerit, det animam pro anima; si autem informatum fuerit, multetur pecunia.* In vulgatis quidem Bibliis aliter legitur, sed quem adduximus textum, est 70.Interpretum, cui lectioni adhæret S.Aug.in *q. veteris, & novi testamenti*, & sequitur Jus Canonicum in *can. Moyses* 32. *q.*2.Id etiam patet in *can.consuluisti* 2.*q.*54.& in *c.sicut ex literarum*, *eod.*

Neque aliter est de Jure civili, per quod mulier, quæ partum abegit, tanquam sicaria, seu homicida punitur, *l.si mulierem*, *ff.ad l.Corn.de sicar.*

ficar.l.Cicero,ff.de pœnis,l.4.ff.de extr. crim. Et ad leges in contrarium adductas facile respondetur; nam in *d.l.2.ff.de mortuo inferendo*,partus non editus dicitur spes animantis, quod spes sit animal jam esse, proindeque mulierem mortuam humari non debere, antequam ei partus excidatur. At vero in *d.l.1.§.si quis proximior*, non ipse partus in utero jam formatus animal esse negatur, sed partus nondum conceptus negatur ibi animal esse.

Restat tandem textus Papiniani in *d.l in l.Falcidia*, ubi affirmatur quidem,partum nondum editum, hominem non dici, sed hoc de maturo homine intelligendum est;separantur enim eo loco fructus fundi tempore mortis testatoris maturi,& ancillæ partus nondum editus: illorum rationem haberi in computatione falcidiæ Papinian. affirmat, at vero partus ancillæ nondum editi nullam rationem haberi,quia maturus homo non dicitur, præterquamquod partus ancillæ in fructu non est, §.*in pecudum,Instit.Civilium,de rerum divisione.* Vide latius Henricum Bocerum *hoc tit.lib.1.cap.1.a num.16.*

Sed verius est antiquos Jurisconsultos in hac re sequutos Hicesium Philosophum,qui partum,cum editur in lucem, animari voluit; de quo ita Tertullianus in libro de anima: *Hicesius jam natis animam superducens ex aeris frigidi pulsu,quia & ipsum vocabulum animæ penes Græcos de refrigeratione respondens.* Unde nonnulli in aborto homicidium nunquam committi crediderunt.Quæ omnia damata sunt in *Bulla Innocentiana, cap.35.*

De divisione, & pœnis homicidii.

I. EST Assassinium, ignotum de Jure civili,sed memoratum a Canonibus in *cap.1.eod.in 6.* Ignobilis, sed perfidus populus Phœniciæ, fuere Assassini non procul a Tyro. Ipsorum Dominus,cujus decem Oppida erant(qui magnus senex montis dicebatur)mandare solitus erat suis,ut Principes, quos sibi infensos habebat, tradito pugione occiderent. Eos vero a pueritia varias Christianorum linguas addiscere jubebat,quo inter Christianos versantes,facilius ipsorum quærere eodem possent. Ita ex Paulo Æmilio *de gestis Francorum*,docet Duarenus 2. *disp.* 12. Meminit & Wilhelmus Tyrius.Ad horum autem exemplum hodie Assassini vocantur percussores quotquot pecunia conducti ex mandato alterius hominem occidunt, Menoch.*de arbitr lib.2 centur.4.casu 360.num.42.* Neque refert Christianus sit, an infidelis, qui occidit, & qui occiditur, Clarus §.*assassinium,num.1.* & patet ex *dicto cap.1.eod.in 6.*

Itaque ad assassinium primo exigitur mandatum,ita ut homicidium sequatur ipso mandante absente. Nec satis est mandatum ad vulnerandum,cum omnino requiratur ad occidendum; ex quo licet mors non sequa-

quatur, adhuc tamen assassinium dicetur commissum, & ob criminis atrocitatem punitur affectus, licet non secuto affectu, Clarus *loc.cit.*& Gambacurta *lib.5.cap.*32. Requiritur etiam, ut pecunia sit in specie promissa, Vivius *commun. opin.* 74. idem est, si quis alteri sumtus quotidianos promittat, Franch.*dec.*179.

Pœnæ assassinii variæ sunt in *cap.pro hujusmodi*, §. *sacri, eod. in 6.* nam mandator, & effectu non sequuto, sacris interdicitur ipso Jure; & si fuerit Clericus, deponitur etiam ab ordine; privatur etiam omni honore, dignitate, officio, & beneficio: quam tamen censuram hodie locum non habere advertit Toletus in *summa lib.*1. *cap.*38. *num.*17. cum intelligatur de iis, qui ex ea Phœniciæ gente utebantur ad aliorum necem. Præterea ex constitutione Gregorii XVI. assassinus non gaudet immunitate Ecclesiæ, ut neque fautores. Vide Addentes ad Franch.*loc.cit.*

II. Est Proditorium, cum quis sub colore amicitiæ alterum interficit, Gloss.in *can.Clericis, dist.*46. quæ explicatio recepta est in foro, Bonac.*to.*3.*disp.*2. *q.*3. *punct.*16. §.8. Quod verum est, sive nulla unquam inimicitia præcesserit, sive præcesserit quidem, sed dein pax secuta sit, Affl.*dec.*275.*num.*63. Hic ex eadem Gregorii XIV. lege Ecclesiastica immunitate privatur, si forte in eam se receperit.

III. Est homicidium sui ipsius. Et hi de Jure canonico, quacumque de causa seipsos interficiant, sive ob dolorem, sive pudorem, sive ob rem aliam, privantur communi Christianorum suffragio, & sepultura Ecclesiastica, tanquam in manifesto mortali peccato decedentes; dummodo voluntarie pereant, secus si ab insania, & furore decepti, *can.si quis insaniens*, & *can.placuit* 23.*q.*6. Neque obstat, quod Samson seipsum interfecit, & tamen inter Sanctos computetur a D. Paulo ad *Hebræos* 11. nam respondemus cum Nicolao de Lyra ad *librum Judicum c.*16. quod Samson primario ac directe non spectavit mortem suam, sed hostium populi Hebræi: quod autem ad hanc mors quoque sua consequuta sit, id præter directam Samsonis voluntatem accidit; & utique vitavisset, si fieri potuisset. Tamen 2.*Machab.*14. laudatur Rhazias, qui se ipsum gladio interfecit: *Eligens potius*, ut Scriptura ait, *nobiliter mori quam subditus fieri peccatoribus: & contra natales suos indignis injuriis agi*: quæ tamen verba ex ore vulgi excepta sunt, non quod ita sacer Scriptor senserit.

Excipe, cum ex Spiritus Sancti impulsu quis se neci tradit, ut de D. Apollonia Alexandrina, quæ in flammas se sponte conjecit, ut in Martyrologio Romano die 9. Februarii: & de D. Pelagia Antiochena, quæ cum matre, & sororibus se in flumen præcipitavit, ut castitatem tueretur D. Ambrosius *lib.*2.*de virginib.* Nullo ergo modo, nisi Deo efficacius inspirante, licet sibi necem inferre, etsi D. Hieronymus dicat: *unde in persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo ubi castitas peri-* *cli-*

clitatur; nam Deus solus vitæ, & necis potestatem habet, ut in *Sapient.* c.16. Et sane hæresis fuit Circoncellionum, qui sibi mortem consciscere non modo fas, sed etiam rectum putabant, D. August. *de hæresib. hæresi* 69. Vide Lessium 2. *de virtutibus Cardinalib. cap.* 9. *dub.* 6.

Porro de Jure civili non omnes, qui se ipsos interficiunt, æque puniuntur. Vide in *l. omne delictum*, §. *qui se*, *ff. de re milit.* & in *l. si quis filio*, §. *ejus*, *ff. de injusto rupto*.

IV. Est parricidium, de quo alibi dicendum est: Illud hic occurrit notandum, quod si pater, aut mater filium suum infantem sponte occidat, Jure canonico minus puniuntur, ac civili, & coguntur solum ad pœnitentiam: quia mitius agitur cum Deo, quam cum homine, ut in *tit. Decretalium de his, qui filios occiderunt*. Quod si id non sponte, sed casu occidat, veluti si mater infantem suum in lecto habens, dormiendo casu oppresserit, tunc etiam in culpa dicitur esse, & graviter delinquit, & trium annorum pœna solet ipsi imponi, quorum unam peraget in pane & aqua, *cap. fin. cit. tit.* Vide Lipsium *cent.* 1. *ad Belgas*, *ep.* 85.

De injuriis, & damno dato.

TIT. XI.

INjuriæ nomen generatim acceptum, significat id omne, quod non Jure fit: quocirca delictum quodcumque est injuria. Sed specialiter, ut hic, accipitur pro contumelia, & irrisione, & opponitur honori, sicuti detractio, & susurratio contraria sunt famæ. Quæ hic breviter explicanda sunt ex Gordono 5. *Theolog. Moralis*, *quæst.* 2. *cap.* 2. *in princ.*

Fama est clara notitia de alterius virtute, & excellentia, prorsus ut fama in existimatione hominum consistat; quam existimationem cum quis in absentia & occulte tollere aut minuere conatur, dicitur Detractio, quæ differt a Susurratione, quod hujus vitii scopus sit discordiam inter aliquos disseminare, ut *Prov.* 2. & 26. & *Eccl.* 18. Ambo linguæ vitia sunt; & quamvis Detractio grave peccatum sit, & Detractores *Deo odibiles* dicantur ad *Rom.* 1. tamen gravius peccatum reputatur Susurratio, quæ amicitiam tollit; quippe amicitia præstantior est honore, & fama: hinc *Ecclesiast. Amico fideli nulla est comparatio*, D. Th. 2. 2. *q* 74. *art.* 1. Molina *tract.* 4. *disp.* 25.

Honor vero est Actus reverentiæ exhibitus alteri in testimonium virtutis, & excellentiæ. Hic læditur per Irrisionem, quæ joco, & coram fit, habetque pro fine confusionem, & erubescentiam proximi: quæ si fiat factis dicitur Illusio; si signis, veluti exerendo linguam, imitando manu auriculas asini, dicitur subsannatio: si verbis, retinet nomen generis, & dicitur irrisio, D. Th. *loc. cit. q.* 75. *art.* 1. *ad primum.* Contumelia vero etiam honorem lædit, sed fit serio coram, vel in absentia:

& de

& de hac loquitur Christus *Matth.5.v.22. Qui dixerit Fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis*. Hæc igitur omnia vitia sunt in genere suo peccata mortalia; & pugnant contra Charitatem, & commutativam Justitiam, prout damnum afferunt, & propterea obligant ad restitutionem, & graviora sunt furto ex D.Th.*q.73.art.3*.

Injuria ergo dicitur fieri tribus modis, Re, Verbis, & Literis, Re, ut si quis in pugna, vel rixa alium lapide, vel pugna percusserit, quo casu percussor tenetur non solum impensas in medico factas resarcire, sed etiam præstare quidquid percussus suis operibus poterat interim acquirere, & vulnere detentus non acquirit, ut notat hic Lancellottus statim initio ex *cap.1.eod.* Verbis, ut si quis alterum furem dicat. Ubi tamen notandum est, quod si injuriam passus vere fur sit, de Jure civili injuriarum actionem non habebit, eo quod expedit peccata nocentium nota esse, ut ait Paulus in *l.eum qui nocentem, ff. de injuriis*. Verum de Jure canonico, quia semper fama, & honor læditur, ideo semper injurians de peccato tenebitur, ex *can.cum minister*, 27. *q.* 5. ut explicat Fachin. 9. *controv.* 10. Literis, ut si quis in alterum carmen famosum conscribat, ubi ob magnitudinem delicti plectitur non modo auctor, sed etiam qui libello invento, non statim corruperit, sed vim ejus aliis palam fecerit dolo malo. Contra horum libellorum auctores, & promotores Jus civile pœnam statuit capitalem, *l.un.C.de libellis famosis*. In Jure canonico flagelli, & excommunicationis pœna infligitur, *can.1.can.si quis inventi 5.q.1*. Vide Riccium hic. In foro autem conscientiæ certum est peccari contra charitatem, & justitiam commutativam ratione damni, Gordon.*lib.5.q.2.cap.2.§.8*.

Qui libellum famosum contra statum Ordinis Prædicatorum, aut Minorum fecerit, est ipso facto excommunicatus, & a solo S. Pontifice absolvi potest, ex Bulla Alex. IV. incipiente ex alto. Quod privilegium extenditur etiam contra eos, qui in alias Religiones carmen famosum condunt, & edunt, quod scilicet prædictarum Religionum privilegia communicata sunt: communiter DD. apud Bonacinam *de contract. disp. 2. q.4.punct.9.num.9*.

Neque dicas in materia pœnali, & odiosa non fieri extensionem; nam respondetur legem, quæ publicum bonum respicit, licet pœnalis sit non haberi ut odiosam, sed favorabilem, ac propterea extendi Exemplum est in lege, *Si quis suadente diabolo*, quæ quia respicit publicum bonum Religionis, ideo reputatur simpliciter favorabilis, & extendenda, Gordonus *lib.2.Theol.moral.qu* 11. *cap.1*. Præterea hæc extensio in casu nostro dicitur facta ab ipso Legislatore in privilegiis eorum, quibus communicata sunt.

Verum qui libellum famosum contra aliquem Religiosum conficit,

non

non est ipso Jure excommunicatus;quia is non infamat ordinem, nisi indirecte; & actus a fine principali specificatur, *cap.cum voluntate,de sententia excommunicationis*, *l.si quis,ff.si certum petatur*.

Porro damnum datum a servis, vel pauperies illata ab animalibus, opus est,ut a domino resarciantur,etsi absque ejus dolo acciderint, cum quæcumque negligentia sit satis,ex qua paterfamilias tenetur,Canonistæ in *c.ult.§.fin.cod.* De his, quod attinet ad forum externum, diximus in *tit.de l.Aquilia,de noxalib.actionib.& si quadrupes pauperiem, &c.*

De Censuris Ecclesiasticis.

TIT. XII.

CUm hactenus visum sit de variis delictorum generibus, illud proximum est,ut de eorundem pœnis agamus,inter quas Jure Canonico principem locum obtinent Censuræ.

Censura definitur, est pœna spiritualis fori exterioris Ecclesiæ, qua Spiritualium usus impeditur,ut a contumacia discedatur. Ita Hugolinus hoc *tit.tab.*1*.cap.*16.§.4.Explicatur definitio.

Dicitur pœna spiritualis; nam Ecclesia duplex pœnarum genus habet: aliæ corpus vel bona afficiunt, ut jejunium, verbera, mulcta; aliæ ipsam animam spiritualem, ut facit censura, quæ ea propter spiritualis pœna dicitur, *cap.avaritia*,ubi Gloss.*de elect.in 6.*

Pœnæ corporales, ut flagellatio, indici solent secundum canones, Concilium Braccharense in *can.cum beatus, dist.*45. Hadrianus Papa in *can.*1*.*5*.q.*1.Id tamen apud Græcos in usu non fuit,ut ex Balsamone constat in *Nomoc.Photii*, *tit.*9*.cap.*25.

Dicitur fori exterioris Ecclesiæ;nam Ecclesiasticam censuram ferre non potest,nisi qui Jurisdictionem Ecclesiasticam habet fori exterioris, & contentiosi; eo quod censura non fit sine causæ cognitione, *can. nemo Episcopus* 2*.q.*1*.cap.sacro*, & *cap.cum medicinalis,de sententia excomm. in 6*. Hinc est,pœnam,quam Sacerdos in foro pœnitentiali injungit, non esse censuram, etsi sacrorum, & spiritualium usum prohibeat, veluti si celebrare confitentem vetet: nam neque hæc est suspensio, neque qui secus fecerit, fiet irregularis; cum Sacerdos id injungens Jurisdictionem fori exterioris non habeat,Navarr.in *manuali,cap.*27*.num.*51.& in *cap. cum contingat in secunda causa nullitatis, de rescriptis*.

Dicitur qua spiritualium usus impeditur. Quod patet discurrendo per singulas censuræ species,quæ sunt excommunicatio, interdictum, suspensio;nam excommunicatio & Sacramentorum usum,& fidelium consortium tollit:interdictum facit,ne divinis intersimus, aut locis interdictis eadem facere valeamus:suspensio tandem in causa est,ne quis Ecclesiastica munera exerceat: quæ omnia in *tit seqq.*palam erunt.

Dicitur ut a contumacia discedatur; nam Ecclesia non punit ad mortem, sed ad salutem, & censura non est venenum malum, sed bonum *d cap. cum medicinalis, de sententia excommunicationis in 6.* Hinc fit, ut cessante morbo, seu contumacia, absolutio tribuatur, *c. ex literis, de constitutionibus.* Et quamvis in sententia depositionis, quam Felix Papa misit Acacio C.P. Episcopo in fine legatur, *S. Spiritus judicio, & Apostolica auctoritate damnatus, nunquamque anathematis vinculo exuendus*; tamen id intelligitur, nisi resipiscat, ut explicat Gelasius Papa in *tomo de anathematis vinculo*, in quo respondet Orientalibus, qui in sententia damnationis Acacii hæc Felicis Papæ verba reprehendebant. Vide Valesium de Acacio, *cap.7.*

Ita etiam est intelligendus *can.2. Concilii Sardicensis*, ubi de Episcopo, qui per fraudes, & artes alienas Ecclesias invadit; commoto per seditionem populo ad postulandum, dicitur: *Ut nemo possit, qui est hujusmodi, ne in fine, sacra communione dignus haberi.* Hoc est ne in mortis quidem articulo.

Itaque Censura ad solam Ecclesiam spectat, ex Jure ligandi, quod a Christo est consequuta, us habet *Trident. sess.24. cap.6.* & est etiam solius masculei sexus, licet enim Abbatissæ Jus habeant impediendi ab officiis, & beneficiis Ecclesiasticis, id tamen vera censura non est, ut Avila *hoc titulo* docet post Suarez, & alios. Insuper censuræ auferunt usum spiritualium non modo inquantum ad extrinsecum usum, sed etiam inquantum ad intrinsecum in anima, ut contra Lutherianos, & Albanenses hæreticos de fide esse docet Suarez id *hoc tit.*

Porro censuræ aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Illa ipso Jure, ipsoque facto contrahitur, citra Judicis sententiam: hanc lex comminatur, sed Judex irrogat. Cognoscitur vero censura latæ sententiæ ex pluribus, hoc est, non solum, cum lex ipsa id apertis verbis exprimit, sed etiam quando adjiciuntur verba, quæ enixam, ut dicunt, Legislatoris mentem denotant, ut confestim, mox, omnino excommunicentur, & id genus alia. Item cum irrogatur per verba præsentis, vel præteriti temporis: nam si verba futurum tempus respiciant, censura dicetur sententiæ ferendæ. Vide late Bonacinam *hoc tit. disp.1. quæst.1. puncto 1. propos. 2.* ubi etiam notat in dubio censuram ferendæ sententiæ intelligi, cum in pœnalibus mitior fiat interpretatio, *l.11. & pen, ff. de pœnis.*

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

TIT. XIII.

De definitione, & divisione Excommunicationis.

Prima Censuræ species est Excommunicatio, quæ definitur, Censura Ecclesiastica, qua separatur Christianus a communione Fidelium,

fium,ut Canoniſtæ,& Theologi tradunt. Poteſt autem quis tam pro morum improbitate,ut ſi fuerit fœnerator,vel Clerici percuſſor, quam pro opinione ab Eccleſiæ doctrina abhorrente, ut hæreticus, excommunicatione percuti, ut ad Titum *cap.* 3. *verſ.*10. Hac poſtrema uſi ſunt etiam Judæi poſt captivitatem Babylonicam, cum non legatur ante id temporis doctrinæ cauſa ejectum eſſe quemquam e Synagoga. *Joann.* 9. Jam conſpiraverunt Judæi, ut ſi quis confiteretur Dominum eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.

De triplici gradu excommunicationis apud Hebræos,vide Petrum Poſſinum in Catena Græcorum Patrum ad Marcum. Olim excommunicatione percuſſi invadebantur a diabolo, fiebantque energumeni, ut quidam explicant verba D.Pauli 1.*ad Corinth.*5. ubi de inceſtuoſo dicitur:*Tradere eumSatenæ in interitum carnis*:& in *can.audi*,& *can.omnis* 11.*qu.*3.excommunicati dicuntur a diabolo poſſideri:ita excommunicatus quidam a S. Ambroſio dœmone correptus eſt, ut refert Paulinus in vita.Quare pteſtas Matthæi 10.cõceſſa a Chriſto Apoſtolis ſuper dœmones, non modo de ipſis a corporibus ejiciendis intelligitur,ſed de iiſdem in corpora inducendis.

Prima excommunicationis diviſio eſt, ut una ſit Major, altera Minor. Excommunicatio major eſt,quæ activa, & paſſiva Sacramentorum participatione, & fideliũ exteriori convictu privat; adeout quis ſola fide Eccleſiæ remaneat unitus,*can.Engeltruda* 3.*q.*4.*cap.pen.eod.* Ubi notandum,quod cum abſolute,excommunicatio,ponitur,ſemper de majori intelligitur, nunquam de minori,niſi epreſſe,minor,addatur.Quod verum eſt tam ſi excommunicatio proferatur ab homine, ut patet ex *d.cap.pen.* quam ſi proferatur a canone, ut Panorm.ibidem notat, & in *cap.quod in dubiis,eod.nu.*1.Idem habet Navar.Covar.& alii communiter. Porro qui ita innodatur,dicitur homo ſacer,cujus caput Satanæ dicatum eſt, & devotum, ut ad *Galat.*1.

Minor excommunicatio eſt, quæ paſſiva tantum Sacramentorum participatione privat, & ſolet contrahi ex commercio habito cum excommunicato vitando.Quare ſic ligatus,Sacramenta accipiendo, peccat mortaliter: ſi fuerit Sacerdos & celebret, non fit irregularis, quamvis graviter peccet,*can.ſi celebret,de Clerico excomm.*Semper tamen Sacramentum pœnitentiæ invalide recipit,antequam a minori excommunicatione abſolvatur,Bonac.*hoc tit.diſp.*2.*quæſt.*3.*propoſ.*3. Olim Judices ob contumaciam minorem excommunicationem ferre ſolebant, ob ſanctiorem hominum vitam: hodie vero non fuerunt, niſi majorem, ut hic in principio notat Gloſſ.cum Abbate in *rubr.eod.* Et videtur colligi ex *cap. cum non ab homine*, *de judiciis*, ubi Clericus prius excommunicatur, deinde anathemathe feritur. At Cujacius ibidem de majore excommunica-

nicatione intelligit; nam ubicumque excommunicationis simpliciter mentio fit, non levior intelligitur, ut in aliis causis, secundum quod dicitur, In ambiguis nos sequi quod est levius, vel minimum: sed ubicunque excommunicationis mentio fit, semper major intelligitur, *cap. pen. de sententia excommunicationis*. Ait ergo Cujacius anathematismi majorem esse, quam excommunicationis coercitionem, nam excommunicatio, si est major, separat a fraterna societate, & consuetudine: si est minor, a Sacramentorum participatione tantum non a consortio fratrum, *d. cap. pen.* Anathematismus autem rescindit, & avellit ab ipso Corpore Christi, quod ita aperte declaratur in Magno Decreto Ivonis, *par.* 14. *c.* 51.

II. Excommunicationis divisio est, ut una sit Canonis, qua quis ab ipso solum canone absque Judicis ministerio innodatur, quæ alio vocabulo, latæ sententiæ excommunicatio nuncupatur. Altera est hominis, seu ferendæ sententiæ, & est, quæ a Judice Ecclesiastico fertur, *cap.* 2. *de constitutionib. in 6. clem.* 2. *de haret.* Inter has illud est præcipuum discrimen, quod excommunicatio a Jure perpetuo durat, donec Jus revocetur, aut antiquetur, Canonistæ cum Gloss. in *cap. a nobis, eod.* Excommunicatio hominis expirat cum latore, vel quando movetur ab officio. Verum qui jam incurrerat in excommunicationem vivo latore excommunicatus manet, donec absolvatur, Riccius hic.

Præterea excommunicatus quocumque abeat, secum excommunicationem fert, quæ eum sequitur, ut lepra leprosum. Idque declaratum est a Concilio Antiocheno *can.* 2. *Neque in alia Ecclesia recipi licere, qui in alia Ecclesia non conveniunt.* Sed vetustior Canon est; nam de eo meminit Concilium Nicœnum, *can.* 5. ibi: Valeat sententia secundum Canonem, qui pronunciat, eos qui ab aliis ejecti sunt, non esse ab aliis admittendos.

Mortuos etiam posse anathemati subjici docet D. August. *ep.* 50. ad Bonifacium, & late probat Concilium V. *collat.* 5. & 8. Valentinus etiam, Marcio, Basilides, Eunomius, Apollinaris, & alii post mortem ab Ecclesia anathematizati sunt. Vide Riccardum ad *epist.* 11. *Procli*, ubi explicat illa Procli verba, de Theodoro Mopsuesteno, *Eos, qui jam vitam reliquerunt, supervacaneum est, post mortem inquietari.*

Quoniam vero inter excommunicationes Canonis ea præcipua est, qua Clerici percussor innodatur; ideo sit.

De Percussore Clerici.

Ex *cap. si quis suadente* 17. *q.* 4. si quis suadente diabolo Clericum percusserit, statim excommunicatione innodatur: quin si percussio sit publica, ut nulla possit tergiversatione celari, statim est excommunicatus vitandus, *can. cum non ab homine, eod.* atque ita ex Concilio Constan-

siensi

fiensi declaratum notat Bonacina *disp.2.§.1.propos.un.* Ceterum hæc latius explicanda sunt.

Primo itaque exigitur, ut percussio suadente diabolo fiat, hoc est dolo malo, & lege inhibente; nam plurimi sunt casus, in quibus percutientes Clericos in excommunicationem non incidunt, veluti si quis ad tuendum se ipsum occidat Clericum, vel si superior suo Jure Clericum subjectum verberet, aliterque lædat, de quibus infra sermo redibit.

II. Ut percussus sit Clericus. Nomine Clerici venit etiam psalmista, seu qui primam tantum tonsuram habet; nam & hic Clericus a Canonico Jure vocatur, *can. Cleros, dist.21. can. quisquis 17. qu.4.* Ita etiam monachus, & novitius, qui licet vere religiosus non sit, nisi cum religionem jam fuerit professus, *cap. religioso, §. quamvis, eod. in 6.* tamen qui eum percutit, in pœnam canonis incidit, Riccius *collect.682.* ubi notat idem esse de percutiente Clericum excommunicatum, vel degradatum. Ita quoque est de cujuslibet religionis conversis, vel tertiariis, *cap.5. eod.* Excipe tamen Moniales, quæ domi degunt, & vulgo *pinzochere* dicuntur, quæque in communi religionis non vivunt, & propterea canonis privilegio non gaudent, Sylvester *v. excommunicatio 6.* Excipe etiam in heremitis, modo Prelato non subsit, & certam regulam servent, Navar. in *can. qui autem 16. quæst.1.* Qui pro uno Clerico, quem petebat, alium percussit, est excommunicatus: secus si volens Clericum percutere, laicum percussit, etiamsi cum putasset eum Clericum esse, quem petebat, Ugolinus *de censuris, par.2. cap.11. §. proposuimus, num.110.* Vide Clarum *§. fin. q 77. n.8.*

III. Exigitur percussio. Quod nomen non solum hic corporis læsionem designat, sed etiam latius patet ad quamvis personalem offensionem, ut si quis obsideret Clericum, ut ne de domo meretricis egrediatur, scilicet dolo malo, ut videatur a populo: secus si ex justa causa, puta, ut capiatur a suo Judice, Decian. *lib.6. cap.74. n.22.* Vide Riccium hic, *§. interdum.* Idem est, si laicus Judex Clericum in vinculis habeat, nisi id de mandato Superioris Ecclesiastici faciat, *cap. nuper, eod.* Imo hoc verum non solum de eo, qui Clericum percutit, sed etiam de eo, qui mandat, auxiliatur, vel ratum habet, *cap. mulieres, eod.* modo auxilium non præstetur post percussionem; nam qui ita auxiliatur, non solum in hoc delicto, sed etiam in aliis, nulla pœna afficitur, cum non dicatur dedisse opem delicto faciendo, Signorolus *de homicidio cons.134.*

IV. Ut percussor fiat excommunicatus vitandus, opus est, ut percussio sit publica, hoc est coram multis facta. Quot autem illi esse debeant Judicis arbitrio relinquitur. Neque enim certa in hoc præstari potest regula; nam decem, quot plerique satis esse putant, in vasta Urbe modicus censeretur numerus: at in exiguo pago fortasse dicitur plus-

quam

quam satis, Menoch. *de arbitr.lib.2 cent.2.casu. 16. n.7.* Cravetta *cons.* 121.*num.*2. Opus est etiam, ut nulla possit tergiversatione velari; nam si quis coram læsus a Clerico re, vel verbis, atque ob eam rem ita petitus Clericum percutiat, tunc licet statim excommunicatione innodetur, non est tamen statim vitandus, sed post Judicis declarationem. Quin si motus fuerit, ut dicitur, primo primus, nec etiam est excommunicatus, quia primi impetus non sunt in nostra potestate, ut DD. cum Suarez & Sayro communiter docent, & nos statim dicemus.

Sed hic nonnulla notanda sunt. Et primo de eo, qui Clericum lædi mandat. Nam si quis alteri mandet, ut Clerico verborum tantum injuria inferatur, & mandatarius Clericum percutiat, quod dicitur injuria personalis, tunc mandans in excommunicationem non incidit: nam non tenetur, nisi quatenus mandavit, & mandati excessus omnino mandatario imputatur, Decius *cons.*622. Circa revocationem vero mandati plures casus distinguamus oportet. I. si mandatum revocetur, ubi jam executum est, licet id mandans ignoret adhuc tamen pœna canonis tenetur, Riccius hic in §.*sed etsi*. II. si revocetur ante executionem, & revocatio nota sit ipsi mandatario, qui eo non obstante Clericum percutit: utique mandans excommunicationis pœnam evadit. III. si revocatio nondum ad mandatarii aures pervenit, ac propterea credens mandatum durare, percutiat: tunc quidem mandator apud Deum non tenetur, qui corda scrutatur, ut ex Bartolo, Andrea, & aliis docet Gloss. hic: sed apud Ecclesiam militantem secus est, quia gesta per mandatarium ante sibi notam mandati revocationem rata sunt, uno excepto matrimonii casu, Canonistæ in *cap. mulieres*, & *cap.cum quis, eod.in* 6.

Illud verum est, consulentem alteri ut Clericum percutiat, semper censeri excommunicatum, licet inde consilium revocet: eo quod dispar de mandato, & consilio ratio est: nam mandatum omnino a mandante dependet, qui propterea cum revocat, idque mandatario notum facit, amplius non tenetur: at verò secus est de consilio, quod ubi semel datum est, semper ex sua vi operatur. Sed utrum semper qui consilium præstat, excommunicatus sit, quæri potest? Et sunt, qui distinguunt, ut in furto: nam si consilium sit causa percussionis, itaut alias percussio non fuisset commissa; tunc secuta demum percussione, consulens pœna canonis coercetur, argumento ex *l.si quis uxori*, §.*neque verbo, ff.de furtis*: & *l.sæpe, in fine, ff.de verb. signif.* Quod si consilium solum in causa sit, ut promtius quis, & libentius Clericum percutiat, non coercetur, ut neque actione furti tenetur, qui ita furti consilium præbet, *Institut.de obligat. quæ ex delicto nascuntur*, ut explicat Cujacius ibi, & colligitur ex Bulla Innocentiana *cap.* 39. ubi qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, tenetur ad restitutionem damni illati.

II. De

II. De Clerico, qui libens volens patiatur se percuti, quo casu nondum percussor, sed Clericus ipse percussus excommunicantur: veluti si Clericus ob satisfactionem injuriæ a se alteri illatæ, patiatur ab eo verberari, aut pulsari. Et ratio est, quia licet lesio non sit violenta, est tamen ordini Clericali injuriosa, cujus ordinis favori Clericus renunciare non potest, Abbas, Felinus, & alii in *cap. contingit*, *eod.* Hinc est, quod Clericus se ipsum graviter percutiens, non quidem ad pietatem, & sanctimoniam, sed sibi injurius ob iram, veluti si se vulneret, anathema sit, *cap. contingit*, *eod.* Andreas in *cap.* 1. *de vita & honestate Clericor. in 6.* Franc.Marc. *dec.* 878. Ita etiam de Jure civili pœna, quæ irrogatur ob injuriam alteri factam, multo magis obtinet ob eam, quam sibi quis infert, *l.6.§ qui se vulneravit, ff.de re militari*. Illud tamen inter Canonistas in *d.cap.contingit* quæsitum est, an iste Clericus ita se ipsum percutiens sit ipso facto excommunicatus, an potius Episcopi sententia exigatur? Et verius est exigi, cum dispositio canonis directe loquatur de alio Clericum percutiente, non etiam de eo, qui se ipsum percutit. Idem dictum est de eo casu, quo Clericus patitur ab alio percuti: nam neque de hoc directe idem textus sermonem habet. Vide Navar.*cap.*11.*n.*11. Cajet.*v.excommunicatio*,*cap.*10.

Accidit quandoque, ut pro violenta manus injectione quis excommunicationi non subjiciatur. I. si quis Clericum pro tuitione sui ipsius percutiat, cum vim vi repellere liceat, & defensio de Jure naturæ esse dicatur, *cap.si vero* 1.*& cap.ex tenore*,*eod.* modo fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut Felinus ibidem notat ex *cap.significasti* 2.*de homicidio.* Quod etiam admittunt contra Clericum furem, vel raptorem, cum scilicet bona rapta, furtove sublata aliter recipi non possunt: eo quod bona sunt secundus sanguis, & vitæ æquiparantur. Cajet. in *summa*, *v.excommunicatio*,*cap.*10. Abbas in *d.cap.si vero*,*n.*11.

II. Cum Clericus percutitur ab eo, qui eum Clericum esse ignorat; ut si incedat sine habitu, & tonsura: vel si nocte illuni id accidat, Turrecrem.in *d.cap.si quis suadente*, *n.*1.& 15. Nam ignorantia facti excusat a pœnis, *l si quis ignorans*,*ff.locati*,*l si qua per calumniam*,*C.de Ep.& Cleric.* Verum si quem cum habitu & tonsura incedentem ego uti Clericum percutiam, cum re vera talis non sit tunc licet gravius peccem, tamen excommunicationis pœna non teneor, nemo enim ab opinione excommunicatur, *cap.si vero* 2.& *cap.in audientia*,*eod.*

III. Percutiendo Clericum in stupro, vel adulterio deprehensum, non incurritur excommunicatio. Quod de Jure canonico verum est in uxore, matre, sorore, vel filia, *d.cap.si vero* 1.*eod.*

IV. Idem sum est in iis Clericis, & Presbyteris, qui sacro habitu contemto enormia delicta patrent: nam hi frustra Ecclesiæ implorant auxilium,

lium, cum contra Ecclesiæ præcepta & ritus faciant, ut notat Lancellottus hic ex *cap. cum non ab homine*, *cap. perpendimus*, *cap. in audientia*, *eod.*& nos diximus supra *lib. 3. tit. de Judiciis*.

Tandem percutiens Clericum ratione officii, non excommunicatur: ut si Clerici seniores verberent pueros, vel adolescentes Clericos, quod divina turbent officia, vel non recte ea, quæ ipsis commissa sunt, gerant: quod verum est, si Clerici percussi sint in minoribus ordinibus constituti, *cap. 41. cum voluntate, § fin. eod* nam si in sacris ordinibus jam fuerint, non idem licet: isti enim debent admoneri, & nisi resipiscant, suspendantur, Gl. hic ex *cap. dolentes, de celebrat. missar.* Idem esto in Magistris, qui discipulos correctionis, aut doctrinæ causa percutiant; dummodo id moderate fiat, *d. cap. cum voluntate*, *§. fin.* nam modica castigatio permissa est docenti, *l. 5. in fine, cum l. seq. ff. ad l. Aquiliam*.

Nunc de absolutione loquamur. Hæc soli S. Pontifici reservata est, *d. cap. si quis suadente*: scilicet, cum gravis percussio est, levis enim poterit ab Episcopo absolvi, *cap. pervenit, eod.* At vero Abbas, Prior, vel alter supremus Monasterii Rector Jus habet absolvendi Religiosos, cum unus alterum percutit leviter, non etiam graviter, *cap. cum illorum, eod.* Porro levis percussio censetur, quæ pugno fit, vel pede: gravis ex vulnere, alapa, & simili æstimatur: quæ tamen omnia Episcopi arbitrio remittuntur. Vide latius Bonac. supracitatum, *quæst. 4. puncto 5.* Atque de his satis.

De Excommunicatione hominis, seu Judicis.

HOminis excommunicatio, sive quæ Judicis ministerio fit, sive ordinarii, sive delegati, ut in *cap. 1.* & *cap. præterea*, *de officio delegati*, quo Juris ordine fiat, plura exigit. Et primo, ut præcedat monitio, sive citatio ad dicendum caussam, quare non debeat excommunicari, sine qua qui sententiam excommunicationis profert, in pœnam suspensionis incidit, *cap. sacro, eod.* Quæ monitio debet esse trina, licet unico monitorio fieri possit, datis 15. diebus, quinque scilicet pro quavis monitione, Covarr. in *cap. alma mater, par. 1. §. 9. n. 5.* Debet etiam esse personalis, vel facta in loco assiduæ habitationis, ut facile ad notitiam Rei pervenire possit, Rota *dec. 7. de sententia excommunicationis in noviss.*

II. Opus est, ut fiat in scriptis, causa expressa, & præstetur exemplar patenti. Nam si Superior oretenus excommunicationem faciat, peccat, & per mensem ab ingressu Ecclesiæ, & divinis officiis suspenditur, intra quem si celebrare ausus fuerit, efficitur irregularis, *d. cap. sacro*, & *cap. 1. eod. in 6.* quamvis Navarr. *cap. 27.* id intelligat de Prælatis inferioribus, non etiam de Episcopis, qui in generali pœna sanctione non comprehenduntur. Illud verum est hac constitutione non teneri Prælatos Religionũ, qui ex privilegio possunt oretenus monachos excommunicare, dummodo monitio præcedat, teste Avila hic.

III. Ut

III. Ut feratur in subditum, qui in Judicis territorio existat, alias non tenet:nam Jus dicenti extra territorium obedire non tenemur, *cap. ut animarum*,& *cap.a nobis, eod.* Excipe, si jam ratione delicti fuisset instituta accusatio:vel cum quis excommunicatur ratione rei sitæ,puta ob beneficium, cujus causa beneficiatus revocaretur ad sedem: vel nisi esset monachus, qui ubicunque locorum potest a suo Superiore excommunicatione innodari,Angel.in *summa,v.excommunicatio* Navar.*d.cap.*27.Et dicitur extra territorium,etiam qui est in loco exemto territorii,eodem modo, quo Ecclesiæ dicuntur extra territorium, id est Jurisdictionem Regis esse, licet in territorio Regis ex ædificatæ sint. Ita communiter DD.cum Navar.*de regularibus, consf.*50.

Episcopus si terminos Parœciæ exierit,Jus excommunicandi subditos suos non habet, cum illud a Jurisdictione dependeat, quæ nisi intra Parœciam exerceri non potest. Nam & Præfectus Urbi, cum terminos Urbis exierit, non potest Præfecturæ potestatem habere,*l.... ff. de offic. Præfecti Urb.* Ad quam legem,quæ extat etiam in Basilicis *lib.* 6. *tit.*4. *cap.*3. ita Teodorus Hermopolita: *Ceteri omnes Judices extra Provincias,quas regunt, constituti,privati sunt, & illis impune a subditis non paretur*. Illud tamen meminerimus, sententiam Pastoris,etsi injustam, esse timendam.

IV. Mortale peccatum exigit, nam cum excommunicatio gravis pœna sit, non debet pro re levi ferri, nisi res levis reddatur ob contumaciam gravis.Hinc est,quod locustæ,Theophrasto & Discoridi,*Erica* Scaliger.*exerc.*36.bruchi,arbores,cum omni peccato careant, recte non excommunicantur, vide DD. cum Gratiano in 24.*q.*3.*per tot.* Legitur tamen D.Bernardum muscas sibi Oratorium consecranti molestas,excommunicasse,quæ mortuæ statim sunt,ut in ejus vita,*lib.*1.*cap.*11.

De Communicatione cum Excommunicato.

QUi majori excommunicatione tenetur, omni omnino fidelium consortio privatur,sive activo,sive passivo, sive externo, sive interno, hoc est tam divinis suffragiis, quam fidelium convictu, & societate.Concilium Antiochenum *can.*2. declaravit, neque in domibus convenientes orare licere pro iis,qui in Ecclesia non communicant. Quod verum est, cum excommunicatus est vitandus, scilicet jam est publice denunciatus, vel est manifestus Clerici percussor. Itaque non licet cum eo & sermonem miscere,& loqui sive per se,sive per nuncium, vel epistolas: ita nec cum eo publice orare,hoc est divinis sacrificiis, vel divinis officiis interesse.Prohibetur etiam eum salutare,ei assurgere,caput aperire,cum hæc sint communicationis signi: sic etiam communio cujuscunque contractus,electionis, judicii, & cujuslibet actus Juridici: tandem nullus po-

test cum eo accumbere, & edere, aut bibere. Quæ omnia hoc versiculo comprehendit Gloss. in *cap. statuimus, eod.*

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Qui ergo cum excommunicato vitando communicat, in excommunicationem minorem incidit, *cap. sacris, de sepulturis.* Verum quandoque etiam major excommunicatio incurritur. I. si cum eo versetur in crimine, propter quod est excommunicatus, veluti si domum concedat ad retinendam concubinam, ob quam fuit excommunicatione innodatus, *cap. nuper, eod.* II. Clericus, qui scienter, & sponte participaverit cum excommunicatis a S. Pontifice, ipsos in divina officia recipiens, *cap. significavit, eod.* III. cum quis in contemtum Ecclesiæ cum excommunicato communicet, *cap. fin. in fine, de Clerico excommunicato.*

Ceterum excommunicatus minori, si induresçat, poterit ab Judice post canonicam monitionem etiam majori excommunicatione irretiri, *cap. statuimus, eod. in 6.* At qui in majori obdurescit, est suspectus in fide, potestque citari tanquam hæreticus ad dicendam causam, quare non obediat Ecclesiæ, & quid de fide sentiat, *cap. cum contumacia, de hæretic. in 6.* Trident. *sess. 25. cap. 2.* Apud nos ex Synodi Constitutione, qui per mensem obdurat in excommunicatione, potest pecuniarie plecti: qui per annum, habetur pro confessio in quantum ad delictum, vel debitum, cujus gratia fuit excommunicatus, ac propterea condemnatur.

Quando quis communicans cum Excommunicato excusetur.

I. Si quis versetur cum eo, quem ignorat esse excommunicatum vitandum, ob facti ignorantiam excusatur, modo ignorantia crassa & supina non sit, *cap. si vero, eod. cap. Apostolica, de Cleric. excomm.* Sed dubium est de ignorantia Juris, veluti si quis ignoret ex aliquo delicto excommunicationem contrahi, utrum versando cum delinquente in excommunicationem incidat? Et nos affirmamus, etiamsi ignorantia sit invincibilis; tum quia ignorantia Juris non excusat, tum etiam quia cum quis rem illicitam, & prohibitam facit, ex natura rei statim se obligat ad pœnam, Gloss. in *cap. a nobis 1. eod.* Medina, Gabriel, Mayor, & alii cum Covarr. in *cap. alma mater, par. 1. §. 10.* Quam sententiam ex Interpretibus Juribus Cæsarei sequuntur Bart. & Bald. in *l. cunctos populos, C. de summa Trinit.* qui producunt etiam verba Cic. 4. *Verrina*, ubi ait desperatissimo perfugio se tueri eum, qui dicit imprudenter se fecisse, quasi liceret. Ceterum id verum puto, cum est excommunicatio Canonis: secus vero si sit Judicis, quo casu ignorantia excusat ex eo, quia ad incurrendam hujusmodi excommunicationem exigitur monitio, & contumacia

macia, ut diximus. Atque ita intelligendi sunt Abbas, Butrius, & Felinus in *d. cap. a nobis* 1. Sotus in 4. *dist.* 22. *q.* 1. *art.* 2. *propos.* 4. Suarez, aliique cum Bonac. *de censur. dist.* 1. *qu.* 2. *puncto* 1. Quia vero ignorantia facti semper excusat, ut dictum est, ideo ne id obtendatur, debent Episcopi excommunicatorum nomina tam suis Parochianis, quam vicinis Episcopis indicare, ut ea præ foribus Ecclesiæ posita, a cunctis edisci queant, *can. curæ* 11. *q.* 3.

II. Excusantur qui ob legem, vel Jus subjectionis excommunicato adhærere, & cum eo communicare tenentur, ut filius in potestate, & pater, servi, & domini cum famulis, & rusticis, item vir & uxor, *cap inter alia, eod. can. de filia* 27. *q.* 1. *can. quoniam* 11. *q.* 3. ubi notatur non idem esse de filio emancipato, qui cum non subsit amplius patri, eundem excommunicatum vitare tenetur.

Ita Hincmarus Archiepiscopus Remensis *epist.* 41. ad Hadrianum II. Pontificem, quod communicet cum Rege ab ipso excommunicato, ob necessitatem communicandi se excusat, & quod Regis subditus esset.

III. Ob necessitatem, veluti si mercatores, aut viatores in eum locum devenerint, ubi ab aliis, quam excommunicatis, emere non possunt, licite cum ipsis versantur, *cap. si vere*, § *est autem, eodem*. Sic quoque creditor a debitore excommunicato recte exiget, ne alioqui quis utilitatem, & beneficium ex sua contumacia, & delicto sentiat, *dicto cap. si vere, can. legi* 16. *q.* 1. *cap. ex tenore, de rescriptis, cap. petistis, de. priv.* Sed debitor excommunicati adveniente solutionis die tutius aget, si æs debitum apud ædem Sacram deponat, Canonistæ in *cap. veritatis, de dolo, can. inter alia* 15. *q.* 6. Idipsum intelligendum de necessitate ipsius excommunicati, qui ab aliis victum, & vestes emere potest pro se, vel pro familia, atque alia id genus facere. Item Prædicatores verbi divini, qui aliter vitam tolerare nequeant, recte ab excommunicatis eleemosynas accipient, *d. cap. cum voluntate*, §. 1.

IV. Ob eandem rationem excusantur, qui coacte, & per vim absolutam cum excommunicato versari adstringuntur, cum magis pati, quam agere videantur, *can. sacris, de his quæ vi, metusve causa fiunt, can. de Judæis* 15. *q.* 6. *can. Presbyteros, dist.* 50. *can. constat* 1. *q.* 1. Non ita est de iis, qui metu inducti communicant: nam metus culpam minuit, non tollit, *can. in primis* 2. *q.* 1. *can. eos, dist.* 4. *de consecr. can. quisquis* 11. *q.* 3.

Tandem non incidit in excommunicationem, qui excommunicatum admonet, ut resipiscat, cum voluntate & proposito maleficia distinguantur. Quod verum est, licet & alia verba incidenter, ut apud eum magis proficiat, interponat, *d. cap. cum voluntate, can. cum excommunicato* 11. *qu.* 3.

De Pœnis Excommunicati.

PRæter eas pœnas,quæ supra recensuimus in divisione excommunicationis majoris,& minoris,sunt aliæ nonnullæ,quę hic explicari debent.

I. Nullus excommunicatus potest ullum actum ordinis solemniter administrare,sive Clericus sit,sive etiam Episcopus;quod si fecerit,in irregularitatem incidit, *cap.* 1. & *cap.* 15. *cap.* 1. *de Jurisd. in* 6. *can.si quis Episcopus* 21.*qu.*3. Hinc Sacerdos excommunicatus administrans Pœnitentiæ Sacramentum,fit irregularis,propterea quod Sacramentum istud, quamvis secreto fiat,semper solemniter administrari dicitur:quæ sententia tuta est, etsi in contrarium putet cum aliis Riccard. in 4. *dist.*18.*art.* 7.*q.*5. Secus vero esset in baptismo, vel matrimonio, quæ aliquando sine solemnitate administrari accidit: quo casu etsi administratio esset illicita, tamen irregularitatem non producit, Navarr.in *summa,cap.*27 Angel.in *summa*, *v.irregularitas.*

II. Excommunicatus vitandus valide exercere actus Jurisdictionis non potest,*cap.decernimus,eod.in* 6.quocirca processum coram Judice ita excommunicato compilatum est ipso Jure nullum ab initio, quamvis quidam voluerint deberi per sententiam nullum declarari;& condemnato a Judice excommunicato competit exceptio nullitatis sententiæ, ut alibi dictum est.

III. Excommunicatus vitandus nequit valide conferre beneficia, Can.in *cap.tanta,de excessib.Prælator.*Covarr.in *cap.alma mater,par.*1. §.7.*n.*9. E contrario quilibet excommunicatus occultus, privatur fructibus beneficii,si quid habet,itaut si eos percipiat,restituere teneatur, nisi bona fide perceperit. Quin etiam, quoties in excommunicatione obdurat,& persistit, potest ex multorum sententia, beneficio per sententiam privari:quod tamen in pensionibus locum non habet, cum pœnæ sint restringendæ, Galterius *de Conciliis,lib.*2.*dist.*5.*cap.*3.

IV. Excommunicatus vitandus nequit in Jurepatronatus præsentare,nec in electionibus eligere,*cap.ult.de sede vacante in* 6.Abb.& Can.in *cap.nobis,de Jurep.*Lambertinus *de Jurep.par.*3.*lib.*2.*art.*4.Excipe in electione S.Pontificis,in qua Cardinalis excommunicatus valide eligit,cum pro eo tempore excommunicatio censeatur suspensa, DD.in *cap.cum inter*,& in *cap.cum dilectus*, *de elect.* Ulterius licet excommunicatus prohibeatur præsentare in Jurepatronatus,tamen interim tempus semestris quod Clerico ad præsentandum conceditur,vel quadrimestris,quod impertitur laico,non currit,cum non valenti agere nulla currat præscriptio: quare poterit post absolutionem præsentare,Galterus *loc.cit.*

V. Excommunicatus est infamis infamia Juris, quod si obdurescat, subit etiam infamiam facti, *can.infamis* 6.*q.*1. Roman. *cons.*175.& Ro-

tâ *dec.*363. quare non poteſt ad honores, & dignitates ſubmoveri; ſed tamen communis ſententia eſt, valide ei lauream doctoratus conferri poſſe, Decius in *cap.perpendimus*, *de judiciis*, contra Bald. & Salyc. in *§.ideoque*, *prima constitutione Codicis.*

VI. Excommunicatus vitandus nequit reſcriptum vel a Principe; vel a Summo Pontifice impetrare, *cap.1.de reſcript.in 6.* id quoque eſt, ſi impetretur ab alio Prælato inferiori, prorſus ut impetratio nulla ſit, Navarr. *conſ.44.de ſentent.excomm.*

VII. Item excommunicatus nequit in Judicio agere, vel procurationem exercere ſive pro actore, ſive pro reo, *cap.intelleximus,de judiciis, cap.ult.de procuratorib.can.aperte,can.mirantur 2.q.1.* De qua tamen relatius alibi a nobis dictum eſt.

Ab excommunicatione appellare non licet, quia ſententia Paſtoris etiam injuſta timenda eſt. Unum excipe caſum ex Concilio Sardicenſi *can.*14. ubi ei, qui eſt excommunicatus ab Epiſcopo in iram prompto, conceditur appellatio ad Metropolitam provinciæ: ipſe tamen ante rei cognitionem ſibi ſuo Jure tribuere non debet.

In Concilio Niceno *can.5.* ſtatutum eſt, ut in Conciliis, quæ bis in anno in unaquaque Provincia congregarentur, examinarentur cauſæ eorum, qui a communione ſegregati ſunt, numquid ſcilicet, vel contentione, vel aliqua hujuſmodi Epiſcopi acerbitate a communione pulſi ſint.

In Concilio Antiocheno *can.6.* hæc habentur: *Si quis a proprio Epiſcopo fuit excommunicatus, ne prius ab aliis ſuſcipiatur, quam ſuo reconcilietur Epiſcopo, vel Synodo, quæ congregatur, accedens ſe defenderit, & perſuaſa Synodo aliam ſententiam retulerit. Hæc autem definitio adverſus Laicos, & Præsbyteros, & Diaconos, omneſque, qui ſunt in Canone, obſervetur.*

De Abſolutione Excommunicationis.

JUs abſolvendi ab excommunicatione habet quilibet Epiſcopus in ſua Diœceſi, niſi ſit S.Pontifici reſervata, uti eſt de ea, quæ ob publicam Clerici percuſſionem contrahitur. Ubi notandum hanc abſolutionem non peti omiſſo medio; cum quiſque debeat ab eo abſolvi, a quo ligatus eſt, ut ſuo etiam exemplo docuit Theodoſius Junior apud Theodoretum *lib.5.c.*37.& ibi Henricus Valeſius monet: Excipe ſi Epiſcopus auctoritatem abſolvendi eum, cui vinculum Eccleſiaſticum injecit, reſervaverit S. Pontifici, vel Metropolitæ, vel Patriarchæ; nam Syneſius Ptolemaidis Epiſcopus *epiſt.*67.ad Theophilum Alexandriæ Epiſcopum de Lamponiano quodam excommunicato ita loquitur: *Remiſi autem auctoritatem abſolvendi ad ſacram Sedem*, hoc eſt ad ſedem Alexandrinam. Verum qui eſt excommunicatus ab Archidiacono, qui vel permiſſu Epiſcopi, vel ex con-

fue-

suetudine potest hanc auctoritatem habere, *c. ad hæc, de offic. Archid.* is ab Episcopo recte absolutionem petet, qui est Archidiaconi Judex: at non recte petet a Metropolitano, qui regulariter nullam habet potestatem in subditos suffraganei, *c. pastoralis, de off. ord.* Excipe, ut peti possit a S. Pontifice, & a Concilio, sive Provinciali sive Generali, Concili Antiocheni *can.6.*

Sede autem vacante ob Episcopi mortem, sive naturalem, sive civilem, veluti si ab hostibus sit captus, Jus absolvendi devolvitur ad Vicarium Capitularem, qui paucis exceptis, in Jura Episcopi succedit, *cap. un. de major. & obed.*

Qui pluribus est innodatus excommunicationibus, sive ob eandem causam, sive ob diversas, si ab unica tantum excommunicatione se absolvere faciat, non ob id communioni restituetur, cum adhuc dicatur innodatus: sed est opus, ut ab omnibus absolvatur, vel unica absolutione, si superior ab omnibus possit absolvere, vel pluribus absolutionibus, *cap. cum per causam, cap. officii, eod.* Unde patet, ligatum una excommunicatione posse amplius ligari altera, *can. Engeltrudam 3. qu. 4. cap. dura, de crim. falsi*; nam excommunicatio potest considerari, ut expulsio extra Ecclesiam, & ut ligamen: ut expulsio non recipit magis & minus: ut ligamen potest fortius, & strictius ligare; & hac quidem ratione potest quis pluribus excommunicationibus innodari: nam duplex vinculum fortius ligat, & triplex funiculus difficile rumpitur, Mancinus hic, & Canonistæ in *d. c. officii, eod.* Sic ergo qui Clericum in Ecclesia percutit, duplicem excommunicationem incurrit, unam ob violationem personæ sacræ, alteram ob injuriam loco sacro illatam, *d. cap. cum per eam, eod.* ubi de hac re late. Ita etiam qui se per vim & metum absolvere facit, non modo absolutio nullius est momenti, sed etiam duplici excommunicatione tenetur, Trident. *sess. 25. c. 13.* quod verum est, etiamsi censura, a qua voluit se absolvi fuerit injusta; nihil enim est tam contrarium legibus, quam vis & metus, Angel. in *summa. v. excommunicatio 7. casu* 18. Ricc. in 4. *dist.* 18. *art.* 11. *qu.* 5.

Excommunicato etiam reservato, cum certius dies mortis videtur adesse, quilibet Presbyter communionem impartire potest, ex Ecclesiæ benignitate; nam ut ait Sinesius *d. epist. 67.* de hac re loquens: *Nemo vinctus anathemate mihi moriatur.* Ex qua eadem epistola diximus, ita absolutum, si convaluerit, eadem reservationis conditione obnoxium pœnæ esse.

Sunt qui putant excommunicationem in gravi morbo, Sacerdote deficiente, valide a laico absolvi: ut propterea ejus cadaver possit licite in Ecclesia sepelliri, Diana *num. 8. tract. 7. resol. 79.* post Candidum, Sylvestrum, & alios. Quam opinionem Ecclesiæ pietas erga suos filios probabilem facit; etsi aliud sit de Sacramento Pœnitentiæ, quod nullo casu a laico administrari valide potest.

De

De Ecclesiastico Interdicto.

TIT. XIV.

INterdictum hic est Ecclesiastica censura, quæ excludit fideles a participatione quorundam Sacramentorum, a Divinis officiis, & Ecclesiæ sepultura, *cap. non est obligatorium, de pœnitentiis, cap. si Civitas, cap. is qui,* & *cap. alma mater, de sententia excomm. in 6.* ubi Covar. Quæ definitio satis ex sequentibus declarabitur; interim notandum est, interdictum posse etiam in innocentes ferri: ita quandoque familia, vel cives ad Dominum, vel civitatis Rectorem puniendum, interdicuntur, Joann. Andr. in *cap. si sententia, de sentent. excomm. in 6.* Secus est in excommunicatione, qua quis pro alterius peccato teneri non potest, *can. si Episc. 24. q. 3.* Quod quidam intelligunt de excommunicatione majori; nam in minore non solum, qui crimen admisit, sed & ipsius familia recte excommunicatur, ut Gl. docet ex *can. minor 17. qu. 4.* ubi D. August. pro patrisfamilias delicto, vetat, ne Clerici oblationes familiæ ipsius recipiant. Quæ sententia Jure displicet Anton. Timoth. hic in *§. sed etsi;* nam non ex eo, quod alicujus oblationes non recipiantur, inde fit, ipsum intelligi excommunicatione minori innodatum. Quod patet exemplo meretricum, quarum oblationes Ecclesiæ ob criminis detestationem non recipit, nec tamen eas excomunicat, ut *Deut. 23. v. 17. Non offeras mercedem prostibuli, nec pretium canis in Domo Domi Dei tui,* ubi male Josephus 4. *antiquit.* 8. pretio canis intelligit si canis venaticus, aut grecis custos vendatur: sed verius est pro cane impudentiam meretricis ostendi, Martinus del Rio *disquisit. Magic. lib. 3. p. 1. q 3. sect. 2.* Vide tamen D. Th. *2. 2. q. 86. art. 1.*

Interdictum Ecclesiasticum multiplex est. I. unum est interdictum Juris, alterum Judicis, Juris est, quod ex sacris constitutionibus ob causas justas infertur, citra ullam Judicis sententiam. Ita ergo interdicta intelligitur Civitas, in qua Summi Pontificis electio fieret, spretis solemnitatibus, quæ de Jure exiguntur, *cap. ubi periculum, §. civitas, de elect. in 6.* Sic quoque cum Cives Cardinalem neci tradiderint, vel quovis modo ad necem concurrit, vel etiam si intra mensem ita delinquentes non duxerint puniendos, cum tamen id commode fieri potest. Excipe, cum occisio Romæ contingerit, *cap. felicis, de pœnis in 6.* & habetur in *Bulla cœnæ.* Non secus est, cum Episcopus injuriose accipitur, veluti quia percutitur, vel in exilium ejicitur, *Clem. si quis suadente, de pœnis.* Præterea Jure ipso interdicta est Civitas, cujus Rector adigit Ecclesiam, vel Ecclesiasticos homines ad tributa solvenda de propriis rebus, quas tamen negotiationis, & mercaturæ causa non deducant, *cap. quanquam, de censur. in 6.* Idem est, si domos locaverit alienigenis fœneratoribus, qui

eo

eo se ad fœnerandum conferant, nec intra tres menses expulerit, *cap. usurarum, de usur. in 6.* Et Ecclesia interdicto subjacet, cum simoniace consecratur, *can. Eccles.* 1. *q.* 4. vel cum sanguinis, aut humani seminis effusione polluitur, *can. si motum, de consecrat. dist.* 1. *cap. Ecclesiis, cap. fin. de consec. Eccles. cap. un. cit. tit. in* 6. Alios casus, ex quibus Juris interdictum contrahitur, videas apud Riccium hic. Sed notandum est, Sacerdotem qui in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniace consecrata, peccare quidem, sed non fieri irregularem, cum id nullo Jure sit expressum: quam tamen irregularitatem incurret, quoties Ecclesia alio ex capite interdicto subjecta est, prorsus ut huic Sacerdoti a solo Summo Pontifice possit dispensari, *cap. is, qui, cap. ult. de sententia excomm. in 6. cap. Apostolicæ, de Cler. excomm.*

Judicis interdictum, quod gravem ob causam profertur ab Judice sive ordinario sive delegato, quo jubet locum, vel homines a Divinis esse arcendos, *cap. quorum, cap. grave, de officio ordin. cap. noviter, de officio delegati.*

II. Dividitur interdictum, ut unum sit locale, alterum personale. Locale est, cum directe Oratoria, Ecclesia, vel Municipia a Divinis ministeriis interdicuntur; nec afficit personas, quæ alibi recte sacris rebus vacabunt; sicut e diverso nec exteri Sacerdotes ibi poterunt celebrare, quin vel peccent, vel fiant irregulares juxta regulas supradictas. Personale est, cum homo ipse sive in genere, sive in specie a divinis removetur, & ab ingressu Ecclesiæ, qui propterea nusquam locorum sacris poterit interesse. Datur præterea interdictum mistum, quo & loca, & personæ interdicuntur: interdicto autem loco non intelliguntur in dubio interdictæ personæ, neque contra, cum pœnæ sint restringendæ, ut cum Soto, Avila, aliisque docet Bonac. hoc *tit. puncto* 1. *propos.* 2.

Distat locale a personali interdicto; nam in locali fit ampla interpretatio, sic ut interdicta civitate, ipsius etiam suburbia, & continentia ædificia complectantur, scilicet ne interdicti fraudem celebretur in Suburbiis. Sic etiam interdicta Ecclesia continetur quoque capella ejusdem Ecclesiæ, quamvis sub diverso titulo sit; & diversa Jurisdictione regatur: sic etiam continetur Cœmeterium, ne illuc cadavera comportentur, quæ in Ecclesia ob interdictum nequeunt sepelliri, *d. cap. si civitas, & cap. si cui, de sentent. excommun.* E diverso interdictum personale strictam recipit interpretationem; ita licet in favorabilibus sub nomine populi veniat Clericus, tamen interdicto populo Clericus non comprehenditur, *d. cap. si sententia, cit. tit. in* 6.

III. Interdictum vel est generale, cum Regnum, Provincia, Civitas, aut Castrum interdicitur totum: vel est speciale, cum aliquot ejusdem loci interdicuntur, *§. rursus*, idemque est, si una aliqua persona interdicto supponatur.

His

His ita positis, videamus quæ Sacramenta tempore interdicti recte administrentur, ut superius tradita definitio percipi possit. Et quidem Baptismus recte administratur etiam solemni ritu parvulis, & adultis ob mortæ periculum; id ipsum est de Chrismate, quod veluti complet Baptismum, *cap. quoniam, de sententia excomm. in 6.* Ita quoque ad pœnitentiæ Sacramentum admittuntur omnes etiam sine extrema necessitate, dummodo interdicti non fuerint excommunicati, *cap. alma mater, cit. tit.* ubi Covarr. 1. *par.* §. 3. *num.* 2. At vero augustissimum Eucharistiæ Sacramentum non ministratur, nisi in mortis articulo, qui tantum casus excipitur in *d. cap. si sententia*, itaut nemo illud suscipere possit, neque in die Paschatis, in quo tamen obligatur Missæ sacrificio interesse, cum eo liceat celebrare, *d. cap. alma mater*.

Sic posse novum chrisma in die cœnæ Domini confici nulli dubium est, cum tunc vetus crémetur, *cap. quem in baptisma, de sententia excomm. in 6.* Ceterum Sacramentum ordinis non ministratur, *cap. non est nobis, de sponsalibus, cap. responso, de sententia excomm.* ut etiam dicitur de extrema unctione, *cap. quod in te de pœnitentiis*. De matrimonio dubium est, sed æquius est debere permitti, cum non reperiatur speciatim prohibitum, ex *Reg. cap. is qui, de sententia excomm. in 6.*

Divina officia, ut missæ, horæ canonicæ, litaniæ, & id genus alia, quæ ab Ecclesiasticis geruntur, tempore interdicti fieri possunt non solemniter, sed januis clausis, sine pulsu campanæ, exclusis illis, qui interdicto causam dedere. At vero in magnis festivitatibus Divina officia publice possunt concelebrari, omnibus interdictis præsentibus, ut in diebus Paschatis, Nativitatis, Corporis Christi, & in festo Immaculatæ Conceptionis cum octava, DD. cum Covarr. in *d. cap. alma mater*, qui docent idem esse in Regis, aut Imperatoris adventu. Ceterum toto interdicti tempore possunt laici, veluti in confraternitis litanias, psalmos, aliaque de more canere: nec enim hæc Divina officia censentur, quoties ab Ecclesiasticis ministris ad id deputatis non canuntur, Sylvester *v. interdictum* 5. aliique communiter.

Tandem Ecclesiastica sepultura tempore interdicti prohibetur; potest tamen concedi, sed sine solemnitate. Vide Covar. in *cap. quod in te, de pœnis*, & Bonac. *puncto 5. propos. un.*

Initio in locis interdictis omnia Divina officia erant prohibita, excepto puerorum Baptismo, & Sacramento pœnitentiæ pro moribundis, Alex. III. *cap. non est nobis, de sponsalibus, ann.* 1170.

Circa annum 1200. concessa fuit prædicatio, & confirmatio ab Innocentio III. *cap. responso, de sent. excommunicationis.*

Ad annum 1230. Greg. IX. permisit, ut per Hebdomadam una celebraretur missa sine pulsu campanæ, clausis ostiis, ut viaticus consecrari posset, *cap. permittimus, de sententia excomm.*

Deinde ad annum 1245. Innoc. IV. cruce signatis Sacramentum pœnitentiæ administrari permisit, item peregrinis: & ut Clerici Divina officia celebrarent coram duobus, aut tribus, *cap. quod, de pœnit. & remiss.*

Hæc ampliavit ad annum 1300. Bonifacius VIII. in *cap. alma mater, de sententia excomm. in 6.*

De tempore, quo interdictum locale introductum sit, varia quæstio. Quidam putant id factum ab Alexandro III. in *cap. cum inter de consuet.* quos ibidem

rejicit Gonzalez, quem vide. Alexander III. rexit Ecclesiam ad annum Christi 1170.

Si Laici cogant Sacerdotes in loco interdicto celebrare, vel prohibeant, ne interdictæ personæ ab Ecclesia ejiciantur, aut si personæ ipsæ interdictum post admonitionem ab Ecclesia egredi detrectent, incidunt in excommunicatione latæ sententiæ, quæ a solo Pontifice absolvetur, *Clem. 2. de sententia excommunicationis*. Interdictum sit ad breve tempus, quia minuitur populi pietas, pullulant hæres, & infinita animarum pericula insurgunt, *d. cap. alma mater*, & *Extravag.* 9. Sotus in 4. *dist.* 22. *q.* 3. *ad* 1.

DE SUSPENSIONE

Tit. 15. & Ult.

Suspensio est censura, qua Ecclesiastica persona prohibetur officium vel beneficium, vel ea quæ sunt ordinis exercere ex toto, vel ex parte, in perpetuum, vel ad tempus. Et hæc suspensio non ita large patet, ut excommunicatio, & interdictum, quod omnes etiam laici possunt affici, cum suspensio in Ecclesiasticos tantum cadat, s. est autem.

Suspensionum duplex species est, una dicitur Judicis, ut cum quis per sententiam ab executione ordinis, & officii Ecclesiastici removetur. Ubi notandum cum Innoc. in c. 1. de excessibus prælatorum, quod si suspensio inferatur ob contumaciam, opus est ut sententiam præcedat monitio secus si in pœnam delicti, quòd omninò ex justitia distributiva sui debet; suspensionem esse irrogari, quamque ob delictum patet ex in literis, de testib. &c. in loco 5. quest. 3.

Altera dicitur Canonis, veluti cum quis in sacris constitutus, sit publicus scortator, seu fornicator, ob quod est ipso jure suspensus, donec eum pœnituerit, c. nullus c. preter hoc dist. 32. c. si quis sunt presbyteri dis. 81. Covar. late in c. si furiosi p. 1. §. 1. n. 5. Idem est in Simoniacis, de quibus in c. 41. de simonia, & can. si quis à simoniacis 1. q. 1. Sic etiam, qui sciens prudens ad ordine assumit bigamum viduæ, est ipso jure à potestate ordinandi suspensus, c. ex pœnitentib. dist. 50. at verò per annum est suspensus à celebrandis Sacris, c. nullus dist. 55. Alios casus vide apud Alurium in hoc tractat. post Summistas in verbo suspensio. Ubi notandum est, quod ob crimina non notoria, & publica jam quis est in quandum ad se suspensus, at non in quandum ad alios: nam Ecclesia militans de occultis non judicat; quapropter ità suspensus in officiis Ecclesiasticis non erit vitandus, c. porrò. c. cum non ab homine de sententia excommunicationis Clem. 1. de hæreticis.

Si suspensus sciens prudens se ingerat in ea, à quibus suspensus est, sit irregularis, prout per dispensationem ad Summum Pontificem sit recurrendum, ut c. 1. de sententia, & re judic. in 6. sed Diana resol. 26. putat, cum quis à concionando est suspensus, si concionet, non propterea in irregularitatem incidere.

FINIS.

INDEX

INDEX

Titulorum omnium in hisce quatuor Institutionum Canonicarum Libris Contentorum.

L I B. I.

L I B. II.

De

D2

De

L I B. IV.

De

INDEX

INDEX
Rerum, & Verborum
NOTABILIUM.

F.

G.

H.

Quo-

I.

L.

M.

N.

O.

P.

FINIS.